

د لنډۍ یو، ټپو، ټیګۍ یو او مصری یو انګر
څېړن چوپړي (ریس چ پانې)

لومړی ټوک

ماسټر، انجینیر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: اتنلوی یو لړۍ
څېړونکی: د کوشنیوالي احساس
پېڅلیک: د وړي ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدي

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړن—چوپړي (ریس—رچ پانې)

بسم الله الرحمن الرحيم

د الله په نوم پیل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لرونکی دی؛ مهرباني
د پینۍ پنځونکي څښتن بر لورینه ده.

۲. لیکي پوهه

سرلیک: د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر

څېړن—چوپړي (ریس—رچ پانې)

لومړی ټوک له څلورو

ماستر ابنجینېر صفي الله فردوس

ټوک:

لیکوال:

د محصول اوږدوالی،

سوروالی او پېړوالی:.

۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ ميلي مېټر.

۱۹ څپرکي

د کښلې غټ ټکي:.

۲۹۶ چوپړي (مخه)

کښلې د چوپړو گڼه:.

۷۴۰ گرام

وړلو وزن:.

وت نه یا پرته له وته د ابېڅو

ځای نیونه لري

،، منشور: د رسمي سند ور

کونه مستعمراتو ته د حقوقو

ور کونه: درېست نیونه

(د ابېڅو او نورو) پرانټ.،،

۲۷۵،۶۰۵.۰۰ دانې

..

منشوره یې له وت سره: ۳۶۰،۲۳۴.۰۰ دانې

۳،۷۶۸.۰۰

سرلیکه:.

لینونه (خطه، کرښې له

لیکي هرپی، لاندنۍ یادونې

او پاینۍ یادونې سره، سره)

۱۱،۱۶۶.۰۰

گڼه:.

وییزېرمه (پښتو په پښتو وی

یا ویویکي یا لغاتونه، ویکي)

۷۸،۴۲۳.۰۰

گڼه:.

د کښلي د ابڅي پيل او پای: د دې کښلي پيل په دې و، د، سره شوی او پای يې په يې و، ي، اوږدې يې سره شوی دی.

کڼه: پېنځم کتاب
ليکوال استوگنځای: بغل، تره خيل، کچور شمټی، مهترلام، لغمان، افغانستان

خپرنډوی: مومند خپرنډويه ټولنه
اېډېټور: ماسټر اېنجينېر صفي الله فردوس
طراح او ډيزان: ماسټر اېنجينېر صفي الله فردوس
کښلي د پيل پېر: پېلنی وار: د رييس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنگ، ختيځ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛
تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی

(زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)،
دوېم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي
ترڅنگ، ختيځ نوی ښار، مهترلام، لغمان،
افغانستان؛

غبرگولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی
(زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)،
دريېم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي
ترڅنگ، ختيځ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛
کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی

(زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)،
څلورم وار: ۷ کور، درېم پور، ۵۳ بلاک،
اماراتو ښارگوټی، کسبه، ۱۵ سيمه، کابل،
افغانستان؛

کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
جوهریزاده سرک، میدگار دوک، دوشنبي ښار،
دوشنبي، تاجیکېستان؛

کښلي د پای پېر: دوشنبي، تاجیکېستان؛

د لنډۍ یو، ټیو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

(زېږدی ۲۰۲۴ April ۲)

وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

(زېږدی ۲۰۲۴ April ۲)

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

۱۰۰۰ ټوکه

لومړی

ادبیات او هنر (لیکنی اړت، ادبیات او فن،

ادبیات او عملي مهارت، ادبیات او صنعت،

لیکنی او صناعي قدرت ضد، ادبیات او د ښکلا د

تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، ادبیات او د پوهې

یوه څانګه په تېره د اجتماعي علومو د موسیقي

یا ټکنګتکور برخه؛ لیکنی او مهارت یا تخصص؛

لیکنی او استعداد؛ ادبیات او ځیرکي؛ ګرني

پېېلي) ټولګه

خپرېدو نېټه:.

چاپ نېټه:.

چاپشمېر:.

چاپ وار:.

ډول:.

ژبه:.

ژباړونکی:.

پوخ بڼه:.

تړ:.

رپ ځای:.

یادونه:.

بیه:.

د لیکوال ګرځنده اړیکه:.

برېښنالیک:.

له پاره:.

د ګډون کولو بېلګه

۵۰۰ افغانی

+۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹

Safiullah_firdows@yahoo.com

د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لږ او

بر ټول پښتنو له پاره کښل شوی، یانې د

۷۰۰۰۰۰۰۰ اويا میلیونو وګړو له پاره.

زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به ترې ګټه

پورته کړي چې د یوه تود بڅري (پرتون) په

اندازه هم د یوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو

کښلي د ګټني ګور:.

اویا مېلېونه تنه پښتون پښت ته یې گټه ور
رسیږي.

یادونه:

د پښتون پښته! زما گټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰
افغانۍ یې له مالۍ سره راوباسم، ۵۰۰ دانۍ یې
وړیا وېشم او پاتې نور پلورم.

په ۵۰۰ افغانۍ چې له یوه کرډیټ کارټ سره
برابرېږي بیه یې ده.

گټه خو یې نه شته که دا لږ پیسې په لاس راغلي
نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.

د پښتو ورم دی چې د لیکوال گټه د شپانه گټه ده.
که موږ ورته روغه وه د خپرولو له پاره یې
و درېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالډ په بڼه د اخځوک یا
ریفریس له پاره ترې گټې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په څېړنه کې څلور
سنتي شاملې دي: خلاص ډیټا، خلاص کوډ،
کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه)
بیاکتنه. د خلاص پښتو گړنې ادب د ودې له پاره
د ټاټوبي ټولو پوگړو وگړو، د معلوماتو
ټیوټوریلونه کوربه کړئ، په اوبیانو کې خپور
کړئ، ترڅو وگړو سره مرسته وکړي، ټولو
وگړو ته د خپل پښتون پښت دودې دود لیکدود
کارولو او پوهیدو کې د مرستې له پاره وسیلې
رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ رښت له لیکوال او خپرنډۍ سره خوندي
دي، بې اخځ ښوونې ترې د گټې اخیستنې اجازه
نه شته!.

٣. تیسس څرگندونه

تر روانېره (اوسمهاله) پورې، د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر لا پښتون پښت (نسل) ته څرگند نه دی. د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو ترمنځ بېلوالی؛ ځانگړي ځانگېرنې؛ انځورونه؛ تعریفونه (څرگندونې، ښکارونې، د یوه توري یا سکالو تشریح کول یې)؛ څپیزې او زورنې؛ ځمکچپوهنې (هندسې) رغښت؛ سپرنې؛ زما څرگندول چې روڼوي کتنه داسې؛ څه بڼه لوری سپیني ته را وباسم؛ د رنگونو ښکاروندې (د رنگونو کوډونه)؛ د پښتو پېیلو د رنگونو څېرې، د رنگونو بورولو کرنلارې او لښتیلیکي یې؛ د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي کې اورمنگې شننه؛ دقتگونه؛ د کچې اندازې یې چې ما خپله ربېڅ کړي (جاروبکړي) او ربڅ کړي (برسکړي)؛ سیمه ییزې پایلې؛ اړوتی (شرط)، آر (اصل)، پیخلیک (تاریخ)، پېر (وخت) او بیبره (حاصل یا ثمره) یې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر یوه څېړلو ته زما اوږدپېړۍ (اوږد پړاوی) او اوږدمنګی (اوږد عمری) لید لوری.

٤. غټ ټکي

١. پڅښتنی..... ١
٢. لیکي پوهه..... ٢
٣. تیسس څرگندونه..... ٦
٤. غټ ټکي..... ٦
٥. د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو بېلوالی..... ١١
٦. اي (١، الف): لنډۍ..... ١٥
٦. ١ د لنډۍ ځانگړې ځانگېرنې..... ١٦
٦. ٢ د لنډۍ انځورونه:..... ١٨
٦. ٣ د لنډۍ تعریف (څرگندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول)..... ٢٢
٦. ٤ د لنډۍ څپیزې او زورنې..... ٢٣
٦. ٥ د لنډۍ ځمکچپوهنې (هندسې) رغښت..... ٢٣
٦. ٦ د لنډۍ سپرنه..... ٢٤
٦. ٧ د لنډۍ بېلوونکي نڅېنې..... ٢٥

۷. بي (ب): ټپه ۲۶
۱. ۷. د ټپي ځانگړي ځانگېرني ۲۹
۲. ۷. د ټپي انځورونه: ۳۰
۳. ۷. د ټپي تعريف (څرگندونه، بنکارونه، ټپي د يوه توري يا سکالو تشرېح کول). ۳۱
۴. ۷. د ټپي څپيزي او زورني ۳۲
۵. ۷. د ټپي ځمکچپوهني (هندسي) رغښت ۳۲
۶. ۷. د ټپي سپړنه ۳۳
۷. ۷. د ټپي بېلوونکي نخښي ۳۴
۸. پي (پ): ټيکۍ ۳۵
۱. ۸. د ټيکۍ ځانگړي ځانگېرني ۳۶
۲. ۸. د ټيکۍ د چارپېريال انځورونه: ۳۷
۳. ۸. د ټيکۍ تعريف (څرگندونه، بنکارونه، ټيکۍ د يوه توري يا سکالو تشرېح کول). ۳۸
۴. ۸. د ټيکۍ څپيزي او زورني ۳۹
۵. ۸. د ټيکۍ ځمکچپوهني (هندسي) رغښت ۳۹
۶. ۸. د ټيکۍ سپړنه ۴۰
۷. ۸. د ټيکۍ بېلوونکي نخښي ۴۱
۹. تي (ت): مصری ۴۲
۱. ۹. د مصري ځانگړي ځانگېرني ۴۵
۲. ۹. د مصري انځورونه: ۴۶
۳. ۹. د مصري تعريف (څرگندونه، بنکارونه، مصري د يوه توري يا سکالو تشرېح کول). ۴۹
۴. ۹. د مصري څپيزي او زورني ۵۰
۵. ۹. د مصري ځمکچپوهني (هندسي) رغښت ۵۰
۶. ۹. د مصري سپړنه ۵۱
۷. ۹. د مصري بېلوونکي نخښي ۵۲

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

۱۰. د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ) ۵۴
۱۰. ۱ پښتو پېپلو د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ) ۶۴
۱۰. ۲ د پښتو پېپلو د رنگونو څېره ۶۵
۱۰. ۳ لنډی د رنگ ښکاروندی ۶۶
۱۰. ۴ ټپي د رنگ ښکاروندی ۶۶
۱۰. ۵ ټيکۍ د رنگ ښکاروندی ۶۶
۱۰. ۶ مصری د رنگ ښکاروندی ۶۶
۱۰. ۷ د پښتو پېپلو د رنگونو بورولو کرنلارې ۶۷
۱۰. ۸ د پښتو پېپلو د رنگونو لښتيلیک ۶۸
۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي ۷۰
۱۱. ۱ اي (ا، الف). وازه څپه: ۷۲
۱۱. ۲ بي (ب). ترلی څپه: ۷۲
۱۱. ۳ د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي کې اورمگي شننه ۷۳
۱۱. ۴ غرونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۵ غرونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شويو غونډلو کې: ۸۰
۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورسټاري پوښتنو کې: ۸۱
۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښوني پوښتنو کې: ۸۱
۱۲. دفتنگونه ۸۵
۱۳. لور د پلورلو وړ ۹۰
۱۴. د کچي اندازي ۹۳
۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی بايد خپل ځاني پانگه، خپلي پلټنې په خپلو پانگو چي زما دي، کښلي مي دي، څرک يي داسي دی او داسي په ډاگه کيږي. ۹۳
۱۴. ۲ د کچي اندازي يې چي ما خپله رېښخ کړي (جاروبکړي)، رېښخ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، ليدلي او ليکلي په لاندي بڼه دي: ۹۶

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍ یو، تپو، ټیکو او مصری یو ټول ټال ټولې سره گډې، د کچې گڼه یې ۵۶۴، ۲۱۹ دوی سوه او نولس زره او پېنځه سوه او څلور شپېته دانې دي. ۱۰۲.....
۱۵. ۱. د لنډۍ یو، تپو، ټیکو او مصری یو سیمه ییزې پایلې..... ۱۰۵
۱۵. ۱ ای (الف). گل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه:..... ۱۰۴
۱۵. ۲ بی (ب). صدیق الله رښتین د پښتو ټولنې مشر داسې لیکلي دي لکه:..... ۱۲۱
۱۵. ۳ بی - ۱. پښتو څېړنو د نروال مرکز، نروال سیمینار د مقالو مجموع، ۱۳۵۴ لېږدي کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:..... ۱۲۴
۱۵. ۴ پی (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسي..... ۱۲۵
۱۵. ۵ تی (ت). سلیمان لایق د لنډۍ یو په اړوند چې څه سپینې ته راباستلي. مور ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوروي. ۱۲۹
۱۵. ۶ تی - ۱. سلیمان لایق کښلي او ويلي په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهیر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د باز محمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدي. ۱۴۶
۱۵. ۷ تی (ت). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې. ۱۵۹
۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری روڼوي داسې. ۱۶۲
۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍ یو کې د محرومیت پر موضوع کښلي دي. ۱۶۶
۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه گډوم. ۱۴۱
۱۵. ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د گلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستي دي. ۱۴۶
۱۵. ۱۲ ځې (ځ). ولایت خان خدران د پښتو لنډۍ یو په اړه یوه څو خبرې. ۱۸۵
۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان یرغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و. ۱۹۱
۱۵. ۱۴ د - ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍ یو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و. ۱۹۵
۱۵. ۱۵ دې (د). محمود نظري په لنډۍ یو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاگه کړي. ۲۰۵

۱۵. ۱۶ ري (ر). سرباز خان وو پښتو ادب کې د تپي يا لنډۍ مقام ،، په دې
ليکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱
۱۵. ۱۷ ري (ر). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډيپلوم اېنچينېر عبدالکادر
مسعود غوښتنه. ۲۲۳
۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا از مون د لنډۍ او دوبيتي پر تله! کړې، ما ځنې
لنډۍ او د پر ترښتۍ راڅېستې، دوبيتي او تله يې پاتې. ۲۲۶
۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډۍ يو په باره کې تر
سرليک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي. ۲۳۶
۱۶. د انځورونو، څېرو او لښتيلیکو لړليک: ۲۵۳
۱۷. د کره ليکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وييکو چوپړي، د پښتو ابېڅي
په سټه په لاندې لښتيلیک کې کښل شوي: ۲۵۹
۱۸. بيبلو گراپي Bibliography د هغو ليکونو لېست چې په يوه سکالو
يا پوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري. ۲۸۸
۱۹. د پڅښتنۍ سټ ۲۹۶

۵. د لنډۍ یو، ټپو، ټیکي یو او مصري یو بېلوالی

د دې څېړنې د چوپړو بڼه یا د دې ریسرچ پانې د کالاب بڼه د اي في اي (APA) په کالاب کې شوی دی. او د نوموړي لارښود څخه ګټه اخېستل شوې.

و، خپور شوی لارښود د امریکا اروا پوهنې ملګرتیا، پېنځمه ګڼه. ۲۰۰۱،
(لیونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړی). چې امریکا د ماچيګن مطبوعاتو له پوهنتون
څخه خپرېږي. کټ مټ کړی دی. زه باید هڅه و کړم چې دا لاندې شيان د خپلې
ليکنې له پاره و وینم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ایا زه د
لنډۍ یو، ټپو، ټیکي یو او مصري یو بېلوالی کوی شم:

- ایا ما دې خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
- ایا دا ټول شيان چې لیکل شوي وړ دي ؟
- ایا دا اسانه ده چې دا لیکنه دې درکړل، څارل یا تعقیبکړل شي؟
- ایا ما په ډېره بڼه کچې د پښوې، پېښې او د وییو څخه ګټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې څه شي ته اړتیا چې وي ليکي، هغه شي ته چې زه اړتیا
لرم چې وي ليکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره وړم دی د علمي ليکنې له پاره،
ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږي په ډاډمنه بڼه کله چې ته یې اړتیا لري چې وېکړي،
هر کله چې ته په رښتني نړۍ کې یوه څه کارې په ازموینه کې نه، په دې ځان پوی
کړه چې ته پوهېږي چې ته یې په کومه بڼه کارې او موخه د لیکلو مو څه ده.

او همدارنګه تاسو اړتیا لرئ چې د خپلو لیکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د
لیکو ډول مې داسې نه دی لکه یوه خپل ملګري ته چې په برېښنالیک کې څه لیکم.
دا علمي زیاراېستل له هغو څخه ډېر توپیر لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه
کې او همدا رنگه چې خلک په کومه بڼه د ریسرچ پانې په پوهنتونو کې لیکي.
د لیکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې څه لیکم، زه اړتیا لرم چې څو جلا شيان
د لاندېنو سربرېره پام کې نیسم:

- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د لیکلو
- پلان او برابرېد خپلې لیکنې
- لیکمه یې
- کنټرول، نیونه، تمبونه یا د سمولو له پاره یې پلټنه کوم د خپلو لیکلو، بنایي داسې
شونې وي چې بدلون او یا و منم همغه.

ما به پر دې ځان ډاډه کړه چې له لیکلو نه وړاندې به مې پلان ونیوه، پر دې به
مې پام کوه چې کوم شيان په کومو لرونو یا څپرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

چي په پای کي زه خپلي کښلي و منم. جغات مي کاره چي کښلي مي په زړه پوري او ښي شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره مي گرنديتوب او بیره اسانه نه وه، گواکي داسي پام مي کوه چي زه به نور هم بريالی وم، کله چي وار په وار مي پورتنی شيان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلي زده کړي له پوهي مي کښل.

گواکي دا ده چي کنه نو هر هغه څه چي مي ليکل لومړی مي هغي ته ښه فکر کو، بيا مي پلان جوړه و ورته، بيا مي ليکل پيلول، بيا مي کتل چي څه مي زړه و هغه مي لږېکول او يا پر ځای پريښودل. د ليکلو پام مي په دې ښه د بريا له پاره چارچولو. سربېره پر هغو د پښتو داسي غونډلي د ريسرچ پانې (د څېړنې چوپړي) کي راسره لا ملا تينگوله. ترې گټه مي اخيستي.

لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کي
۳. د هغه څرگندول چي روڼوي کتنه داسي
۴. هغه نظريه داسي کوي
۵. لکه څنگه چي دا وايي
۶. لکه څنگه چي راپور شوی د هغه په واسطه
۷. زده کړه داسي ښايي
۸. د هغي پلټنه داسي په ډاگه شوې، يا د هغي څېړنه داسي ښودل شوې.
۹. دا څېړنه داسي سپيني ته باسي
۱۰. د دې پيله ساده برابر وي دا
۱۱. له ټولو نه وړاندي
۱۲. بل لوري ته
۱۳. زما په نظريي
۱۴. په ټولو کي همداسي
۱۵. په دې پوښ (قضيه) کي
۱۶. دا به داسي ښکار پري
۱۷. د دې بېلگه داسي ده
۱۸. دا نو داسي نه ورته نه شو ويلی.

دې ته به زه نغوته و کړم چې ځینې پښتو شعرونه د لوستلو، لیکلو په دوران کې ما څېړلي او سپړلي دي. ښه بېلگه یې دا ده چې په ټوله پندوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ میلونه و گړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو څلوېښت وگړي یې زده کړي لري، ښه مثال یې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ویلو ترمنځ نظریې یې په ډاگه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډۍ یو، ټپو، ټیکو او مصری یو په علمي ښه لوستلو او لیکلو توپیر څرگندوي. دا به زما یا په راتلونکي کې د پیلوم اېنجینېر صفي الله فردوس خان د څېړنې (ریسرچ) بېلگه وي.

که چېرې لومړۍ څېړنې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ لیکل شويو شعرونو کې د گراپ لوړوالی لږ دی؛ نظر دویمې څېړنې ۱. ب ته. په دویمه څېړنې ۱. ب کې بیا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي گراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا موندل کېږي چې د دغو پېنځه څلوېښت ښه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لږ یې لیکل کېږي.

له دې خبرو څخه را څرگندېږي چې د پیلو (شعرونو) د لیکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپیر شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه لیکل کېږي، لکه چاربیته، ایزی، د ښادۍ نارې، کاکړۍ، د اتن نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ.

په څېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره داني غزل په ټول پښت کې لیکل شوي وي، نو ۱۵ زره یې ویل شوي دي چې د لوستلو کچې یې هم کمه ده. ترې سروکي، کاکړۍ، د اتن نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ډېرې هم دي. د گراپ له نیمه ملا څخه او لوستلو کې د گراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي. عادي لیک چې په لیست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره وړ کول کېږي. له هغو د ازموینو پارچو، عریضي او شکایتونو څخه مې موخه نه ده.

که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بیا د ځان له پاره مو یوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

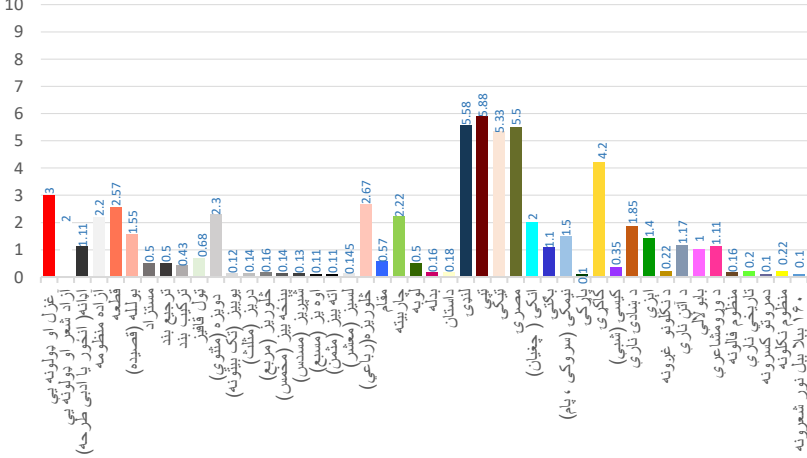
په لیکلو او لوستلو یې د یوې اونۍ شپه او ورځ له پاره پیل کړئ، او له ۱۰۰,۰۰۰ ډېر چوږي له پامه تېر کړئ.

بیا یې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه لیکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا ښه د هر یوه له پاره څنگه ده؛ منۍ یې.

١٤ چوپړی

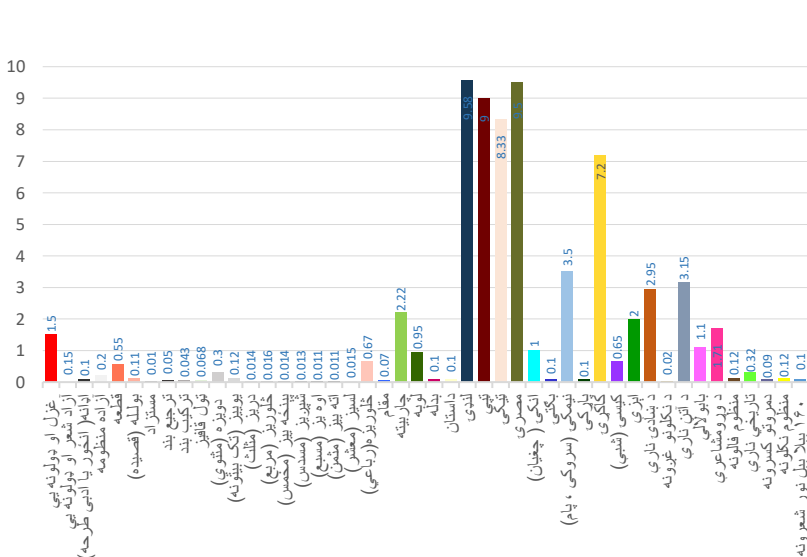
د لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

څېره ١. الف په وار، وار (د هرو ٠٠٠٠٠ الیکل شوي شعرونو)،
١٣٩٥ الېرډیز لمريز کال

١. ٥ څېره ١. الف په وار، وار (د هرو ٠٠٠٠٠ الیکل شوي شعرونو)، ١٣٩٥ الېرډیز لمريز کال

څېره ١. ب په وار، وار (د هرو ٠٠٠٠٠ اويل شوي شعرونو)،
١٣٩٥ الېرډیز لمريز کال

٢. ٥ څېره ١. ب په وار، وار (د هرو ٠٠٠٠٠ اويل شوي شعرونو)، ١٣٩٥ الېرډیز لمريز کال

شعرونو د رنگونو ښکاروندي (شفرونه يا کوډونه) په څېره ١. ٢. ١ کې وگورئ.

۶. اي (ا، الف): لنډۍ

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظيم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غوندې، دوی يې هم جوړه، غبرگونې سرونه پيدا کړي دي، لکه ځينې ژوي، (انسان، حيوانات، دوی سره غبرگونې ماشومان، انجونې يا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسيان...).

د مارانو د لا سپرلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وايي ،، گوسنه له گوسنې څخه زېږېږي او لټکه له لټکې څخه، دا متل يا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وايي. موږ يې هم د مثال په بڼه يادوو، زموږ سيمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د ترېورانو يوه پښتون قوم و تخيل (هودخيل) يې ډېر کار وي، خپلو بچيانو د روزنې او هڅونې د غښتلتيا له پاره خپل زوزات ته وايي. چې تاسو ځانونه، بيدار، گړندي، تېز، چټک، کړئ!!؟ لکه د لټکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځی، خپل اصليت مو له لاسه مه ورکوی، د ژوند په هرو څارو کې...، ورته وايي د گوسنې نه مه کېږئ، لټ، سست، بې غوره، بې گرميا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانگېرنو د څېړنو له پاره چې زموږ نيکونو په لرغونې زمانه کې لکه څنگه چې د لټکو ځانگېرنې وي، هغه ماران يې هم له ځانگېرنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېيله (اشلوک، پېران، شېر يا شعر) چې ډېر ورته د لټکې غوندې و، په لټکې و نومه وو، چې هغه لټکه يا لنډۍ هم همغه څې د ځانگېرنې درلودونکې ده.

ما د نړۍ غوره د ژويو پېژندونکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه يې کړي کټ مټ راخستې او بيا مي ژباړلي دي خپلې ژبې ته: ،، دوی د لېندۍ ژبې او د تنې څلور سترگې، چاليان وېشتونکي د زهرو سر يې پيل کېږي او د دې چې سيالي کوي د هر ډول جگړې له پاره چې پاېښت (ژوندي پاتې شي، بقا) و کړي. عجېبه احساساتي ده دوی سرو لرونکي مار يا لټکه. تېره ورځ ونيول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساينس پوهان نه پوهېدل چې دوی ته د حشر و لنډپېړي (موقتي) خواړه چې په خويه يې و خوري تيار کړي.

د رومي نوم مکروپروټوډن د حساب کې ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفيسور گارډن برغارډټ، ټينسي، و ويل چې دوی سره هېڅ له يوه سره غوره نه وي. هغه داسې ورځيا ته کړه: ،، دوی سري ماران يا لټکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوريدلو ځواک يې غلی نه وي. خنډ يې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو گړندۍ ځواب نه شي ورکولی.

جاپانیان وایي چې دوی سری مار دوی برابره وېروونکی وي. ۲۷ سانتي مېټره اوږد، هر سر يې ۲ سانتي اوږوالی لري، دوی سری مار دوی نیولی دی او د تیګاشیما ښاروالۍ کې يې په حکمتي حال کې د نندارې له پاره وړاندې کړی. په وینا يې ډېری وګړي په حیرانونکي بڼه نندارې ته راځي. ،، (اېمین، ۲۰۱۰م کال).

و، ژوند د دوی سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لټکه پورته شوله کوچنۍ هټۍ ته او هغې ډېر بڼه فکر کوه. برغاریټ درلوده دوی سره لرونکی تور مېرګ خوړونکی مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ کلن وو. د اړېزونا حکومتې پوهنتون د دوی سری سلطان مار کور و، دا يې په دښته کې د یوه ماشوم په اندازه موندلی و، دې مار نږدې ۱۷ کاله په پوهنتون کې تېر کړه. سلما او لوویسو د غلې دوی سری مار د سانډیګو په ژوبن کې تر مرګه پورې ژوند کوه، او ۱۵ داني يې سالم نارمل بچیان درلودل،، (هېلاري، ۲۰۰۲ م کال، ۱ سرلیک).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سری پېپله (شېر یا شعر) يې د لنډۍ نوم باندې نومولی وه، چې دې پښتو دوی سری پېپلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۱.۶ د لنډۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱ :- ښه ډول لري، ۲ :- بند، بند دي ۳ :- ګړندی حمله کوي ۴ :- تېز زهر لري
۵ :- تېز زورور زهر شیندي ۶ :- اوږد عمر لري. ۷ :- ښه غږ یا پشھاری کوي
۸ :- په حیرانونکي بڼه دي خوښ راځي چې وې ویني. ۹ :- د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰ :- سالم بچیان راوړي، ګڼه يې ډېر پېري. ۱۱ :- هر سر يې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري. ۱۲ :- دوی د لېندۍ ژبې يې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳ :- د تنې څلور سترګې وي (هر څه رانه ویني) ۱۴ :- چالباز وېشتونکي د زهرو سر يې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پابښت و کړي. ۱۵ :- عجیبه احساساتي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي. هرې ټپې، ټیکۍ او مصری چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وایي. تاسو لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ او مصری یو ته ښه غږ و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نو بیا يې پېژنۍ چې دا لنډۍ دي چې د لټکې ځانګېرنې لري. ټپې، ټیکۍ او مصری دا پورته ۱۵ ځانګېرنې نه لري. ټپې، ټیکۍ او مصری نه دي، بېلولۍ يې پر همدې کې دی.

د دې د بېلولو له پاره زه یوه بېلگه تاسو ته له خپل شعري لیکي څخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستیال محمد عزیز تحریک صیب د ۷ اووه مې پوښتنې ځواب کې مې ورته کښلې و.

،، ۷. د تا په نظر د: مصری، لنډی، تپي او تیکی تر منځ توپیر څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم یې ځانته دی. لکه لنډی، تپي، تیکی او مصری او هره یوه یې ځانته ځانگړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه مني، د دې له پاره یوه مثال درته وایم: یوه کس په امریکا کې پولیسو ونيوه او سیده یې ستا کور ته بوتلو نوم یې عزیز وو، تخلص یې تحریک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فاریاب ولایت وو او د نیکه نوم یې خان باقر وو، ستا د کور دروازه یې وټکوله، له کوره ورته وریندار وویل چې څوک یې؟ هغه ورته و ویل زه عزیز یم، تخلص مې تحریک دی. خو وریندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته یې و ویل تاسو ځای غلط کړي دی.

د دې تن ډېرې ځانگړنې به له تا سره برابرې وي خو هغه خو ته نه شي کېدلی. که دننه ورشي خداپرو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسې ځانگړي فلسفه چې مصری، لنډی، تپي او تیکی له خپل نوم سره یې لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډی له لټکې څخه اخیستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وایي چې ډېر کړندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لږوي، دوی سره لري، په کال کې یوه واري پوستکی اچوي، لټکې ته ځکه لنډی وایي چې د سیلا بونو له مخې لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. یا دا چې لومړۍ نیم بیتۍ یې د دویم نیم بیتۍ نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډی چې د پوست د فکیرانو کلی، لښکرگاه، هېلمند، ۰۳۰ Roshan BTS site HLM ۲۹/۱۲ ۲۰۰۷ کښلې وه ..:

وطن تم ټول کافران راغله

ژر را پاڅېږه چې جوړه جهاد له ځونه ...،،

(صلى الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶ چوپړی).

۲.۶ د لنډی انځورونه:

دا لاندې د لنډیو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

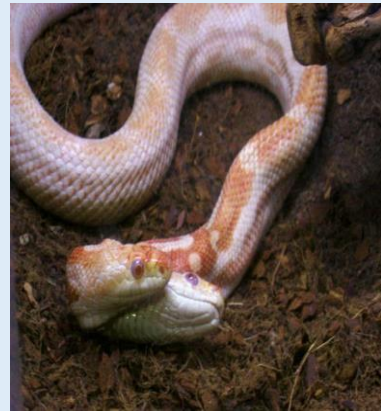
۲:- دوي سره مار (# ۲ انځور)

۱:- د لټکي يا دوي سره مار (# ۱ انځور)

۳:- د لټکي يا دوي سره مار (# ۳ انځور)

۴:- د لټکي يا لنډی (# ۴ انځور)

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصريو انګر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۵:- د تور دوی سره مار یا چورنیا د
نړیوالې ګڼې ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره
لټکه، یا توره لنډی (# ۵ انځور)

۶:- لنډی (# ۶ انځور)

۷:- د لنډی (# ۷ انځور)

۸:- د دوی سره مار، لټکه یا لنډی
(# ۸ انځور)

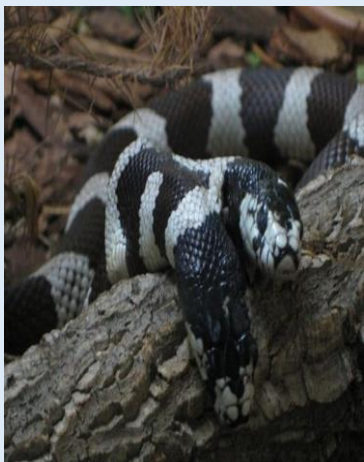
د لنډیو، ټپو، ټيکي يو او مصري يو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

۱۰:- لنډی خپل خواړه خوري
(۱۰# انخوړ)

۹:- لنډی (۹# انخوړ)

۱۲:- لنډی په ډډ دمه ده او خوب
کوي (۱۲# انخوړ)

۱۱:- د لنډی اېکسري
(۱۱# انخوړ)

۱۳:- لنډی خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېځه شي، زموږ
لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلی یا شعر سره تشبېح کړی دی.
(# ۱۳ انځور)

۱۴:- ښکلي او خوږه لټکه، لنډی یا دوي سره مار، لنډی چمتو ده، څارنې کوي. روڼ
بورم چې داسې می و کښل د لنډیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی،
زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبېح کړی دی. چې ورته لنډی
وايي او ټولي ځنګېرنې یې سره ورته دي.
(# ۱۴ انځور)

۳.۶ د لنډۍ تعریف (څرگندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوی سرې شعر ته وايي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندرېز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند یا تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ر، ن، ی او ... څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له ادبي بیرغې کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنگونو او پارنویکیو پرته. دفتنگونه د لنډۍ توکي دي لکه: وې، او، نو وې!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وای، وای، وای، وه، وه الله، الله وې!!، ای، وه الله وې!!، وای، وای وای، ګرانه، وروړه، یه ګرانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید ده (زموږ خپله وه، هیا هی، چې ورته وړه ده، روغه ده، کوشنۍ ده، لنډه ده، دوی سترګې ه وه، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غرن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ یو، باندې یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خڼه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له

سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ ای! گڼو ژنو میرڅمنو

څنې له څنډو سازوی خندا راینه

د پورتنۍ لنډۍ څپیز (څپه، سېلاب، هجا، و، سیلیبل Syllable، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنت، و، لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سر نښه، چې د تلفظ د جگوالې او ټېټوالې زور، اوږدوالی، څه رنگوالی یا کیفیت ښه یي، ټینګه، لهجه، تاکید: بېلوونکي نښه: د وینا، ځانګړی، خاص او بېل، ډول: Accent, Morphemel،) جوړښت په دې ډول دی:

۴.۶ د لنډۍ څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

ای! - ګه - نو - ژه - نو - میر - څه - مه + نو

څه - نې - له - ځن + ډو - سا - زه - وې + خن - دا - را - ځي + نه

۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹

۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

۵.۶ د لنډۍ ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت

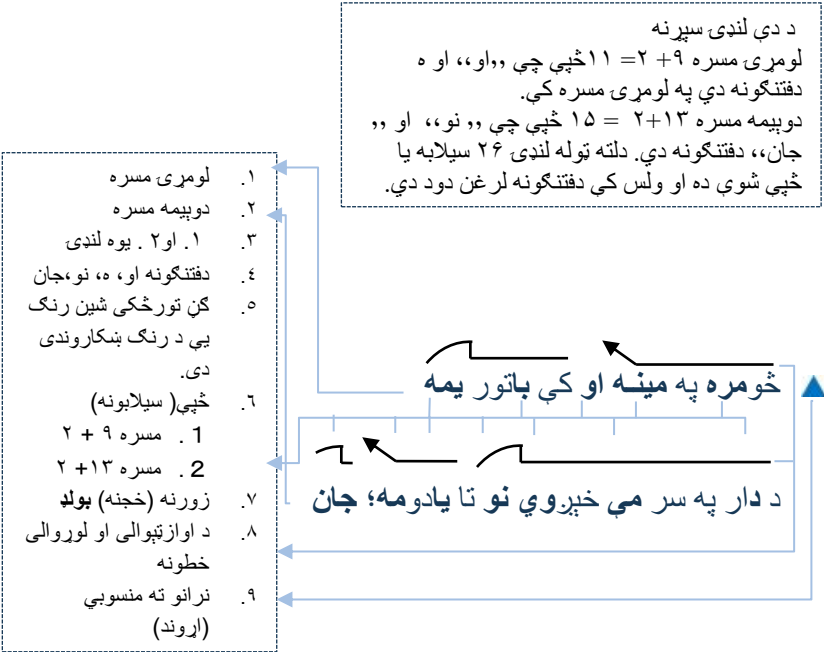
ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت یې داسې دی:

الف. _____

ب. _____

۶.۶ د لنډۍ سپړنه

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وايي:

۶. ۷ د لنډۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنگه چې ۶ سرلیک وايي او پيله يې ساده برابر وي داسې:

اي (۱). لنډۍ

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سرې پېيله (پېیرن، شېر، شعر یا اشلوک) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوی سرې شېر یا پېيلي له لټکې سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې لرلې. لکه:

۱. بڼه ډول لري
۲. بند، بند دي
۳. گړندۍ حمله کوي
۴. تېز زهر لري
۵. تېز زورور زهر شیندي
۶. اوږد عمر لري
۷. بڼه غږ یا پشهاری کوي
۸. په حیراونکې بڼه دې خوښ راځي چې وي ویني
۹. د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰. سالم بچیان راوړي، کنه یې ډېرېږي
۱۱. هر سر یې بڼه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوی د لېندۍ ژبې پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې څلور سترگې وي (هر څه رانه ویني)
۱۴. چالباز وېشتونکې د زهر و سر یې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي
- د هر ډول جگړې له پاره چې پایښت و کړي
۱۵. عجیبه احساساتي (ولولیز)

موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کي کړي. هرې تپې، ټيکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانگېرنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ او مصرۍ یو ته بڼه غور ورته و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نوبیا یې پېژنئ چې دا لنډۍ دي چې د لټکې خصوصیات لري. تپې، ټيکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانگېرنې نه لري او تپې، ټيکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې کي دی.

۷. بي (ب): تپه

تپه له تپ څخه اخېستل شوي، او تپ دی چې درد پيدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي، خوښي يې ځي، خفگان يې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پيدا شي بيا ورته رنځور وايي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په ياد راولي، ولس يې پوښتنې ته راځي، له درده د لرې کېدو دعا ورته کوي. تپه له تپ يا زخم څخه اخېستل شوي ده. چې سري ته تپ ورکوي، په دردونو يې اړوي دا هم يوه د تسميې وجهه لري.

هغه دا چې د تپي تاثير د سري په زړه تپ جوړه وي .
يانې که تورې او توپکي ښکاره تپونه جوړه وي، نو تپه بيا پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې يوازې احساس يې کېږي، خو ليدل کېږي نه.

د رسول الله ص څرگندول چې رونوي، د درد کتنه داسې. و، جندب رض وايي چې رسول الله ص گوته په يوه جنگ کې ويني شوي وه، وي ويل : ته يوه گوته يې چې ويني شوي يې – تاته دا درد ، تکليف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،،
(فرهاد، ۲۰۰۳ زېږدي، ۱۴ چورۍ).

د دې زده کړه داسې ښه يې چې دردونه وځمې، د الله عظيم په حق لار کې تاسو ته رسېدلي دردونه وزغمې، بدله او ثواب يې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژويو کې الله ج درد نه وي پيدا کړی نو بل ژوی به يې ځنګه پيدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکره کېږي، که پام مو کړی وي چې يوه مېرمن اميدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځور پوهان نه ورکوي، ترې لرې يې ساتي، داسې هم شوني ده چې که داسې ونه کړئ، نو نس به مو په چاره غوڅ شي او ټول عمر به عيبي گرځئ (داسې هم شوني ده چې ډېری روغتونونه د پېسو منډلو په خاطر پرې کوني کوي چې د پرې کونې ډېرې پېسې واخلي، د طبعي يا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره يې اموخته کوي،

او د ۲۴ نۍ يا شپږمياشتنۍ اميدواری څخه پرې دردونه د الله په حکمت پيل کوي، چې څومره نهومياشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې يې د مرګ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وي چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وايي او له يو الله ج څخه د اسانۍ مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو تپي ويلې وي.

دا پلټنه داسې په ډاګه کوی شي یا دا څېړنه داسې بنودل شوې.
،، د ستاسو ویجینا (د خاوند زردکي پوښ) چې خلاص کرل شي یا کله چې ډېر
خلاصېږي بېخي ډېره ورته بڼه لري، لکه د شونډو ګونځې چې پوښلي وي. سره
اپلیزیت ناثالي،،. (ماک فادن چې خپله څېړنه یې د ویجینا د اندازو له پاره کړې وه
په سانتي باندې)

،، چې د لیفت لایا لږ تر لږه منځنۍ حد یې داسې وو، له دې اندازې سره ۲.۱
سانتي اور، له ۰.۴ – ۶.۴ پورې ټوټوونې (قطر) اندازې، سمه اندازه یې بیا له دې
اندازې سره ۱.۹ سانتي اور، له ۰.۳ – ۷.۰ پورې رینج، اندازې دي. او د هغې
اورډوالی څومره وو؟ چې د لیفت لایا لږ تر لږه منځنۍ حد اورډوالی یې ۲.۱
سانتي (د ماشوم د زردکي په اندازه)، له ۱.۲ – ۷.۵ پورې اندازې کچې وه، سمه
اندازه یې ۳.۵ سانتي اورډه او رنګ یې له ۰.۸ – ۸.۰ سانتي پورې دی.

بروک ماک فادن، ایم. ډي، د پروفیسور مرستیال، د مېرمنو د جراحۍ او کون
غپ د رملو (پیلویک درملو) په برخه کې، د دوباره عملیاتونو ماهر یا جراح د
اوهایو سټیټ پوهنتون کې وه.

په ۲۰۰۵ کال کې د اېنگلېستان ژورنال د قابلې ګۍ یوه زېږنتون کې یې د ۵۰
مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فادن ۱۶۸ مېرمنو چې عمر
کچې یې ۵۷ کاله وه کړې ده. ۹.۶ نارمال رنګ ۶.۵ – ۱۲.۵ د ټوټوونې (قطر)
اندازه د ویجینا له پاره: ۲.۱ – ۳.۵ سانتي پورې.

څېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخېستل شویو انځورو نو دې ګټه پورته
کرل شوي وي.

،، داسې کومه لاسته راغلې ډاټا په لاس نه ده راغلې، نو ځکه دا یوه ډېر ټېټ او
بې بنسټه سرلیک دی،، مک فادن ویلي دي. (زهرا بارنيس، ۲۰۱۴) د یوې مېرمنې
د ځانګړې برخې نارمال کچې بروک ماک فادن په وینا تر ۵۰ – تر ۵۳ اوږد ماشوم
چې له ۲.۷ څخه تر ۴.۱ کبلو ګرامه په ټول ماشوم چې د سر اندازه یې ۳۳ څخه تر
۳۵ سانتي مېټرو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله یې نوی ماشوم
پنځوي. (اصریف، غوره اندازه ګېږي د نوي زوکړه شویو، څخه زما ژباړه. ۲۰۱۴
م کال، ۲ چوپړی).

د نر لمن ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې، ۱۴.۲ نارمال ختل، دوباره ګرځېدنه یې ۱۲.۱۹،
د ۱۵٪ له سلو یې ۱۷.۷۸ او د ۳ سلو یې ۲۰.۳۲ سانتي کبلی دی. (لېزېټي،
سلامتی ژوند، له طبي ورځ پانې زما ژباړه. ۲۰۱۴، ۲ سرلیک).

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وي، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې څخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسي.

و، که چېرې تاسو ته الله ج له لوري څه درد يا تکليف يا غم وي، يا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد يا تکليف يا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ايت لولي و، سلم عليكم بما صبرتم فنعم عقبی الدار،، (ربنثيا ويلي الله عظيم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دين او په دنيا کې د برياوو وروڼه خلاص وي.
(قاري فصل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بيا سيد عبدالسلام داسې کړي ده،
و، (وايي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نوښه انجام د کور د اخيرت دی،، (سيد عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمريز لېږدی، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزيز بيا داسې ژباړه کړي ده، و، (او ورته به وايي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتيا) وي چې تاسو (په دنيا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتيجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي)،، (سلطان عزيز، ۱۳۹۱ لېږدی، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۴۱۲ چوپړي).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سری شعر یې د تپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر له تپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لرلې. لکه:

۱.۷ د تپې ځانګړې ځانګړنې

۱:- درد پیدا کوي، ۲:- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، ۳:- خوښې له منځه وړي، ۴:- خفګان ډېره وي، ۵:- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶:- انسان په دردونو اړوي، ۷:- تاثیر یې د انسان په زړه تپ جوړه وي، ۸:- پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه، ۹:- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک چک کوي، ۱۰:- تاثیر یې د انسان رنگ پرک زېر اړوي، ۱۱:- غم ډېر وي، ۱۲:- د انسان سپینې تختوي، ۱۳:- ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي، ۱۵:- کرو زیاتوي، ۱۶:- د تپ باندنۍ برخه کوچنۍ وي او د تپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي، ۱۷:- انسان رنځور وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، ټيکۍ او مصری چې دغه پورته ځانګړنې و درلودلې؛ ښه غور ورته و نیسې؛ پام ورته و کړی؛ نو بیا یې پېژنی.

دا تپې دې چې د تپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټيکۍ او مصری نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګړنو کې دی.

لکه دا لا ندي زما تپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هېلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ / ۱۶، ۰۱۲ Roshan BTS site HLM د روشن ۰۱۲ نمبر ښادې ساحه کې کښلې وه.

،، دا سترګې ما وژني جانانه

چې ترمې اوښکې یې سهار کې و وینمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

۲.۷ د ټپي انځورونه:

دا لاندې د ټپو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۶:- ۶۸۸۲۹ وونډس، ټپ،
(wounds ۶۸۸۲۹).
(# ۱۶ انځور)

۱۵:- وران ټپ ۱۴۷۱-
۱۴-۱۰۰-۸-۲۴۷۴
(# ۱۵ انځور)

Day 1
۱ ورځ

Day 52
۵۲ ورځ

۱۷:- د رنځور یار ټپ
(# ۱۷ انځور)

ټپ. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټپو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی،
زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټپ له یوه ښه شعر سره تشبېح کړی دی. چې ورته ټپه وايي، او
ټولي ځنګېرني یې سره ورته دي. (# ۱۷ انځور)

۳.۷ د ټپي تعريف (څرگندونه، ښکارونه، ټپي د يوه توري يا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وايي او پيله يې ساده برابروي داسي:

بې (ب). ټپه

د وۍ يا ويکي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوي سرې پېښې (پېښې، اشلوک، شېر يا شعر) ته وايي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندرېز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ږ، ن، ی او ... ، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوبښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي ښي) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپي د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنگونو او پارنوبيکيو پرته. (دفتنگونه د ټپي توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، واۍ، وای!!، وه، وه الله، الله وۍ!!، ای!!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه کرېانه، کنه او داسې نور ...)، د پښلې يا قافيې کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېمي مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه بايد د ه (زموږ خپله و، ه، ه يا هي، ، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنې ه، لنډه ه، دوي سترګې ه، ه، دوي سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهوېشتم، ګڼه ابېڅې ده. په اول او غزن او از پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپي په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو ټپو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د تطبیق وړ دی، يانې داچې د هرې ټپي لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنگونو پرته، او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې ټپي، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېمي مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه

بیزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري.
لکه:

▲ یار په ولاړه کړیکه وکړه

تېر شوی عمر په ډالرو نه راځینه

د پورتنۍ ټپي څپیز (څپه، سېلاب، هجا ،و، سیلېبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) -
خجیز (زورنه، خج، اکسنت ،و، لفظ، د موسیقي نوبت: د خج نښه: د توري په سر نښه
, چې د تلفظ د جگوالي او تېټوالي زور، او ردوالي، څه رنگوالي یا کیفیت ښيي،:
ټینګه , لهجه ،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول.
Accent, Morphemel:،) جوړښت په دې ډول دی:

۴.۷ د ټپي څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

یار - په - وه - لا + ږه - کړې - که - وک + ږه
تېر - شه - وی - عو + مر - په - ډا - لا + رو - نه - را - ځي + نه

۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹
۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

۵.۷ د ټپي ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت

ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت يې داسې دی:

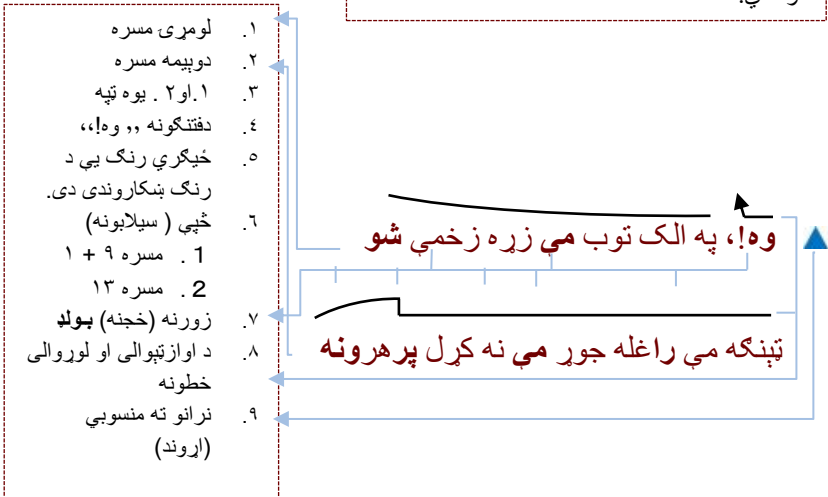
الف. _____

ب. _____

۶.۷ د ټپي سپړنه

ابنخړی اوستاد (د هېواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی) وايي:

د دې ټپي سپړنه
لومړۍ مسره $1 + 9 = 10$ څپي چې و، و، ده!،، دفتنگونه
دی په لومړۍ مسره کې.
دوېمه مسره $13 = 13$ څپي ده. دلته ټوله ټپه ۲۳
سیلابه یا څپي شوي ده، او ولس کې دفتنگونه لرغن
دود دي.

۷.۷ د ټپي بېلوونکي نخښي

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنگه چې ۷ سرلیک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبي یوه دوي سری شعر يې د ټپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شېر يا پېيلې له ټپ سره ډېر ورته ځانگړې ځانگړنې لرلې. لکه:

۱. درد پيدا کوي
۲. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي
۳. خوښي له منځه وړي
۴. خفگان ډېره وي
۵. په هېڅ څه پام نه راوړي
۶. انسان په دردونو اړوي
۷. تاثیر يې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
۸. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې يوازې احساس يې
۹. کېږي، خو ليدل کېږي نه
۱۰. بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرگندوي چک،
۱۱. چک کوي
۱۲. تاثیر يې د انسان رنگ پرک زېر اړوي
۱۳. غم ډېر وي
۱۴. د انسان سپينې تختوي
۱۵. ولس پرې خبرېږي، رسوايي کوي
۱۶. کرو زياتوي
۱۷. د ټپ باندنۍ برخه کوشنۍ وي او د ټپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي
۱۸. انسان رنځور وي

موږ ته يې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانگړنې و درلودلې؛ ښه غور ورته و نيسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ. چې دا ټپي دي چې د ټپ يا زخم خصوصيات لري. لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانگړيو ځانگېرنو کې دی.

۸. پي (پ): ټيکۍ

رون بوروم چې داسې مې کښلې وو، د ټيکۍ له پاره، ټيکۍ ښه برابر، سم پوره، ټيک، سم سبي ته وايي چې يوازې د ناوې ستاينه په کې و شي، پلار د کور د ناوېتوب په شپه، او يا د خاوند، ساتونکي، مېړه، د ژوند ملګري د کور د ناوېتوب په شپه يې ټولې پېغلې يا ځوانان، زارې او وارې، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې و کړي.

دا چې له لرغوني پېر څخه د يوې پېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شېبې د واده شپه وي، ټول وګړي او وګړي يې درناوی کوي، د دې د باچايي ورځ يې بولې، تازه گلونه يې په سر کړي، ګردۍ او نيمۍ کوي. غوره خټې په تن کوي، هر څه د ناوې برابر وي، ښه سينګار يې شوی وي، ټولې ملګري يې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه يې ښه باربر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچاپېره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شيان ډېر تاثير اچوي، د ابولېشر زوزات ټول يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د پېغلو په دوره کې يوازې کوژده شوې او مېړوښه پېغلې وي. انجونې، بې مېړوښه او ستري مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ يې همدا فلسفې اړخ وندۍ دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيکۍ له يوه ښه پېيلې سره تشيع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، سم برابر، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همغه شېبه کې ويل کېږي نومولې دي او ټولې ځنګېرني يې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي.

له بېولالو يې تو پير په سم برابروالي او کوشنوالي د پېيلې يا شعر کې دی. و، هغه شی چې ښه برابر وي؛ يا سم برابر ته وايي؛ چې ډېری يې مېرمنې په ښادۍ کې وايي؛ چې ناوې ودرې او چارپېره ترې پېغلې ولاړې وي؛ يوه يوه ټيکۍ ورته وايي؛ د ناوې تعريف په کې کوي او د همغې دايرې د وينا برابرې وي.، (صفی الله، ۱۳۸۸ ليردۍ کال، ۵۷ چوپړی).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سرې پېپله یې د ټيکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر ټيک، رټ رمت یا سم برابر سره تشبېح کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همدغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځنگېرني یې د بنادۍ د دې شېبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرني لري. لکه:

۸. ۱ د ټيکۍ ځانگړې ځانگېرني

۱:- ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي، ۲:- د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي، ۳:- رټې رمتې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خوږ تاثیر لري، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوږي، ۷:- تر ډېره ستایل کېږي، ۸:- تاثیر یې ټینگ وي، ۹:- مېرمنې یې ډېرې وايي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او یادول کېږي، ۱۱:- د پال په بڼه یې پېغلې وايي، ۱۲:- په گډه یې وايي سره، ۱۳:- پېغلو لاسونه سره یوه تر بلې ورکړي وي، ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنگوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالیږي، ۱۶:- د ناوې ستاینه په کې وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، تپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانگېرني و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسې؛ پام ورته و کړی؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټيکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري. لنډۍ، تپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانگړیو ځانگېرني کې دی.

لکه دا لا ندي زما ټيکۍ چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدي کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټيکۍ ده، زه نریم، خو ډېرو مېرو، مېرمنو به ویلي وي او دي. لکه یوه زړه مېرمنه په بنادۍ کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته یوه پېغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، هغه پېغله یې ډېره خوښه راغلي ده، له وړاندې ځایه څخه ټيکۍ اچوي، په دې ټيکۍ سره ناوې هم خوشحالیږي، چې د ملگري ستاینه یې هم و شوه او د واده پېرودونکي یې هم پیدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالیږي او بیا یې له واده ورسته هم وايي، چې هغې پلانکۍ مېرمنې ښه ټيکۍ د بیستانکۍ له پاره هم و وېشته، لکه څې خپل کوم زوی، مسې، وراره او خوریه ته یې په گوته کړه. دا ټيکۍ د ناوې د شپې د چارپېریال زوکړه ده او وايي لکه لاندې ټيکۍ:

که يې بوغان راباندې پلوري
زه پېرودونکي د ابی د گسټ گل بڼه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۵۷ او ۲۲۹ چوپړی).

۲.۸ د ټيکۍ د چارپېريال انځورونه:

دا لاندي د ټيکۍ چارپېريال انځور لږ استازيتوب کوي، د لغمان مخکېنۍ
ولسوالۍ نورستان انځور دی. زموږ د ټيکۍ يو سم برابر محيط انځور په لاس
راکوي.

۱۸:- د نورستاني مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټيکۍ چارپېريال انځور وي. روڼ
بورم چې داسې مې وکېنل د ټپکۍ يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی،
زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بڼه پېيلي شعر سره تشيع کړی دی. چې ورته
ټيکۍ وايي، او ټولي ځنگېرني يې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتېوا او د نورستاني مېرمنو د گډې نڅا انځور ،، پيرو مړندي، ايتالېاوې
دره گرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې
موزيم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مړندي، ۱۹۶۸ زېږدی،
۱۴۱ چوپړی)

۳.۸ د ټیکي تعریف (څرگندونه، ښکارونه، ټیکي د یوه توري یا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابرې داسې:

پې (پ): ټیکي

د وی له پامه ټیکي هغه دوی سري بېلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندرېز، خور، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ږ، ن، ی او ... څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي ښې) یې پرته له ادبي بیرغې کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکي د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنگونو او پارنویکيو پرته. (دفتنگونه د ټیکي توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وای!!، وای!!، وه!، وه الله، الله وی!!، ای!!، وه الله وی!!، وای، وای وای، وروره!!، یه پښتونه!!، یه کربانه، کنه ... ټ، د پښلې (قافيې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکي باید ده (زموږ خپله وه، هیا هی، چې ورته وره ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوی سترګې ه، ه، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهوېشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکي د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پیله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکي په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکي یو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکي لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته، او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې ټیکي د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ ناوۍ رو، رو کدم اخله

د ولس پیغلي په کتار درسره ځینه

د پورتنۍ ټیکۍ څپیز (څپه، سېلاب، هجا، و، سیلېبل Syllable، د ابېڅو شمېرلو)
- خجیز (زورنه، خج، اکسنت، و، لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په
سرنښه، چي د تلفظ د جگوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالي، څه رنگوالي یا کیفیت
ښهږي: ټینگه، لهجه،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا، ځانگړی، خاص او بېل، ډول.
Accent, Morpheme:)، جوړښت په دې ډول دی:

۸.۴ د ټیکۍ څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU

U-UUUU-UUUU-UUUU

نا - وۍ - رو - رو + که - دم - ا - څه + له
د - و - لس - پیغ + لي - په - که - تار + در - سهره - ځي + نه

۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹
۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

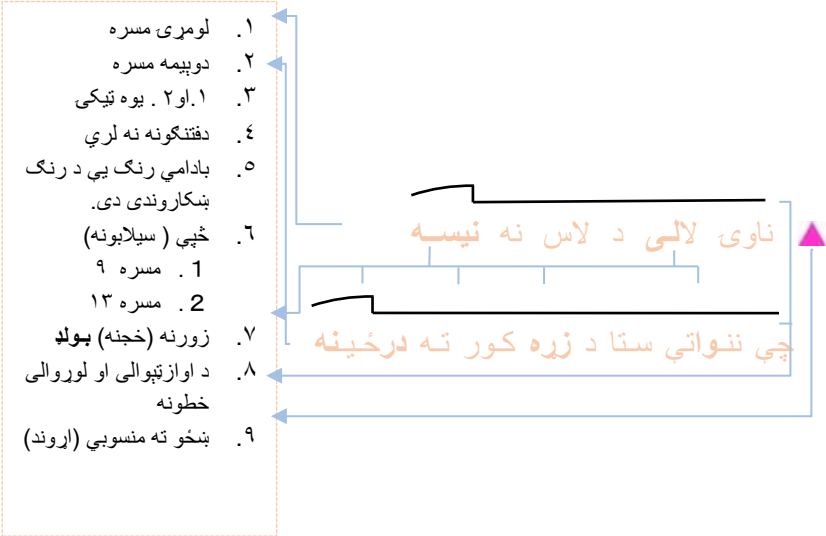
۸.۵ د ټیکۍ ځمکچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمکچپوهنې (هندسې) رغښت یې داسې دی:

الف. _____

ب. _____

د دې ټیکۍ سپړنه
لومړۍ مسره ٩ = ٩ څپې چې دفتنگونه نه لري، په لومړۍ مسره کې.
دویمه مسره ١٣ = ١٣ څپې دلته ټوله ټیکۍ ٢٢ سیلابه یا څپې شوي ده،

٨. ٧ د ټيکۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ٨ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابرې داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پیله یې د ټيکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر یا پیله ټيک، رټ رمت یا سم برابر سره تشبېح کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، د ټولو پام د ناوې ناوې ټوب درناوي ته چې په همدغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېرنې یې د بنادۍ د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي او همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لري. لکه:

١. ناوې د ناوې ټوب درناوي په کې وي
٢. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي
٣. رټي رمتي وي
٤. خوښې ډېره وي
٥. ډېر خوږ تاثیر لري
٦. ډېر پام د وګړیو (خلکو) ورته اوري
٧. تر ډېره ستایل کېږي
٨. تاثیر یې ټینګ وي
٩. مېرمنې یې ډېرې وايي
١٠. په ودونو کې ډېرې لیکل کېږي، اورول کېږي او یادول کېږي
١١. د پال په بڼه یې پیغلې وايي
١٢. په ګډه یې وايي سره
١٣. پیغلو لاسونه سره یوې تر بلې ورکړي وي ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو
- په تال سره په خوږو اوزو ناوې په تال زنګوي
١٤. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
١٥. د ناوې ستاینه په کې وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي. هرې لنډۍ، تپې او مصری چې دغه پورته ځانګړنې و درلودلې؛ بڼه غوړ ورته و نیسې؛ پام ورته و کړی؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټيکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوي وي او د واده د شپې چارپېریال زوکرې خصوصیات لري. لنډۍ، تپې او مصری نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګړنې کې دی.

٩. تي (ت): مصری

مصری یا مصره، د مصری تورې سره تشبېه ده. د ادم ع خامنو جوړې کړي، په خپله گټه یې په هرڅه کې کاروي. له ټولو نه وړاندې د مصری پيله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ گېرنه ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پیدا کړی یې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسي، و خوري او و څښي او ارام کېښي په جنت کې.

همدغه یوه ستر اړخ او وصيله وه چې الله ج داسې و کړه. یوه څه شیان یې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړي، چې هغه دغه نهه دانې وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، و، ١:- توره تېره یا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له واورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدي په مکه کې د کعبې په کوچ کې اېښې ده، په منځ کې سوری لري ٢:- جنت د گلونو یا ونو پانې ٣:- توکان یا امسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ٤:- بېلچې ٥:- کلنگه یا کوداله ٦:- د جنغوزي او څېړی ونه ٧:- سندان یا یوه درنه اوسپنه چې لاندې پرته وي ٨:- تبر یا څټک ٩:- چمتا یا چې د گرم شیانو نیولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دین، ٢٠٠٦ م کال، ٤٧ چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړي اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانگېرنو ترې گټه واخلي. لکه څنگه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، تورې ته هم په ژوند کې اړتیا پیدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتیا لومړی مصریانو پوره کړه، د تن زري، دال، توره یا سوار د بې جوړ کړه، داسې نور جنګي زربېي اساب یې ساز کړي دي، زموږ یې تورې یا مصری سره کار دی، چې په پېل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې یې تېرې او په پای کې لرگېنه برخه درلودله، لومړی له میسو، چې بیا له جستو یا ژېړو، څخه جوړه کړي وې، چې هم گرانه وه، نو اړتیا یې و مونده چې سختې او ارزاني جوړې کړي، له اوسپنې څخه یې جوړه کړه چې د مصریانو ١٩ کورنۍ پورې اړه درلوده. و، د خیفیش یا د خوفیش (*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کېنۍ کې هم وه، چې ٧٥ سانتي اوږده وه چې ١٣ پېړۍ له میلاده (نن څخه وړاندې ٣،٧١٧ کاله) وړاندې، همدغه لومړۍ د اوسپنو د جوړولو تخنیک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسيا ته هم ،، (ژۍ لرونکې وسلې، ٢٠٠٩ م کال).

و، د اسلام دین لومړۍ توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړۍ کې تر درېو پورې ايله شتون ولري، چې ویل کېږي، زموږ د پیغمبر حبیب الله، محمد رسول الله ص ده، بیا هر خلیف د اسلام شوی وه، چې لوټ شوه

له مملوک څخه د کټګي یا عثماني خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنگ کې، د ژوندي پاتېکودو هغه اودا او په دالۍ کې ورکړه،

،، مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کې جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندي ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنگلېسي پونډه درلوده، ۹۵ ساتي اوږدوالی لري. د بولۍ نېغه بیه یې یا د پېرودونکو په تېر پری کرې بیه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنگلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام ګڼه: ایل ۹۷۲۱، ځای: لندن، بولۍ پېخلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادي کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوګاد، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عماني، ۱۵۱ بولۍ، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصری توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وايي چې: د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولویده؛ خو په وینه به ککړه شوې هم نه وه، ما به توري ته وکتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېرې هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت موږ ته وویل: ،، زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندې ملاتړ کوم. چې په تاسو پسې به وي. ،، (القران الکريم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کپسه موږ ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړې وه، خو په الرحیق المختوم کې داسې دي: ،، ابو داود المزاني وايي: ما د یوه مشرک پسې هڅه وکړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له توري له ورسیدو وړاندې غوڅ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه. ،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زموږ د پښت کرونده ګر، چې د ګرونده ګرو په ورځ، کې بېلچې، رمبۍ، سپاره، ښاښۍ، کلنګه، باد دکۍ، غالبېل، چجج، ژغونډۍ، اوبه تېټۍ، نندارې ته وړاندې کوي، د وګړو په وړاندې یې ننداره چيانو ته ښه یې. په ورته ښه په مصر کې په هره ملي مصرۍ ورځ کې، مصری پېغلې، مصری تورو سره نڅا کوي، ننداره چيانو ته یې وړاندې کوي. د سر له پاسه یې اېښي وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوڅ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د توري باندې نڅا کوي، توري به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسې ډېر لرځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنايي چاپي کولو څوکۍ کې لرځېږي او د انسان ټاکلي غړي لرځېږي. دوی بې کچې سپینې، ښایسته ژېړوښتانو لرونکې هم وي، د دوی

بنايست خو يوسف ع، سارا بي بي، د ايوب ع مېرمن دوی خو هم مصريان وو، بي کچي بنايسته دي، په ټوله دنيا کې، داسې بنايسته اوس هم په کې شته چې انسان ورته گوته په غاښ کېږي، چې الله ج دوی څومره بنايسته پيدا کړي دي، چې خپله به و وایی چې دا د الله ج ملايیکې به څومره بنايسته وي.

په لومړي وار سره مصريانو د هرمو اندازې و کړې (تر ننه پورې د مصر هرمو جوړونکي نه دي معلوم) په پرو باندې، اټکلي غوټو باندې واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاويه يې هم وپېژندله، ۶،۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې يې مسو څخه گټه پورته کړې وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفی الله د سرنديف په غره راښکته شوی دی.

دامي کره لاندې زما څېړنې داسې سپينې ته باستلي و، لکه څنگه چې پيټري وايي و، تاريخ ليکونکی وايي په نږدو لرغونو جگړو کې چې، مصريانو په ميديتراني د جگړو لړۍ پيل کړې، ډېره تکنیکي جگړې يې کولې او جگړه يې له کيروس او کرو يسوس (Cyrus and Croesus) سره کوله، ... ، هېنديانو ويل، هند ته د بحر له لارې ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تنه داسې انسانان وو، چې تورې يې تر پښو رسېدې، تر اړخو به يې تړلي وې، اوسپنېزې د تن زړې يې اغوستې وې او لکه د دوی مذهبي ورځ چې وي يا د دود تر سره کولو ورځ يې وي... ، ، (پيټري، د مصريانو تاريخ، ۱۵۵ چوپړی).

لکه څنگه چې دا له خپل زور کښلي ليکي څخه راواخلم.

و، مصری ته مصره هم وايي، دا ځکه چې په پخوا زمانو کې د تورې او ډال جنگونه وو، د هغو جنگونو په پېر د جنگ ښه او پياوړې توره به په مصر کې جوړېدله. نو د مصری تورې شهرت ډېر زيات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېرې لنډې ښې يې هم لرلې، نو د مصری تاثير او ښکلا يې د مصری تورې سره تشبيه کړي. ، ، (صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړی).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سری پېبله (پېران، اشلوک، شېر یا شعر) یې د مصری په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوی سری پېبلې له مصری توري او مصری سره ډېرې ورته ځانگړي ځانگېرنې لرلې. لکه:

۱.۹ د مصری ځانگړي ځانگېرنې

۱:- ډېرې ښایسته وي، ۲:- ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستې برخه یې لنډه او دوېمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ټکل مرکز) یې د مصری دواړو مسرو ته ورته وي.)، ۳:- ډېر ژر تاثیر کوي، ۴:- انسان په یوه وار له منځه وړي، ۵:- یوه وار یې سری ته بس دی، ۶:- بېلابېلې ښې لري، ۷:- درې خواوې یې سری پرې کوي، ۸:- په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي، ۹:- ډېرې لرغونې دي، ۱۰:- لرغونې اندازه کړل شوي، ۱۱:- لرغونې څېړل شوي، ۱۲:- د مصر هرمو غونډې جوړونکي یې معلوم نه دی، ۱۳:- لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي، ۱۵:- زوروري دي، ۱۶:- په هر ځای کې ترې گټه اخېستل کېږي، ۱۷:- د نندارو شیان دي، ۱۸:- وهم لري، ۱۹:- زور دی، ۲۰:- په مینه ساتل کېږي، ۲۱:- تل انسان سره وي، ۲۲:- مکارې وي لکه لنډې مصری توري، ۲۳:- د مېرمنو د مستی او د سرو د سرلوری توکي دي، ۲۴:- درنډي دي، ۲۵:- سختي دي، ۲۶:- جوړول یې گران دی، ۲۷:- ډېر ارزښت لري، ۲۸:- نندار چیانو ته یوه ابلاغ وي، ۲۹:- مینه ناکي وي، انسان مینه پرې راځي، ۳۰:- په ډېره باریکۍ او مینه جوړېږي، ۳۱:- په خپل ځای کې کارول کېږي، ۳۲:- ډېرې لنډې دي. موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.

هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانگېرنې و درلودلې. ښه غور ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نو بیا یې پېژنئ. چې دا مصری دي چې د مصری تورو او مصری خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانگړو ځانگېرنو کې دی.

،، لکه دا لاندي زما مصری چې د کابل پولې تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پوړ، دوېمه کوټه کې د لېږدي کال، ۱۰:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ E۱۰۲ کې کښلې وه:

په سپینه ږیره سودايي یې
جومات کې کې نه عبادت و کړه رینه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

د دې مصری تاثیر همدومره ډېر دی. چې سری یې پرې غوڅ کړی هم وي، خو توره لا په وینو نه وي شوې. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې ویني ځي، دی خبر هم نه وي. د دې مصری به ايله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پښت جنټیک زهن زوکره وي، خو پورتنۍ ټولې ځاګېرې د مصری لري، نو ځکه ورته مصری وایو او مصری یې بولو. انسان چې زور شي باید د هر څه نه د کورنۍ ژغورونکی وي، له تېرو سرو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړې و نه کړي، له سپین ږبرې څخه الله ج حیا کوي، ځکه ټول عمر یې اسلام دین کې تېر کړی وي، په سپین ږبریتوب کې باید گناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوری ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنیا او اخیرت بریا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د مینې ارتباط پیدا کوي، یوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کړو یې تن لېرجن، لارجن، ناولی، چې له خولې یې لېږ ځي، همغه وي او رښ وي.

۲.۹ د مصری انځورونه:

دا لاندې د مصری یو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۹:- ډاګیر - سره زرو- له یوآر څخه. - ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله وړاندې ده. (# ۱۹ انځور)

۲۰:- لورستان - اوسپنزه- ژېړو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله وړاندې ده. نن د فبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدي دی. (# ۲۰ انځور)

۲۱:- ویسکس- رافیار - تیسټو - همفیشیري مصری. (# ۲۱ انځور)

د لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

٢٤:- خوندي شوی انځور د مصری
نڅاګري له مصری توري سره. چي د
انځور شاه سپين بګروند لري، ګڼه يي
(# ٢٤ انځور) ٤٣٢٧١١٢

٢٣:- خوندي شوی انځور د مصری
نڅاګري له مصری توري سره. چي د
انځور شاه سپين بګروند لري، ګڼه يي
(# ٢٣ انځور) ٥٠٠٤٣٤٥٢

٢٥:- مصری سکیمیتارا ٢ ایل جي (# ٢٥ انځور)

٢٢:- ماراکون سپینو زرو مصری ١ ایل جي. په دانګ پيلي روڼ بورم چي داسي مي و
کښل د مصری یو له پاره، کټ مټ يي همدا فلسفي اړخ ونډی دی، زموږ لرغونو پښتنو
نیکونو مصری له یوه بڼه پېيلي (پېران، اشلوک، شېر یا شعر) سره تشبي کړی دی. چي
ورته مصری وايي، او ټولي ځنګېرنی يي سره ورته دي. (# ٢٢ انځور)

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

٢٦:- یو آر - سیمېټار - د- ډبلیو اي بي. مصری (# ٢٦ انځور)

٢٧:- ډاګیر - د هډوکي لاستي والا مصری (سپین موتي مصری) (# ٢٧ انځور)

٢٨:- مملوک - نېکمرغه - مصری - د محمد رسول الله مصری (# ٢٨ انځور)

٢٩:- توره - املاش - دودیزه - زر مخزېږدي کالنه (# ٢٩ انځور)

٣٠:- می سینین - ډاګیر - د ځمريانو د ښکار مصری (# ٣٠ انځور)

٣٢:- د لېکاني یا کلم په ښه څو خوري مصری . (# ٣٢)

٣١:- د محمد رسول الله مصری (انځور)
(# ٣١ انځور)

۳.۹ د مصری تعریف (څرگندونه، ښکارونه، مصری د یوه توري یا سکالو تشریح کول).

له پورتنۍ یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وايي او پیله یې ساده
برابروي داسې:

تي (ت): مصری

د وی یا وییکی له پامه مصری هغه دوی سرې پېیلی ته وايي چې د لرغون
مصری توري، مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او
څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلي، هېښونکي، سندرېزه، خوږه، ګڼلې،
منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او
نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ر، ن، ی او ... د مصری لرغون اهرمو
غوندې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې
زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت یې جوت کړي دي.
پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بني) یې پرته له ادبي بیرغې کولو
(فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصری د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتتګونو او پارنویکیو
پرته. (دفتتګونه د مصری توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه،
ګرانه، یا الله، یه، وای!!، وای!!، وه الله، الله وی!!، ای!!، وه الله وی!!، وای،
وای وای، نو، یه کرېانه!!، وروره!!، کنه، ولی اواسي نور ...)، د پښېلي (قافيي)
غوندې (کلمې) نه لري. خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې
دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصری باید ده (زموږ خپله وه، هیا هی، چې
ورته وره وه، روغه وه، کوشنۍ وه، لنډه وه، دوی سترګې ه، وه، دوی سترګې والا ه، یا
عینکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې
ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلي وي، مصری د پښتو ژبې د فونولوژیکي
(غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول
پېيلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د
مصری په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصری یو، باندې یوه
رښت (دودی یا قانون) د پلي (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصری لومړی
مسره باید ۹ له دفتتګونو پرته، او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتتګونو پرته.

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

د هرې مصری، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دویمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجته وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ په خپلې ژمنې ټینګار و کړه

ولس جرګې به ننوتې درلېږمه

د پورتنۍ مصری څپیز (څپه، سېلاب، هجا ،، سلیبل Syllable، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنت ،، لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سر نښه ، چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالي، څه رنگوالي یا کیفیت ښه یي، ټینګه ، لهجه ،، تاکید: بېلوونکې نښه: د وینا ، ځانګړی، خاص او بېل، ډول: Accent, Morphemel،،) جوړښت په دې ډول دی:

۶.۹ د مصری څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

په - خپ - لي - ژ مه + ني - ټين - ګار - وک + ږه
و - لس - جر - ګي + به - نه - نه - وا + تي - در - لي - ږه + مه

۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹
۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲

۵.۹ د مصری ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت

ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت يې داسې دی:

الف. _____

ب. _____

۹.۶ د مصری سپړنه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی عبدالهادي (قاري لغمانی) اوستاد او سيد احمد اوستاد وايي:

د دې مصری سپړنه
لومړۍ مسره $1 + 9 = 10$ څپي چې و، وه!،، دفتنگ
دی په لومړۍ مسره کې.
دویمه مسره $13 = 13$ څپي دلته ټوله ټپه ۲۳
سیلابه یا څپي شوي ده، او ولس کې دفتنگونه لرغن
دود دي.

۱. لومړۍ مسره
۲. دویمه مسره
۳. ۱ او ۲. یوه مصری
۴. دفتنگونه و، وه!،،
۵. ټټ نصواري یې د
رنگ ښکاروندی دی.
۶. څپي (سیلابونه)
1. مسره ۹ + ۱
2. مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) بولد
۸. د اواز ټپوالي او لوړوالي
خطونه
۹. نرانو ته منسوبې
(اړوند)

وه! له دې خواړه اواز د زار شمه

وايي خو ته خو مزه ماته راکوینه

الکه توري جامي و کړه

توري جامي درسره پېرې خوند کوینه

۷.۹ د مصری بېلوونکي نخښي

له پورتنۍ یو بېلو الو څخه لکه څنگه چې ۹ سرلیک وايي او پبله یې ساده برابر وي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوی سري پېبله یې د مصری په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوی سري شعر یا پېبلي له مصری توري او مصری سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې لرلې. لکه:

۱. ډېرې ښایسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستي برخه یې لنډه او دویمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچي منځه (ثقل مرکز) یې د مصری دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثیر کوي
۴. انسان په یوه وار له منځه وړي
۵. یوه وار یې سري ته بس دی
۶. بېلابېلې ښې لري
۷. درې خواوې یې سري پرې کوي
۸. په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي
۹. ډېرې لرغونې دي
۱۰. لرغونې اندازه کرل شوي
۱۱. لرغونې څېړل شوي
۱۲. د مصر هر مو غونډې جوړونکي یې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولي دي
۱۴. زورورې دي
۱۵. په هر ځای کې ترې گټه اخېستل کېږي
۱۶. د نندارو شیان دي
۱۷. وهم لري
۱۸. زور دی
۱۹. په مینه ساتل کېږي
۲۰. تل انسان سره وي
۲۱. مکارې وي لکه لنډې مصری توري

۲۲. د مېرمنو د مستۍ او د سرو د سرلوړۍ توکي دي
۲۳. درندې دي
۲۴. سختې دي
۲۵. جوړول یې گران دي
۲۶. ډېر ارزښت لري
۲۷. نندار چپانو ته یوه ابلاغ وي
۲۸. مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي
۲۹. په ډېره باریکۍ او مینه جوړول کېږي
۳۰. په خپل ځای کې کارول کېږي
۳۱. ډېرې لنډې دي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانگېرنې و درلودلې. ښه غور ورته و
نیسئ، پام ورته و کړئ، نوبیا یې پېژنئ. دا مصری دي چې د مصری تورو او
مصری خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانگړیو
ځانگېرنو کې دی.

۱۰. د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ)

د دې له پاره چې پېیلو (پېرانو، اشلوکو، شېرونو، شعرونو) ته د رنگونو ښکاروندی جوړ کړم؛ دا یوه ډېر پېچلې او دروند کار دی، ډېرې درنې، ستري پوهې څېړکتیا، غښتلتیا، سپېڅلتیا او بېلوالی د رنگونو ته اړتیا شته، ځکه چې د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ) په هر علمي تران کې دننۍ ځانگېرنې، موخې، منځپانگې، څرگندوالي، څه رنگوالي (کوالټي)، څرنگوالي (کومه بڼه) ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنگونو ښکاروندی تمبونی گرځوي. بېلگې:

۱. د برېښنا انجینېري په نړوال ښکاروندي کې یا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National (Cods Electrical

۱. ۱. اي (ا). سپېن: د سور (منفي يا يخ) رنگ دی؛ خوندي رنگ دی، د ودانیو دننه سپېن برېښنايي پړې او سپېنه رڼا لرونکي څراغونه او کلوبونه څخه گټه اخېستل کېږي.

۱. ۲. بي (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنگ دی (لومړي گرم پړی یا کيبل، لین، لیکي او کرښې رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د لومړي فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسره یې بدلون و موند، لومړي فاز رنگ په ځیګري رنگ او برون و منل شو). د اوروژني د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنگ دی.

۱. ۳. پي (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ څېړتیا او دوېم فاز رنگ دی (دوېم گرم پړی، یا کيبل، لین، لیکي او کرښې رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د دوېم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسره یې بدلون و موند، دوېم فاز رنگ په تور رنگ و منل شو). د توکو ښکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنیون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنگ دی؛ ژېړه رڼا لرونکي څراغونه د ودانیو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې گټه اخېستل کېږي او اړینه ده چې بېرني څراغونه ژېړه رڼا لرونکي وي.

۴. ۱. ټي (ت). اسماني: د نرانو؛ سپڅلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پېر؛ نږدې او درېیم فاز رنگ دی (درېیم گرم پری یا کیبل، لین، لیکي او کرښي رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د درېیم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، درېیم فاز رنگ په خورین رنگ او ګري و منل شو).

۵. ۱. ټي (ت). تور: د سويي خوندي؛ ورسته پاتي؛ تیارې؛ ګرنگ؛ سوري او سوري رنگ دی؛ (د سور (منفي، نیوترل یا یخ) کیبل یا لین، لیکي او کرښي رنگ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د سور کیبل ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، د سور کیبل رنگ په اسماني رنگ و منل شو.)؛ تور ښکته برېښنایي پړي یا کیبلونه د ودانۍ یو نه باندې یا د باندې د ګټې اخیستلو وي.

۶. ۱. ګې (ج). شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ هوساینې؛ دمي او ځمکن پړي رنگ دی (ځمکن پړي یا کیبل شین - ژېړ رنگ هم لري. په شین رنگ کې ژېړي لیکي. لکه د زیبرا یا برگ افریکایي خره توري او سپیني کرښې چې یوه له بله ټاکلی واټن لري).

۷. ۱. نوټ: د دندې په ساحه کې د مزدورانو روغي سپینې خولي او ختو رنگ وي، د برېښنا د مزدورانو روغي سري خولي او ختو رنگ وي، د میخانیکي مزدورانو روغي اسماني خولي او ختو رنگ وي. د کیمیاوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خودیتوب ډلې د مزدورانو روغي ژړي خولي او ختو رنگ وي. د لوړو اېنجنېرانو روغي سپینې خولي او ختو رنگ وي چې پړي پر سره رنگ د لوړ مدیریت ټاپي او لیبلونه تمبل شوي وي.

۲. د سرکونو په نړوال ښکاروندي کې، سپین: د خوندي؛ بې وېرې؛ بې خطرې؛ سويي ډار رنگ دی، ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ د خېرتیا رنگ دی. تور: د سويي خوندي؛ ورسته پاتي؛ تیارې؛ ګرنگ؛ سوري او سوري رنگ دی، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنگ دی. شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ او هوساینې، دمي رنگ دی.

۳. د هنر او ادبياتو، ټولنيزو علومو اووم هنر په رسامي او خطاطي کي راته ماهر ښوونکي مولوي محبوب الله محبوب د اووه ډوله ليکونه او رسامۍ هنر څلور کاله زده کوونکۍ پاتې شوی يم د برهان الدين رباني په باچاهي کي. د اته کلونو په عمر به وم. د ادبياتو اووم هنر يا رسامي او خطاطي مي څلور کاله شاگردۍ په لغمان کي له محبوب استاد څخه کړې وه. تر ټولو کوشنۍ شاگرد يې زه وم،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدي کال، ۴۸ چوپړی). نوموړي ښوونکي مي د رسامي او خطاطي لوړې زده کړې د انقلاب په دوران ايران کي کړې وې.

هغه ويل: د رسامۍ له ماهرۍ او پوهې څخه د رنگونو کارول په لاندي بڼه دي:

۱. سور رنگ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښگنوکۍ رنگ دی. ۲. تور د غم؛ اندېښنې؛ پېښماني رنگ دی. ۳. ژېړ: د بېلتانه؛ جلاتوب او لري والي رنگ دی. ۴. سپين: او ۵. شين: د سپېڅلتيا؛ زرغونتوب او رښتينولي رنگ دی. له دغو ټولو پېنځو رنگونو څخه ټول رنگونه چي دنيا کي دي ترې جوړېږي، دا پېنځه په ماهرۍ او تجربو سره گډ کوه سره نو هر رنگ چي غواړي درته په لاس راځي.

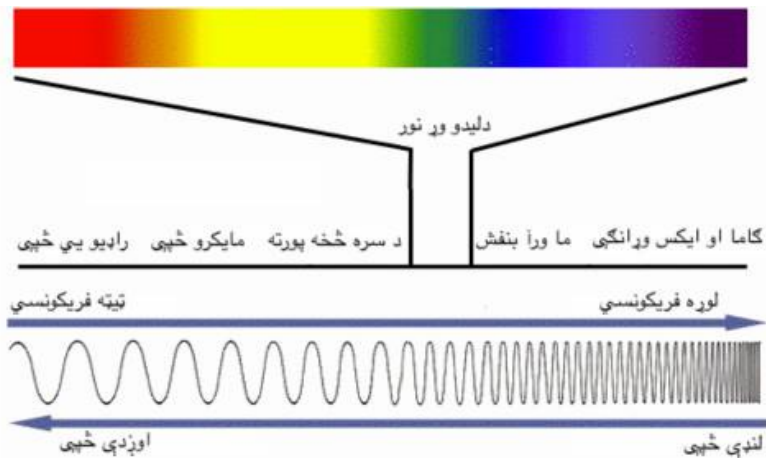
۴. د زده کړيالۍ په دوران د کابل ټولې تخنيک پوهنتون د بريښنا اېنجنېري د الکترونيکس ښوونکي الله بخښلي پوهنيار محمد رفيق مياخيل صيب. په ۲۰۰۳ زېږدي کال کي له خپل لوستليکي څخه راته داسي ويلي وو.

زما په يادښت چوپړو کي شته دي. په ټولگي کي مي ورسره يوه نادره توکه و کړه د رنگونو په پېژندنه يا د رنگونو تشخيص کي و کړه، ټولو ټولگيوالو مو را برق وهل په کرسکرس په خدا شول.

کت مټ د کابل پوهنتون استاد پوهنيار محمد رحمت الله تنها د دي سرليک لاندې: موږ په بي رنگه نړۍ کي ژوند کوو.

له الېده بسنې سره د بي بي سي له پانې د خپرېدو وخت: ۲۱:۲۱ گرنيوچ - شنبه ۱۵ ډسمبر ۲۰۱۲ - ۲۵ ليندۍ ۱۳۹۱ لېږدي داسي خپور کړه.

، موڙ په بي رنگه نږي کي ژوند کوو.

نور يا رڼا يوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فريکونسي لرونکو الکترو مقناطيسي څپو په بڼه څرگندېږي. اوږدې څپې ټيټې فريکونسي او لنډې څپې لوړې فريکونسي لري. فريکونسي د څپې د تکرار کچې ته وايي. هر څومره چې فريکونسي زياته شي په هماغه اندازه څپه قوي کېږي. د الکترو مقناطيسي څپو طيف چې د څپو د اوږدوالي مقياس دی له مثبت لايتهايي څخه پيل او تر منفي لايتهايي پورې رسېږي چې په دغه طيف کې د ليدو وړ نور د څپو اوږدوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ مايکرو مېټرو پورې رسېږي. د ليدلو وړ نور اووه رنگه لري چې له سره څخه پيل او په بنفش باندې ختمېږي.

هر شی په حقیقت کې بې رنگه دی خو کله چې د لیدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځینې رنگونه جذبوي او ځینې هم منعکسوي چې د دې عمليې په ترڅ کې موږ شیان رنگین وینو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترگو کسې ته را رسېږي چې د نور دغه برخه یوه ځانګړی رنگ لري او موږ نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنگ کې وینو. د بېلګې په ډول نباتات رنگ نه لري خو کله چې د لیدو وړ نور ورباندې ولګېږي نو د نور د شین رنګې څپې په استثنا نور ټول رنگونه جذبوي او شین بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترگو ته را رسېږي او په پایله کې موږ ته نباتات شنه ښکاري.

همدا راز موږ فکر کوو چې تور شی تیاره دی او هېڅ رنگ نه لري، سپین شي ته یوه ځانگړی رنگ چې هېڅ په رښت کې موجود نه دی مانا سپین رنگ قایل یوه خو په حکيکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپین رنگي شيان ټول اووه رنگونه په بشپړه توگه منعکس کوي، خو سترگې په یوه وخت دا ټول رنگونه نه شي تشخیص کولای او موږ شی بې رنگه وینو.

همدا راز تور رنگي شيان ټول رنگونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترگو ته یې را و لېږي ځکه خو موږ ته تور ښکاري چې په حکيکت کې تور رنگ هم رښت کې وجود نه لري.

بله بېلگه یې دا ده چې لمر د سهار او مازدیگر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازدیگر لمر له موږ نه لرې وي او کله چې وړانگې له لمر څخه تر موږ پورې واټن وهي په لاره کې ځینې بڅرکي شته چې د لمر سور رنگ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پایله کې موږ ته لمر سور ښکاريږي.

دا ټولې څرگندونې موږ ته ښه یې چې زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنگه ده او یوازې سترگو ته را رسېدونکي منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنگ ورکوي.

په دې رنگ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپې، خپله شيان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانگړي رنگینې پېښې په شکل مني. ،،
(محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ لېږدي، ۱ چوپړی.)

زموږ د الکترونيکس ښوونکي الله بخښلي پوهنيار محمد رفيق میاخيل صيب چې دا و ویل: زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنگه ده او یوازې سترگو ته را رسېدونکي منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنگ ورکوي. په دې رنگ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

همدا څپي او خپله شيان د جذب او انعکاس په پايله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس يې د يوه ځانگړي رنگينې پديدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حيواناتو کې خړ هغه حيوان دی چې د رنگونو تشخيص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنډه په لغمان کې اووه اته خړه د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلې درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نميره اول بنوونځي په ډاگه کې څرېدل، راغلل چې زه يې څو ورارې غورځولې وم. ما پام وکړه چې ښه نو که داسې وي چې دوی خړو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پروري، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وينو غوندې ښکارېږي. نو ما اوستاد ته و ويل: چې د خړو سترگې خو غټې هم دي او سترگې يې ښې ستري عدسيې هم لري، چې په پټو، کرونده کې چېرې لري ښځې له رنگه جامو سره و وينې نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکيکت دی. که خړه د رنگونو تشخيص نه شو کولی نو ولې، بيا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل يا عقل) نه مني.!. په دې وخت کې ټولو ټولگيوالو پرک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنيا بې رنگه ده، خو موږ د اسنتيا او د چټکۍ پوهېدنې له پاره د رنگونو ښکاروندي جوړو. چې وگړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنگ يوه بې نومه او گونگ شی دی، خو انسان ته دا گونگ بې ژبې شی، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له موږ سر غږېږي. بېلگه يې: کله چې پر کشونو يا سرکونو موټر بيا يو؛ په سرک کې د هرو شپږ مېټرو په واټن د سرک په ډاږو ښي او گسې اوږې او منځ کې کوشنې نښې لگولې وي. زموږ په خپل لاس ټلو لورې ته ژېړ رنگ وي، په منځ د سرک کې سپينې او د گسې لورې ته سرې نښې ښکارېږي چې هر څومره ورباندې زموږ د موټر د څراغونو رڼا ډېره پرې وځي په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه ښکارېږي.

زموږ د لاس نښې موږ سره غږېږي چې زېره رڼا راښيي چې پام او توجو کوه، په منځ کې ليکې سپېنه رڼا را لېږي چې بې ځنډه دی، خو پام به د سرک نورو ليکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لرو. او ور تېر لور يا بل لاس ته بيا سره رڼا را لېږي چې موږ ته وايي چې دې لورې ته ځنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې يا به بل موټر تېرېږي او يا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې ليکه ده.

بله بېلگه یې: د ژوندۍ برېښنا په هر توکي او اسبابو باندې په ژېړ رنگ په سره پانه کې کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسيدو مو په ۰.۰۳ سانېو کې ژوند اخلي. د دې له پاره د رنگونو ښکاروندی موږ ته په چټکۍ سره پوهه راکوي.

٦. ما د افغانستان په لس کلنه د اېنجينېري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننۍ یو او باندنۍ یو سترو کمپنۍ یو سره، له ۴۰۰ ډېرو د هېواد دننه او له تر ۲۰۰ له هېواد باندې د مخابراتي سايټونو کې، تر ۵۰ ډېرو امنيتي قوماندانۍ یو، ۵ سرحدي ليوالگانو، ۵ د ملي پوځ ستري ليوالگانو، په پرتو ودانۍ یو لکه: سرکونو، هوايي ليکي، او ډاکرونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ویلو او د نښه وېشتونځی کې.

په ولاړو ودانۍ یو کې لکه: په خونو، ودانۍ یو، بارکونو، پارکونو، پخلنځيو، روغتونونو، سترو پخلنځيو، د اوروژني ودانۍ یو، ساتونکو ځلی یو، ساتونکو چورگه مېنو، د چټک غبرگون ځواک د ودانۍ یو، وړيا (شاور) وو، چرچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځیونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنگونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړې برخو د مېرانو، لویانو او باندنۍ یو مشاورينو سره پرې د رنگونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

٧. د رنگونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منده او څه په دمه. لکه دا لاندې.

٧.١. په پېنځه کلنه د ډيپلوم په اېنجينېري دوره کې ټول لوستليکي.

٧.٢. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستليکي.

٧.٣. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سټنډرډ ادارې بېلابېل ښکاروندي چې ځينې يې کټ مټ له اېنگلېسي کاپي فست کړي دي، په زرو پاڼو کې د څپرکو او سرليکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ يوه ثانيه به يې هم پرې ځان ستړی کړی نه وي. لکه د تورکي هېواد د برېښنا د پړو، مزو، کېلونو او لينونو ټول ښکاروندی به يې راخپستې وي او کټ مټ پرته له علمي څېړنې او شننې به يې په ملي سټنډرډ کې د ښکاروندي غوندي روغ رمټ له پردۍ ژبې سره دننه کړي وي.

٨. دغه ٤٠ لاندېنې بېنۍ والو بنسکاروندو بنه بنایسته له سلو ٦٣٪ زما د سر وېښتان
رژولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي یې په مېليونو دي، په
یوه شپه او ورځ کې په ډېریو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر
لوستلي دي، څه په منډه او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو
رژېدلو ٥ پېنځو یا ٦ شپږو وېښتانو به راته اسلام علیکم ویل.؟!

٨. ١. My Acadmic studies Cods Soccer Field:

٨. ٢. National Institute of Building Sciences (NIBS);

٨. ٣. Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

٨. ٤. Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

٨. ٥. Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

٨. ٦. the Corps of Engineers (USACE);

٨. ٧. American Water Works Association (AWWA);

٨. ٨. American Concrete Institute (ACI);

٨. ٩. International Building Code (IBC);

٨. ١٠. National Fire Protection Association (NFPA);

٨. ١١. Unified Master Reference List (UMRL) (PDF
version);

٨. ١٢. American National Standards Institute/
Telecommunications Industry Association/Electronics
Industry Association (ANSI TIA/EIA);

٨. ١٣. United States Department of Agriculture Rural
Utilities Service (RUS Bulletin);

- USACE-AED Afghanistan Engineering District .۱۴.۸
Design Requirements;
- Unified Facility Criteria (UFC); .۱۵.۸
- Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection .۱۶.۸
Equipment Directory (۲۰۱۰);
- CMAA ۷۴ Specification for Top Running Bridge .۱۷.۸
and Under Running Single Girder Electric Overhead
Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley
Hoist (Crane Manufacturer's Association of America);
- EIA ANSI/TIA/EIA-۶۰۷ (۱۹۹۴) Commercial .۱۸.۸
Building Grounding /Bonding Requirement Standard;
- Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire .۱۹.۸
Protection, latest edition;
- IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition .۲۰.۸
(including the Referenced Standards in Chapter ۳۵ or
the latest editions of those Standards);
- IEEE C۲ National Electrical Safety Code .۲۱.۸
(NESC), latest edition;
- IFGC International Fuel Gas Code, latest edition; .۲۲.۸
- IMC International Mechanical Code, latest .۲۳.۸
edition;
- IPC International Plumbing Code, latest edition; .۲۴.۸
- Lighting Handbook IESNA, latest edition; .۲۵.۸

International Mine Action Standards latest .۲۶.۸
edition;

TM ۵-۸۰۲-۱ Economic Studies; .۲۷.۸

TM ۵-۸۰۵-۴ Noise and Vibration; .۲۸.۸

TM ۵-۸۱۱-۱ Electrical Power Supply and .۲۹.۸
Distribution;
۲۸. A/E/C CAD Standards, V۴,۰

ACI ۳۱۸ Building Code Requirements for .۳۰.۸
Structural Concrete, American Concrete Institute;

ACI ۵۳۰/ASCE ۵/TMS ۴۰۲ Building Code .۳۱.۸
Requirements for Masonry Structures;

AISC ۳۴۱ Seismic Provisions for Structural Steel .۳۲.۸
Buildings including Supplement No. ۱, American
Institute of Steel Construction;

AISC ۳۶۰ Specification for Structural Steel .۳۳.۸
Buildings, American Institute of Steel Construction;

ASCE ۷ Minimum Design Loads for Buildings .۳۴.۸
and Other Structures;

ASTM American Society for Testing and .۳۵.۸
Materials;

ASTM-D-۱۵۸۶ Standard Test Method for .۳۶.۸
Standard Penetration Test;

ASTM-D-۵۲۹۹ Standard Guide for .۳۷.۸
Decommissioning Ground Water Wells;

AWS D۱.۱ Structural Welding Code – Steel, ۳۸.۸
American Welding Society;

BS۷۶۷۱ Requirements for Electrical Installations, ۳۹.۸
Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring
Regulations, Seventeenth Edition;

CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge ۴۰.۸
and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead
(Crane Manufacturer’s Association Traveling Cranes
of America);

Specifications for UFGS :Specsintact Software ۴۱.۸
are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government
to edit specifications for sponsored software used
government contracts;

۱.۱۰ پښتو پېيلو د رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ)

پورتنۍ یو اته گڼه لرونو په پام کې نیولو سره، ما د پښتو ژبې پېيلو (شعرونو)
ته د رنگونو ښکاروندي (د شعرونو د رنگونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه.
ښايي چې په راتلونکي کې څه ورگډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

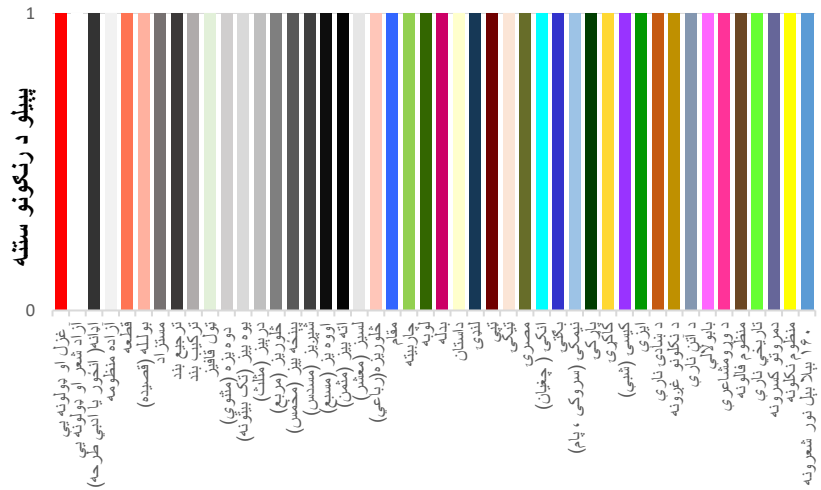
لکه د ایفون د کمپنۍ د نازکو توکو رنگونه، چې سور، سپین، سرو زرو رنگی د
مېرمنو له پاره. تور، ځمکن او د سپینو زرو رنگی د نارانو له پاره ټاکي.

ورسره د تورکيې د ختو کمپنۍ رنگونه چې ټولې نړۍ ته ښې ختې تیار وي، چې
د ختو رنگونه یې ښه درانده دي. د سړو له پاره، اسماني رنگ، د مېرمنو له پاره
ګلابي رنگ تود هټوڅی لري. په هر علمي تران کې دننی ځانګړنې، موخي،
منځپانګې، څرګندوالي، څه رنگوالي او څرنگوالي ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي
یې د رنگونو ښکاروندی تمبونی ګرځوي. په لاندې ښه زما څېړنه دا جوت روڼوي
داسې:

٢.١٠ د پښتو پېيلو د رنگونو څېره

لاندې د پښتو پېيلو پېنځه څلوېښتو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو پېيلو رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ) مې په ١٣٩٥ لېږدي کې وندی بورولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پېيلو رښت څرگندونه کوي.

څېره ١.٢.١ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپېته
بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنگونو ښکاروندی (د رنگونو
کوډ)، ١٣٩٥ لېږديز لمريز کال

پېيلو د گڼې شمېر او نکل (افسانه، سرلوحې دسکې، ماډل او داسې نورو
شيانو د مخ ليکنه يا د نخښو د اثارو او علامو تفصيل)

■ غزل او ډولونه يې	■ آزاد شعر او ډولونه يې	■ اډانه(انځور يا ادبي طرحه)
■ آزاده منظومه	■ قطعه	■ بولله (قصيده)
■ مستزاد	■ ترجيع بند	■ ترکيب بند
■ ټول قافيز	■ دوه يزه (مثنوي)	■ يوه بيز (تک بيتونه)
■ در بيز (مثلث)	■ څلوريز (مربع)	■ پېنځه بيز (مخمس)
■ شپږيز (مسدس)	■ اووه يز (مسبع)	■ اته بيز (مثن)
■ لسيز (معشر)	■ څلوريزه(رباعي)	■ مقام
■ چاربيته	■ لويه	■ بدله
■ داستان	■ لنډۍ	■ ټپي
■ ټيکي	■ مصري	■ انکي (چغيان)
■ بگتي	■ نيمکي (سروکي ، پام)	■ پارکي
■ کاکړي	■ کيسی (شبي)	■ ايزي
■ د بنادي ناري	■ د نکلونو غږونه	■ د آتن ناري
■ بابولالي	■ د ورومشاعري	■ منظوم فالونه
■ تاريخي ناري	■ د مروتو کسرونه	■ منظوم نکلونه
- ١٦٠ بېلا بېل نور شعرونه

د لنډۍ یو، ټیو، ټیکي یو او مصری یو انگر څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۱۰. ۴ څېره ۱. ۲. ۱ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو
رنگونو ښکاروندی (د رنگونو کوډ)، ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال

۱۰. ۳ لنډۍ د رنگ ښکاروندی

لنډۍ یو د رنگونو ښکاروندی: گن تورڅکی شین رنگ دی.
آسماني رنگی هرم يي نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۶ لنډۍ	من تورڅکی شین	Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵۶, Blue: ۸۶
---------	------------------	---

▲ ای! گڼو ژنو میرڅمنو

څنې له ځنډو سازوی خدا راځینه

۱۰. ۴ ټپي د رنگ ښکاروندی

د ټپي د رنگونو ښکاروندی: ځيگري رنگ دی.
آسماني رنگی هرم يي نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۷ ټپي	ځيگري	Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue: ۰
--------	-------	--

▲ راځه وصال ته غاړه کېږدو

نور له هجرانه توېگاره شوم مینه

۱۰. ۵ ټيکي د رنگ ښکاروندی

د ټيکي د رنگونو ښکاروندی: بادامي رنگ دی.
گلابي رنگی هرم يي ميرمنو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۸ ټيکي	بادامي	Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue: ۲۱۴
---------	--------	--

▲ بډی ملگري دي خوشحاله

واده د ستا دی ژړا دوی د دروغو کرينه

۱۰. ۶ مصری د رنگ ښکاروندی

د مصری د رنگونو ښکاروندی: تت نصواري رنگ دی.

آسماني رنگی هرم بي نرانو ته د منسوبتيا نښه ده.

٢٩	مصری	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ١٠٣, Green: ١٠٩, Blue: ٤١
----	------	-----------	--

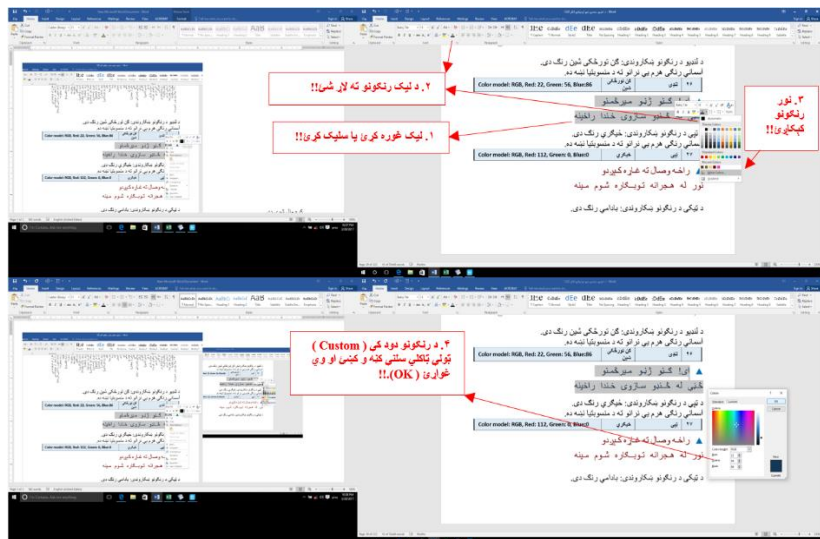
▲ د اسلام رنگه دې کړه بده

سادى سوډى امامه څه دي و ستايمه

١٠.٧ د پښتو پېيلو د رنگونو بوږولو کړنلارې

د رنگونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندېني د رنگونو ښکاروندي لښتيلیک (جدول) څخه گټه پورته کړئ.

رنگونو د ټاکلو کړنلارې: لومړی ليک غوره کړئ يا سليک کړئ، بيا د ليک رنگونو ته لار شئ چې د انگرېزۍ په لومړي ابېڅې اي ترې لاندې رنگ زېرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنگونو کېکارئ (more Colors)؛ د رنگونو دود کې (Custom) ټولې ټاکلي سلنې گټه و کېښئ او وي غواړئ (OK).

٣٣:- د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو، د رنگونو ښکاروندي جدول څخه گټه پورته کولو، د رنگونو د ټاکلو کړنلارې انځور.

* زه څو سکرينو څخه په يوه محال گټي اخلم، زما د کمپيوټر د ښېښې انځور. (# ٣٣ انځور)

٨.١٠ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک

جدول ١.٢.١ پېنځه څلوېښتو پښتو پېیلو (پېړانو، اشلوکو شېرونو یا شعرونو) او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ١٣٩٥ لمریز لمریز کال			
کڼه	د شعرونو نوم:	د رنګونو ښکاروندی	Color code:
١	غزل او ډولونه یی	سور	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٠, Blue: ٠
٢	آزاد شعر او ډولونه یی	سپین	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٢٥٥, Blue: ٢٥٥
٣	ادانه(انځور یا ادبي طرحه)	څر	Color model: RGB, Red: ٥١, Green: ٥١, Blue: ٥١
٤	آزاده منظومه	تېټ ځمکن	Color model: RGB, Red: ٢٤٢, Green: ٢٤٢, Blue: ٢٤٢
٥	قطعه	پېکه مالته یی	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١١٦, Blue: ٨٣
٦	بولله (قصیده)	تت پېکه مالته یی	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٧٧, Blue: ١٥٩
٧	مستزاد	څر	Color model: RGB, Red: ١١٨, Green: ١١٣, Blue: ١١٣
٨	ترجیع بند	ډېر څر	Color model: RGB, Red: ٩٥, Green: ٥٦, Blue: ٥٦
٩	ترکیب بند	لږ څر	Color model: RGB, Red: ١٧٥, Green: ١٧١, Blue: ١٧١
١٠	ټول قافیږ	تت پسته یی	Color model: RGB, Red: ٢٢٦, Green: ٢٤٠, Blue: ٢١٧
١١	دویزه (مثنوي)	تت څر	Color model: RGB, Red: ٢٠٨, Green: ٢٠٦, Blue: ٢٠٦
١٢	یویر (تک بیتونه)	تت څر	Color model: RGB, Red: ٢١٧, Green: ٢١٧, Blue: ٢١٧
١٣	دریز (مثث)	لږ تت څر	Color model: RGB, Red: ١٩١, Green: ١٩١, Blue: ١٩١
١٤	څلوریز (مربع)	لږ څر	Color model: RGB, Red: ١٢٧, Green: ١٢٧, Blue: ١٢٧
١٥	پېنځه ییز (مخمس)	څرنګی	Color model: RGB, Red: ٨٩, Green: ٨٩, Blue: ٨٩
١٦	شپږیز (مسدس)	لږ څرنګی	Color model: RGB, Red: ٦٤, Green: ٦٤, Blue: ٦٤
١٧	اوه یز (مربع)	ډېر څرنګی	Color model: RGB, Red: ١٣, Green: ١٣, Blue: ١٣
١٨	اته ییز (مثنی)	تور ته نږدی څرنګی	Color model: RGB, Red: ٤, Green: ٤, Blue: ٤
١٩	لسیز (معشر)	څرخګی	Color model: RGB, Red: ٢٣٠, Green: ٢٣٠, Blue: ٢٣٠
٢٠	څلوریزه (رباعي)	لږ تت پېکه مالته یی	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٩٨, Blue: ١٨٥
٢١	مقام	نېلې	Color model: RGB, Red: ٥١, Green: ١٠٢, Blue: ٢٥٥
٢٢	چار بیته	پسته یی	Color model: RGB, Red: ١٤٦, Green: ٢٠٩, Blue: ٨٠

Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۱۰۲, Blue: ۰	تېز شپېتلی شین	لویه	۲۳
Color model: RGB, Red: ۲۰۴, Green: ۰, Blue: ۱۰۲	اناری	بدله	۲۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۲۵, Blue: ۲۰۴	سپین ځکی ژېړ	داستان	۲۵
Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵۶, Blue: ۸۶	ګن تورځکی شین	لنډی	۲۶
Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue: ۰	څیګري	تپې	۲۷
Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue: ۲۱۴	بادامي	ټیګۍ	۲۸
Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue: ۴۱	تت نصواري	مصری	۲۹
Color model: RGB, Red: ۰, Green: ۲۵۵, Blue: ۲۵۵	فیروزه یی	انګۍ (چغیان)	۳۰
Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue: ۲۰۴	تېز نېلې	بېګتۍ	۳۱
Color model: RGB, Red: ۱۵۷, Green: ۱۹۵, Blue: ۲۳۰	تت اسماني	نیمګۍ (سروګۍ ، پام)	۳۲
Color model: RGB, Red: ۰, Green: ۶۲, Blue: ۰	پوڅي	پارګۍ	۳۳
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۱۶, Blue: ۵۱	ژېړ	کاکړۍ	۳۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۳, Green: ۵۱, Blue: ۲۵۵	بنجاني	کیسۍ (شېبې)	۳۵
Color model: RGB, Red: ۰, Green: ۱۵۳, Blue: ۰	شپېتلي	ایزۍ	۳۶
Color model: RGB, Red: ۱۹۷, Green: ۹۰, Blue: ۱۷	تت غوڅاني	د بنادۍ نارې	۳۷
Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green: ۱۴۴, Blue: ۰	اوږې رنګه	د تکلونو غرونه	۳۸
Color model: RGB, Red: ۱۳۲, Green: ۱۵۱, Blue: ۱۷۶	اېره یی	د آتن نارې	۳۹
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۰۲, Blue: ۲۵۵	ګلابي	یابولالې	۴۰
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۵۱, Blue: ۱۵۳	تېز ګلابي	د ورومشاعرې	۴۱
Color model: RGB, Red: ۱۰۷, Green: ۷۱, Blue: ۳۵	غوڅاني	منظوم فالونه	۴۲
Color model: RGB, Red: ۱۰۲, Green: ۲۵۵, Blue: ۱۰۲	پېکه شپېتلي شین	تاریخي نارې	۴۳
Color model: RGB, Red: ۱۰۲, Green: ۱۰۲, Blue: ۱۵۳	تېز اېره یی	دمروتو کسرونه	۴۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۲۵, Blue: ۰	تت ژېړ	منظوم نکلونه	۴۵
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue: ۴۴	شین	۱۶۰ بېلابېل نور شعرونه	۴۶

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي

وراندې له دې چې د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاویر احمد، محمد اسماعیل او دوست محمد نظرونه به و گرو چې د څېړنې سپړنې سره ملتیا کوي. نېغ د دوی نظرونه به په لږ څه بدلون و مومي، ما په پراخ بڼه څخه ورگډ کړي هغه و گورئ او لکه څنگه چې دوی لاندې ويلي وو، د دوی لومړۍ مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری پښېله یا قافیه نه لري، خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه یا ترنگتوک لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری باید د زور وو، ه، په واول یا غرن اواز پای ته رسېدلي وي. پای کې دا زور وو، ه، رانه شي نو اهنګ یې نیمگري پاتې کېږي.

لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری په ژباړه کې د اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری باندې یوه قانون د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری لومړۍ مسره باید ۹، او دویمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ، ... تپه، ټيکۍ او مصری د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خڼه وي لکه:

▲ امانتي مي گور كي كېږدئ
كه يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې لنډۍ څپيز- خڼيز جوړښت په دې ډول دی: وو، دلته یې – د څپو ځای او کچې په ډاگه کړي. چې په لومړۍ مسره کې دوي څپې دي، په دویمه مسره کې درې څپې شتون لري. “

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

د یوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټېټوالی او د ژبې له غریز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له څپو سره ډېره بڼه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه بنکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنگ

لري کړي. د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنگوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي.، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

و، پښتو لیکوالو بیا هم خوارې وړې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافیه، خوره شپېلۍ، بدیع و بیان، لیتکۍ، بدیع او د پښتو شعر، ادب په تاریخ کې قصیده، پښتو غزل... په ځینې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنایعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخیسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکورې شاعرۍ د ځانګړو او ځپلونو د پېژندلو اړتیا ته یې پام لمرنۍ لیکوال چې د یوې تخصصي او ځانګړې (مسلکي) اړتیا په توګه یې د پښتو شعر د رغښت او سکنت اړتیا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زیارن اوستاد پوهان ډاکټر مجاور احمد زیار و، چې د شاعرانه او ژبنۍ یو ازمېښتونو په رڼا کې یې و، پښتو شعر څنګه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې څېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نورې یې دا را ویستل چې په پښتو شعر کې تر هرو دریو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي، یوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلۍ دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سورۍ راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زیار دغه نوښتۍ هڅه رښتیا چې د پښتو شعر لرغونې پر موضع د یوه ځانګړي ازمېښت لرونکې اثر و، چې په علمي، څېړنیزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مینه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د ارواښاد اوستاد روهي و، شعر پېژندنه،، هم د شعر پر تیوري او منځپانګه باندې یوه ارزښتناک اثر و، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمنې شاعرۍ ټک و برید په ګوته کوي. (د یون د پوهنپالۍ د علمي رډې لیکي باندې د محمد آصف صمیم د نمانځنې یادونې ۱۳۷۷، ۱، الېږدۍ)، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

و، د لنډۍ یو. ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلاب یوه څپه (د جملې اکسنت) راځي او په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتم، په دویمه برخه کې په څلورم، اتم او دولسم سیلاب څپه راځي. څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډۍ. ټپي، ټیکۍ او مصری لومړی او دویم پارکۍ هېڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسېږي په دغه لنډۍ کې د سیلاب او څپې ترسیم وړاندې کېږي:

▲ که - په - می - وند - کي - شه - هید - نه + شوي

خدای - ږو - لا - له + یه - بي - نن - گی + ته - دي - سا - تي - نه

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو په څپو کې توپیر راځي او کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري،
(دوست محمد، ۲۰۰۶ زیږدۍ کال)

و، څپه د هجا یا سیلاب په مانا ده. کله که موږ د مورفیم څخه بحث کوو نو د څپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې څپه د مورفیم یوه جز دی. څپه یا سیلاب ژبنی واحد دی، چې یا یوه خپلواک وی او یا له یوه خپلواک او یوه یا څو بېواکو څخه جوړ وي او په یوه ځایي ډول له خولې څخه را و ځي. لکه: د و، ابا، کلمه چې دوی څپې لري، چې لومړی و، یوه څپه یوه خپلواک غږدی او دویمه و، ب، بله څپه ده، چې له یوه بېواک و، ب، او یوه خپلواک و، ا، څخه جوړه شوې ده او په گډه سره دواړه یوه مورفیم جوړ وي. که چېرې تجزیه شي بې مانا غږونه یانې اوازونه لاس ته راځي.

خپلواک یا واول اواز د څپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواک اواز څخه څپه نه شي جوړېدی یانې خپلواک اواز د څپې زری یانې (هسته، منځی) جوړه وي. څپه په دوه ډوله ده:

۱.۱ ای (ا، الف). وازه څپه:

هغې څپې ته وايي، چې په خپلواک اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه: ابا = ábá، زه = zə، ته = tə، بیا = byá ...

۱.۲ بی (ب). ترلې څپه:

هغې څپې ته ویل کېږي، چې په یوه بېواک اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه: مور = mor، خور = xor، کټ = kat، خپل = xpəl ...، (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشیدي، ۱۳۸۵ ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه څپه او ترلې څپه د پښتو پېيلو د هرې مسرې (بند، کړۍ یا بیت) د څپې شمېرلو کې په اسانۍ ټول گڼه څپې په لاس را کوي او څېړنې مېچي روغه سپینې ته را اوباسي.

۳.۱۱ د اوازنو تیتوالي او لوړوالي کې اوږمنګی شننه

ما ته په دې سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېڅې ، ه ، په لاس راغله چې (زموږ خپله ، ه ، هیا هی ، ، چې ورته وره ه ، روغه ه ، کوشنۍ ه ، لنډه ه ، دوی سترګې ه ، ه ، دوی سترګې والا ه ، یا عینکو والا ، عصري او ځانښودې ، ه ، وایو) چې د پښتو ژبې ، نهویشتم ، ګڼه ابېڅې ده. لاندې نادره ځانګړنې لري.

۱. په دې د لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یو انگر د ریسرچ پانې (د څېړنې چوپړي) کې د ، ه ، ابېڅې ۸۰۴۳۷ واري راغلي ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره ، ه ، ابېڅې راغلي وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ میلیونه تنه نفوس لري، چې له پېنځوسو ډېره ګڼه یې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ میلیونو پورې د میندو، خویندو په ښځینه نومونو کې د ، ه ، ابېڅې راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېڅی هم د ، ه ، ابېڅې ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وی یا وییکی لري. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د ، ه ، ابېڅې شتون لري.

۴. تر ټولو ډېرې پېپلې (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافیه) او لږ (ردیف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وییکی له بېل بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅې په کې لږ (ردیف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، پینه په دغو وییې پښېلې کې د ، ه ، ابېڅې لږ ده. یا قافيې دې چې د ه ردیف لري. لږ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکی (ویوکی یا وی) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر یا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

۵. د پښتو ژبې د لنډۍ، تپه، تیکی او مصری یوازې د ، ه ، ابېڅې په پای کې وار په وراړ ترښتې راځي. سندريزه، سازبڼه، یا اهنګینه کلمه لري، چې د دوی ټولو غږ بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یو کېږي.

د ه ، ه ، ابېڅې غږ د انسان له نس د منځي يا ثقل مرکز نو دننه گېډې نه پیل کېږي چې د ټول تن له رگونو او تشوځاینو يا واکيولونو څخه د سر پای، د پوندو له پیل څخه زور را اخلي او له خولي څخه باندې وزې، عملي بڼه يې: تاسو په خپله د ه ، ه ، ابېڅې و وایئ؟ پېنځه واري ه ، ه ، و وایئ. لکه : هي بيا يې و وایئ ه ، ه ، هي

تاسو څېر شوی چې د نس مو راټول او ټول شو. او د ه ، ه ، له پاره يې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هي ه ، ه ، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابېڅو سره يې ټو پېر و شي. خود به په دې کوشنۍ هي ه ، ه ، کي دومره بډايه توکي وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رگونو، واکيولونو، زړه، ټټر او له ستوني خور راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لري، چې هر سومره مينه تاثیر په کي ور گډ کړي. هغه د باندې را څرگند وي. د دې له پاره لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری دومره سرغندوي، هېښنده، گڼلي، خورې، غښتلي، پياوړي، سپېڅلي او څرگندۍ... دي.

زموږ نيکونو ورته داسې غږېز ابېڅی سته ټاکلي ده. چې په پای د هر يوې لنډي، ټپي، ټیکۍ او مصری کي راځي. د دنيا په ټولو ژبو کي ځکه دومره خور او پياوړي شعرونه شتون نه لري چې په لنډو مانا وو، کي دې ډېرې ماناوې خور تاثیر د دې بڼه شعرو ته ورته په کي شتون و لري.

۶. د غږېز رغښت يا غږی يې روغ دی. لکه د
(امریکايانو ریم، Rip,Sip,Lip. Rhyme:*)

۷. په لنډۍ، ټپي، ټیکۍ او مصری کي کوشنۍ ه ، ه ، د دوېمي مسري يا نیم بیت پای کي، يا وروستاری يې د څرکنده هي ه ، ه ، لکه: غرمه، سترگه، پاڼه، گوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زړه، دوره، هنداره، هېنده، څېرمه...
او زورکی ه ، ه ، : چاره، وياله، خوله، تره، ترله؛ زړه، نیکه، پسه، ليوه، خوله، کولمه، پېنځه، اېنده... .

وروستاري غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په ګڼه شتون لري. یوازي د هي ، ه ، ابڅی په پای کې وار په وار
تربنتي راځي. سندرېزه، سازبڼه، یا اهنګینه کلمه لري غږ لرونکي هي ، ه ، راوړل
کېږي. لکه:

۱. ۷. ونه - waná: (څرګند واو یا وي بېواک وو، په غږ کلمې سره
راشي) ونه.

۲. ۷. ینه - iná: (څرګنده يي یا لنډه يي وي، په غږ جملې، غونډلې
سره راشي) بڼه او ینه.

۳. ۷. زوزکی - ná: (نون زور و لري یا ربنتي پښلې هي وو، څخه
مخکې ابڅه نې وو، زور و لري) نه.

۴. ۷. زورکی مه - má (maná منه مجهوله هي) مه.

۵. ۷. زورکی ، ه یا ه ، xpələ, mayələ, xwalə, tralə (ترله،
خوله، مغوله، خپله، اوربله، ډره) ډېرې لږې شتون لري.

۶. ۷. زورواله هي (زور) ، ه یا ه ، ará, ar, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará
(کفتره، زرګره، کوناتوره،
بختوره، ار، اره) ډېرې لږې شتون لري.

۸. موږ هېڅ وخت کې لنډۍ، تپي، تیکۍ او مصری کې کوشنۍ ، ه ، د دوپیمي
مسري یا نیم بیت پای کې ، یا وروستاري يي د څرګنده ، ه ، په الف یا ا
باندې نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه
نه ده. لکه: ونا، ینا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

۹. د اي ،الف يا ا، ټول غږ له تالو څخه راوځي، ټول په خوله کې رغېږي چې
خوله ورسره خلاسېږي او هوا پاس په تالو رغېږي، لکه ا، آ- آ. خود ه
، رغښت بيا له ګېډې يا نس څخه پيل کېږي. چې ، ا، دومره بڼه او روغ نه
لوستل کېږي، بڼه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

۱۰. په لنډۍ، ټپي، ټيکۍ او مصري کې څپه، سېلاب، هجا (Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وايي، د آوازونو هغه ډلې ته وايي چې د ساه (تنفس) په
یوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د یوې کلمې، غونډلې، جملې،
وی د رغولو یا اداکولو په وخت کې خنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو
گڼې ته څپه وايي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له یوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وینا د
یوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غږونو په گڼې پورې تړلې دي.
لکه:

۱۰. ۱. یوه څپه یا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار،
تار، مار، لښ... .

۱۰. ۲. دوي سیلابه: څلېر، دد، دود، ترېلې، کښل، کټمل، غورگه، اوېرې،
دنیا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، لیلا، نخا، خندا، ژړا، پښت، منج،
دیبک، بورم، اودون، شېر(شعر)، لنډۍ، ټپي، ټيکۍ، مصري... .

۱۰. ۳. درې څپیزه یا درې سیلابیزه: غوراسکۍ، میرځمن، ایلی (سپین
رنګه بوتۍ دی، چې دنیا (گشنېز) ته ورته پانې کوي)، نارکېل،
بارره (با-ره-ره)، سرگرۍ، سپرکۍ، مروندی، شاه خورک
(اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، گنډیرۍ، کرونده،
خواریکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون،
ځمکواکۍ، ټانتوری... .

۱۰. ۴. څلور سیلابیزه: د وزې گېره (د بوتې نوم دی)، ناناایلی (شین
رنگ بوتۍ دی په شرومبو کې یې هم گډوي، ایلی بیا سپین رنګه
بوتۍ دی، د دواړو توپیر همدا دی)، شرومبي، ترنجېل، سیلابیزه،
څلوریزه، لوستلیکۍ، لاسلیکول، مخېلگه، ټولونځه، ټولپوښتنه،
ترینکوټ، لرغونتوکي، اکاخيله، تره خیل، جیجیونتي، ټیوتیوک،
ځینگور، تورتهېلی، پانگواکي، اړیویکي، کتنپلاوی، مېکاییل،
میخاییل... .

۱۰. ۵. پېنځه سیلابیزه: وړاندېینه، وړاندوینه، ځر غښت، وییوهنه،

هېوادمشر، ژبپوهنیز، ازبېکېستان، انترکټیکا، څوارلسمه، پېنځه
پنځوس، ویکیپیډیا، اکیککونکي... .

۱۰. ۶. شپږ څپېزه: څلورڅلوېښت، شپږسیلابیزه، ځمکچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنت [لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سر نښه
(چې د تلفظ د جگوالي او تېوالي زور، اوږدوالی، څه رنگوالی یا کیفیت
بڼه یې): ټینګه (لهجه): تاکید: بیلوونکی نښه: د وینا (ځانګړی، خاص، بېل
(ډول: Accent, Morpheme]: د غږونو لنډې غوندې سلسلې ته وایي
او د غږونو تسلسل بیا بیا تکرارېږي خو ټول تکرارېدونکي تسلسلات مورفیم
نه وي. په پښتو ژبه کې ځینې وخت په یوه نیم حرکت باندې د آواز ډېره
زورنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وایي. د زورنې په راتلو د یوې
کلمې مانا له بلې څخه توپیر کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. بښکاري (څرګندېږي): زورنه په بښې ابېڅې باندې په لومړۍ
څپه کې.

۱۱. ۲. بښکاري (بښکارونکی): زورنه په ري ابېڅې باندې په پاينۍ څپه
کې.

۱۱. ۳. واړه (ټول، ګر سره): زورنه په وي ابېڅې باندې په لومړۍ څپه
کې.

۱۱. ۴. واړه (کوشنيان، کوچنيان، زوزان، زوزات): زورنه په هي ابېڅې
باندې په پاينۍ څپه کې.

۱۱. ۵. تېره (پخوا): زورنه په تي ابېڅې باندې په لومړۍ څپه کې.

۱۱. ۶. تېره (تېز): زورنه په هي ابېڅې باندې په پاينۍ څپه کې.

۱۱. ۷. پېرې (پرې د پښوې تړښتی دی. لکه : تاسو پرې پام کوئ):
زورنه په پي ابېڅې باندې ده.

۱۱. ۸. پرې (غوڅ، جلا، اېسته. لکه : پياز دې پرې کړه): زورنه په ي
ابېڅې باندې ده.

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسینټ) په لاندې غوند (کلېمو) یا وییکیو کې ولولئ.
چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېر شوي (ډبل شوي، ډولډ، دي
او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک یا کم، لږ، کښته، تنزیل آواز لري، schwa
sound.

۱. ۱۲. هجرا
۲. ۱۲. هډپوه
۳. ۱۲. هډتیر (اسکېټ)
۴. ۱۲. هړاند (لالهاند)
۵. ۱۲. هرپی (صندوق، بکس)
۶. ۱۲. هماندی (هماندی، همفکره، ورته فکر لرونکی)
۷. ۱۲. همبول (همسندری)
۸. ۱۲. همپیری (هممهالی، همدوره، همعصری معاصر)
۹. ۱۲. همڅنگ (همپوری، انډیوال)
۱۰. ۱۲. هواوېچي (هوايي لیکي)
۱۱. ۱۲. هوېله (وزله، وسیله، چاره)
۱۲. ۱۲. هېنېمي (زما د نثرونو نابشپړ کتاب نوم دی، مانا يې د ناڅاپي توري
ورېځې، هېنېمه يې مفرده وی د چې ناڅاپي توره ورېځ ته وايي پښتو
ژبه کې.)
۱۳. ۱۲. هاندوڅخه
۱۴. ۱۲. همېنداری (همېزمه، همجلسی)
۱۵. ۱۲. هتوځی (بازار)
۱۶. ۱۲. پیاړ
۱۷. ۱۲. چاکلیټ
۱۸. ۱۲. زړدکه
۱۹. ۱۲. لیمو
۲۰. ۱۲. جانان
۲۱. ۱۲. پلار
۲۲. ۱۲. مور
۲۳. ۱۲. هېواد

۱۲. ۲۴. سرخندنه

۱۲. ۲۵. سياست

په پورتنۍ یو ویوکیو کې څرگنده شوه چې زورنه له هرې درې څپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځایونه کې راځي. د لوستلو په دوران یې توپر هم په غونډلو کې همداسې وي، په همدې سټه لنډۍ، ټپۍ، ټپکۍ او مصری هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آریایانو د سندرو وزن دی همداسې ساتي، تر اوسه پورې لنډۍ یو، تپو، ټپکیو او مصری یو همدغه ځانگړتیا ساتلي ده، یانې د شعر وزن د څپې (فشار - اکسینټ) او د هجاوو (سیلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وی چې په کومه بڼه لوستل کېږي په همدغه بڼه کې لوستل کېږي.

په پښتو ژبه کې مور دوی د اواز پورته والی او ښکته والی (په خبرو کې)، تلحین یا د اوازونو ټپتوالي او لوړوالي بېلگې لرو. (په زوره رغېدونکۍ)، د غږونو د لوړوالي او غږونو د لوړوالي غورځېدونکي. لکه ازان او تکبیر چې ۱۴۰۰ کاله کېږي د دې پېيلو په اواز پل گډ کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غونډلي یې ورته دي سره.

د پېيلو د منځپانگې ډولونه د ټاټوبي تنگتکور او پېيلي کښلي کې و گوري. ،، د پښتو ژبې ټول گړني او ليکني پېلي د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي،، (صفي الله، ۱۴۰۰ لېږدي، ۱۱ چوپړی)

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۴.۱۱ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او بنکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي (په زوره ږغېدونکۍ) په پښتو ژبه کې او په ساده څرگندولو غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولې وی باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم یوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

څرگند مصرۍ ولې.

څرگند ټپي وايي؟

۵.۱۱ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او بنکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره ږغېدونکۍ د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځینې پېر د ورستۍ پوښتنې کې راځي. غږونو د لوړ والي د اواز پورته والی او بنکته والی برخه کې په بشپړه توګه د گمان له عملي فاعل سره راځي.

د څرگند لنډۍ خوښېږي؟

۶.۱۱ د اواز پورته والی او بنکته والی په لږ شویو غونډلو کې:

د اواز پورته والی او بنکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورستۍ غونډله کې بیا اوز د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

په بنادۍ یو کې، مېرمنې ټیکۍ ولې، ټیکۍ یادوي او د ناوې ستاینې کوي.

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

۷.۱۱ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاري پوښتنو کې:

په ورستاري پوښتنو کې ځینې پېر (وخت) د اواز نو تېټوالي او لوړوالي د غرونو د لوړ والي په بڼه کېږي؛
او کله د اواز نو تېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي. چې د ډاډمنتیا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او ښکته والی د غرونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرگندېږي چې غږېدونکی ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصویب کوي.
د اواز پورته والی او ښکته والی د غرونو لوړ والي په برخه کې داسې څرگندېږي چې غږېدونکی ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرگند د ټیکۍ یو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

څرگند د ټیکۍ یو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

۸.۱۱ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:

ځینې پوښتنو ته ځواب ورکول کېږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوی غونډلو کې راځي لکه تربښتي. د لومړۍ غونډلې پوښتنې، د اواز نو تېټوالي او لوړوالي د غرونو د لوړ والي په بڼه کېږي چې پر هو نه ځوابېږي. د دویمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او ښکته والی د غرونو د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

زده کړه داسې ښايي چې دا به وگړییزه پایله رغوي. دلته ډېری په له هرو درېو څپو څخه ورسته څلورمه زورونه (زور، فشار، خښه) نه اخلي، ما دا د سندر غاړو له غږیو او غرونو د زورنې چې په غونډله کې مې ډبل کړی دی، لږ پېر ښکارېږي (بولد کړی دی هغه ابېڅی چې پرې زورونه راغلي، او سندر غاړو په کې زورونه کړي). چې دوی یې د څپې په زورونه (خج یا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندې بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باریکي له پاره که د ویکو، وی کې څېر شو چې په کومه برخه کې زورونه ورکول کېږي او راځي. لکه

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

د هېواد سرغندوي تکره هېښنده محلي سندرغاړي شاه گل او ملاگی اوستاد
د لغمان میوزیک بشپړ رستورانټ له خوا څخه یې خپري کړي.

▲ نصیب تقدیر ته گناه نه شته

یه!؛ بخت چې کوټه شي تندي سل تکرې خورینه

▲ منډې مې لېږي پسې و کړي

ورځ د ازل کې جدایي لیکلي ونه

ابنځری اوستاد (د هېواد تکره هېښنده بنجوماری او سندرغاړی)

▲ وی!؛ خلک د کال مري ته جاري

ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهریار کوچی

▲ زرگی مې دسې راته وایي

چې په دا ناستو خلکو و شېنده گلونه

د مهترلام سرغندوی (مخکین) بنجو ماری

▲ د عشق اور به مې مړ نه شي

او!؛ که له جامو سره دریاب ته ودانگمه؛ نو وی!!

د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ځوانان خو هر ځای کې وسپړي

د لمپاکا په شان ځوانان به چېرته وینه

▲ ای!؛ گڼو ژبو میرڅمنو

څنې له څنډو سازوۍ خندا راځینه

ای - گ - نو - ژ + نو - میر - څ - م + نو
څ - نې - له - څن + ډو - سا - ز - وې + خن - دا - را - ځي + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی قاري لغمانی اوستاد او سید احمد اوستاد

▲ له دې خواړه اواز د زار شمه

وايي خو ته خو مزه ماته راکوینه

▲ هلکه توري جامي و کره

توري جامي درسره ډېرې خوند کوینه

بنگی او بريالی

▲ په زړه مي خاورې کوتنۍ شوي

اغزې پرې شنه شو اوس مي خوب ته نه پرېږدینه

▲ او!؛ مبارکي راکړۍ علمه؛ وې

چې پرې مين وم ترې چارېپر مي کره لاسونه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ خوار دې پیدا کړم خوار به مړ شم

د ارمانونو ډک زرگی به گور ته وړمه

▲ په مرگ خو مړم نه پاتې کېږم؛ اشنا

گور ته به وبسم ستا رتلي جابونه

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده انقلابي سندر غاړی عبدالله مقری

▲ څومره په مینه او کي باتور یمه

د دار په سر مي خبروي نو تا یادومه، جان

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده د شرق الماس خوږ غږي او خوږ سندر غاړی احمد
ظاهر

▲ په کلاگی کفتری ناستي

یوه یې وبښتل کړي بل یې غېښي ور کوینه

د هېواد سرغندوی تکره هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیو ښاگلي نوموتي
خوږ غږي او خوږ سندر غاړی پینده محمد منگل

▲ ما سره سمه سیالي مه کړه

زه لغمانی یم خر په ونه خپرومه

۱۲. دفتنگونه

دفتنگونه (الیده، اضافہ، سرباري او اوسترباري) غونډلې یا کلمې دي چې سندرہ (اهنگ؛ ترنگتوک؛) یې لا خوروي، په بله مانا دفتنگونه (غبرگغرونه یا واکه مرکب) هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته راځي او لکه یوستووی اواز یوه وار پتلیز له خولې راوځي د یوه غبرگغر لومړی ټوک یوه خپلواک او دویم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی والہ یې یا نرمه و، و، او زرکی والہ یې یا درنه یې و، و، او داسې نور. دفتنگونه (غبرگغرونه) ناتروییکی، تروییکی، ستربل، اوستربل، پارنویکی، بلنویکی، اندېښنې، هیجانې چغې، لکه: الله وای!، وای، او، نو وای!، جان، خانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، وای!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وای!، وای، وای وای. نو، الله، او، کنه!، یه کربانه!، یه پشیتانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنگه، ولی... .

په پورتنۍ لنډۍ یو، تپو او مصری یو څخه څېړنه او سپړنه دا هم سپینې ته را باسي.

۱. په لومړۍ تپه کې و، یه، په دویمه تپه کې و، وای، او په پېنځمه تپه کې و، اشنا، دفتنگونه (پارنویکی)... . ټول په لنډپېرې بڼه په غبرگغرونو یادو دي.

۲. په دویمه لنډۍ کې و، او، او و، نو وای!، او په پېنځمه لنډۍ کې و، او، او په شیرمه لنډۍ کې د هېواد سرغندوی تکره هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری هم د لومړۍ مسرې په منځ کې د و، او، او په دویمه مسره کې و، جان، دفتنگونه د ډېر خور والي له پاره ویلي دي. په لاندې دوي لنډۍ یو کې هم راورل شوي دي.

چې دا او دې ته ورته دفتنگونه میاروښان نه منل او اخوندرویزه منل. چې پردې اړه پخوا میر روښان یا پیر روښان (میا روښان، اخون روښان، بایزید روښان، انصاري روښان، مسکین، اورمر، بایزید انصاري، بازید) له مخزن اسلام لیکونکي سره کلک د نیتونو جگړې کړي دي، چې دا دفتنگونه میاروښان لري کړي او نه یې مني.

▲ يا الله!؛ مسافرۍ ته خفه نه يم

خفه په دې يم چې مرگی غوټې وهينه

▲ وۍ!؛ که يارانۀ نه کړې جانانۀ

داسې خو مه وايه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډۍ يو کي ،و، يا الله!،، او په دوېمه کي ،و وۍ،، دفتنگونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کېږي. ،و حالنامه د پيروېشان کتاب کي د ده ځينې شعرونه، ژوند او د روېشاني غورځنگ د غړو، د ده د کورنۍ او د مخالفينو له لورې چې پښتنې شوي دي، د هغې ځوابونه او بشپړ معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوی علي محمد کنداري ترتيب کړی دی. له دې سربېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانگړي ټکي يې په پښتو ليکنود له پاره ټاکلي وو ،،

(شهبسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲ چوپړی)

په همدې کتاب کي د افضل خان خټک له خولي څخه چې د سيد علي ترمزي (پيربابا) مريد اخوند دروېزه د مخزن اسلام يا مخزن اسرار کي کښلي دي او اخوندروېزه په لغمان کي ژوندگر و او لوی شوی و، له دې ځايه پېښور ته تللی و، چې اخون هغه څوک و چې له پير روېشان سره يې د مغلو او سيد علي ترمزي (پير بابا) په لمسون دېښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي يا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما يې له جگړو او نيتونو سره کار نه شته خو د يوې خبره چې له لغمان څخه اخوندروېزه هلته پېښور ته تللی و که اخون تورک يا مغول و، خو په لغمان کي لوی شوی او ستر شوی و نو ځکه يې په دغو دفتنگونو چې پيروېشان نه منل يوه نقد همدا کوه پرې او د پښتو ژبې لغمانۍ يو په اړه يې بشپړه پوهه در لودله، ،و اخوند دروېزه بابا په اصل کي تورک و (تذکرۀ الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوی نيکونه کي چې لومړی سړی د لغمان نه ننگرهار ته راغلی و، د هغه نوم جيون بن جنتی و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطين بلخ سره تړلی و، په مهمندزو کي دېره شوه... ،، (اخوند دروېزه رحمة الله عليه، مخزن، پښتو اکېډمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې گڼه يې ۳۳، فيبروري ۱۹۴۹ زېږدی، چوپړی ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کي يې گڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دی چې ما لوستلی دی، قلمي نسخۀ يې هم د علومو اکېډمي کتابتون کي شتون لري. د وخت حاکم ظاهرالدين بابر ښې ډېرې اورېدلي دي لنډۍ، ټپي، ټيکۍ او

مصری چې لغمانی یې هم په خپلو بابري حکمرانی لیکي کې ترې یادونه کړي ده. (د تاریخ مرصع د افضل خان خټک او شهسوار سنگروال همغه تاریخې څېړنې، او د ظهورالدین بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو څخه).

اخوند چې د پیروښان خیارالبیان کتاب،، یوه نخسه یې د جرمني په تیوبنګن پوهنتون کې شته ده،، یې په شر البیان یاد کړه او نقدونه یې پرې په ۹۸۷ لېږدي کلونو کې و کړه، پیر تاریک یې بللی و. ،، مقفي یا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې لیکوال په کې وزن او مسجع لرونکي کلمې د شعر د قافيو په څېر کاروي.

چې په دري او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شیخ سعدی د گلستان حکایتونه دي. په پښتو ژبه کې یې ډېرې ښې بېلګې د بایزید روښان ،، خیارالبیان،، او د اخوند دروېزه ،، مخزن اسلام،، بللی شو،، (سید محی الدین ۱۳۸۶ لېږدي، ۴۶ چوپړی).

،، لنډۍ یو بل مزیت هم لري، هغه دا دی چې مرجع یا په بل عبارت سره کسر یا سرور سره جوړه کړي او وروسته لنډۍ پسې ویل کېږي. داسې لنډۍ اکثره پښتانه پر لارې یا په اتن کې وایي، همدغه لنډۍ او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډۍ یو په وزن یا په بل عبارت په سیلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځینې زیاتې حروف لکه: وا، وا، واو، هی هی، هامو، وی، واه او نور لوېږي یانې که څوک وغواړي چې لنډۍ پر خپله مخصوصه لهجه یا پر خپل مخصوص وزن و وایي، یانې د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وایي پر دوه ډوله ویل کېدای شي.

یوه دا چې دغه پورته کلیمات د لنډۍ د سېلابو په منځ کې ورواچوي، دوېم دا چې د لنډۍ د لومړۍ مسرې یا د منځ یا د اورستۍ مسرې کلمې سره مکرري و وایي.

یوه رقم لنډۍ داسې ویل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط یوازي، یوازي د لنډۍ په سر سر کې یوه د ، ها ، کلمه ورلوېږي او لومړۍ مسرې یوه وار او دوېمه مسرې دوي وار ویله کېږي:

▲ ها!، تر تا دې غم لا وفادار دی

ته کله، کله غم دي تل، راسره وینه

بل قسم لنډۍ داسې ویل کېږي چې یوه مرجع لري او د ، وا وا وا ، کلمات په کې ورلوېږي او ګډېږي. لومړۍ مسرې سره د دوېمې مسرې نیمه برخه یوه ځای کېږي او ویل کېږي. د دوېمې مسرې پاته نیمه برخه د مرجع سره یوه ځای یوه وار ویل کېږي لکه دا:

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله، وا
بې ياره خوب، وا، نه شته که ماله نه راځينه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سرو زرو کې ویلي
کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واره وایي او ، ياره، کلمه ورسره زیاتېږي. د
دوېمې مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه وار وایي او د مرجع
دوېمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه ځای ویله کېږي لکه دا:

▲ که مې ته روغ لېونی نه کړې ياره
که مې ته روغ لېونی نه کړې ياره
نو مې د بنگو پپاله مه بوله مینه
مازیگری دی بنگی زانګي
چټه د خیاله زنگېده چې بنگی شوله
مازیگری دی بنگی زانګي،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدي، د او هـ چوپړی)

یادونه: بلن غونډلي (یا ندایه او ځوابیه غونډلي) لکه: یه پښتیا!، یه ځلمیه!،
هه بچیه!، یه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه،
څنگه، ولي.

،، داسې نور وییکی او پوښتنو مخري هم نیمګړي یا لنډ کړ شوي غونډلي دي،
هغه هم د خبرو اترو او ډیالوګ په بهیر کې لکه چې یوه وایي: ته ناروغ یې؟
بل داسې ځواب وایي: هو، نه، ولي، څنگه؟ او داسې نور ،، (مجاویر احمد
زیار، ۱۳۸۲ ، ۱۴۲ چوپړی)

پارنویکي، بلن وییکی... . د نومونې پازه نه لري او بېلابېلو ځانګړو ننگېږنو
څرګندونه کوي. پارنویکي لکه: د خوبنۍ (واخ، وخ، اوخ...) یا د خپګان،
خوښنۍ یا اندېښنې او درد (وای، وی، وي، وئ، وی، آه، اوه، وش، هئ شو،
الا، هله ...) او داسې نور هیڅکله چغې، سورې او اوزونه.

بلنویکي د څارویو، ژویو او مرغانو د بلنې او هڅونې یا رتنې او شرنې له پاره
راځي لکه: اوبښه!، اڅه!، کشي!، ټغه!، ډري!، کچ کچ! کوري!، ورکیش!، پیش
پیش!، خخخ... خي!، ځکځک!، کورکور (خروته)، دیو دیو (کوکیو او غویو
ته)، نتڅه نتڅه...

مگر انګیو بیګی یا انګینومونه لږو ډېر د نومونې پازه تر سره کوي، لکه : بڼه، بم، بو، غر، گر او داسې نور بې مانا اوازونه چې د طبیعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنيو توکونو (څیزمونو) ارزښت هم پیدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درې، ډب، ډوب... (د وهنې اوازونه) او داسې نور (د څیز نوم ډولونه دي هم وکتل شي). (لودین، زېری، ۴۳ ګڼه ۱۳۵۱ ل)، (زیار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښويي له پامه: وو نو،، یوه اړیکو بیګی دي، Conjunction لکه: ځکه چې ناروغ وم، نو درمل مې و خوړل یا که ته راشي، نو زه به هم راشم. (نو: اړیکو بیګی دی چې د اړوتې غونډلې په سر کې د که په وړاندې هم راځي لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه ښوري. یا که ته راشي – نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غیرغونډله کې: لکه تا بللی وم، (نو) ځکه راغلم. وو،، او وو،، او،، تروبیګی: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او ترېله، اینګور او نرنډې، بڼه او بد. یا (او، و: تروبیګی دي چې دوه توکونه (ويي- غونډلې) سره ملګري کوي.) او په همدې بڼه چې، که، هم، او، و... یووستوي اړیکو بیګی دي. که او یا ناتروبیګی:

▲ یا به دې زلفي کمر بند کړم یا به مې سر د غرغري شمال وهینه

وو، په، ته، د او سره،، سترېل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناوېږ. دده، د پردو، د شپې، د غرمې، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننگر هاره، په ګیدر په سې، تر تا څخه زه بڼه یم. په لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو کې چې لومړی مېسره یې نهه سیلابه ده او دویمه مېسره دیارلس سیلابه ده په دفتنگونو او پارنویکیېر باندې یې سیلابونه هم یوه، دوي، درې او یا څلور سیلابه ډېرېږي، چې د سرغندوي سندرغرو په خپلو اوزونو کې ویلي دي، چې منل شوی اصلي بڼې په ټول کې ډېر والی راولي، خو د دوی خوړوالی لاپیاوړی کوي او اوریدونکي پرته له تیندکه څخه دا ټول مني. دا ټول هم د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو توکي دي.

۱۳. لور د پلورلو وړ

لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری تر ټولو شعرونو لور د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندرغاړي ډېری په دې شعرونو نوموتي شوي دي، کوبښښ ډېر کوي چې په مینه او خوند دا سندرې وایي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمبالېږي، د موسیقۍ رغول یې د هرې موسیقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوی د کمپوز رغښت هم اسانه دی، د باندنۍ یو هېوادونو او ډېری ګاونډي هېمول (همسندرې)، تل له افغانو سندرغاړو په روسیه، جرمني، هند، امریکا، فرانسه، اېنگلېستان، پاکستان، تاجکستان، تورکیه، قزاقستان او ازبکستان کې غوښتي او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوی سره په غبرګو غږونو اوازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری وایي سره.

په روانه عصري موسیقۍ په ډګر کې راته زما خېنوتي (خېنې لنډۍ) خاوند اجمل اميد د محمد عثمان د زوی د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ ويلي و، چې ماته دې لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری راکړه زما له دوی سره ډېره مینه ده، ډېرې مې خوښېږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګړي لیدلي او ماته څرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندرې پیل کوي، نو هغه یا لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری وایي. په پښتو کې مجلسو نو کې لومړی په همدغو شعرونو باندې خلک هېمول کېږي.

په لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری باندې الګان نوم وتي شوي وي. او له شوکه یوه یا دوی له دوی څخه په مجلسونو کې ولي.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندرغاړو او نورو وګړو راخېستي، ډېریو یې په لسو دانو ۱۰ لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو باندې ستر سندرغاړي جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس دانې چې هر یوه سندرغاړې ته خوښي وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ويل کېږي، ځکه همغو خوښکړل شویو یې په زهن او خوله کې ځای موندلی وي.

که چېرې یوه تن ښه خوږ غږ ولري او په مینه باندې، هغه مینه چې لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری یې ترې غواړي و وایي، نو غوره سندرغاړی ترې جوړېږي، د دې له پاره چې هر ډېری کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټپۍ، ټیکۍ او مصری پیل وربښي.

تر ډېره پورې د لنډۍ، تپې، ټيکۍ او مصری کتابونو او د دوی په لټه کې هر وگړی وي چې وايي خلي، ښه غوره والی او څه رنگوالی لري چې د غوښتنو، یادونو، ښه کونو گچې يې ډېره وي.

د خوړو لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو ټاکل او په لاس راوړل که ډېرې هم دي خو بیا هم گران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځينو کسانو هېڅ خوښ رانشي، چې لولي يې، او که له کوم تن يې واورې که یوه دانه هم وي بیا يې ډېره خوښېږي. په پلازمینه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دریا د باران د موسقى ډلې غږې ويلي و، له جگړو وړاندې مې د افغانستان په راډيو تلویزیون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پښخه سوو او اتیا مصری یو کې د بابولالي څار ناکرار کړم لیونی، وه په مین کراني پلو راټیټ کړه شین خالی نیم کی له پاره دا مصری خوښه کړه. او دا ډېر دروند کار دی.

▲ ستا د کټ کټ خندا دې زار شم لکه ماشين چې په بخل و چلويڼه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکره هېښنده اوستاد د افغانستان راډيو تلویزیون ښاگلې نوموتې خوږ غږې او خوږ سندرغاړی پېنده محمد منگل مېرمنې او د هنر زده کوونکې اغلې ښاږی نغمې له پاره په ۹۰۰ تپو کې یوه تپه د شاه لونگینه یاری... نیمکې له پاره غوره کړې وه، هغه داسې ده.

▲ زړه مې سوری باد کې لږېږي غېښې د غم ترې تېر او بېر وتلي دینه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومي، د هندارو، مجلسونو او نندارو په وړاندې د لیدونکو او اورېدونکو د تود هر کلي سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي يې وي، پرې وخت يې تېر کړی وي، مصرف يې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هامیانی په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لېږدي کال مې د کابل د شپه میرو اکاډمۍ پخلنځی روغو، نو یوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارکي په نوم ویل يې زه د حیات گردیزې شاگرد یم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، تپې، ټيکۍ او مصری زه د شپه میرو په زړونو کې ځای کړی یم او په هر مجلس کې یوه وارې ځینې وخت څو وارې وایم، او زه هم پرې په اکاډمۍ کې پایم.

لنډۍ، تپې، ټيکۍ او مصری ترټولو لوړ د پلورلو وړتيا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پايښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډايه او اور عمر کوي، دا بيا وگړو د پوهې او اوښيارۍ کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه يې د ژبې له احساس څخه گټنې اخلي، په احساس يې پالي او بې احساسه وگري نه شي کولی چې د دې گټه يې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لوري ورپېخو خنډونو ته پام اړل کېږي، هغوی ته د دې له لارې تاوانونه ور رسېږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځورلو او ادبي برخې د يوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې تومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېڅمنو د پېڅليک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وگړو څخه علم پوهه واخلې، ليک لوست پرې کم کړي. په پټو سترگو يادلو او حفظولو پرې علم پورته کړي، د ليکلو او پوهېدلو زده کړې ترې واخستل شي. مېرمنې يې بېخي بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانگې په کوشنۍ يو کوشنۍ يو برخو و وېشي، چې د لوړ خيال او برياوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وگړني پېيلو لنډۍ، تپې، ټيکۍ او مصری ليکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندۍ ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وگړو په منځ کې لنډۍ، تپې، ټيکۍ او مصری ډېرې لوستل کېږي، په کچې يوه بل تن بردابښت کوي هم سره، يوالی، پوهې، علم، ليک لوست، شونې او روزنې او سوکالۍ ته يې ملا راټړې، په زرگونو او مېليونو وگړو يووالي او هوساينه، د هغوی مشغولتيا او خوښول، په لوړه کچې د سياست د هاميانۍ يو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

۱۴. د کچې اندازې

کره بوروم چې زما له کوشنیوالي څخه مینه له خپل ادب سره پیدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتنې مور او پلار، پښتنې نیا او نیکه د پښتون پښت چارپېریال ګړندی تاثیر چې سوری یې په لومړي ټولګې کې، د څلور کلونو په عمر د حضرت قیس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدي کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځۍ نه په لاره تلو کې لوېدلې وو. لومړی می دا لاندي لنډۍ اورېدلې وه، خو له دې وړاندې به می د پښتنې مور او پښتنې نیا ډېرې لنډۍ، مصری، تپي او ټيکۍ اورېدلې وي. په لومړي وار می دا لنډۍ یاده کړي وه.

مجاهدین د خدای دوستان دي
ځکه سرونه د الله په رضا ګدینه

او په ورستي وار می خپله دا لاندي تپه کښلې وه، د خپل دې ليکي په پېڅليک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال.

د عامر مینه بويه مینه
له انګو کړۍ باسي اوبښکې يې ځینه

۱۴.۱ د دې موخي اړوند لومړی بايد خپل خاني پانګه، خپلي پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلې می دي، څرک يې داسې دی او داسې په ډاګه کيږي.

۱. دولس ۱۲ داني مصری ، ځای يې: بوست د پکيرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008 ۲۲۴ چوپړی.

۲. شپږ ۶ داني لنډۍ، ځای يې: بوست د پکيرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007 ۲۲۶ چوپړی.

۳. داني تپي ، ځای يې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هېلمند، Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007 ۲۲۷ چوپړی.

۴. داني ټيکي، ځای يې: زموږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان، ۲۲۹ چوپړی.
۵. داني ټپي، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه E۱۰۲, ۳:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.
۶. ۲۳ داني لنډی، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه E۱۰۲, ۵:۱۴ pm ۰۹/۰۱/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۴۰ چوپړی.
۷. ۹ داني مصری، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه E۱۰۲, ۱۰:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.
۸. ۱۰ داني د شپه مېرو ټپي، د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پېنځم بلاک، لومړی پور، دوېمه کوټه E۱۰۲, ۱۱:۰۰ pm ۱۰/۰۲/۱۳۸۵ لمريځ لېږدی کال، ۲۵۱ چوپړی .،، (صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال).

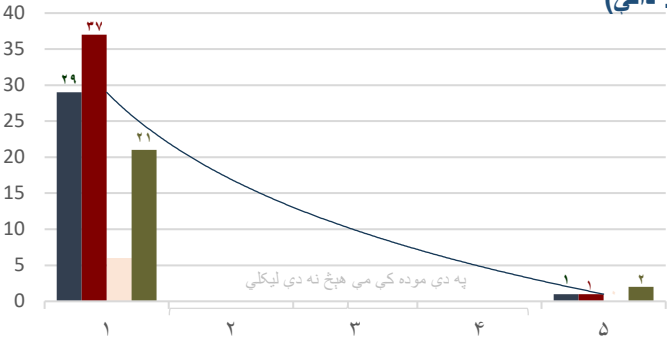
د دې بېلگه داسې ده، چې لنډی ۳۰ داني دي، مصری ۲۳ داني دي، ټپي ۳۸ داني دي او ټيکي ۶ داني دي. د ۲۰۰۷ زيږدي څخه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ گڼه څېره بيا په نيمکي يو کي د لنډۍ يو گڼه ۱۵، مصري يو گڼه ۲۱، ټپو گڼه ۳۳، ټيکي يو گڼه ۸ ده، او په ايزي کي يا لنډۍ ايزي، ټپه ايزي، ټپکه ايزي او مصري ايزي کي. د لنډۍ يو گڼه ۳، ټپو گڼه ۳، ټپکي يو گڼه ۲ او مصري يو گڼه ۵ ده. اوس د څېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ويلی چې، زما کښلي مخوري هم دي، ډېری وگړي يې پېژني هم، ما کښلي، زما دي، زه نريم، او ډېری اړخ به د ښځو د ځولی ځور کښلي برېڅي، غټ او واره، سړي او مېرمنې، زړې او وړې، زاره او واره، پېغلې او ځلمي يې وايي. زما دي او زما به نه وي؟!، د خپلو تېرو کښلو ليکونکی يم، د دې ليکي څېړاند او زېږندوی يا پنځگر يم، پېيونکی خپل پښتون پښت ته يم ترڅو يې په غاړو کي د گلو پېيون (امېل) شي.

الله ج که د دې لورويڼه په تېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما يې هم کړې ده، زه هم د دې پښت زوی يم، د دې ولس يم، د هغه منندويي خو ومنم، که د کلونو چورليځ ته څېر شئ، نو له هغه ټاکلي زېږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا ستړی وم، ځيني رانه تری تم شول، ځيني له برېښنايي زېرمو څخه رنگ شول، تکرې يې و خوري، د خپل علمي ډگر د انجنينري رېځگر يم. نو تر اوسمهال مې ډېر لږ يوه، يوه دانه هېڅ کي شمېر دي نه دي کښلي او د ليکو په راټولو بښت

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

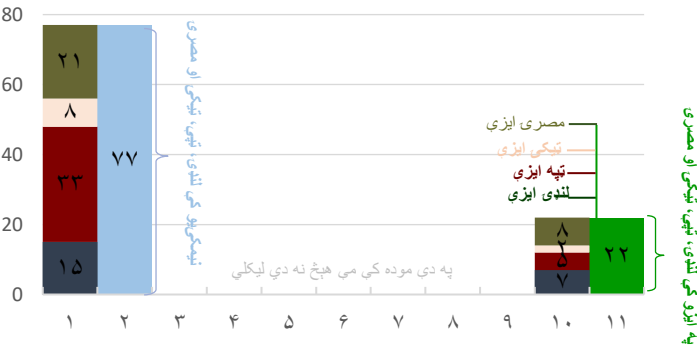
یم؛ له ٣.١ الف او ٣.١ ب گڼه څېره وړاندېښه کوي، راتلونکي پښتون پښت ته مخبېلگه یې کښلی شو او ښودونکي کوی شي چې لوستلیکي (درسي کتاب) غوندې ترې گټه پورته کړي.

څېره ٣.١ الف زما د کتاب څلېر کي د دود څخه زما د
لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کچه، ٢٠٠٧ - ٠١ - ١٦ (گڼه یي
په: دانې)

١٤.٥ څېره ٣.١ الف زما د کتاب څلېر کي د دود څخه زما د لنډیو، ټپو، ټیکو او
مصریو کچه، ٢٠٠٧ - ٠١ - ١٦ (گڼه یي په: دانې)

څېره ٣.١ ب زما په نیمکـیو او زما په ایزو کي د لنډیو، ټپو،
ټیکو او مصریو کچه، ٢٠٠٧ - ٠١ - ١٦ (گڼه یي په: دانې)

١٤.٦ څېره ٣.١ ب زما په نیمکـیو او زما په ایزو کي د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو
کچه، ٢٠٠٧ - ٠١ - ١٦ (گڼه یي په: دانې)

١٤. ٢ د کچې اندازې یې چې ما خپله ربېځ کړي (جاروبکړي)،
ربځ کړي (پرسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي
په لاندي بڼه دي:

١. له خپل لیکي ،، څلېر کې د ددو دود،، څخه چې ٤٨ یې لنډی دي، ٧٤ یې ټپې دي، ١٦ یې ټیکې دي او ٤٩ یې مصری، چې ټولې سره گډې ١٨٧ کيږي. ،، له همدغو څخه په دې کچې په نیمکۍو ، پام یا سروکو کې: ١٥ په کې لنډی دي، ٣٣ په کې ټپې دي، ٨ په کې ټیکې دي او ٢١ په کې مصری دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ٧ لنډی ایزې دي، ٨ ټپه ایزې دي، ٢ ټیکې ایزې دي او ٥ مصری ایزې دي، ،، (صفی الله، ١٣٨٨ لیردی کال).

څېره ٣.١ پ. ،، څلېر کې د ددو دود،، په نیمکۍو او زما په د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکو کچې، ٢٠٠٦ - ١٧ (گڼه یې په: دانې)								
لنډی	ټپې	ټیکې	مصری	بڼځو ته منسوبې	سرو ته منسوبې	کړه شوې	خبردارۍ	کنټرول کې
In control	Tapé	Tikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
								
٤٨	٧٤	١٦	٤٩			٥	٣	ټول
١٥	٣٣	٨	٢١					

١٤١٤. ١ لښتلیک څېره ٣.١ پ. ،، څلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کچې، ٢٠٠٦ - ١٧ (گڼه یې په: دانې)

څېره ٣.١ ت. زما ایزو کې د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکو کچې، ٢٠٠٦ - ١٧ (گڼه یې په: دانې)								
لنډی	ټپې	ټیکې	مصری	بڼځو ته منسوبې	سرو ته منسوبې	کړه شوې	خبردارۍ	کنټرول کې
In control	Tapé	Tikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
								
٧	٨	٢	٥			١	١	ټول

١٤. ٢ لښتلیک: څېره ٣.١ ت. زما ایزو کې د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو کچې، ٢٠٠٦ - ١٧ (گڼه یې په: دانې)

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره گډې کيږي، چې له لاندې کتابونو څخه يې په بشپړولو کې کار اخېستل شوی دی.
۱. ۲. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستېر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لېږدي کې په ټولو پيل کړی يا په ۱۸۸۶/۴/۷ زېږدي)، کابل پښتو ټولنې په ۱۳۵۶ لېږدي کې له چاپه تېره شوي.
۲. ۲. سپوږميه کړنگ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوي ټولگه.
۳. ۲. غورځکه د لنډۍ یو، پينځه محمد زهير خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۰ لېږدي (۱۹۳۲ زېږدي) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې د مينډېوکي پټه ۴/۵۲ پرله په سي گڼه ۴۶۳۸.
۴. ۲. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولونکي نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۲ لېږدي (۱۹۳۴ زېږدي)، اوس يې د مينډېوکي پټه ۴/۸۲ پرله په سي گڼه ۵۳۸۲.
۵. ۲. مټلونه او لنډۍ يا ذخيره الغات، ټولونکي محمد عمر خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۸ لېږدي (۱۹۴۰ زېږدي)، اوس يې د مينډېوکي پټه ۴/۸۲ پرله په سي گڼه ۵۳۸۲.
۶. ۲. ملي سندرې، محمد گل نوري په ۱۳۲۳ لېږدي کې پښتو ټولنې له چاپه تېره کړې ټولگه.
۷. ۲. پښتو سندرې، گل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تاليف د څانگو امير، په ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولگه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې گڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، په کې ټولې سره گډې ۱۱۶ دانې دي. چې ۷۳ يې لنډۍ دي، ۲۶ يې ټپي دي او ۱۷ يې مصری دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

۸. ۲. محمد دين ژواک د ادبياتو د مديريت کفيل، ۷۳۰۰ دانې، پښتني
سندري په نوم باندې له چاپه سلامت تېر کړی دی، پښتو ټولنه،
۱۹۵۵ لېږدی.
۹. ۲. لنډۍ چان کوونکی او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انگرېزي ژباړه
بي محمد ابراهيم شريفې کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷ لېږدي کي د کابل
عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره
شوي ټولگه ده، په عامه کتابتون کي بي د موندني گڼه ۳۹۸/۲ ل
۴۵ ب دی.
۱۰. ۲. عبدالروف بېنوا د لنډۍ يو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ لېږدي کي له چاپه
تېره شوي ټولگه.
۱۱. ۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی
ټوک.
۱۲. ۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دوېم
ټوک، پښتو ټولنه.
۱۳. ۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه درېيم
ټوک، پښتو ټولنه.
۱۴. ۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم
ټوک، پښتو ټولنه.
۱۵. ۲. مشهوري تپې، د سليم خان له خوا په پېښور کي له چاپه تېرې شوي
ټولگه.
۱۶. ۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم
ټوک، پښتو ټولنه.
۱۷. ۲. سرود کهسار، محمد يونس، له چاپه تېر شوی اثار.
۱۸. ۲. د سيد غلام ننگر هاري ديوان، قلمي نخسه، ملي ارشيف.
۱۹. ۲. د حسين ديوان، په پېښور کي له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۰. ۲. فولکلوري گیدی، علي محمد منگل، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۱. ۲. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۲. ۲. د خلکو سندرې، حبيب الله رفيع، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۳. ۲. د زړه قطري، عبدالله جان اسير، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۴. ۲. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولگه.

۲۵. ۲. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډیپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږديز لمريځ کال گډه علمي پروژه، د لنډۍ یو په باب تحلیلي څېړنې، د سلیمان لایق او مجاور احمد مومند په زیار، د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبیاتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لېږدی. ۱۱۱۵۸ داني له خروار پاغوندونه یوه پوټی د بېلگو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړي دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولې کړې وې. د الف یا ا چې پیل کېږي ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! بې لنډۍ دي، !!! بې مصرۍ، !!! بې ټپي دي او !!! بې تیځی دي، چې ټولې سره گډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

۴. د گل، پسرلي، باغ او غوټی په هکله: څېړلي، سپرلي، ربېڅ کړي (جاروبکري)، ربڅ کړي (برسکري) دي. چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! بې لنډۍ دي، !!! بې مصرۍ، !!! بې ټپي دي او !!! بې تیځی دي، چې ټولې سره گډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننگ او مېراني په هکله: څېړلي، سپرلي، ربېڅ کړي (جاروبکري)، ربڅ کړي (برسکري) دي. چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! بې لنډۍ دي، !!!

بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۴۰ کپري.

۶. د بېلتون، هجران او جدایی په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۲۴۰ کپري.

۷. د لیدو، کتو او دیدن په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۹۲ کپري.

۸. د گودر او منگي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۲۲ کپري.

۹. د مين، يار، اشنا، جانان ، عاشق او معشوق په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۳۶۵ کپري.

۱۰. د مسافري، پردېسي او جلا وطني په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۵۲ کپري.

۱۱. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پېزوان، سترگو او زلفو په هکله: څېړلي، سپړلي، رېښ کړي (جاروبکري)، رېښ کړي (برسکري) دي. چي چي دا ټولي گډي وډي چي !!!! بي لنډۍ دي، !!! بي مصری، !!! بي ټپي دي او !!! بي ټيکۍ دي، چي ټولي سره گډي ۱۶۸ کپري.

۱۲. رفع الله ستانیکزی ملگری می چي په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولې تخنیک پوهنتون شپه غاله کې، لوستلیکي به یې هم راته راوړل او د پښتو لنډۍ یو لومړی توک خو یې ماسره خوشې و، او زه به ډېری د لنډۍ یو په اړه له افضل لالا او لږ د دمی وخت کې له دسره د کراري په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډۍ یو په اړه دده مقاله مې: څېړلي، سپړلي، ربېځ کړي (جاروبکري)، ریځ کړي (برسکري) دي. چې چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپي دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره گډې ۱۷۰ کېږي.

۱۳. انگلېسي ژبي ته ژباړل شوي: څېړلي، سپړلي، ربېځ کړي (جاروبکري)، ریځ کړي (برسکري) دي. چې چې دا ټولې گډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصری، !!! یې ټپي دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره گډې ۵ کېږي.

۱۴. شمس خوستي هم خورې لنډۍ، چې رومل ورته خبرې کړي وي، په انټرنیټ کې، چې ټولې سره گډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/۵/۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری یې له کتابه وي.

۱۵. د ډاکټرې سلما شاهین لیکي روهي سندري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره گډې کېږي.

۱۶. پوهاند ډاکټر محمد رحيم الهام، لنډۍ ها (پښتو لنډۍ او د هغو فارسي ژباړه، ۴۰۷ شا او خوا ټولې سره گډې دي، وطن ۲۶، پرديسي ۱۸، بېلتون ۲۲، دیدار ۲۲، پخلاينه ۱۴، مينه ۵۲، غېږ ۱۲، زلفي او اوربل ۱۰، زړه او سترگي ۴۲، خدا او خولگی ۵۲، وير ۱۳، تومت ۱۰، وفا ۷، گلونه ۴۰، گودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اړیک سيار کتابتون اداره او مسلسل گڼه يې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو گڼه ۳۹۸/۲ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدي).

۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړي له ۱ ابېڅې څخه تر ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره گډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په پيل کې هېواد شېرزاد راټولې کړي وې او هېواد افغانستان برېښنالیک ته يې لېږلي وې. د Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پيل کې دا خپور کړي وو چې. له مور سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډۍ شته چې ۱۰۰۰ دانې يې د دې نوي کال په لومړۍ ورځ ورپورته

شوي دي. په Sunday, ۲۸, ۲۰۱۰, PMNovember ۳۷:۱۱:۰۹ ، له
هېواد تکی کام څخه مې د هېواد شېرزاد ۹۵۶ کوزې کړي او پلټلي وې. ،
(www.hewad.com ۲۰۱۰).

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍ یو، تیو، تیکو او مصری یو ټول ټال ټولې سره گډې، د کچې گڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوي سوه او نولس زره او پښخه سوه او څلور شپېته دانې دي.

له پورتنۍ یو څخه دا په لاس راځي او بېلگه یې داسې ده چې څېړنه دا سپینې
ته را اوباسي، چې ټولې لنډۍ، مصری، تیې او تیکې، د پښتون پښت لرغونې بډاینه
ده، چې د پورته نیو ۱۷ وارو بېلا بېلو گڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوي سوه او نولس زره
او پښخه سوه او څلور شپېته دانې کېږي.

،، ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلې ژبې پېښې آر له پاره، چې
په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ یوه دېر شتمه لیکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰)
ژبو کې یوه دېر شتم روڼ ځای لري، چې له دې ټولو ژبو څخه (۲،۰۰۰) ژبې داسې
دي، چې له (۱،۰۰۰) څخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په څرگنده ټول په
علمي بڼه د نړۍ ژبپوهانو څېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د
ورکېدو په حالت کې دي، چې د وویونکو گڼه یې له (۳۰،۰۰۰) څخه لږه وي،
(۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوویا میلیونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډایه او پرمختللي ژبه چې ځواک یې خپلو
خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چین اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰)
یوه بېلیون او دوي سوه او دیارلس میلیونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنگلیسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) یوه میلیون دوي سوه زره وییکی
(لغات) لري، عربي او روسي ژبه بیا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وییکی لري،
پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وییکی لري، دري یا فارسي ژبه
بیا (۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وییکی لري.

دلته په یوه نه یوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ویکو سره
تربگني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بیا ناگنلي گني؛ په دې سره به لازمي
وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لاړ شي. ما ايله (۴۰،۰۰۰) وییکی نه دي زده

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نیمگري وي. خو زه به په نورو پاټي (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ویو کو نه پوهېرم.، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیردی کال، ننه توزي (پیلیزه، سريزه، مخکې وينا، مقدمه)، ۷۲ چوپړی).

ځینې پوهان وايي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهېږي. لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصری خو وايي، په خبرو کې او میرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرگه کې، جگړه کې، ترو کې، انشر کې، نغاړو کې، ترېلو کې، بانډو کې، غرو کې، ټیټنگو کې، وټیزو کې، څلېرو کې، تمځیو کې، لوستځیو کې، خادۍ یو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېلیونه دی، په روانېپر کې، که ماحضی پام وکړو نو چې د هر پښتون یوه دانه یاده وي، نو ۶۰ شپېته مېلیونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنۍ یو، کوشنۍ یو کورونو ویشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دښمنانو، زور، لوټمار، تالاگر، تاراگر، یرغلگر، بلوسگر، تېرو، اورگډي، زبېښاکگر، پتنه گر، نیواکگر، جگړه‌مار او په یوه یوه بڼه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه یې ترې بېل کړه. له لوی ننګرهاره یې پېښور بېل کړه، له بلخ یې ثمرقند، بخارا او پجنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره یوه ځای شي.

د دې له پاره اړینه ده چې که د دې پښت یو هوالي کې هر څه ته گټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډایه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې یوه پوستکالي (سافټویر) ورغوي، چې ټولې چاپشوی، خوندي شوې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکي به په پوستکالي کې ځای ونیسي او خوندي شوي به پېژني، نه به پورته کېږي. پاتېشوني به مومي او خوندي کوي به یې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر یا دوسیه جوړه کړي. نوې پوستکلي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون ولري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

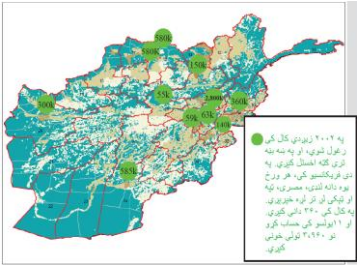
په ورته گړنه به زده‌کړیالان ډېر څه و مومي، د برېښنالیکوي اړیکه به پیاوړې شي، د نړۍ برېښنايي نړۍ وال جال کې به سره گډ وي.

نو ځکه زما څېړنه دا سپنې ته را اوباسي، چې پورتنۍ ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصری سره گډې دي.

۱۰۴ چوپړی

د لنډۍ یو، ټیو، ټیکي یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

څېره ۱.۳ ت له دې ټولو ۱۱ راډیوگانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپي، ټیکي او
مصری د دوی پر څپو په ورځ کي یوه څېړپړي.

لږ تر لږه په کال کي ۳،۶۶۰ لنډۍ، ټپي، ټیکي او
مصری لوستل کيږي خو خوندي کيږي نه!

Radio Stations						
Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/18/03	89.1Mhz	
Istisqal Radio Station	Logar	59k	02hrs	01/08/04	89.6Mhz	
Radio Sharq	Nangahar	360k	12hrs	09/30/03	91.3Mhz	
Kallid Radio Station	Kabul	2.8mil	24hrs	08/01/03	88.0Mhz	
Millie-Paygham Radio Station	Logar	63k	07hrs	10/23/03	94.0Mhz	
Tara-Mir Radio Station	Baghlan	150k	16hrs	10/15/03	91.3Mhz	
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kabul	???	06hrs	01/01/04	91.3Mhz	
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7Mhz	
Radio Azad Algham	Kandahar	585k	04hrs	12/06/03	88.0Mhz	
New Bahari-Balkh	Balkh	880k	09hrs	01/04/04	88.5Mhz	
Suli-Paygham	Khost	140.5k	09hrs	01/15/04	93.1Mhz	
Rabia Balkhi	Balkh	???	???	01/08/04	???	
???	Kunduz	???	???	02/10/04	???	
Radio Chikh-Chiran	Ghore	???	???	End of JAN	???	

۱.۳ څېره له دې ټولو ۱۱ راډیوگانو څخه د
پښتو لنډۍ، ټپي، ټیکي او مصری د دوی پر څپو
په ورځ کي یوه څېړپړي.

۱۴.۷ څېره ۱.۳ ت له دې ټولو ۱۱ راډیوگانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپي، ټیکي او مصری د دوی
پر څپو په ورځ کي یوه څېړپړي.

۱۰۵ چوپړی

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

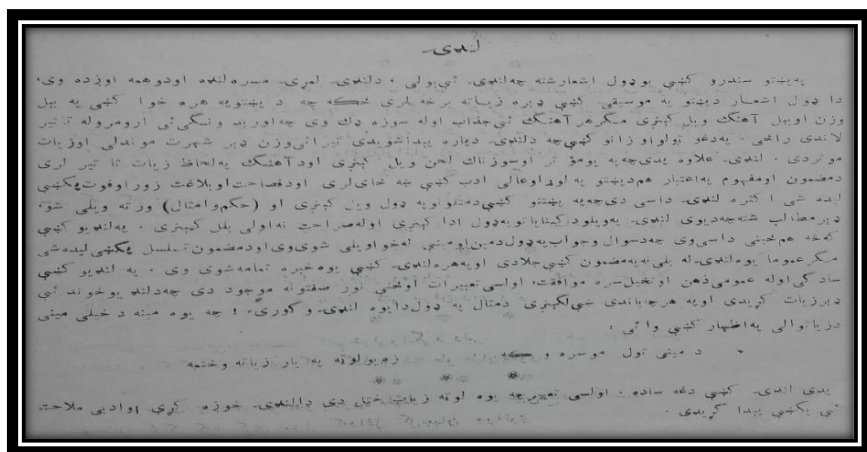
۱۵. د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو سیمه ییزې پایلې

له ټولو نه وړاندې لومړنۍ سیمېزې پایلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار گل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندري کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وې او د وخت د اقتصاد وزیر له لورې د مطبوعاتې جوايزو کې لومړۍ جایزه په پښتو تالفاټو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاریخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نیولې تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نېولې وو، له منتخبو لنډۍ یو او کاکړۍ یو سره.

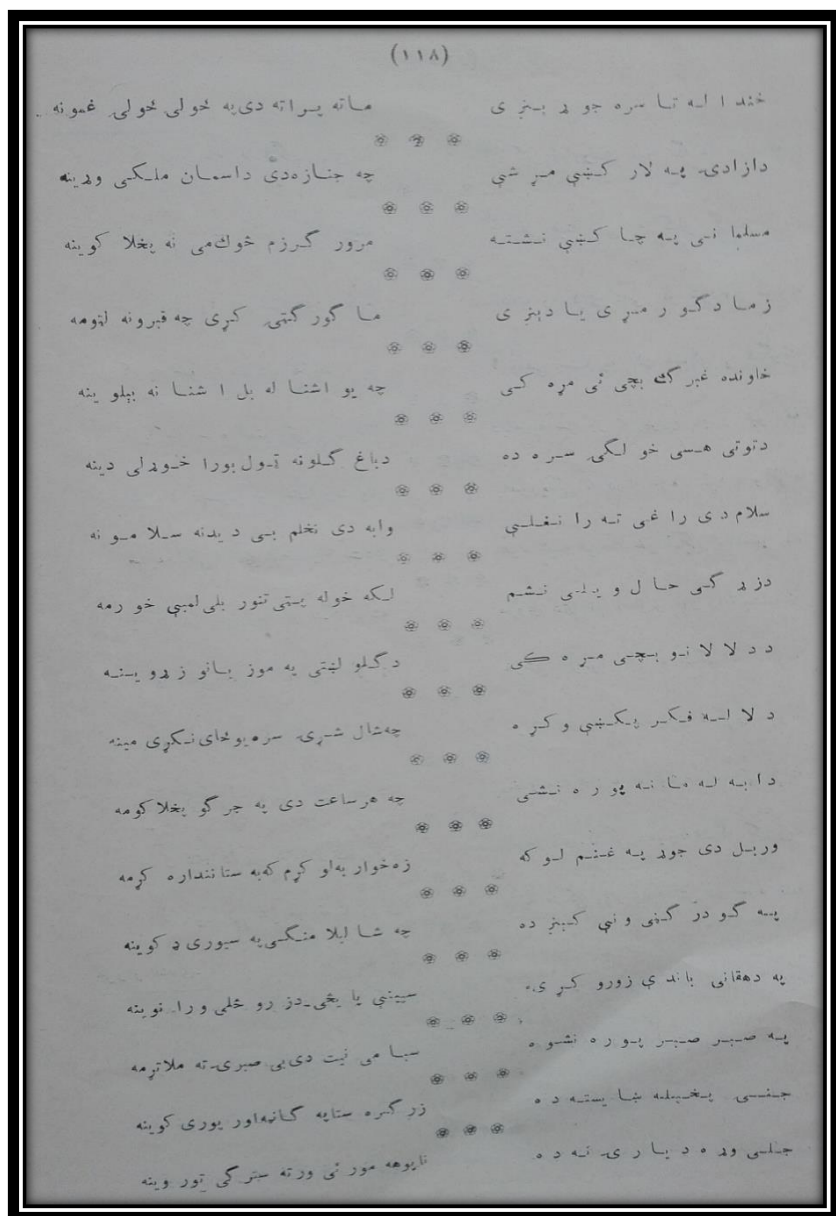
پښتو سندري، گل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانگو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندري الفت، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصری، تپه او ټیکی په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.

چې ډېری یې زموږ د سیمې زوکړه ده او لږه برخه یې له ملي سندې اخېستل شوي. ځینې لنډۍ پر هېز او بناغلي محمد علی لونګین ورکړې وې، چې د هغو یادونه یې هم په کې کړې او لیکې یې له ما سره شته دي.

زه دا ده دي له پاره کره بوروم چې بېا زموږ د پښت ډېری داسې پام ونکړي چې موږ سره یې چاپي ثبوت د دې سندرو په لاس کې نه شته، یوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه مني چې لیکل شوې دي وي. په لاندې انځور کې یې یوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندري لیکي له چاپه رمت تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې ګورئ.

۳۴-گل باچا الفت د پښتو سندري کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور. * مایي انځور باسټلی دی، د پڅښتنې یې سوږڅکی تټ سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور)

۳۵: ټکل پاچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډی، مصري، تپه او ټیکي په کې سره ګډې ټولې شوي دي. * ما يې انځور باسټلی دی، له A۴ يې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور)

۱.۱ ای (الف). گل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه:

د لنډۍ : په پښتو سندرو کې یوه ډول اشعار شته چې لنډۍ یې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسیقۍ کې ډېره زیاته برخه لري. ځکه چې د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنگ ویل کېږي، مگر هر آهنگ یې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي یې اړ ورو له تاثیر لاندې راځي.

په دغه ټولو اوازونو کې چې د لنډۍ له پاره پیدا شوي دي، تیرایي وزن ډېر شهرت موندلی او زیات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په یو موثر او سوزناک لحن ویل کېږي او د آهنگ په لحاظ زیات تاثیر لري.

د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کې لیده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ویل کېږي او (حکم و امثال) ورته ویلی شو، ډېر مطالب شته چې د یوې لنډۍ په ویلو د کنایاتو په ډول ادا کېږي له طراحت نه اولی بلل کېږي.

په لنډۍ یو کې که څه هم ځینې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مین او مینې له خوا ویلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې لیده شي. مگر عموماً یوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کې جلا دی. په هر لنډۍ کې یوه خبره تمامه شوي وي. په لنډۍ یو کې ساده گي او له عمومي ذهن او تخیل سره موافقت، اولسي تعبیرات او ځینې نور صفتونه موجود دي، چې لنډۍ یو خوند یې ډېر زیات کړی دی او په هر چا باندې ښې لگېږي. د مثال په ډول دا یوه لنډۍ و گورئ! چې یوه مینه د خپلې مینې د زیاتوالي په اظهار کې وايي:

▲ د مینې ټول مو سره و که

زه یوه لوټه په یار زیاته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبیر چې یوه لوټه زیات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړي او ادبي ملاححت یې په کې پیدا کړی دی.

یوه بل مین له یوې خوا د عشق جاذبه، د لیلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې وینې، په یوازې موقف کې درېږي چې نه وړاندې تلې شي او نه بېرته راگرزېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وايي:

▲ که پسي ځم خلک پوهیږي

که پسي نه ځم لیلا کړي اشارتونه

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زیاته عام فهمي او ساده گي په کې نوره نه ځایېږي، د لنډۍ جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې یې په ډېر قدرت سره موندلی شو.

د دې له امله چې د پښتو لنډۍ په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، یوه څه لنډۍ دلته له یوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

▲ راځئ، راځئ چې لنډۍ وایو
لنډۍ لا بني دي د یار غم غلطوبه

د معشوقو له خولې:

▲ زما د لاس گوتې د سروکه
زه به دې کور په سرو منگولو ټولومه

▲ زما د زړه تسلي وکه
پس له هغه مې په سینه وهه لاسونه

▲ که دې وطن راسره پرېښود
په سرومنگولو به دې خپې چاپي کومه

▲ راشه قسم راسره و که
که ناز ولي مې ساتي در سره ځمه

▲ راځه چې و ټښتو مینه
تر شا خبرې به سپین ږېری سپینوبه

▲ قلم دې مات گوتې دې پرې شي
زما خیالي اربل ته نه کړي تاویزونه

▲ زما اشنا نادان هلک دی
چې خولگی ورکړم په صحرا وایي حالونه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچویری (ریسـرچ پانی)

▲ ملا آذان ته بیرمه مه کړه
زه د اشنا په غېږ کې اوس ورولوبدمه

▲ مسلمانې په چا کې نه شته
د لاس بنگرې مې خرڅوي ما ژړوینه

▲ مولا دې بله زېرمه و که
زما د غاړې اوړی مه کاږه مینه

▲ ما درته نه وې شرمېدمه
د سړي نټکی سره پېزوان مزه کوینه

▲ مبارکې را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل یار قبوله کړمه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلې بازونه

▲ که مې خدای ښه ساتي که بده
راتول به نه کړم د سالو سره پلونه

▲ د کوټې تېر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بې ننگ سړي لاسونه

▲ څنگه دې خواره کړمه خدایه
چې همسایه مې د خولگی تمه لړینه

▲ خلک جوړه جوړه ودېږي
زه کم نصیبه یار په خوب لا نه وینمه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړن—چوپړي (ریس—رچ پانې)

▲ خدای به دې بیا راته مهتاج کې
که په لنډۍ زنه مې و وهل خالونه

▲ چې زه کور نه یم ته رame شې
تا له به کور په بنو څوک جارو کوینه

▲ جبل وهه دنیا پرسته
زما د ناز خندا دې هېره شوه مینه

▲ ټینگه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونگین درځني ځینه

▲ له مانه ته ښه یې چلمه
چې جانان خوله درباندي ږدي دواړه لاسونه

▲ په نصیب خپل همزولی را کړې
که نیستي راغله په خدا به یې تېرومه

▲ په متیز توب درسره نه ځم
په پاکه مینه درسره یم څو چې یمه

▲ په غم کې تانه کمه نه یم
کم عقله نه یم چې به کلی خبرومه

▲ پرېږده چې تور ښامار مې و خوري
په پارو گر جانان زه ډېره نازېدمه

▲ اشنا مې وږی را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژړا راینه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړن—چوپړي (ریس—رچ پانې)

▲ سترگې مې تا ته تورولې
چې ته رانغلې په سرو اوبنکو یې مینځمه

▲ څوک به دې مړ کړي بنکلی یاره
پردی برستني جگوي شمېرې خالونه

▲ که مې د یار گوتې په لاس وی
ما به له ټولو نجونو پورته وړه لاسونه

▲ بنگرۍ مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی یې اوس مې پک کره مړوندونه

▲ په خوب ویده به دې راویش کړم
یاره زما د لاس بنگرې راغلي دینه

▲ که په سلام مې خوشحالېږي
زه به دا سرې منگولي تل په تنډی ږدمه

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په یاد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نیسه
که سپینه خوله مې په راستۍ در کړې وینه

▲ لالیه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرگوده مړه به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته گوره
په تا مې دومره دي د سپینې خولې پورونه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

▲ که مې په خپل یار کې وفا وی
زه به د بل یاری ته ولې پخسېدمه

▲ د ورځې تورې سترگې گرځم
د شپې په لږو، لږو اوښکې توپومه

▲ اوبه د کوز گودر خوږې دي
زه د اشنا له پاره بر گودر ته ځمه

▲ زما سالو کې گرمي کېږي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشونه

▲ اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه یار ته ورکومه

▲ خلک دي وايي تهمتونه
زه د اشنا په غېږ کې چا لیدلې یمه؟

▲ ریباره ورشه ورته وایه
که د بدیو زور لرې در سره ځمه

▲ بارايي چېرې وې یتیمه!
چې شا لایلا په سپینه خوله کړه خیراتونه

▲ په ځان مین یې په مانه یې
یاري په داسې مینو نه کېږي مینه

▲ تر مستانه یار خو مې جار کې
چې تش دیدن ته یې خېمې وهلې دینه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

▲ خاونده بیا دې ماسختن که
چې نارضا کټ ته مې رېږ دې اندامونه

▲ روکی چې سپور شي دخپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره ورپسې ځمه

▲ زما جانان دې را سره وي
په ما دې تېرې له میرو را چلوینه

▲ امیره ستا نوکران ډېر دې
د سپینې خولې نوکر راپرېږده چې راځینه

▲ یار مې په سرو لاسو مین دی
ځکه نکریزې په خپل کور کې شني کومه

▲ گوټې بنگړي د دنیا دود دی
زه له نېستمه یاره نه غواړم دودونه

▲ زه دې په دوه وو کې کړم خدایه
چې د پلار کور کړم که له یاره سره ځمه

▲ هغه ساعت به لوی قیامت وي
چې زور سړی په چټي واچوي لاسونه

▲ تر دې خر وړي سپي را تېر شه
تر دې ملالې خولې به زه در تېره شمه

▲ خاطر دې ډېر راباندې گران دی
زه په ملاله خولگی نه پرېږدم لاسونه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړې
خیالي ځوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زموږ له کوره وېسه
موږ کره نه شته د مینو زړو ساتنه

▲ توره بلا یم نور څه نه یم
په یار مې خاورې اړوي هېڅ نه کېږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترگې سره لاسونه

▲ هلکه مې که پاته کېږي
دا مې دستور دی نری سترگې توروڼه

▲ سترگې کجکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلي یمه

د مینو له خوا:

▲ په گودر څه بلا لگېږي؟
چې کشر ورور دې بدرګه درسره ځینه

▲ د شپې په خوب کې گلان وینم
د لیلا مینه مې په گلو ګرزوینه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سروڼه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ که په صورت درنه جدا یم
اروا مې ستا په کټ منگولي لگوینه

▲ له پاسه سره لستوتې راغله
د بام په سر ورته پیریانو و نیومه

▲ که ستا د سترگو اشارت وی
په موزیګي به درته سره کړم دیوالونه

▲ ستا په نټکې کې شیطان ناست دی
هره شبېه مې ستا خولګی ته لمسونه

▲ په گودر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مینه

▲ ژړا مې نه ده په چا گرانه
خوشي گریوان په اوښکو ځله لمده ومه

▲ زړه مې د ستاسو کور کې پرېښود
مور ته دې وایه چې پرې نه کړي منټونه

▲ زړګی مې تاسو کره هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به یې کرینه

▲ اول دې لاپي د یاری کړې
اوس دې کټګی د مور له څنګه گرزوینه

▲ که دنیايي شرمونه نه وی
تا به منګی وړه زه به تش درسره تلمه

هر راز لنډی

▲ خدایه بې دردو ته درد ورکړي
چې د دردمنو له احواله خبر شینه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ما بنام ږودۍ له اوبنکو سره خورینه

▲ په خوله به جنگ درسره و کړم
د زړه کوڅې به درنه ولې بېلومه

▲ تپس د باز په نرخ خر څېړي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خدا له تا سره جوړېږي
ماته پراته دي په ځولۍ، ځولۍ غمونه

▲ د ازادۍ په لار کې مړ شه
چې جنازه دې د اسمان ملکې ورپښه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور گرزم څوک مې نه په خلا کوينه

▲ زما د گور مړی یادېږي
ما گور گټی کړې چې قبرونه لتومه

▲ خاونده غبرگ بچي بې مړه کې
چې یوه اشنا له بل اشنا نه بېلويښه

▲ د توتي هسې خولگۍ سره ده
د باغ گلونه ټول بورا خوړلي دینه

د لنډۍ يو، ټپو، ټيکۍ يو او مصري يو انگر
څېړنـچوڀري (ريسـرچ پانې)

▲ سلام دې راغی ته رانغلې
وا به دې نه خلم بې دینه سلامونه

▲ د زرگي حال ویلی نه شم
لکه خوله پتی تنور بلې لمبې خورمه

▲ د دلالانو بچي مړه کې
د گلو لښتي په موزيانو زړه وینه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شری سره یوه ځای نه کړې مینه

▲ دا به له مانه پوره نه شي
چې هر ساعت دې په جرگو په خولا کومه

▲ وربل دې جوړ په غنم لو که
زه خوار به لو کړم که به ستا ننډاره کړمه

▲ په گودر گنې ونې کپړده
چې شا لیلا منگی په سیوري ډکوپنه

▲ په دهقاني باندې زور و کړئ
سپینې پاڅې د زرو څلي وړانوپنه

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبری ته ملا ترمه

▲ جنی په خپله بنایسته ده
زرگره ستا په گانه اور پورې کوینه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړن—چوپړي (ریس—رچ پانې)

▲ جلی وړه د یاری نه ده
ناپوهه مور یې ورته سترگې توروینه

▲ څوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

▲ چې په دنیا په ښه رانغلي
بیا مې د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور یې په کلي شرومبی غواړي
لور یې چارک اوړی په غاړه گرځوینه

▲ یا خو زما په زړه تیاره ده
یا د تمامی دنیا مړه دي مشالونه

▲ زما زرگی د کاوون غر دی
په نورو گرد وي په ما واورې وروینه

▲ سوال به یې ولې نه قبلېږي
چې تور اوربل په زیارت ږدي سوالونه کړینه

▲ اوښانو بیا غاړې کړې کړي
چې پرې سپرې دي سپینې خولې زېر پیزوانونه

▲ بې له دیدنه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دې راشي کاغذونه

▲ په بل وطن مې نه لورېږي
که د ځلمیو رسالي درېسي ځینه

د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ولې به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما دیدن یې نور خلک کوینه

▲ غمازه خوار شي مور دې خوار کړو
شری دې لنگ شه چې شکوي پردي شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لوړ دی
چناره ولې نه راوړې د خیال گلونه

▲ عالم به ټول په تا مین شي
که دې زما په سترگو و ویني مینه

▲ په یارانه کې زړه سندان که
په کې پېښیري د پلکونو گذارونه

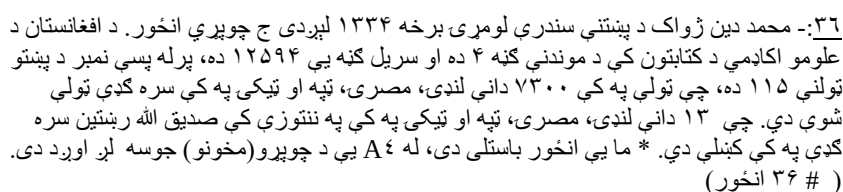
▲ نجلی په سر دې منگی مات شه
چې دې اوبه شي د سینې د باغ گلونه

▲ نصیبه و سوزې اېره شي
تندیه مات شي په تا څه لیکلي دینه ،،

(گل باجا، ۱۳۲۵ لېږدی کال، ۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړی)

څېره ۲. الف گل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، ليکي کي د لنډيو، مصریو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، (کڼه يي په: دانې)												
کنټرول شوي (In control)	ځيرداري (Caution)	کړه شوي Action Req'ed	لورسولي Suffix Voice	متسوبي Related	مصري Méserý	ټيکي Tikéy	ټپي Tapé	لنډي Lándéy	ټول ټول ټول	چاپ شوي لېکي چاپ شوي چاپ شوي چاپ شوي چاپ شوي	راډيويي / ليکلي نوم لېکي چاپ شوي چاپ شوي چاپ شوي چاپ شوي	۳
					۱۷		۲۶	۷۳				
				Related to men ▲ سرو ته متسوبي	۹		۱۰	۲۱				
				Related to women ▲ ښځو ته متسوبي	۸		۱۴	۵۱				
				ونه - una: (څرگند وړ په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۷		۷	۴۰				
				بڼه - na: (فرگنده ي په غږ چمتې، غونډې سره راشي) بڼه.	۸		۱۰	۲۵				
				زورکي - ana: (تون زور وړي) نه.				۱				
				زورکي - mana: (منه مجبوره يي * مه) مه.	۴		۹	۲۷				
				زورکي - : (غرله، غوله، مغوله، خپله) تېري لري شتون لري.								
				څرگنده - : (کودنلور، بختورم) تېري لري شتون لري.								

۱۰. لښتيلیک: څېره ۲. الف گل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، ليکي کي د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو کچي، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدي)، (گڼه يي په: دانې)

۱۵. ۲ بي (ب). صديق الله رښتین د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:

.... د پښتو لنډۍ د پښتنې سندرو يوه ډېره غوره او زياته برخه ده چې لومړۍ
مسره يې ۹ سيلابه او دوېيمه يې ۱۳ سيلابه وي.

دا سندري جلا، جلا نومو باندې يادېږي، لکه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ، ستاينه، مصره
د لنډۍ يوه ورسته کې تل د غرو يې او د غر د رابڼکلو له پاره نه او ه، راځي.

د پښتو لنډۍ د مينې او جگړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای
کې د متلونو په څېر ويل کېږي او په يوه لنډۍ کې د يوه غزل هومره مانا پرته وي.
د پښتو لنډۍ ځانله ويونکي نه لري بلکه ټول پښتانه يې وايي، د پښتنې اولس
گډه پانگه ده، په تېره مېرمنو په کې زياته برخه اخېستې ده، هر کله چې زياتې د
بنځو له خوا ويل کېږي نو ځکه په زړونو باندې زيات پدل کوي او پښتانه ورڅخه
ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته يوه څو لنډۍ د نښې په توگه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله
و گورئ چې ستاسې وينه په غورځنگ راولي او د زړه ديوالونه مو خوځوي که نه؟
دا دی و بې لولئ! توجوع

▲ د گودر غاړه ورته نيسه
د ليلا خوی د مرغابۍ دی رابه شينه

▲ د جينۍ خوی د غرځنۍ دی
غرڅه چې خلی پرېکوي وطن څارينه

▲ سبا به کاني بوتې ژاري
چې يوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترگې دي بيا د گل غوټۍ کړي
بانه دې پورته کړه چې و سپري گلونه

▲ صورت مي زر يار مي زرگر دی
ما د هجران په لمبو ځکه توروينه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوډري (ریسـرچ پانې)

▲ که اشارت کړې د بنو کره
د سپینو غابڼو برېښنا مه کره څوک به وینه

▲ اشنا په توکو نه پوهېږي
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلې بازونه

▲ نېستي پیغور نه ده جانانه
زه به چربانگ مېچنه ستا له پاره کرمه

▲ یار مې په سین کې لاهو راغی
ما توتکی کړې چې کره وږه ورځمه

▲ یار مې په گلو کې ویده دی
د سپینې خولې شبنم به زه پرې اورومه

▲ د نیمو شپو پورې رانغلې
سکروټې مړې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه

▲ یار په سفر ځي توبڼه غواړي
کباب د زړه بادام د سترگو ورکومه،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ج چوډری)

۱۲۳ چویری

۱۵. ۴. لېنټېلیک: څېره ۲. ب محمد دین ژواک ،، پښتنې سندرې ،، لومړۍ برخه لیکي، په نننيزې د ج چوپړي کې د صديق الله رښتين د لنډۍو، تپو، ټيکۍو او مصريو کچې، ۱۳۳۴ لېږدي، (ګڼه پي په: داني)

۱.۵ بی - ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د
مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کی پوهاند صدیق الله
رښتین په اووه مه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کی کښلي دي.:

،، لنډۍ: لنډۍ د پښتو ژبي یوه ډېر لرغونی طبعي شعر دی. لنډۍ کوم معلوم
ویونکی نه لري بلکه د ټول اولس یوه شریکه پانگه ده چې د پښتو د شفاهي ادب یوه
غوره برخه ورته ویلی شو. د پښتو په هره لنډۍ کی د یوه پوره غزل مفهوم پروت
وي. د لنډۍ اوله مسره له دویمي نه لنډه وي نو ځکه ورته لنډۍ وايي.

لنډۍ ته ټپه او ټکی هم وايي. په پښتو لنډۍ یو کی هر ډول مطالب ویل کی دي
شي خو زیاتې لنډۍ عشقي او د مینې محبت په گانډه بنایسته دي. د ننگ او غیرت
توري میراني لنډۍ هم ډېري دي. لنډۍ په هر ځای کی په جلا جلا اهنگ او تال ویل
کېږي چې تیراوالي، شلگری او پېښورۍ په کی ډېر شهرت لري. ښاغلی بینوا په
خپل اثر ،، چند اهنگ ،، پښتو کی د لنډۍ یو ،، ۱۱ ،، اهنگونه ښودلي دي او وایي
چې نور هم لري، پښتو لنډۍ تر اوسه پوري په کامل ډول نه دي راټولې شوي یوازې
۸۰۰۰ لنډۍ د پښتو ټولني له خوا په ۱۳۳۴ لېږدیز کال کی خپرې شوي دي. دوه
لنډۍ د نموني په توگه رواړل کېږي:

- ▲ اور چې بلېږي اخر مړ شي
زړه چې مین شي همېشه لمبي وهینه
- ▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دښمنان په ماتې ځینه ،،
(پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لېږدی، ۵۰ چوږی)

څېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کی، ۵۰ چوږي، کی د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصری، ټپو او ټیکيو کچه، ۱۳۵۴ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)									
لنډۍ	ټپه	ټیکي	مصری	مثنوي	د پښتو ټولنه	د پښتو ټولنه	د پښتو ټولنه	د پښتو ټولنه	د پښتو ټولنه
Related to men	۱			▲ سړو ته مثنوي	۱				
Related to women				▲ ښځو ته مثنوي					
umá - ونه (څرگند او په غږ کلې سره راښی) ونه.									
má - بڼه (څرگنده ی په غږ جملې، غونډۍ سره راښی) بڼه.									
ana - زړوکی (ټون زور واري) نه.									
mana - زورکی (مڼه مجبوره هی * مه) مه.									
زورکی : * * (ترله، خوځه، مځوله، خپله) ډېری لوی شتون لري.									
څرگنده * * : (کولناوره، بخنوره) ډېری لوی شتون لري.									

۱.۵ ه ښتیلېک: څېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په
اوومه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کی، ۵۰ چوږي، کی د صدیق الله رښتین د لنډۍ یو، ټپو، ټیکي یو او
مصری یو کچي، ۱۳۵۴ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)

۱.۵ ۴ پی (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسې.

د پښتو څېړنې لیکي کې په دې سرلیک؛ لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره په دې بڼه کارې و، لنډۍ د گرامري جوړښت، فکري او شعري محتوی له لحاظ په دوي ډوله وېشل کې دی شي یا د ښځې له خوا ویل شوي وي او یا د نارینه له خوا. د نارینه له خوا ویل شوي لنډۍ هم په دوي ډوله دي:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا یا میرزا ویلي دي او هغه کې دري او عربي اصطلاح گانې راغلي دي، دیني مفاهیم او د دري شعر تاثیرونه په کې لیدل کېږي، د دې لنډۍ شعري ارزښت ډېر لږ دی. مصنوعي او سستي دي، رښتیني شعري قوي لنډۍ هغه دي چې بې سواده نارینه وو، ویلي دي. مگر تر ټولو مهمې هغه لنډۍ دي چې د ښځو له خوا ویل شوي دي. ، (سید بهاء الدین، ۱۴۶ چوپړی)

و، ... ۱- په مینه کې: د نارینتوب کوډ د ښځې مینه سانسور وي او منع کوي او دیني احساس د دې نهې ملاتړ کوي. پېغلې او ځلمې حق نه لري په آزاده توگه سره کېنې پاڅې آزادانه د مینې اظهار و کړي، د مېړه او ښځې په توگه یوه بل سره خوښ کړي، مینه داسې یوه گناه ده چې مرگ یې جزا ده. د مینې گناهکاران وژل کېږي او د دینمې سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوي.

پېغلې تبادله کېږي او یوازې د کورنۍ مشر د خپل د فامیلې او قبیلوي سیاست په بنا د هغې سرنوشت ټاکي. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډۍ یو ډېره مهمه برخه ده، وجه یې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مین څخه جلا ده، ځلمی یا لري وطنو ته غریبې پسې تللی او په کلي کې دی، خو پېغلې ته یې د لیدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د مینې اظهارولو په گناه او لوی شر ښکاري دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په دوو بلاوو کېږي:

مېړه یې یا سپین ږیری وي یا یو کوشنی هلک. دا مېړه دی چې همېشه ورته د (موزیگي) خطاب کوي. هېڅ داسې یوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کې ښځه خپل مېړه ته د مینې یا د وفاداري اظهار و کړي.

▲ ولي به نه ژاړم عالمه
چې زور سړی مي د پالنگ تمه کوينه

▲ زما په برخه دې کمکی کړ
زه چې کمکی یار لویوم زړه به شمه

او مېړه سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

▲ خاونده بیا دې ماخستن کړ
بیا مې په خوا کې موزیگی کوي خوبونه

▲ خاونده بیا د ماخستن کړ
چې نارضا کټ ته مې رېږ دي اندامونه
خپل خاوند موزیگی څخه په سندرې داسې انتقام اخلي.

▲ راځه، راځه پر کټ را خبره
که بازو مات شو موزیگی به یې جوړوینه

▲ ستا په راتلو موزي قارېږي
زه به خولگی په دروازه کې درکومه

مگر دا نا رضایت په یوه بل شان بڼه بڼه په لنډۍ یو کې برېښي. د مینې خبرې
ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په جگ اواز او په ډاگه ویل په خپله د نارینتوب کوډ
بې اطاعتې ده. ښځه د عشق او مینې څخه په ډېر صراحت او سخت ریا لېسم خبرې
کوي.

ته به وایې چې دا غواړي قصداً، ارادتاً نارینه و شرموي، نارینه په خپل
نارینتوب کې خړ پر کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندرې کې لا نور د پاملرنې
وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بیان کې ښځه د زړه سوی او د ترحم احساس
څخه هېڅ کار نه اخلي.

▲ مینه یم منکره نه یم
که شنکی خال مې د چرو په څوکو ځینه

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې گیلې درته کوبنه

▲ بېګانۍ شپه به بیا را نه شي
چې درسته شپه د یار په غېږ کې شربدمه
▲ راشه زما تر څنګه کېښنه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولګۍ مې خوره صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کمه شینه

▲ ټینګه مې و نیسه په غېږ کې
مخ مې راستون کړه بنکلوه شینکې خالونه

ځلمی خپل عشق ته رابولي. مګر دا بلنه په عذر او زاری نه کوي، ته په خپل
ځان زړه سيزې او ته په خپل مین، په دې میدان کې ښځه د نارینه څخه زړه وره ده
ځکه چې په دې بلنه کې له نارینه څخه ښځې ته زیات خطر متوجې دی. ځکه چې
نارینه خو له ځانه دفاع کولی شي، ټینټېدی شي، بل وطن ته تلې شي، مګر ښځه تل
وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي یوازې
نارینه تشویقي (لېبلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ دیدن کوه مه ایسارېږه
که چا پرې مړ کړې ځوانان تل په مینه مړینه

▲ له سره تېر شه دیدن و کړه
چې سر ساتي خاوري به و کړي دیدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
یا به مین شو یا به غبرګې چرې خورونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۱ چوپړی)

د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ،، ته چې زما په غېږ کې رېږ دي
هلته په څه کړې چې د تورو برېښنا وینه

▲ جانانه مې جنگ کې ماتې و کړه
په بېگانې ورکړې خوله پښیمانه شومه

▲ که له میدان نه په شاه راغلي
کور دي ځای نه شه بل وطن ته ځه مینه

▲ مرچل ته ژر خپره جانانه
ما دي په سر باندې ایښودي دي شرطونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۳ چوپړی)

څېره ۲. پ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح په مقاله لنډيو کې د پښتني مېرمنې يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)									
ټولنه	راټولونکي / ليکونکي نوم	په ټولنه کې د پوهاند مجروح	په ټولنه کې د پوهاند مجروح	په ټولنه کې د پوهاند مجروح	په ټولنه کې د پوهاند مجروح	په ټولنه کې د پوهاند مجروح	په ټولنه کې د پوهاند مجروح	په ټولنه کې د پوهاند مجروح	په ټولنه کې د پوهاند مجروح
لنډی	Lāndéy	مصری	Mésréy	منسوبې	Related	د پښتني مېرمنې يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)	د پښتني مېرمنې يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)	د پښتني مېرمنې يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)	د پښتني مېرمنې يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)
ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول

۱۵. ۶ لښتيا لیک: څېره ۲. پ پښتو ټولنه ،، پښتو څېړني ،، د پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح په مقاله لنډی یو کې د پښتني مېرمنې يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو کچې، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)

۱.۵ ۵ تې (ت). سلیمان لایق د لنډیو په اړوند چې څه سپینی ته راباستلي. موږ ته یې په پوځ کې کړي دي، په دې بڼه بوزوي.

د لنډی د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کې د لنډیو برخه واقعاً د ټول بشریت
د فلکلوري شعرونو د عظیمې شتمنۍ یوه مهمه برخه ده. د لنډیو یوه ستر اهمیت
دا دی چې د هغه سندریز خصوصیت او اهنګ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو
فلکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دی او ساری نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډیو په دې خصوصیت باندې پوښم او
د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقایسه کې مې د لنډیو لږ څه غاړو او آهنگونو
موسیقۍ یوه څه مطالعه کړه ځان مې په داسې یوه لوی دریاب کې ولید چې د هغه د
څېړنې او مطالعې ستر کار چې ما یې نیت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړیوال
شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډیو په دې خصوصیات باندې پوه شي دغه
اشعار به دومره و ستایي چې اوسنی متمدنه نړۍ به ورته ایرانه شي.

لنډیو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انگرېرنو ډېر عالی او
دقیقه درجه بندي کړي ده. هغه یې د ډېر خواږه او ظریف بیان په موسیقۍ کې
وراندې کړي دي. زموږ په جغرافیایي سیمې په ټول فلکلوري قلمرو کې هېڅ
سندر نه د خپل آهنگي خصوصیت، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او
هیجان له پلوه له لنډیو سره برابري کولی شي.

لنډی که څه د بکوا په دښتو کې زېږېدلې وي که څه د بامیانو د بوتانو په
لمریځه ناوه کې، څه د پکتیا په گڼو او گورو ځنگلونو کې، څه د آمو په غاړو او څه
د هندوکش په څورو کې گډې او مشابه سیمې لري. د مینه، بېلتون، پردیسي، مرکي
او حماسه،:

▲ په زړه مې اور د گرگو بل دی
د اوسلو په ځای سکروټي تویوینه

▲ غمونه غرونه شو درانه شوو
په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

▲ تا وي نن ځم سبا به راشم
جانانه میاشتي دې شمېرم تېر شو کلونه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ اوس که را درومي وخت تېر شوی
په تورو ځنو مي خواره شوو سپين گلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بي نشانه شاعر توانيدلی دی، د بشر د احساساتي
ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ايجاز بيان او تصوير
کړي انسان ايرانېږي. همدا اوس د شپنو، او بښنو په آوازونو کې داسې لنډۍ اوږو
چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسېږي چې لا تر اوسه د هېڅ
پښتو ژبي شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندې لنډۍ د دې ادعا ژوندی
سپرغی دي:

▲ باد يې پر مخ ځني خوري کړي
په لمر راپرېواته د ورېځو تنابونه

▲ په دنيا سره وړانگه پرته ده
ليلا په ځنو کې غاټول تومبلي دینه

▲ خبرې کړې شونډې دي رېږدي
لکه سورگل چې د سهار شمال وهينه

▲ په زلفو ورو رمنځ را کاږه
هلته زما د زړگي کور دی وران به شينه

▲ په لاره ځم ټوله شرنگېږم
ستا د تومت ځنځير په غاږه گرځومه

دا شعرونه چا ويلې دي؟
کوم بي نشانه شاعر دغه مرغلري د انساني پرگنو ناتماميدونکي سين ته ورشيندلي
دي؟
ابا دا بي نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د گونگي تندې او هيجان څخه
څنگه پرده پورته کړې ده؟
ايا دې پوهېده چې مين او غمجن بشريت به پېړۍ، پېړۍ د ده د ترانو په څپو کې
خپلو اوږدو او ژورو غمونو، کړاوونو ته لږ و وايي، د خپلو نا کامو او محرومو
عواطفو سر کش سيلاوونه به پې راتم کړي؟

په دې عامیانه مصر اعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، برېښ
مذهب، ښکلي او صادقانه بیان شوي دي چې تر هغه پور ته یې تصور نه شي کې
دی.

په دې نا برابر و مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د
انسان د ژوند مینې او هستي ایرانوونکي ښکلا پرته ده. ساده، ښکلا، رښتیندویه
ښکلا، سپېڅلي او ځلانده ښکلا، له تیارو او ګرنگونو نه خالي ښکلا، له کرکې او
حسادت نه ازاده ښکلا، د عشق ښکلا، د ناولو رازونو ښکلا او د انسان د مقدس
لېونتوب ښکلا.، (سلیمان لایق ۱۳۶۱ لېږدی، څلورم چوپړی)

... د په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه؛ ما څو واره د لنډۍ یو تعمیمي
کرکټر او هغه عالي خصوصیت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز، راز شرایطو
سره د تطابق او پر له پسې نوښت امکان ورکوي.
د لنډۍ یو مست او له شوره ډک سین تل د یوې څپې ځای بلې ته، د بلې لا بلې
ته ورسپاري. په دې توګه د لنډۍ یو رنگین گلستان، د هغوی غاړو (اهنگونو) مهیجه
او نڅونکي سنډو یې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتي. د لنډۍ یو د
سین څپو کې توحید شوي څاڅکي له خپلې چینې څخه تر یوه قانونمند دود لاندې د
خپل سفر په لیکه لار وهي. هغوی د خپل سیر په ښکلي نندارتون کې یوه لازمه
زمانې فاصله ډکوي، بیا د نندارې له سیمې څخه وزي مګر د څاڅکو، څپو په بدلېدو
د سین عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سین بیا هم سین دی بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پیاوړې څپې د ژوند
په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د ټولنې مبارزو ستومان انسان ته د عمل او
حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غوږونه او زړې
سترګې نویو ته ځای پرېږدي. هماغومره د لنډۍ یو څپې او څاڅکي هم خپلو نویو
افرادو ته میدان ورکوي. له همدې کبله د نویو ذوقونو، نویو سامعو، ځوانو سترګو
له راز پرېدو او څرګندېدو سره یوه ځای د لنډۍ یو د لرغوني سین په څاڅکو او څپو
کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډۍ یو هستي له ځینې جهاتو څخه د څېړنې ونې ته ورته ورته ده چې پانې
یې یوه ځای او یوه ځل نه توپیري بلکې تدریجي پر له پسې او نا محسوس خزان پرې
تېرېږي.

لنډۍ کټ مټ د څېړنې پانو ته ورته ده چې له خپلې لویې ونې (د خلکو له
حافظې) څخه یوه، یوه او کراره، کراره د باندې وزې او پرځای یې یوه، دوی یا
زیاتې لنډۍ د اولس د ژوند پر دندې باندې راټو کېږي، یانې د لنډۍ یو د لویې ونې له
لکونو پانو څخه ورځ تر ورځې، میاشت تر میاشتې او کال تر کاله یوه څو محدو

دې تر وخت تېرې پانې چې نور د ټولنې د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولی راتوږي. د ژوند نوې پانې د دې لرغونې ونې پر څانگو باندې د ضرورت پر بنا د رژیدلو پانو ځای نیسي، په دې توګه په ونه کې پر له پسې د پانو د تدریجي راتوکېدو، ځوانېدو، رژېدو او مرګ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغونې ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوې ښکلي او په پانو پټه پاتې شوې ده.

د لنډیو همېشني شنه ونه چې پر له پسې د لنډیو زاړه افراد ټویوي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پانې ګلونه تر یوه قانون من بهیر لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډیو افراد په دوام داره توګه نوي کېږي، زېږي، زاړه شوي یې مري مګر د رنځورو لنډیو ځګړوي، مرګ آواز هرڅوک نه اوري او نه یې شي اورېدلی.

د لنډیو د زېږېدو، مرګ چټکتیا او پراختیا اندازه د ټولنې، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده ګړندۍ او انقلابي وي. هماغومره د نویو لنډیو د راپیدا کېدو او زرو لنډیو د مرګ او یا بدلون پروسه هم ګړندۍ کېږي.

مګر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډۍ په مشخص تاریخي فورماسیون کې په یوه میزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا یوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله یوه اجتماعي اقتصادي فورماسیون بل اجتماعي اقتصادي فورماسیون ته ځای پرېږدي، د ټولنې په روښايي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو او تغیراتو له پاره زمینه برابروي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سیمه کې دې ټول تغیرات حتماً سطحي او جزوي تغیرات یوازي، یوازي هغه وخت منځ ته راشي چې یوه تاریخي مرحله بلې تاریخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زمونږ ټولنه د فیوډالي – اجتماعي اقتصادي فورماسیون په تاریخي مرحله کې له بودايي او زردشتي دینونو څخه د اسلام دین ته راوښتي ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فیوډالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښیي چې هریوه یې د شکلي خصوصیاتو په لحاظ له نورو سره توپیر لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسیون کې د مکتوبي ادبیاتو داسې کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاریخي مرحلې له پیل نه دې تر پایه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکولور ټولو برخو خصوصاً لنډیو په دې مشخص دوران کې د راز پرېدو له وخته بیا تر نن پورې د یوه روښايي تابع او جز په حیث پرله پسې تغیر مندلی دی.

په دې مشخص فورمایسون کې ډېرې لنډۍ هست شوي او ډېرې نشته شوي دي. نوي مضمونونه او بکر مفاهیم لنډۍ یو ته ننوتې او ډېر زاړه اصطلاحات او لغات او ژبني علائم له لنډۍ یو څخه لوېدلې دي. پر دې بر سیره هغه لنډۍ چې مدلول بهایې له منځه تللي، یا خلکو له نظره لوېدلې دي په خپله هم هېرې شوي او مړې شوي دي. په دې جریان کې د ځینو لنډۍ یو د ساقطیدو پروسه اوږده شوې او تر قطعي مرگ پورې یې اوږده لاره وهلې ده.

په همدې ردیف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډۍ یو هستوونکو، یا د غاړو د ایجاد گرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې تغیر راوستی دی او د اصلي لنډۍ یوه مهمه برخه یې غورځولې ده، مثلاً لاندې غبرگې لنډۍ به وگورو چې وایي:

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ

ځکه مې وینې په سینه وهي موجه

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ

زه به تر سترگو مرغړې تویومه

(پښتني سندرې- لومړۍ برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډۍ یو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري یوه خامخا تربلې مخکې وېل شوې ده، دوېیمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړې ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عین وخت کې وېلي وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډۍ یو په باره کې ومانو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې یوازېنۍ دوه جوړه شوي لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا څلور، څلور یا تر هغو لازياتي په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې سره یوه دي. لاندېنې مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره وگورو. په دغو مثالونو کې د لنډۍ یو څو جلا گروپونه چې لومړۍ فقرې یې سره یوه ټنودل شوي دي.

لومړۍ مثال:

▲ قلم به مات گوتې به پرې کړم

کاغذه تا که اشنا ونه ژړاونه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ قلم به مات گوتې به پرې کړم
په وینو رنگ کاغذ به یار لره لېږمه
(پښتنې سندرې- لومړۍ برخه ۲۳۱ مخ)

دوېم مثال:

▲ که دنيایي شرمونه نه وی
تا به منگی وړی زه به تش درسره تلمه

▲ که دنيایي شرمونه نه وی
قسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳ مخ)

درېم مثال:

▲ که د یار غږ را باندې و شو
د لاس بنگړي به ورته زېری ورکومه

▲ که د یار غږ را باندې و شو
مال به خیرات کړم سر به زېری ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
د نږېدلي پان په سر و لاره یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
د بېلتانه کاروان راځي قیامت به شینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بېلتانه و غوړېدنه

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
ختې یې کړې کنډوونه بندوینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
کبنتی غرکېږي پر تخته ولاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاورې مې په سترگو دورومه
(پښتنې سندرې ۲۴ مخ)

پېنځم مثال:

▲ گلاب لا گل نه دی غوتی ده
بورا پرې شپې سبا کوي چې گل به شینه
▲ گلاب لا گل نه دی غوتی ده
بورا د صبر دروازي نیولې دینه
(پښتنې سندرې ۲۵۰ مخ)

شپږم مثال:

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل گردونه
▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کړم دیدنونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶ مخ)

اووم مثال:

▲ تبي را واخلئ مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو یاري کړه و شرمېدنه

د لنډیو، ټپو، ټیکي یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ ټبی را واخلئ مخ را تور کړئ
د باچا لور وم پر طالب مینه شومه

▲ ټبی را واخلئ مخ را تور کړئ
چي په بي نیازو پسي تلم پینېمانه شومه
(پښتنې سندرې ۵۱ مخ)

پر یادوشو مثالونو بر سېره چې په لومړۍ مسرۍ کې د لنډیو د ځینو
گروپونو یووالی ښه یې داسې لنډۍ هم شته چې دوېمه مسرۍ کې سره یوه شوي
دي لکه لاندېنۍ نمونې.

لومړۍ نمونه:

▲ سترگې دي دواړه رانږدې کړه
چي په ژړا شي مرغلرې توپوینه
(پښتنې سندرې ۳۲۳ مخ)

▲ تر خماري سترگو دي جار شم
چي په ژړا شي مرغلرې توپوینه
(افغانستان راډیو)

▲ عالمه سترگو ته یې گورئ
چي په ژړا شي مرغلرې توپوینه
(پښتنې سندرې ۲۲۲ مخ)

دوېمه نمونه:

▲ که تومتونه چېرې نه وی
کسم دی یاره په چوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۱ مخ)

د لنډۍ یو، تپو، ټیګۍ یو او مصری یو انګر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳ مخ)

درېمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولګی راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(د پولخمرې په والسوالۍ کې ثبت شوي ده)
▲ نامردې یوه ځلې خوله راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(پښتنې سندرې ۲۸۰ مخ)

څلورمه نمونه:

▲ خاورې به تاله خولګی در کړم
په ډال دې نه شته د مصری توري وارونه
(پښتنې سندرې ۸۹ مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکړم
په سر دې نه شته د مصری توري وارونه
(پښتنې سندرې ۲۷۹ مخ)

پېنځمه نمونه:

▲ هره ناپسنده به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۶ مخ)

▲ هلکه هر ناز به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۷ مخ)

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

شپږمه نمونه:

▲ یار می سورېړي روانېړي
پرما اورېړي د سکروتو بارانونه

▲ یار می په زېړ مازیگر درومي
پرما اورېړي د سکروتو بارانونه

▲ یار می د اور گاډي ته خېړي
په ما اورېړي د سکروتو بارانونه
(پښتني سندرې ۳۰۱ مخ)

▲ یوه ځلي توره لنګی و کړه
بیا که شری په سر کوي یاره دې یمه
(پښتني سندرې ۳۰۲ مخ)

▲ یوه واري توره لنګی و که
بیا که شری په سر کوي یاره دې یمه
(پښتني سندرې ۳۰۸ مخ)

اوومه نمونه:

▲ یار می د تلو څپلی په پښو کړي
زرګی می رېړدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتني سندرې ۳۰۶ مخ)

▲ یار می د کوچ نغاره و کړه
زرګی می رېړدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتني سندرې ۳۰۲ مخ)

د مثالونو زیاتوالی په خپله بڼې چې د دې فقرو یووالی یوه تصادفي شاعرانه توار د نه دی بلکې د دې راورل شویو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د گروپ په لنډیو کې یوه لنډی تر نورو پخوا ویل شوي، دوېمه، درېمه، څلورمه او نوري لنډی ورسته راپیدا شوې دي.

د ورستی یو لنډیو شاعرانو د لنډی لومړۍ برخه راخېستي ده، د لنډی دوېمه برخه یې حذف کړې، په خپله یې له خپل ذوق، غوښتنې سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډی یو د هستوونکو د ذوق توپیر، د اجتماعي موقف توپیر، د دودونو او اجتماعي کوډونو توپیر، د زمان توپیر، د عمومي ټولنیز انکشاف توپیر، د کلي او کېږدی فقر او رفاه، د سويې او طبیعي محیط توپیر او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډیو په دوېمه مسرۍ کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محیط مخلوق، د هغو طبیعي او اجتماعي مظاهرو بیانوونکي دي چې دی یې راچارپیر کړی دی. په پخوانۍ لنډۍ کې لاس وهي، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بیان چوپړ ته را کاري.

په یوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورماسیون کې دننه هم د استثمارگرو او وهم د استثمار شو یو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دایمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب گزري. نو ځکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم د سره له دې چې لنډۍ په عمومي توگه د زیار ایستونکو شعر دی، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش یوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندوب او تحول تر ټولو فعال دایمیزم لاندې تغیر او رشد کوي. کولی یې شي، دا ځکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډیو په هستولو کې برخه اخېستي او د کوم چا فردي کلکسیون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوریک (عامیانه) اشعار دغه خصوصیت لري مگر د لنډیو لنډوالی، سهولت، رواني او زیات رواج د لنډیو شاعران ډېر زیات کړي دي. لنډۍ د عمومیت لمنه یې تر هر بل فلکلوري شعر زیاته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی لیدلی چې په پښتنې ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډی یې نه وي زده او یا د لنډیو په غاړو باندې یې خوله نه وي خوځولې.

مگر داسې پښتانه ډېر دي چې چپاربيټي، بابولالي او کوچیانۍ غاړې یې نه دي زده. د نړۍ هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډۍ سره نه شي مقایسه کې دی. لنډۍ یانې د پښتون ملت د مجموعي هیلو عواطفو، کرکو، ښېگڼو او بدۍ یو تر ټولو غني باوري او اصیله پانگه ده. د لنډیو همدغه تعمیمي خصوصیت

دی چې هر پښتون د هغې د ناپایه او غني پانگه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه ټول کسان چې لنډۍ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هېلې، هوسونه، عشکونه او ایډیالونه د لنډۍ یو څپو ته ور اچوي، د پخوانۍ لنډۍ یو په فقر وې فقر وې تصرف کوي مگر دا تصرف د څېړنې د پانې منفرد خزان ته ورته دی چې بله پانه یې ځای نیسي. نه د نوي تولید، نه د زړې مرگ د چا جدي توجه وراوړي. دا د راتلو او تلو د زېږېدو، فنا کېدو دایمي جریان دی خو بې چټیغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډۍ یو په لومړۍ یو او دویمو فقر وې د خلکو د پرگنو دایمي تصرف، فعالیت د لنډۍ یو د تاریخي تواتور او بدلون یوه منطقي، دایمي، ثابته پروسه ده چې د یوه ژوندي واقعیت په حیث د لنډۍ یو د بدلون، رشد او تکامل یوه پروفیل ښه یې. د بدلون تغیر او تکامل تر قانون لاندې لنډۍ یو پر له پسې خپله ښه اړولي ده، د جامعي د ضرورت او انګېرنو مطابق یې بدلون موندلی دی.

د لنډۍ یو د ویونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډۍ یو کې لاس وهل د هغوی لومړۍ یا دویمه فقره بدلون، یا په دې فقر وې دننه یوه څه بدلون راوستل د یوې طبیعي استحالي جریان دی چې د لنډۍ یو تدریجي بدیل ښه یې. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شویو لنډۍ یو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په یکین سره داسې لنډۍ هم تېرو وختونو کې رواج وې چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللي دي.

په مشابهو لنډۍ یو کې د توپیر شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډۍ یو د ظهور او افول د تاریخي قانونمندی دلیل وي.

کله، کله په دې فقر وې توپیر او بدلون د محلي او قبايلي یا داسې نورو توپیرونو، ملحوظاتو په رعایت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډۍ یو کې:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم

خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا له ځونه
(پښتني سندري ۳۰۱ مخ)

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم

خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه
(پښتني سندري ۳۰۱ مخ)

په دې لنډۍ یو کې یا (خوست) د (کوټ) ځای نېولی یا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډۍ یو د هستوونکو محلي تمایلات داخل دي. د داسې ترمیمونو په لړۍ کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکې او تلونکې د تسلسل قانونیت نه شي مطالبه کې دی.

دا ډول لنډۍ ډېرې دي چې خلکو د اصلي لنډۍ په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمایلاتو بدلون راوستی دی، دغه راز بدلون د لنډۍ یو د مرگ، ترکېدو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځینې داسې لنډۍ هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکیب یې توپیر ښه یي. یانې داسې توپیر چې په محلي قبایلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپیرونه د لنډۍ یو د شاعرانو د ذوق، ادبي سلیقې او ذهني انګېرنو څخه را پیدا شوي دي. دا تغیرات او بدلون که څه هم د بشپړې فقرې (مسرې) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډۍ یو د تاریخي او نه دریدونکي تحول د پروسې یوه جلوه اټکل کې دی شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډۍ یو نمونې دي:

▲ ما به د تا کبر کړې خواره

چې سر دې یوه شملې دې دوه پرې ایښې دینه

▲ مولا دې دا کبر زوال کړه

پټکی دې یوه شملې دې دوي پرې ایښې دینه
(پښتني سندرې ۳۲۷ مخ)

دوېم مثال:

▲ نه بنوریدی نه پریوتی شم

تاو کړي غشي مې د یار خورلي دینه
(پښتني سندرې ۲۸۷ مخ)

▲ ولاریدی نه شم عالمه

تاو کړي غشي یې په پښو ویشتلې یمه
(پښتني سندرې ۲۹۳ مخ)

درېم مثال:

▲ نصیب تکدیر ته گناه نه شته
بخت چې کوټه شي تندي تل ټکري خورینه
(پښتنې سندرې ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته گناه نه شته
بخت چې کوټه شي باچاهان ټکري خورینه
(پښتنې سندرې ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مي ټول ذري، ذري دی
یاره کدم راباندې ږده چې کوشیر شمه

▲ صورت مي ټول کوبې، کوبې دی
ستا د بنو غشو وژلی يم مینه

▲ صورت مي ټول مورې، مورې دی
تا د بنو په اشارو وهلی یمه

▲ صورت مي ټول د زهرو پک دی
زه منگري موزي پر زړه خورلي یمه

▲ صورت مي ټول په وینو رنگ دی
د زړه په سر مي کارگان ناست غوښي مي خورینه
(پښتنې سندرې ۲۱۷ مخ)

په لنډۍ یو کې د ښکاره تغیراتو له مطالعې او مقایسې نه دا نتیجه لاس ته راځي چې لنډۍ د هر اړخیزو اجتماعي موثراتو د عمل په نتیجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوي کېږي.
د لنډۍ یو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي – اقتصادي تحولات، لېږدونه او مهاجرتونه، ایډیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغېزه او د بېلا

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتی روابط، د صنایعو انکشاف، د تخنیک ترویج او پر مختګ او په کلي توګه د اجتماعي خوځندوب پروسه. په لنډیو کې د ژوند، پايښت زمان یوه برابر نه دی ځینې لنډی کم عمر لري او ځینې څه اوږد یا ډېر اوږد.

د لنډیو عمر اوږد والی په هغه مفاهیمو پورې اړه لري چې د لنډیو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخیستی دی. مثلاً کله چې د کوچیتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډی چې د کوچیانو ژوند او غوښتنې بیان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچارۍ به د مرګ او هېرې په لوري لاړي شي. تاسې داسې فرض کړئ چې کوچیتوب له سره وی نه، نو څنګه کې دی شول کوچیانې لنډی دې منځ ته راشي؟

کوچیتوب په خپله د کوچیانې لنډیو د ژوند واقعي سرچینه ده. کوچیتوب د لنډیو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډی دې چې د کوچیتوب د مظاهرو بیان له پاره هست شوي دي او داسې نور.

همدا راز په ځینو حقوقي کوډونو پورې مربوطې لنډی، د هماغو کوډونو له زوال سره یوه ځای او یا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په کوډونو پورې ویل شوي لنډی، د همدې کوډونو، موسسو له زوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرګنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډی کې ویل کېږي:

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کومینه
(پښتنې سندري ۱۸۶ مخ)

په دې لنډی کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بیان شوی دی. کله چې ټولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلی په خپل واک د مینې شریک وټاکلی شي، پورتنۍ لنډی بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدینو له فشار څخه آزاد شوی وي، زموږ د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغې په اوږدو به نه متهیج کېږي، هېڅ کله به لکه زموږ د پېړۍ وګړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډی ونه بولي.

له هغه ځایه چې د لنډیو مضامین او مفاهیم مختلف دي. په طبیعي توګه هغه لنډی چې مضمون یې د ټولنې د قانونمندی پر بنیاد اوږ عمر لري، په خپله لنډی هم اوږ عمر کوي، لري نه ده چې لس ګونه پېړۍ او زرګونه کاله ژوند و کړي.

زما خپل باور دا دی چې د لیریکو لنډۍ یو هغه برخه چې خالص عشقي
عواطف بیانوي، د انسان د غریزي پر ډېرو ژورو جړو تکیه لري، تر نورو لنډۍ یو
زیات پامښت کوي او ښایي د انسان دهستي تر پایه لار و وهي مثلاً دغه لاندېنۍ
لنډۍ:

▲ زما د زړه په بازار جنگ دی
زرگی مې رپردي وار خطا ولاړه یمه
(پښتني سندرې ۱۷۶ مخ)

یا دغه لنډۍ چې وایي:

▲ زما په زړه دي بانه خښ کړه
سترگي په ورو پورته کوه نامردي مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډۍ کې د احساس او مینې مرکز له زړه څخه د
ماغ ته ولېږي. یا په زړه باندې د ښو د خښېدو مفهوم خپله عاشقانه افاده یانې دغه
اوسنۍ مروجۀ افاده بدله کړي.

مګر د دغو لنډۍ یو عام مضمون به چې د نارینه او ښځې ذات البینې عاشقانه جاذبه
بیان وي، ډېر لري مستقبل ته لاره وهي، همدا دلیل پر بنیاد په کلي توګه د هغو
لنډۍ یو عمر چې د انسان د غرابزو د انعکاس له بیان سره اړخ لګوي اوږد وي. په
همدې وجه باید حکم و شي چې دغه راز لنډۍ یو په ماضي کې هم زیات عمر
خوړلی، باید تر ټولو لرغوني، پخوانۍ او لرغونې وي، ځکه چې لا تر اوسه د مینې
او وصال، د بېلتون او مرګ چینه هماغسې لکه زرګونه کاله پخوا په زور او شور
د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوتېږي.

د هغې ټولنې انساني پرګنې به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادي
شوي پرګنې غني نیکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکې پرګنې وي.

زړه زېربنا او له هغې نه راز پرېدلي زاړه مناسبات په نشت شوي، د خلکو له
ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مینې او ښکلا به نوي بڼه نوي تعبیر او نوي لوري
پیدا کړي وي. د خلکو د شعر په وینه باندې به داسې رنګین او وړانګین ګلان
زرغونه شي چې عطر او موسیقي به یې بشریت د واقعي ښایست پړاو ته ورسوي.
د وروړګلوی صداقت او سړیتوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو
دښمنیو او خود خواهي یو څخه خلاص کړي. د دایمي سولې، نه زوالیدونکي مینې

جرړې د انسان په پلو او رگونو کې و ځلوي، د دغسې مستقبل له زېږې سره زموږ (غمجن نسل) وظيفه لاهم درېږي، موږ ماموريت لرو چې غمجن بشریت د دوران درونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو برياليو، نيکمرغو نسلونو ته ور ورسوو چې د غم رنځ، محروميت له انگازې، موزیک سره به نه وي اشنا، له تېر دوران سره به د بېگانه کېدو او قطعي جلا کېدو تر خطر لاندې وي. ... ”،
(سلیمان لایق، ۱۳۶۱ لېږدي، پينځه دېرشم جوړی)

خبره ۲. ت پښتو ټولنه ، پښتو څيړني ، د سليمان لايق په مقاله لنډی سرليک او په لنډيو کی د تغير او بدلون پروسه، څلورم او پنځه دېرشته چوپړي ، کی د لنډيو ، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۶۱ لېږدي، (گڼه بي په: دانې)										
تفہ	د افغانستان ټولنيزي ټيکونيکي نوم	پښتني لفظي	ليکبي ۱۳۴۴	چاپ لاس	ټول بيان لاسي، ټپي، ليکبي او مصري	لنډی Landey	ټپي Tapé	ليکبي Tikéy	مصري Mésréy	منسوبی Related
۳			۱۳۴۴			۳۴	۱۶		۱۶	مړو ته منسوبی ▲ Related to men
						۱۶	۲		۲	ښځو ته منسوبی ▼ Related to women
						۸	۸		۲	ونه - und: (څرگند واو په غږ کلمې سره راښي) ونه.
						۱۵	۳		۲	ښه - mē: (فرقته ي په غږ چلې، غوښلي سره راښي) ښه.
						۱				زړوکي - ana: (نون زور واري) نه.
						۱۰	۵		۱۰	زورکي - mana: (منه مجبوري له * مه) مه.
										زورکي * * * (ټوله، مغوله، خپله) ډېری لری شتون لري.
										څرگنده * * * (کړنډوره، پخندوم) ډېری اری شتون لري.
کتلرونکی (In control)	خبردار (Caution)	کړه شوی (Action Required)	۱۵	۱۵۳۹	ټول					

۱۵. ۷ لښتيا لیک: څېره ۲. ت پښتو ټولنه ، پ پښتو څېړنې ، د سلیمان لایق په مقاله لنډی سرلیک او په لنډی یو کی د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پښخه دېر شتم چوپړي کې د لنډیو، ټپو، ټیکۍ یو او مصریو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه پی په: دانۍ)

۱۵. ۶ تي - ۱. سليمان لايق کښلي او ويلې په قلم ټولنه کې چې لايق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د باز محمد عابد ثبت او کښلي متن، ۱۳۸۷ لېږدي.

و، دا سمه ده چې ما يوه څه وخت په سياست کې تېر کړی دی، مگر ما ډېر عمر په انشايي ادبياتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په څېړنيزو ادبياتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقريباً ديارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د مهاجرت په ديار کې مې څېړنيز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستۍ يو وختونو کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډۍ یو اساسي څېړنه او په فارسي ژبه مې يوه رومان تر لاس لاندي دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ايښی دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکميل شوی نه دی تر اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی. تشويش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائيل راغی، نو داسې څوک به پيدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صلاحي صاحب په خپلو خبرو کې زه له يوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لايق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي. لنډۍ هغه بې پایانه بيان دی چې په يوه، دوه يا دريو بيانونو کې سر ته نه شي رسيدی.

ما د دنيا د فلکلورونو سره يوه څه بلديت پيدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د پښتانه هر څه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات لري، ليکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توگه لنډۍ یو بې نظيره شی دی. زما په فکر موږ کولی شو چې د لنډۍ یو په زمانت دنياوالو ته و وايو چې موږ هم فلکلور لرو. لنډۍ يوه عحيبه خصوصيت لري. په يوه لنډۍ کې ټول ژوند رانغښتلی شي. په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنزيه افکار روزل شوي دي. ولې په لنډۍ یو کې د لنډۍ مفکورې، د لنډۍ احساسات، د لنډۍ تصويرونه رزمي برخي ته وراوړدېږي او لنډۍ په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډۍ یو کې د انسان د احساساتو درجه بندي دومره دقيقه ده، چې د پښتو په نوره شاعری کې يې ما ساری نه دی ليدلی. سالونکا د اسپانيې يوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول جهان کې مشهور دی، هغه وايي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی لکه د يوه طبيعي گل او کاغذي گل تر منځ چې فرق وي.

۱۴۷ چوږی

د لنډۍ یو، ټیو، ټیکي یو او مصري یو انگر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

البنه هغه د اسپانيې په پونټوجونډو نوم باندې چې لنډۍ یو ته ورته یوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونټوجونډو په ترجمو لوستلو مصري یو پو شوم. خو زه تاسې ته په ویاړ وایم چې لنډۍ په پونټوجونډو هم وسیع او پراخه دي. یوه عاشق وایي:

▲ خدای دې زما کړه غونډې موندې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسې و گورئ چې په دغه فقره کې زموږ د هېواد یوه فکیر او غریب څرنگه په خپل چوکاټ کې داسې یوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډۍ واورو کولی شو چې ټول ژوند یې تکسیر کړو. نو دا غني فلکلور چې زه امیداواره یم د کلم ټولنه او نور فرهنگي سازمانونه چې د افغانستان ادبیاتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډۍ یو له پاره خپل پام وړوي او په لنډۍ یو کار پیل کړي. ما په ۱۳۵۴ ل کال خپل لومړنی کار په لنډۍ یو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. یوه فرهنگي سړي، یوه زیار ایستونکي ادیب، یوه استاد چې اوس د هغه وخت ځلمی نه دی.

شهرت یې پیدا کړی، یانې ځلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و یې ویل چې ته باید د زیرې جريدې ته په هره گڼه کې یوه مقاله ولیکي. ما ورته ویلي وو چې سمه ده. دا چې و ووت نو زما دغه لنډۍ په یاد وه چې:

▲ خدای دې زما کړه غونډې موندې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځایه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ۲۷ مقالې په لنډۍ یو و لیکلې. خو هغه وخت ما لنډۍ په هنري جامه کې رانغاړلي وې، لکه شعر. خلکو هم زما د لیکنو نه خوند اخېسته او زه یې تشویقوله چې ډېر عجیب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما لیکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډۍ یو باندې دوباره کار پیل کړ، خو اکاډیمک، ژور او علمي کار.

شاید ژبه به یې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ۲۷ مقالو کې کاروله. لیکن ژورو مطالبو ته تر تله پورې لارم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ۱۲۶۰ پانې توري کړي دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره ځکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاييدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به يې کم وي. ځکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبيعې ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و گورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشويش نه لرم، ځکه چې په ډېر شوق او امانتداري مې دا کار کړی دی. ليکن کيدی شي چې ډېر ايرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې يو بدبختي دا ده چې چا ته و وايي چې دا غلته ده، يا دا ضعيغه ده، يا دا ريفرنس نه لري، هغه خپه کېږي. يانې د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وایم چې دلته ما يوه تنکی ځوان د هارون حکيمي په نوم وليد، د ده غزلې مې واورېدې؛ رښتيا درته وایم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښيي، زه به هېڅکله خپه نه شم.

البته په لنډۍ يو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو بايد سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره يې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولني له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډۍ يو يوه لکچر درکوم. ما د خپلو ليکنو نه يوه برخه غوره کړې ده چې زه يې تاسې ته اوروم. يوه خبره بايد تاسې له ما سره ومنئ چې لنډۍ د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارينه وو له خوا محکومې دي، په لنډۍ يو کې يې د خپل محروميت اواز پورته کړی دی او نارينه يې سم په خپل ځای کېږولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخيستي ده چې په ښځو پورې اړه لري.

ځکه چې ښځې زموږ ميندې دي، ښځې زموږ خویندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجیح ورکوم چې د دغې نیمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راټولې کړم. د دې نه وړاندې غواړم چې د لنډۍ يو په تاريخي اصالت باندې يوه څه و غږېږم.

زما په عقیده لنډۍ داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او يا هم د اسلام تر راتګه وروسته يې تشکل پيدا کړی وي. زما په نظر لنډۍ د اريايانو د وخت نه راپاتې يوه شی دی.

د دې له پاره ډېر دلیلونه شته. زه په همدې بنیاد څېړنه کوم او اوس دغې ځای ته رارسیدلۍ یم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه څېړم او د لنډۍ یو سره یې مقایسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چا نه دی کړی، همیشه د لنډۍ یو په باره کې ډېر سطحي کار شوی.

ځینې خلک هغه لنډۍ یاداشت کړي، چې د هغه خوښې وي او بیا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه یې واورې او خوند ترې واخلي. مگر لنډۍ په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. موږ کولی شو چې د خپلواچاندو خاطري، عقاید، غبرونه او تمایلات په لنډۍ یو کې پیدا کړو او جامعې ته یې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور څېړلی دی. په هغو کې د پنجابۍ ژبې یوه سندره ده چې (ماهېیا) ورته وايي.

ماهېیا هغه شپانه ته وایي چې له اوزو، مینو او غواگانو سره ژوند تېروي. ډېره عجیبه خو یې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې اختارات او داسې لوی القاب او داسې مفکورې افاده شوي دي چې سړی حیرانوي. د ماهېیا شباهت له لنډۍ یو سره دا دی چې هغه هم د ښځو شعر دی. ښځو ویلی او ښځو شپون د خپل قهرمان په حیث منلی دی. په جوړښت کې زموږ له لنډۍ یو سره دا فرق لري چې اوله فقره یې اته ده او دوېمه یې شپاړس ده. او د لنډۍ اوله فقره نهه ده او دوېمه یې دیارلس ده.

د ماهېیا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړی دی. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلی دی، تمه ده چې هغوی به یې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هیله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبیاتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه وکړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې یې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده وکړم.

یوه سرلیک (پیراګراف) به زه د لنډۍ د تاریخي پیژنگلوی په باره کې تاسې ته و لولم، بیا په لنډۍ یو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډۍ یو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسایلو تصویرگیری ده. یوه پښتنه ښځه په لنډۍ یو کې څنگه عنکاس لري؟، ښځو په لنډۍ یو کې کوم نقش لوبولی دی؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډۍ یو پیژندگلوي.

افغاني فلکلورستان باور لري چې پښتو لنډۍ د عامیانه ادبیاتو د شتمنۍ یوه برخه ده. او کېدی شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنگ د تجمو او میراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې یوه شی دی چې د خپل چوکاټ د ساتلو

باوجود، د خپلو د لومړنۍ یو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوي څخه تېر شوی او د مذهب له اغېزې سره یوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بیا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومي غاړې داسې فرهنګي میراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آریاني ټپو او د ګندهارا د اوسېدونکو څخه اوسنۍ یو پښتنو ته په میراث پاتې دی.

د ګندهارا د اریایانو او د هند د شمال د اریایانو تر منځ فرهنګي اشتراکونه، د پښتو او سانسکریت د ژبني یو اصطلاحاتو تداخل ښهېي چې د افغاني فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاریخي او اجتماعي منځپانګې د سرچینو د څېړلو، پیدا کولو له پاره د زار هندی فرهنګ په تېره د ویدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکریت پرتله بیزه څېړنه یوازینی اړتیا ده.

داسې یوه کوښښ که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له یوې خوا به د افغاني فرهنګ په پېژندګلوی کې مرسته وکړي، له بل پلوه به د غربي ختېز پېژندونکو د څېړنو موقعیت مطابقت سره چې په ختېزو څېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم موږ د زرو آریاني ژبو، د خپل لرغوني تاریخ په ژغورنې، څېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زیار منونکي یو خو دا حقیقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځینو باندېنۍ یو سیاسي پوهانو هغه تمایلات چې په علمي پلټنو سیوری غوړوي، له نظره وغورځول هغوې یې له ختېزو هېوادونو سره د خپلو محیطي، رواني ځانګړتیاوو د تبايوني په وجه زموږ د هېواد او سیمې د حقایقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اریایانو د ژبې، ادبیاتو او عمومي فرهنګ څېړنه، په تېره د هغه پرتله بیزه مطالعه زموږ د علمي او امکاني لوبې تر ظرفیت اوښتي ده. د کوشانیانو په باب د اتیایمو کلونو په یوه سیمینار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د یوه اوسنډ رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکریت د عمیق تحقیق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوریکو سرچینو او همدا راز د پښتنو د آریاني اصالت په باره کې هغسې چې وړ ده داسې تحقیقات دي وشي. نو ضروري ده چې سانسکریت ته مراجعه وشي.

پوهاند صدیق الله ربښتین اروا دې ښاده وي، لیکي:

د اکسوس او اندولوس تر منځ پرته سیمه چې د کشمیر او پامیر څخه د هند تر سمندرګي پورې سور لري، د پښت د ټپو پیدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوې

ده. د دې ټپي نور آرياني وروڼه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره يوه ځای اوسيدل. خو کله چې د دوی يوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختيز پلو ته لاړل او بلې برخې يې د لويديز په لورې مخه وکړه. په درېيو څانگو سره جلا شول. يانې په ختيزي، لويديزې او مرکزي څانگې. د دوی گډې ژبې هم د درېيو جلا ژبو په توگه وده ومونده. يانې په ختيز کې سانسکریت، په لويديز کې اويستا او د دوی تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو اريايانو ژبه ده، چې د رگويدا په سرودونو کې د پگهټ په نامه ياده شوې ده.

رښتين صيب د پښتو لنډۍ يو د تاريخي پېژندگلوی په باره کې عقیده لري، چې د سانسکریت سرودونه هغه دي چې په څلورگونو ويونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ويل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو وېشل کېږي. ليکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډۍ په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په موږ پورې سینه په سینه رارسيدلي دي.

پروفیسر محمد نواز طاهر د پېښور د پښتو اکاډمۍ پخوانی رییس په دې عقیده دی چې پښتو لنډۍ د اويستا له گاتونو سره چې يوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاريخي قرابت لري. دی د نورو محقيقانو په حواله ليکي چې گاتونه او رگويدا له لنډۍ یو سره ورته والی لري.

دی وايي چې تر کومه ځايه چې لنډۍ له گاتونو سره په يوه ماحول کې پالل شوي دي، بعيد نه ده چې د گاتونو ژبه له هغې لرغونې پښتو سره شباغت و لري، کومه چې شپږو او د گلو خاوندانو په لنډۍ یو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقيقت ته نېردي شوي دي، خو ورسيدلي نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقيقانو نظريات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله يې څېړنه او ازموینه نه ده کړې. د دوی نقلونه او څرگندونې نقلي ماهيت لري.

او له هغو طالبعلمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي ميتودولوژۍ او فاکتورونو په اساس مشخصو نتايجو ته رسيدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اويستا او سانسکریت په باره کې چې د هند اروپايي ژبو چې د يوې کورنۍ خويندې دي، د مقاييسوي ژبپوهنې په اساس يوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډۍ یو د هغو منسوخو شويو ټولنيزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډۍ یو کې د تېرو تاريخي، فرهنگي بهيرونو په وچ شوي خړوب کې د پوسيلونو په توگه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکریت کې د محترمي، پاکي لمنې، سپېڅلي او هغې ښځې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مږ خاوند سره يوه ځای سوز وي. ستي د

سون په مانا په لنډۍ یو کې په سلهاوو ځلي کارول شوي ده. د سټي په څېر داسې نورې کلمې هم شته چې د خوښو ژبو د انشعاب د زیات قدامت با وجود د هغوی د پاتې شویو مشترکو اړیکو د کشف او څېړنو په دندو کې کارول کېدای شي. موږ د لنډۍ یو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورننږوي.

د ساري په توګه د سانسکریت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د ګر کلمه د ګر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکریت په توګه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د **دېس** کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د ګر کلمه غین ته د ګ د بدلون او ز ته دس ر اوښتون له کبله په ګردېس یانې د غرونو په وطن کې چې په ګردېس کې ځان ښکاري څرګنده ده. چونګر د چینو غر او غرجستان د غرونو سیمه. په دواړو ژبو کې په یوه مانا کارول شوي دي. په سانسکریت کې د همالیه غرونو ته ګراج هم ویلی شوي دي.

چې مانا یې د غرونو باچا ده. په دې ترکیبي نوم کې د ګر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زرې فارسي او زرې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د ګردېز او ځینو نورو نومونو په په تانیسته کې ځان ښيي. د غره په نامه غین ته د ګاف د بلیدو په وجه د ګرچې، ګرستان، چونګر کلمې چونګر ته اوښتي دي. په سانسکریت کې بنګال ته انګدېس ویل شوي دي. چې اوس سین ته د شین په استبدال او د بنګال په اضافه کولو بنګله دېس شوی دی. په هند کې د اترپردېش او د افغانستان په کندهار کې د دیشو نومونه د همدې ریښې څخه اخیستل شوي دي.

د سانسکریت په لرغوني حماسه (راماین) کې د ګندهاروا دېس په نامه یوه داسې وطن یادوي چې په هغه کې ګندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سیمه چې د ننګرهار د ناوې په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانیسي. په دې نامه کې د **دېس** کلمه په هماغه لرغوني بڼه پاتې شوې ده. د زیاتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډۍ یو په ژبه مې لیکلې ده.

په لنډۍ یو کې د تاریخي ریښو او رابطو د پلټلو او پېدا کولو تر ټولو لنډه او ګټوره لاره دا ده چې خپله په لنډۍ یو کې څېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انګری، سپیلنې، ګودر، جرګه، هوډ او نور چې په لنډۍ یو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتې شویو سمبولونو په توګه کارول کېږي، د لنډۍ یو د تاریخي او فرهنګي پېژندګلوی سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلحات هغه پلونه دي چې موږ ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

اجدادو تر منځ رابښکلی دی، تېر شو او د لنډۍ یو سرچینو ته په رسیدو کې ګټه ترې واخلو.

د لنډۍ یوه بل خصوصیت د هغه غاړه بیژ فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسگونو غاړو او میلوډي ګانو په قالب کې کېږي. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستوونکو سرکو سره د هغو د ترکیب کولو له لارې غږونه هسک کاندې.

او دا د لنډۍ یو جاوداني خصوصیت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخیستو خوښۍ یو او ارمانی خوندونو د هغې ورکې بیان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. یانې هغه روحي گرفتارۍ چې په الفاظو کې د بیان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصویرولو صلاحیت نه لري، په صوتي سندريزو غاړو کې بیا پیدا کوي.

او په همدې توګه لنډۍ پخوا تر دې چې د شعر په توګه زیات مقبولیت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زیات مقبولیت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسیقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سیمې په جغرافیوي قلمرو کې هېڅ فلکلوريک شعر او ترانه د لنډۍ یو غونډې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د رېښتیندویه او هیجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دې غږنۍ ځانګړتیا سره اشنا شوم او هغه مې د سیمې د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه یې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ یوه شهکار دی. دغه دوه پوړیز جادوګر اوازونه چې د هر پښتانه په ژبه جاري دي، بې اختیاره د هغه په مری کې په سندريزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انګېرنو، دیکیکه درجه بندي کړې ده او سړی د خپل حکيکت د برېښولو میدان ته راکاږي. دغه د لنډۍ یو د تاریخي ریښې او د لنډۍ یو پېژندګلوي. لومړۍ برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصویر لنډۍ په رښتیا سره د پښتني ښځې شعر دی. ښځې یوازې په لنډۍ یو کې خپل واقعیت څرګندوي. هېنداره ښځه ښيي، خو په ظاهري بڼه او سینګار کې. نقاش نقاش او سیکه تورونکی ښځه تصویروي، توري خو د موادو او رنگونو له ترکیب څخه. هغسې چې ته یې غواړي. نه هغسې چې دا ښځه په خپله ده یانې له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستایي خو ایډیاله ښځه. داسې ښځه چې د خیال په بلوري مانۍ یو کې د پاشلو څنو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شیشه

په لاس پرانیستی گړپوان د ده راتلو ته سترگي په لار ده. لکه د دري ژبي ستر
غزلبول حافظ شیرازي چې وايي:

زلف اشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
پیرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست

د بڼځي دا ننداره ینه د شاعر د جنسي غریضي د طبعي احساس نتیجه ده
چې د ده د هنري نبوغ په وړي احساس کې پالل شوي ده. د بڼځي بڼکلا، لېوالتیا
او لېونی مینه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاینه د هنري
انځورگرانو، هنرمندانو د تل پاتې شهکارونو د هستولو اساسي منځپانگه ده. خو
بڼځمنتوب او د نارینه له پاره د هغې جنسي جاذبیت د بڼځي د اصلي څرخ یوه اړخ
دی. بڼځه په خپل شعر یاني لنډۍ یو کې خپل واقعیت څرگند وي. لنډۍ د پښتني بڼځي
هغه اعجاز لرونکي هینداره ده چې د پښتانه په ټول تاریخ کې د هغې د ظاهر او
باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصویر وړاندې کوي. ځکه چې بڼځه خپله د هغې د
د هستیدو، سېنگار (نقش و نگار) او نندارینه کې حضور لري.

د لنډۍ یو د ځانگړنو څخه داسې اټکل کېږي چې د ډېرو لنډۍ یو شعري
سپړغۍ یو، د تاریخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسیر کې د لرغونو
فرهنگونو د پرله پسې څپو هغه پاتې شوني چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا
تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډۍ یو فلکلوري شعرونه د پښتنو
د ټولنیزو روابطو او فرهنگ د څېړلو له پاره هغه عمیق ارزښت لري. کوم چې
پوسیلونه یې د ژوند د تاریخ د مطالعې له پاره لري.

لنډۍ د بڼځو د ځانگړي شعر په توگه د پښتني بڼځي د دریځ څېړنه او پلټنه
کې بې ساري او موثوق مدرک دی. بڼځه په دې روښانه کرکې کې د خپل تاریخي
وضیعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ رښتینی تصویر وړاندې کوي. که څه هم
لنډۍ تلپاتې پدیده نه ده، قانونمند تولد مرگ او ژوند لري. خو یوه ځایي او ډله ییز
زوال نه مومي. یوه، یوه په تدریجي توگه د یوې قانونمندی قاعدې له مخې رڼېږي
او ځای یې نوي افوات نیسي. لیکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانگړنه خورا پیاوړې
ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژویو او نباتاتو په څېر خپلو وروستۍ یو ته
د اجدادو عمده خصوصیات نقلوي او له مبدا سره اړېکي نه پرې کوي. د همدې
ځانگړنې په وجه لنډۍ د یوه باوري څرک او مدرک په توگه د لرغوني تاریخ، د
پښتنو د پخوانۍ یو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډۍ یو کې بڼځه تر نارینه زیات غبرگون لري، ځکه خو د بڼځي د تاریخي
وضیعت د څرنگوالي د څېړنې له پاره چې د ځانگړو تاریخي عوارضو له کبله له

نظره غورځول شوي ده خاص اهمیت لري. د ټولنې دوېم نابرابر دریځ ته د ښځو د پوهولو تاریخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنیز پای یانې د نارینه په مقابل کې د ښځې تابع دریځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنیز دریځ کې ډېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بیان آزادي حتا د نارینه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. ښځو ته په مذهبي مشرتابه او اقتصادي ډگر کې د فعالیت مناسب میدان او امکان نه شته. د هغې دیني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنګي بهیر په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځینې نورې سیمې مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني ښځې په مجموعو کې او پښتني ښځې په ځانګړې توګه د ځان، ټولنې، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملګري نارینه په باره کې خپلې خاصې طریقې او وسیلې پیدا کړي دي. د دغو وسیلو په منځ کې نفلونه، فلکلوري نظمونه، متلونه او د عامیانه فرهنګ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د یادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې ښځې یې تر هر شي زیات استعمالوي. پښتنه ښځه په خپل ټول واقعیت سره په لنډۍ یو کې نارې وهي، ټول انسانیت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنیا، د هغې غمونو دردونو او ښکلاوو سره یې اشنا کوي.

په دې توګه پښتني ښځې هغه ناموسي پګل چې نارینه د ښځې په تغزل لګولي دي، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډۍ یو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانی یې ودانې کړې دي چې په هېڅ لیکلي غنایي شعر کې د هغې د یرغلیزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه یوازې د پښتني ښځې، بلکې د افغانستان د ټولو ښځمنو نورې یا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوې ده، د آزادی له پاره د مبارزې چلنج دی. ښځې په خپل ټولې ښکلا د خپل بشپړ لیوالتیا او د جنسي تبعیض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه یې په خپله وینه او مینه کې رنګولي ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفې د جلال او جمال په بټۍ کې یې پخه کړې او د نارینه په رښتیندویه انځورونو کې یې د برهان قاطعې په توګه کارولي ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفو غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له لیرو ځایونو څخه راغلي یاست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټرې هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هیله ده چې د لنډۍ یو د

راتولو او د هغې د تصنیفولو په چارو کې مرسته وکړی. دغه لنډۍ چې موږ او تاسې یې د پښتو ټولنې په ټولګو کې ګورو او یا هم په پېښور کې د لنډۍ یو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بڼه نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسې مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسیه کې، په امریکه کې او یا هم په جاپان کې یې څوک ولولي او زه ريفرنس ورکړم چې ما دا لنډۍ له هغه ځایه اخیستي او دا یې ومني.

هغه شک کوي چې شاید دا لنډۍ به ما پخپله جوړې کړي وي. شاید دا لنډۍ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډۍ اوس زېږېدلې وي او تاسې پرې د اریانانو د وخت ټاپه لګوئ.

یوه سړی د چې ارنولډسن په نوم یادېده، چې هغه په پېښور کې په لنډۍ یو باندې کار کړی وو او یوه کوشنۍ رساله یې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډۍ پېژندلې وي. هغه په یوه لنډۍ حکم کړی دی چې دا لنډۍ د هغه وخت لنډۍ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د ګلونو له د راتلولو له پاره تللي. خو دا لنډۍ بیا ما وروسته د یوه افغان دوست په خپاره شوي کلیکسیون کې و لیده چې ده د خپلو لنډۍ یو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته ولیکل چې دا څه فاجعه کوي؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډۍ لیکئ؟ دا لنډۍ ولې جوته کوي؟ او ته ولې دې لنډۍ ته خپله لنډۍ وايي؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې لیکلي ده او که هغه اوس په لنډۍ یو څېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به یې ویل چې دا څه حال دی.

نو ویلی شو چې لنډۍ ډېر لوی بحث دی چې څرنگه کولی شي چې له تاریخ سره مرسته وکړي، له انسان پېژندنې سره مرسته وکړي، له علمو سره او له سوسالوژي سره مرسته وکړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او لیکوالو څخه هېله کوم چې د لنډۍ په لیکلو دې خپل وخت نه ضایع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوي لنډۍ اصیلي لنډۍ بې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هېله لرم چې ولایاتو ته د اصیلو لنډۍ یو د راټولو له پاره تیمونه ولېږي. د لنډۍ یو شرایط بیخي معین دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا یې باید په کسټ کې هم ثبت کړي. په لیکلې بڼه یې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سیمه او د لنډۍ یو د ثبت وضعه. دا ټول باید ولیکل شي چې دا ټول بیا د اکاډیمۍ یو مخزنونو ته رسول کېږي چې بیا د مختلفو علومو له پاره ترې کار اخیستل کېږي چې دا لنډۍ بیا په علمي کچې د اعتبار وړ کېدی شي. ستاسې د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوړ ونيو. زه یوه هیله لرم چې راځئ چې په گډه کار وکړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

گرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له یوه شي نه ډېر تشویش لرم. په دې افغانستان کې په فرهنګي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې یې مور او تاسې وینو.

زه د یوه سپین ږيري په حیث له بحث نه وتلي یو، دوه درې کلیمې تاسې ته عرض کوم او دا خپله وظیفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنگ زموږ جنگ نه دی.

دا دښمن زموږ هېواد ته راننه ایستی دی. دا دواړه زموږ ژبي دي. دري زموږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ایران کې مړه شوې وه. همدې خراسانیانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته یې ایرانیانو ته ورزده کړه. یانې دغه هېواد چې اوس ځان ته ایران وایي او اصلي نوم یې فارس دی، دا نوم تقریباً په ۱۹۳۵م کې له موږ نه ایرانیانو غلا کړ.

او زموږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غیرته خلک وو، دا کوشش یې ونه کړ چې هغوی ته و وایي چې دا یوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسې په ځان مه ږدئ او ځان ته بل نوم پیدا کړئ. اوس زموږ ټول افتخارات د ایران په نامه باندې ثبتېږي. ،، حکیم سنابې شاعر بزرګ ایران ،،

کله چې دا کتاب ما ولید دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په دیوال مې و ویشو. دا وراشه یا بني خبرې نه دي موږ نه خوشحاله کوي. موږ هم یوه ملت یو، موږ هم حیثیت لرو. موږ هم فرهنگ لرو.

زموږ د بلخ تاریخ او د پښتو او دري ژبو تاریخ ډېر لرغوني دي، تر هغه تاریخه چې په غربي ایران یانې فارس کې یې خلک د فارسي ژبې له پاره پېشنهاد وي.،، (سلیمان، د باز محمد ثبت، ۲۰۰۸ لېږدي).

۱۵۸ چوپړی

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

څېره ۲. ت - ۱ قلم ټولنه ،، چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کینلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کي د لنډیو، مصری، ټپو او ټیکۍو کچه، ۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)									
کنټرولۍ	ځوابدارو	گړه شوی	دردستلې	مصري	ټیکۍ	ټپي	لنډی	لنډی	کنډه
(In control)	(Caution)	Action Req'd	Suffix Voice	Related	Mésréy	Tapé	Lándéy	لنډی	کنډه
ټول	۵	۱۱۳		منسوبی				لنډی	کنډه
				Related to men				لنډی	کنډه
				Related to women				لنډی	کنډه
				وله - sunā (څرگند واو په غږ کلمې سره راشي) وله.				لنډی	کنډه
				پته - ná: (څرگنده ی په غږ چمنی، غونډلی سره راشي) پته.				لنډی	کنډه
				زورکۍ - ana: (نون زور واري) نه.				لنډی	کنډه
				زورکۍ - mana: (منه مېچوله هي * مه) مه.				لنډی	کنډه
				زورکۍ * * * (ترله، خوله، معوله، خپله) ډېرې لوی شتون لري.				لنډی	کنډه
				څرگنده ، * * (کوښتوره، پشوره) ډېرې لوی شتون لري.				لنډی	کنډه

۱۵. ۸ لېښتلیک: څېره ۲. ت - ۱ قلم ټولنه ،، چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کینلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه یې په: دانې)

۱۵. ۷ ټي (ت). پوهيالی محمد اسماعيل يون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسي.

و، لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې ترټولو **کوشنۍ** شعري کالډ يا فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه يوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړۍ پواله شاعرۍ کې يې ساری ليدل شوی نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو يا دوو مسرو کې دروند مانيز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوی لومړۍ مسرې په پای کې يوه اهنکينه کلمه لري، چې د لنډۍ قافيه **نه** لري، خو د دوېمې مسرې په پای کې اهنکينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ بايد د زور (ه) په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ يې نيمگړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو لنډۍ باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی، يانې داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره بايد ۹ او دوېمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د دوېمې مسرې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، خښه وي لکه:

▲ امانتي مي گور کې کېږدئ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې مصري څپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دی:

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

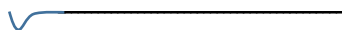
له مانيز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډگرونو انځورنه په کې کېدۍ شي او شوي هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا يوه ټاکلۍ شکل او قانون لري. دلته به يوه څو لنډۍ د بېلگې په توگه وړاندې کړو:

▲ يوه وعده راسره و که
چې د صراط په پله به يوه ځای سره ځونه

▲ ستا به واده زما به مرگ وي
ستا به ډولۍ زما به کټ خاورو ته وړینه

▲ ولي دې بد را سره و کړه
زما همدغه هيله وه چې یار لرمه

څرنگه چې په لنډۍ کې د وروستی مسرې ورستی کلمه اهنکینه وي، د وروستی څپې اهنک یې لور او تر هغې دمخه څپې اهنک یې لوېدلۍ شان وي (✓) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمکچپوهنې (هندسي) جوړښت داسې ترسیم شي:

لنډۍ یو ته (ټیکۍ)، (مصرۍ) او (ټپې) هم وايي، چې دا هریو نوم خپل ځانگړی تعبیر او لهجه یې استعمال لري، خو د ډول شعر عام او منل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نوموړي شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلا بېلې نښې نښانې او علایم علایم وټاکل شول: لکه د قافيې افادې له پاره (a) نښه، د ردیف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (—)، د بېلابېلو قافیو له پاره که په کوم شعر کې وي په (b, c او d).

همدغه نښې د یوه شعر ځمکچپوهنې (هندسي) رغښت په لاس راوړی شي.

د یوه منظم قانون له مخې د اهنک لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غږیز جوړښت سره بشپړ پیاوړتیا، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنگ لري کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنگوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېیو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷ چوپړی).

١٦١ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکو او مصریو انگر
خپرن چوپړي (ریس چ پانې)

خپره ٢. ټ، د پښتو شعر هندسي جوړښت، محمد محمد اسمعيل يون، ٧ او ١٣٨ چوپړي، کي د لنډيو، مصر، ټپو او ټيکيو کچه، ١٣٧٧ لېږدي، (کنه يي په: دانې)																		
کنه	زاتونکي / ايډونکي نوم	ټپي	ټپي	ټپي	ټپي	ټپي	ټپي	ټپي	ټپي									
٩	چاپ کال	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي									
	ټپي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي									
	ټپي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي	١٣٧٧ لېږدي									
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		
مصري Mésréy																		

۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شينواری رونيوي داسې.

،، لنډۍ د پښتو د ولسي ادب يوه بې سارې بډاينه پاڼه ده، زموږ د ټولنې د ژوند او آيديا هېڅ خوا نه شته چې په لنډۍ کې يې انعکاس نه وي موندلی.

مينه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، تېرى، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هر ډول رزمي او بزمي آيديا په لنډۍ کې ځای شوې ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحياتي، د ژوند شرايطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د يوه دايره المعارف يا وېکېپېډيا حيثت لري.

لنډۍ (چې د تپې، مصري، ټيکۍ په نوم هم يادېږي) د پښتو په هره سيمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب يوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سيمه کې په خاصو غرونو او ټاکلي ډول ويل کېږي چې مشهور يې د چارباغۍ، ننګرهار، تيرا، وردگو، شلګر، کندهار او د نورو دي. هر ځای يې غږ او کمپوز د سيمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسيقۍ په کالښاد کې ځايېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله ييز ډول، کله يوازې او کله له سروکو سره يوه ځای ويل کېږي.

د لنډۍ يو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه يې ۹، او دوېيمه يې ۱۳ سېلابه وي.

د لنډۍ يو دوېيمه مصرع همېشه په (ونه - UNĀ) - (څرګند واو)، (ينه، NA (څرګنده ي)، (زوزکی + ana)، (زورکی + منه، مجهوله يې * مه) پای ته رسېږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر يې واورې وروي چارپېر گلونه

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوي
خدايږو لاليه بې ننگۍ ته دې ساتينه

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوې ماته
د جنت حورې! په گولی دې و ویشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملالو سترگو د اشنا بند کړی یمه

له دغه فرموله وتلې لنډۍ له ادبي معیاره وتلې او بېخي کمې دي.
ما د پښتو لنډۍ یو د لومړۍ ټوک د (الف، ز، ی) لنډۍ ولټولې چې ټولې (۴۸۶)
لنډۍ کېږي په هغو کې یوازې یوه لنډۍ په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او
(۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوبدې له تنه
او په دغو ټول کتاب کې یوازې یوه لنډۍ په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اصيله وم کم اصله یوورم
کم اصله! داسې مې ساتي لکه مغوله؟

،، دا لنډۍ د ختیځ اکاډمي ننگرهار، فلکلور پېژندنې لارښود کې، محمد داود
وفا هم په ۴۳ چوپړې کې کښلې ده،، (محمد داود، ۱۳۳۴ لېږدي، ۴۳ چوپړی)

دغه لنډۍ په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډۍ یو له اصلي فورم سره اړخ نه لگوي
او حتی لنډۍ ورته نه شو ویلی.
د لنډۍ بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملې اکسنت)
راځي، په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتتم، په دویمه برخه کې
په څلورم، اتتم او دولسم سیلابل څپه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډۍ یو لومړی او دویم
پارکی هېڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسیږي په دغه لنډۍ کې د سیلابل او
څپې ترسیم وړاندې کېږي:

▲ که - په - می - وند + کې - ش - هید - نه + شوي

خدای - ږو - لا - له + په - بی - نن - گی + ته - دې - سا - تي - + نه

دا په هغه صورت کې چې لنډۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه
ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډۍ یو په څپو کې
توپیر راځي. کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي، له
سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر
لري چې دا څېړنه بېله موضع ده بېل تحقیق غواړي.

په لنډۍ یو کې د ښځو ونډه:

د ښتو ولسي ادب کې عموماً او په لنډۍ یو کې خصوصاً د ښځو ونډه ډېره زیاته
ده. همدغه لنډۍ دې چې په وېرونو، ودونو، د غم او خوښۍ یو په وختونو کې یې
وايي. د لنډۍ یو جوړونکې هم غالباً ښځې دي. زیاتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو،
خواشینو او خپګان انعکاس دی.

له نیمایي نه زیاتې لنډۍ د غم، خپګان، دردېدلي زړه زګېږوی دی، د دوی د
غم خپلې سینې آه دی چې د نارینه و مخ د دوی تېری یو، بد سلوک او ناوړه دودونو
خواته اړوي. کله د ښې له غمه ژاړي:

▲ د ښې غږ راباندې و شو

لکه ډوډۍ په تناره کې ورپته شومه

او کله د مېړه له بد سلوکه:

▲ نېستي د خدای له لوري راغله

موزي په ما مینت کوي چې خوار دې کړمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزي وايي:

▲ موزي په مینه څه پوهېږي

په نس یې مور کړه تر سبا کوي خوبونه

▲ خاونده بیا دې ماخوستن کړ

د نارضا کت نه مې رپردي اندامونه

او کله له بي وسی او بي واکۍ له لاسه مرگ غواړي:

▲ صورت زما واک بي د بل دی
خدایه نور واخلې دا بي واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زموږ د ټولنې نالوستو او بي سواده خلکو جوړي کړي،
په ساده او روانه ژبه ويل شوي دي. ځينې لنډۍ داسې هم دي چې په څرکند ډول
ميرزايانو، ملايانو جوړ کړي دي، داسې لغات او تعبيرات په کې وي، چې عام خلک
پرې نه پوهېږي لکه:

▲ شفق بي مه بولی عالمه
اسمان زما په ژړا اوښکې تويوينه

▲ علم درياب طالب اوباز دی
يابه ځان ډوب کړي يا به باسي گوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و
ديدار د سترگو، د خولې ښې خبرې وينه

په دغسې لنډۍ يو کي هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کيفيت هېڅ نه وي
لکه څومره چې د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ويل شوي وي، دومره
تو پير لري لکه طبيعي او د کاغذ گل.،، (دوست محمد ، ۲۰۰۶ زېږدي کال)

څېره ۲. ج. د پښتو د ولسي ادب لارې ،، څېړنوال دوست محمد شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډيو، مصری، ټپو او ټیکيو کچه، ۱۳۸۵ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)									
کله	راښانولې ټولگي نوم	ټپي	چاپ کال	ټول ټاکنې ټپي ټولگي او مصري	لنډۍ Lándéy	ټپي Tapé	ټیکي Tikéy	مصري Mésréy	منسوبی Related
۱۰	د پښتو د ولسي ادب لارې	چاپ کال	ټول ټاکنې ټپي ټولگي او مصري	۱۳۸۵ لېږدي	۹	۶		۱	سرو له منسوبی ▲ Related to men
					۴	۱		۱	ښځو ته منسوبی ▲ Related to women
					۵	۵			ونه - uná: (څرگند او په غږ کلمې سره راشي) ونه.
					۳	۲			پښه - na: (څرگند ي په غږ جملې، غولښي سره راشي) پښه.
					۳	۱			زورکۍ - ana: (تون زور واري) نه.
					۱	۱			زورکۍ - mana: (منه مجبوله هي * مه) مه.
					۱	۲		۱	زورکۍ - a: (ترله، خوله، مغوله، خپله) پيری لوی شتون لري.
	دوست محمد								څرگنده ، * a: (کوښور، بخور) پيری لوی شتون لري.

۱۰. ۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ج. د پښتو د ولسي ادب لارې ،، څېړنوال دوست محمد شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډۍ يو، ټپو، ټیکۍ يو او مصری يو کچې، ۱۳۸۵ لېږدي، (گڼه يې په: دانې)

۹.۱۵ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍ یو کې د محرومیت پر موضوع کښلي دي.

« د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانګړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعریفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړین دي. درد، عاطفه، پیغام، اهنگ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې لیدل کېږي، ځینې بهرني لیکوال چې پښتو لنډۍ یې لوستي زیاترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځینې لیکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د یوه بشپړ شعر الهام اخیستل کېږي. د بېلګې په توګه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په یوه نه یوه بڼه یې د هغو لنډۍو پیغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او یوه نوی رنگ یې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځایه سرچینه اخلي، دا به یوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې څېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتني. که چېرې د پښتو لومړنۍ لنډۍ ولولو نو له ورايه په کې د پښتني احساساتو څرګندونه کېږي او دا په ثبات رسېږي چې پیل به یې پښتني کړي وي.

▲ سپوږمیه سر وهه راخیره

یار مي د گلو کر کوي گوتي ريښه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسیکي دي او له ډېرې پخوا زمانې څخه سینه په سینه تر موږ را رسېدلي زیاتره د ښځینه احساساتو او ښځینه محرومیتونو څرګندونه کوي.

یانې دا چې پښتني کله د خپلو کورونو د څلورو دیوالونو شاته ډېر ځورېدلي او یا یې لږه خوښي په برخه شوي، نو په لنډۍ یو کې یې د خپلو احساساتو څرګندونه کړې ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځینه وو له خوا ویل شوي د محرومیت تله په کې درنه ښکاري، راځی په پښتو لنډۍ یو کې د ښځینه محرومیتونو یوه څو بېلګې و گورو.

په ډېرو پښتني سیمو کې دا دود دی، چې د خپلو لونو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره یوه شرم ګڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دین کې د هلك او نجلۍ خوښه شرط ده.

خو په پښتنو سیمو کې د غیرت تر نامه لاندې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کېږي، د نارینه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتني پېغلې چې کله له داسې حالت سره مخ شوي نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راوڅاري نور یې هېڅ له وسه نه دي پوره شوي. په لاندې لنډۍ یو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محرومیت له ورايه ښکاري:

▲ تر شمل پورې دې واده کړم

تر شمل پورې څوک غوايه نه ورکوينه

▲ تورې تیرا نه دې کړم تېره

ما به مې خپلې مور ته څوک ورسوينه

▲ ترلې ترپور دې مېړه مه شه

په لښتو غڼو دې وهي بیا دې شرينه

زیاتره وخت داسې هم شوي چې پښتني نجونې د پلار کور کې زړې شوي، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلۍ پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلۍ سر په کور سپین شي، کله بیا د پلار او یا کورنۍ د کړنو له امله څوک زړه نه ښه کوي چې نجلۍ وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلۍ له شرمه هېڅ نه شي ویلې خو کله چې یې د پېغلنوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې یوه لنډۍ زمزمه کړي:

▲ ټولې همزولې مې واده شوې

زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته یمه

▲ سر مې د پلار په کور کې سپین شو

لکه ډوډۍ په تناره وسوم مینه

که چېرې د پورتنۍ یو لنډۍ یو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نیم بیتي او یا پوره لنډۍ دلوستونکي او یا اورېدونکي په ذهن کې یوه ذهني انځور جوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم یوه دردوونکې پیغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

د پښتنو بڼځو يوه بل محروميت دا دی چې د مېړه په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دين کې بڼځې او نارينه يوه ډول حقوق لري خو په زياترو پښتني کورنۍ يو کې بڼځې ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه يې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم بڼځې ته خواهشاتو ته، تر دې چې د خوابښي او يا د کور د ځينو نورو غړو له خوا پوزي ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د ميرې مور، ورور او يا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مرسته دوره چې بايد په خوشحالي تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندي لنډۍ يو کې د دغو پېښو او واقعاتو انځورونه له ورايه برېښي:

▲ تېل مې وهه بنگري مې مات شول

مور مې مېړه ده ما په کور کې نه پرېږدينه

▲ ځان به په ډک سيند کې لاهو کړم

ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

▲ د غرونو ترخې مې خوراک وی

خوراک مې نه وی د موزي د کور غمونه

▲ د بني ترس راباندې تېر شو

زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

▲ کور دې د غم بنديخانه ده

د خوشحالي باران په کال کې نه راځينه

▲ بنگري د ټولي دنيا دود دي

زه له نيستم ځانانه نه غواړم دودونه

▲ توتان پاخه ممانه تورې

زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

▲ قربان، قربان د دادا کوره

له ډکه شکوره به يوازې تاوېدمه

▲ باهو می و په لاس می نه کړل د موزیګي په کور کې اوسم تش لاسونه

پورتنۍ لنډۍ داسې انځورونه لېږدوي چې هره یوه یې د پښتنې سیمې یوه شهکار دی، د بېلګې په توګه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چې پښتنې نجونې او یا هم مېرمنې په غرنۍ یو سیمو کې ځانګې په خپلو ټیکریو کې څنډي او بیا یې د یخو چینو او یا هم ګودر په غره په مزه، مزه خوري. رښتیا هم چې د فطرت د داسې یوې خوړې لوښې په وخت کې به څوک د چا د ډودۍ څه پروا کوي او بیا هغه ډودۍ چې د اوبښکو په بدرګه خوړل کېږي.

یوه بله خبره چې پښتنې ښځې ډېرې خوړوي، هغه د پښتنو غریبي ده. زیاتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کې لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او یا هم نورو سیمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍ یو هېوادونو کې د مسافرت شپې سبا کوي، پښتنې مېرمنې یې په کورونو کې لارې څاري. داسې هم شوي دي چې تر واده شل ورځې او یا لس ورځې وروسته نارینه مساپري ته تللي او بیا څو کاله بېرته نه دي راستانه شوي، پښتنې مېرمنې چې کله دغسې حالاتو سره مخ شوي نو د خپل زړه براس یې په لنډۍ یو کې وېستلی او د زړه خبرې یې په نا اگاهانه ډول داسې اهنګین له زړونو راوتلي چې په یوه شرنګ د اورېدونکو یا لوستونکو پر زړونو پرېوځي. دا پیغام لېږدوي چې د مېړونو په نه شتوالي کې پښتنې مېرمنې څومره خوړېږي.

▲ مساپري دي ډېره و کړه راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ دا ستا دیدن زما اختر دی ته مساپر یې زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنگ می جوړ کړ ته رانغلي لکه منګور په کې یوازي تاوېدمه

دغسې ډېرې لنډې په پښتو ژبه کې لیدل کېږي چې هره یوه یې یوه محرومیت، یوه پیغام او یوه درد لېږدوي. زما له دې مطلب نه دا موخه نه ده چې خدای مه کړه د پښتنو کولتور می غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کې ځنې، دلته د، ځنې، :

د څخه، ورڅخه، ترې په مانا دی چې د ځینې و بعضې، څخه یې توپیرول په کار دي،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ لېږدی، ۵۱ چوپړی).

منفي دودونه شته، همداسې مثبت اړخونه هم لري، که د پښتو ژبې مثبت اړخونه و څېړو نو پښتني همدومره قدر او قیمت چې په پښتني کولتور کې لري په نورو کولتورونو کې یې ښايي ونه لري. خو ما دلته یوازې د پښتو لنډۍ یو کې د محرومیت پر موضوع دا لیکنه کړې وه، هیله ده لوستونکي راڅخه خوابدي نه شي، (جانان، ۲۰۰۶ زېږدی)

څېره ۲. چ جانان ،، پښتو لنډیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصری، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې)									
کته	دانونځی الیونځی نوم	نځی لیکنه	چاپ کال / ژانې	لنډی Lángláy	ټپی Tapé	مصری Mésréy	منسوبی Related	دروستۍ یې Suffix Voice	کړه شوی کره شوی Action Requested
۱۸	چاپ کال / ژانې	نځی لیکنه	لنډی لیکل / ژانې	۴	۴	۸	Related to men	سرو نه منسوبی	۱۰
				۴	۴	۸	Related to women	پښتو نه منسوبی ▲	۱۰
				۲	۲	۳	وله - wala: (څرګند واو په غږ کلمې سره راښی) ونه.		۱۰
				۲	۲	۲	پله - pila: (لږکنده ی په غږ چلمی، غونډلې سره راښی) پینه.		۱۰
							زورکی - zana: (تون زور واری) نه.		۱۰
				۲		۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.		۱۰
							زورکی * * > (ترله، خوله، مغوله، خپله) بیری اړی شتون لري.		۱۰
	چاپ کال / ژانې	نځی لیکنه	لنډی لیکل / ژانې				څرګنده * * > (کوډلور، بخور،) بیری اړی شتون لري.		۱۰

۱۱.۱۵ لښتیلیک: څېره ۲. چ جانان ،، پښتو لنډۍ یو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې)

۱۵. ۱۰ ځې (خ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه گډوم.

و، د اکثر و محکيکينو دا خيال دی چې ټپه د پښتو ايجاد دی، د پښتو ژبې نه
دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره څومره جامعيت
د پښتو په ټپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د ټپې نه شوې ده. د يوه پوه وينا ده چې پښتانه فطراً ټول
شاعران دي، ځکه چې هر پښتون ښځه او نر ټپې جوړولی شي.

کله بوداگان او سپين ربري د دين، اخرت په حکله ټپې وايي، نوي ځوانان په کې د
خپلې مينې محبت ارامونه رږوي. که کرونده گر د پتو، اوبو، خاورو، اړه ټپې وايي
نو پېغلي د گودر په غاړه د پېغلتوب، کالو په حکله په کې خيالات څرگندوي، په
ودونو ښادیو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستايي.

ټپه د جزباتو هېنډره ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتو چې کله اسلام
نه وو راوړي او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معیاري ټپې موجودې
وې. لکه:

▲ د مازيگر زېريه لمره
ته لا ولاړ یې په ما پرېوتل گردونه

پښتون يوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چې څوک یې په کلاری
او امن اوسیدو ته نه پرېږدي نو په جنگ کولو مجبوره شوی دی.
په خپلو ټپو کې یې هم د جنگ نه نفرت او وینې بهیدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وایه
په مړو موږ شوې که نور هم غواړي جنگونه
یا

▲ د لښکرو ملک ته وایه
ډېرې دې کونډې کړې خبرې درته کوينه

د تاریخ جنگونو زکر هم پښتو ټپه کې شوی دی.

کله چې پیر روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې ټپه کې داسې وستایل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي
چې پیر روښان توره په لاس جنگ له ورځینه

د پېرنګیانو خلاف د پښتنو جنگونه هم په پښتو ټپه کې ستایل شوي دي.

د ملاکنډ په جنگ کې چې کله هارون د پېرنګیانو خلاف ډال شو نو دا ټپه و ویل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تیاره شوه
هارونه! توره خُلوه چې رڼا شینه

کله چې پښتنو د کشمیر په غزا کې په تش لاس د مېړانې مظاهره وکړه نو دا ټپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی
ځکه به تش لاس د کشمیر غزا له ځمه

د ازادۍ په جنگونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوې دي چې د پښتنو د جزیاتو راپارولو د پاره ویل شوې دي.

▲ جانان به ولي توره نه کړې
تر نیمايي سنگره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مې میراثېږي
په پښتو ننگ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بي ننگۍ اواز دې را مه شه میینه

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي

چې يې شوده د پښتني رودلي دینه

▲ ستا د بورې توپکه څار شم

په اوږه ستا وي کږه زه د خياله ځمه

په تپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوې ده، دومره زیاته په هېڅ
یوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدې شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې یوه اهم حیثیت حاصل دی، په پښتو تپه
کې ستایلي شوي ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره

د نیمو شپو منگي زما لالی وهینه

▲ ستا د حجرې درشل کاره شه

زما د زړه ستني کړې درپسي وینه

چيلم چې د حجره ښکلا گڼلې شي په پښتو تپه کې په ډول ستايل شوی دی:

▲ چيلمه خديرو چې دې مات کړم

ميین په ما دی غم په تا غلتوینه

▲ د حجرې گټ درباندي پرېوځه

چې د چيلم نچه دې خله کې پاتې شينه

جماعت د پښتنو دينداري لکه د نمر څرگنده ده.
په تپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلی دی.

▲ د ميین زړه جماعت خانه ده

که مسلمان يې وران يې نه کړي ديوالونه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ په مولوي مي سلام وايه
زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځينه

گودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهميت لري.
د پښتو ټپه کې د گودر د مازيگر ډېره زياته ستاينه شوې ده:

▲ گودر ته حُم راپسي راشه
منگي مي دوي دي نړۍ ملا مي ماتوينه

▲ چې مازيگر پرې بښاسته کيږي
هغي جينۍ له مور منگۍ نه ورکوينه

د سفر او مسافري په حکله هم ډېرې ټپې مشهورې دي.

▲ په سفر خه مه خفه کيږه
زه پښتنه به ستا په پت کې ناسته يم

▲ هېندستاني شه روپۍ راوړه
په کورنو روپو مي مور نه درکوينه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکيره دوي گټې دي وکړي
يوه دي خير تول کړه بل دي وکړه ديدنونه

▲ چې اوږه نه خوري بوی ترې نه ځي
چې ياري نه کړي څوک پرې نه وی تهمتونه

لنډه دا چې ټپې ته په پښتو اولسي شاعري کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل يوه
صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

۱۷۵ چوپړی

د لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ بس دی په دې به یې فیصله کړو
ډېرې تپې د سړي عمر کموینه،
(فیاض علي شاه، ۲۰۰۷ زیږدی)

څېره ۲. خ، د پښتو اولسي شاعري کې د تپې اهمیت،، فیاض علي شاه اخونزاده، ليکنه کې د لنډيو، مصرو، تپو او تيکيو کچه، ۱۳۸۶ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)									
کنډه	رڼاوانکې / انځورنې نوم	لنډۍ / ليکنه	لنډۍ / ليکنه	تپې / ليکنه	تيکې / ليکنه	مصري / ليکنه	مسنوبې / Related	د پېژندنې / Action Required	نېټه
۱۱	ښار / ښار	لنډۍ / ليکنه	لنډۍ / ليکنه	تپې / ليکنه	تيکې / ليکنه	مصري / ليکنه	Related to men	●	۱۲
							Related to men	▲	۵
							Related to women	▲	۷
							وله - una: (څرگند او په غږ کلمې سره راښي) ونه.		۱
							پنه - na: (څرگنده ي په غږ جملې، غولنې سره راښي) پنه.		۷
							زورکې - ana: (نون زور واري) نه.		
							زورکې - mana: (منه مجبوره هي * مه) مه.		۴
۱۰	نول	نول	نول	نول	نول	نول	زورکې - o: (ترله، خوله، مغوله، خپله) تېرې لږې شتون لري.		
							څرگنده - o: (کړندتوره، بخنوره) تېرې لږې شتون لري.		

۱۲.۱۵ لښتيلېک: څېره ۲. خ، د پښتو اولسي شاعري کې د تپې اهمیت،، فیاض علي شاه
اخونزاده، ليکنه کې د لنډۍ یو، تپو، تیکی یو او مصری یو کچې، ۱۳۸۶ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)

۱۵. ۱۱ ځې (خ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د گلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستي دي.

و، گل زما له پامه په ټوله نړۍ کې ښځینه لور ته منسوب وي، په اسیا کې گل د مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې گل نه کاروي. بېلگه یې؛ نساء گل، ضیا گل، مخري گل، بي بي گل، گل ببو، نصرت گل، کنډې گل، زیباگل، گل خانم، بانوگل، شیرین گل، زرغون گل، خانم گل... او زموږ ډېری کوچیان یې د نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته یې منسوب وي،

”

▲ گلونه ډېر درسره راوړه

زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبیاتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بیتونو کې په ایجاز بیان کړي دي. و ۱، د لنډۍ یو په وېره لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولي او ډول، ډول فلکلوري ارزښتونه یې په ځان کې نغښتي دي. په هره لنډۍ کې ځانگړي ښکلا ځلېږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه او ادیبانه انځور کارل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي، ټولنیز، تاریخي او د نورو مضامینو لرونکي ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې یوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو، دوی، برخو څخه جوړه ده، لومړۍ برخه یې نهه سیلابه او دویمه برخه یې دیارلس سیلابه لري. لنډۍ که څه هم کوم ځانگړی او معلوم ویناوال و شاعر، نه لري. په عادي بڼه په پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سینه په سینه له یوه نسل څخه بل نسل ته راډېرډول شوي دي.

خو بیا هم نږدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره یوه شان او سیلابونه یې سره برابر دي. و ۲، د لنډۍ یو یوه ستر ارزښت دا دي چې د هغه سندریزه ځانگړتیا او آهنگ روزنکي فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او ساري نه لري. زموږ جغرافیایي سیمې په فولکلوري فلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنگي ځانگړتیا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هیجان له پلوه له لنډۍ یو سره برابري کولي شي. و ۳، د لنډۍ یو د نورو بېلابېلو ځانگړتیاوو تر څنګ یوه هم داده چې لنډۍ په ډېر خواږه، ساده الفاظو ویل شوي، هر ډول مضامین او په عامه اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې موندل کېږي.

لنډۍ د دې ترڅنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بڼه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډۍ یو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبېهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

▲ زما دې زړه داسې کترې کړ
لکه د گل غوټې چې پانې، پانې شینه

▲ سورخي د مخ دې شغلې و کړې
لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

▲ کمیس دې تور مټې دې سپینې
لکه ښامار چې تر چنډر تاوشوي وینه

لکه څرنګه چې وینو په پورتنۍ یو لنډۍ یو کې زړه له گل او کترې یې د گل له پانو سره، د مخ سوروالي د ماښام له سوروالي، کمیس له ښامار او مټې له چنډر سره تشبېه شوي دي.

په لنډۍ یو کې ځینې داسې ښکلي او نادر تشبېهات هم په کار ورل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې یا په بشپړه توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

▲ سترګې دې بې اثره نه دي
لکه د کوډو مری برګې، برګې دینه

▲ زلفې دې بیا پرمخ خورې کړې
لکه شپانه چې رمې و شري په غرونه

▲ دا ستا د مور غټې خبرې
لکه چکړې د کوڅو ترې خان ساتهمه

۴، د دغه تشبېهاتو په لړ کې یوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له بېلابېلو برخو، د طبیعت، چاپېریال طبیعي ښکلاوو او نورو سره تشبې کرل شوي دي.

ګلونه که له یوې خوا څخه ښکلي څېرې او ښې لري. په طبیعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه بېلابېل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا څخه بشر ګلونو ته ښېګڼې، نیکمرغۍ د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له یادولو او کارولو، کرلو، سیل او لیدلو څخه یوه ځانګړې خوند تر لاسه کوي.

په رښتیا هم د گل نوم په یادولو سره انسان ته د ګلاب ښکلي څېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو رپیښه، د اېنځر د دیدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو څخه ډول، ډول انګېرنې او عقاید لري. د بېلګې په توګه زېږګل د جدایي علامه، سور گل د مینتوب او وصال علامه او سمبول ګڼي.

د خپل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقایسه کوي، د جانان دیدن د اېنځر له گل، همدا راز خپله خوښي د بلبل په ښه د ګلو په دیدن او له گل سره په همدې کې لټوي.

که څه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو څخه واورې خو ځینې یې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډیو په فورم کې ګلونو ځانګړي ځي خپل کړي دي، د بېلګې په توګه له ځینو څخه یې په لاندې ډول یادونه کو:

د ګلاب گل د لنډیو په سمندر کې ګلاب د نورو ګلانو په پرتله ډېر یاد شوي او ځانګړی ځای لري. کې دی شي د ګلاب بې شمېره ښېګڼې او رازونه د دې لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډیو کې یې نوم له نورو ګلونو څخه په لومړي کتار کې ځي خپل کړی وي.

په لنډیو کې د ګلاب د گل اصیلنتوب، سره ښکلي زړه راښکونکي څېره، د مینې او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسیت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړیکې، ډېرې ستایل شوي او یاد شوي دي. هم د ښکلو تشبېهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځیني کار اېښتل شوی دی، لکه:

▲ اصل ګلاب چې په کې نه وي
په نورو ګلو مې تسل نه شي مینه

▲ اصل گلاپ را څخه ورک دی
کم اصل گل که بویوم پک دي باغونه

▲ په گورستان کې خاورې مه شي
گل د گلاپ شي چې دې خاورې بویونه

▲ په وینو سور لکه گلاپ شه
پښتنې ناوې دې په تور اوربل کې ږدینه

▲ خولگۍ دې سره لکه گلاپ ده
ځکه یې واړه بلبلان ثنا کونه

▲ د نجلۍ مراوې، مراوې سترگې
لکه گلاپ چې د دوي نیمو ورځو وینه

▲ گلاپه دا کدر دې بس دی
چې جینکۍ دې په اوربل کې گرزوینه

▲ مخ دې گلاپ سترگې دې شمع
زه نه پوهېږم چې پټنگ که بورا شمه

لونگ: لونگ نږدې ټول پېژني، په ورځنۍ یو چارو کې په ځانگړي توگه په
کلیو، باندو کې د کلیوالو ښځو، نجونو له خوا ترې امېلونه جوړېږي او په غاړه کې
اچول کېږي. ځینې واړه ځونډي هم ترې په برابرېږي، د کوژدې د ښې په د ستمال،
هم په جامو کې د کمیس په لمن او گریوان کې گندل کېږي.

هغه څه چې موږ د لونگ په نامه پېژنو او ښکلۍ بوي لري. د لونگ د بوټي، د
گلونو واړه ډنډر دي چې له راټولولو څخه وروسته و چېرې او بیا ورڅخه کار
اخیستل کېږي. په لنډۍ یو کې له لونگ څه د ښه بوي، ښکلې بوټي په توگه په ځانگړي
توگه د ښځو له پاره ور ځینې یادونه شوې ده او د گلاپ له گل څخه وروسته لونگ
په لنډۍ یو کې خاص ځای لري. لکه:

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ اشنا مي نوی سوداگر دی
په سر باري کې به لونگ راته راوړينه

▲ که چا لونگ ليدلي نه وي
جلۍ خولې کړه د لونگو بوی ترې ځينه

▲ په لويو غرو د باران شور شو
ښکته لاندۀ شول د لونگو درمنډونه

▲ چې ته راځي ما به خبر کړي
چې پر پالنگ لاجي لونگ و غوړومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاجي او لونگ ونه

▲ د باغ دې هر بوټي لونگ دي
پرې لگېدلي دي د چټو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه ښکلي گلان دي چې د نازبو گلونه هم ورته ويل کېږي.
, ۵, د کشمالي گلونه که څه هم د ظاهري بني له پلوه دومره زړه راښکون په کې
نه شته خو د کشمالو ښکلۍ بوي د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخني پانې او گلونه لري. په لنډۍ يو کې د کشمالو له ښکلو او په
زړه پورې عطرو څخه د نورو ځانگړتياوو په پرتله ډېره يادونه شوې ده، د بېلگې
په توگه:

▲ جينکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوينه

▲ د جلۍ کور راته معلوم دی
د بام په سر يې کشمالي کرلي دينه

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ د کشمالو به دې باغوان شم
چې هر سهار یې په وړیا دیدن کومه

▲ گلان دې ټول له تا کربان شي
ته کشمالی یې نور سلام درته کوینه

▲ یا دې په خوله کې کشمالي دي
یا دې د عطرو په چینه لمبلي دینه

غاټول: غاټول یا لاله هغه بڼایسته او بڼکلي گلونه دي چې سور رنگ لري، خو
تور سوي داغونه یې په زړه تل د زخمي زړه زخمیتوب څرگندونه کوي.
د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د بنتو کې د غاټول بڼکلي گلونه تر
سترگو کېږي. په لنډۍ یو کې د بڼکلو تشبیهاتو په ترڅ کې تر ډېره بریده د زړه داغ،
د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله یا غاټول له سره رنگ سره
تشبې کرل شوي دي لکه په لاندې لنډۍ یو کې:

▲ زما په زړه کې مستي داغ دی
لکه لاله چې تور داغ په زړه لړینه

▲ که مې سرې شونډې در په یاد شوي
گل د غاټول په لاس کې ونیسه مینه

▲ غاټول به ټول امېل به جوړ کړم
د یار د پاره به یې په غاړه گرځومه

▲ یا د لاله په گل شبنم دی
یا دې د مخ په ستارو خولي راځینه

نرگس: نرگس لکه څرنګه چې د نوم په یادولو سره یې هر کس ته دیار سترګې
وریادېږي، یوه بوټی دی چې له عطرو څخه ډک گلونه لري، په گلونو کې یې سپینې
پانې داسې چاپېره شوي دي چې په منځنۍ برخه کې یې زېړ رنګه جوړښت لري.

د نرگس یو ډول گلونه چې ډېر لږ پیدا کېږي داسې بڼه لري چې پاڼې یې سپینې دي او منځنۍ جوړښت یې تور رنګه رنگ لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېر شمېر نظمونو او په ځانګړي توګه په لنډۍ یو کې سترګې له نرگس سره تشبې کرل شوي دي.

د دې ترڅنګ کله چې د شبنم څاڅکي د نرگس په گل کې راټول شي نو هغه ده چې دغه رنګیني د نرگس د اوبښکې په بڼه تعبیر کېږي او ښکلي ادبي انځور ترینه اخیستل کېږي. لکه په لاندې لنډۍ یو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې کورم
لکه نرگس د فکر ټال مې زنگوینه

▲ صورت یې سپین کمیس یې شین دی
لکه نرگس چې شین یې نار سپین یې گلونه

▲ مخ دي ګلاپ سترګې نرگس دي
دا تورو زلفو دي سنبل و شرمونه

▲ شبنم له گل کره مېلمه دی
نرگس له شرمه سترګې نه پورته کونه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل گلونه هم د هغو گلونو له ډلې څخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړي توګه په لنډۍ یو کې ډېر یاد شوي او ستایل شوي دي. د رامبېل گلونه سپین رنگ لري او زړه خوشونکې بوی لري.

د چامبېل گلونه هم د پورتنۍ یو اوصافو لرونکي دي.

خو یوازې رنگ یې زېړ دی. دا گلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پیدا کېږي. په لنډۍ یو کې درامبېل او چامبېل خوشبويي او دهار په بڼه تشبیه کرل شوي دي لکه:

▲ زما جانان گل د رامبېل دی
د سرو امېل دی زه یې په غاړه ګرځومه

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصري یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ گلاپ له اصله شهزاده دی
رامبېل چامبېل يي نوکران نیولي دینه

▲ گوره چې ځانته غوره نه شي
که ته چامبېل يي زه رامبېله خوشبو یمه

همدا راز د لنډۍ یو له سمندر څخه یوه شمېر نور گلونه هم راټولولی شو لکه د
ریحان گل، د سوسن گل، د کوکنار گل، د ریډي گل او داسې نور...
چې په لنډه توګه یې یوازې د لنډۍ یو په راورلو سره بسنه کو.

▲ خوشي عبث مي عمر تېر شو
لکه رېډي په بیابان ورژېږمه

▲ چې ناوې پېغله شونډې سرې کا
لکه د ډاک رېډي چې و سپړي گلونه

▲ زما جانان گل د کوکنار دی
نصیب مي خوار دی چې مي لري ګرزوینه

▲ زما جانان گل د ریحان دی
پاس په اسمان دی ملايکې يي بويه وینه

▲ خوشي خواري راپسې مه کړه
د اېنځر گل یم په لاس نه درځم مینه

د لنډۍ یو سمندر دومره ژور او څپاند دی، چې که هرڅومره غوټې په کې و
وهل شي او هرڅومره ارزښتونه ورڅخه راټول کړل شي، بیا هم کم دي. خو دلته
یوازې له دغه سمندر څخه د یوه شمېر گلونو په راټولونه بسنه کو او د دي لیکنې
لمن په لاندې لنډۍ همدلته راڅاړو.

ستاد بنایست گلونه **دیر** دی

حۆلى مې تتگه زه به كوم، كوم ټولومه ،
(محمد حامد، ۲۰۰۷ زېږدي)

[illegible]

۱۳.۱۵ لېښتليک: څېره ۲. څ محمد حامد حليمي، و لنډۍ د گلونو په سمندر کې ، په دې ليکنه کې د لنډۍ يو، تپو، تيکي يو او مصري يو کچې، ۱۳۸۶ لېږدي، (گڼه يې په: دانۍ)

۱۵. ۱۲ څې (خ). ولایت خان خدران د پښتو لنډۍ یو په اړه یوه څو خبرې.

د سویډن پښتو اېنټرنېټ پانې ته په لاندې بڼه پورته کړي دي. د گرانو لوستونکو لنډۍ د پښتو ژبې او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنۍ ده چې د نړۍ یوه ټولنه یې هم نه لري، د پښتنو په سیمه کې د ډېر پخوا څخه ټپي ویل کېږي.

دا چې ټپي یا لنډۍ ځانگړی شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنگ لنډۍ ویلي دي نو همدا لامل دی چې د ویلو او جوړېدو نېټه یې ښکاره نه ده. خو ځینې داسې لنډۍ هم شته چې په هر ځل ویلو سره یې لومړیو یونکي په سترگو کې انځورېږي، د بېلگې په ډول د افغاني تاریخ ځلانده **څېره** او د میوند د جنگ فاتحه ملالی هغه لنډۍ یادولی شو چې.

▲ که په میوند کې شهید نه شوي
خدا یرو لالیه بې ننگۍ ته دي ساتینه

کله چې دا لنډۍ د غازیانو تر غوږو ورسیده لکه غوسه شوي زمریان له هرې خوا په دښمن را توی شول او دښمن ته یې د شرمه ډکه ماته ورکړه. لنډۍ لکه څنګه یې چې نوم دی داسې د دوی لنډو کرښونه جوړه چې لومړۍ کرښه یې تر ۹ سیلابو، دویمه کرښه یې اوږده او د تر ۱۳ سیلابو اوږده وي، دا دوی کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافیې له پلوه نیم کړي دي. په لومړۍ کرښه کې د موضوع پیل او په دویمه کرښه کې یې پایله یا هدف معلوم وي.

د پلټونکو په حواله د لنډۍ ډېره برخه د ښځو له خوا ویل شوي، کله چې په کلیو او بانډو کې د وادونو او نورو ښادۍ یو پندې جوړې شي نو ښځې څو شپې پرلپسې تر سهاره ناستې وي سندرې او ټپي ولي. دوی ۲ یا ۳ څو ډلې جوړې شي، د یوه بل سره مقابلې کوي، هره ډله هڅه کوي چې زر او ښه ځواب و وایي دا سیالي د سوال او ځواب په شکل او یا هم د رنگګا رنگ مصری په ویلو سره تر سره کېږي. لاندې څو بېلگې را اخلو:

سوال

▲ د دې مصری ځواب مې راکړه
کور مې د سیند په غاړه دی له تندي مرمره

خواب

▲ د دې مصری خواب د دا دی
خوک چې مین شي اوبه خوند نه ورکوپنه

سوال

▲ د دې مصری خواب مي راگره
ګولی یوه مرغی مي دوي ویشتلې دینه

خواب

▲ د دې مصری خواب د دا دی
جینی یوه یاران یې دوي نیولي دینه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو
عمر د ژمي مازدیګر دی تېر به شینه

▲ پیژوان مي ستا په بریت کې ښخ و
تر دروازي پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدی لونگی د خار شم
په سر د ستا ده مزه ما ته راکوپنه

په همدې ډول دا لری تر هغه راوانه وي تر څو چې یوه ډله پره ومني او یا
خو د سحر لمر را و خپري.

کله چې په وادونو کې سندرې ویل کېږي، ویونکي ډېر وخت کوښښ کوي چې
د هغو کسانو نومونه په لنډۍ کې یاد کړي کوم چې دوی یې د ښادۍ په مراسو کې
ګډون کړی. لکه لاندې مصری:

▲ دا نن بنادي د اکبر خان ده
سبا بنادي به د گلاب غېړې ته وړمه

▲ د اکبر خان خوښی له پاره
زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی
مبارکي به یې مور او پلار ته ورکومه

په لرو پرتو کلیو او بانډو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سبباتونه
او مېلې جوړه وي او د تپو په ویلو سره د ژمي اوږدې شپې رنې کوي. هغوی هم دا
د لنډۍ یو سیالي تر سره کوي، پړه ډله د بل وار راټولیدو مصارف په غاړه اخلي او
د یوه یا دوی چرگانو او یا خو د لاندې غواښي په پخېدو سره د لنډۍ یو سیالی ته لار
جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترگو کېږي)

په ځینو سیمو کې د غم په ورځ هم د ویر ټپي ویل کېږي هغه داسې چې کله
څوک مړ شي نو د کورنۍ غړي یې او نور خواخوږي یې په ژړا کې د غمجنو
مصری په ویلو سره د زړه براس وباسي. لاندې مصری ته ځیر شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلې
زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کیامت تمه لرله
ظالم مرګي را نه جدا په دنیا کرینه

لنډۍ په لیکونو کې هم غټه ونډه لري دوستان، اشنایان، خپل خپلوان، مسافر او
عاشقان یوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصری لېږي، دوستان د خپلې دوستۍ
اظهار کوي، اشنایان، خپلوان د یوه بل په پېژندګلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتیا، کار او راتګ حال بیانوي. عاشقان خپلې گیلې، غمونه،
ناخوالې، کړاونه، د کلیوالو، غمازانو ظلمونه او د ریبیار د دوی رنګۍ څخه سر
ټکونه د لنډۍ په ژبه کې لیکي. دلته یې څو مثالونه را اخلو:

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ دوستانو یوه تر بل څارېږئ
ما د مجلس یاران لیدل چې خاورې شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړئ
چې مې په خپل وطن کې و شي نصیبونه

▲ زما خواږو، خواږو دوستانو
له تاسو بېل یمه ژوند خواند نه راکوینه

▲ کاغذ لار شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وایه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کړم
چې د اشنا وطن کې کېږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کړم
په کلیمه به د یارۍ ته راضا کړمه

▲ اشنا زما نه مرور دی
په څه خبره به په خولا راسره شینه

▲ خدایه ته ما گل د گلاب کړې
چې د اشنا په غېږ کې پانې، پانې شمه

▲ وطن د زېږو گلو باغ دی
د مسافرو په کې نه شته نصیبونه

▲ مسافري مې کړې نه وی
ځان مې د سیند په اوبو وړی وی مینه

▲ روژه به تېره په سفر کړم
اختر ته کلي ته درځم خوشاله یمه

▲ چې خط می درشي ور ته ژاره
ما چې لیکه ورته می ډېر ژارلي دینه

▲ تا ته یوه کړي ما ته بله
روبیار د خپلي یاری دم په کی ترینه

▲ کلمه زر، زر پرې چلېږه
خط می د یار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چې خط می در شي اور په بل کړه
چې زما مینه په کی شنه لوڅره شینه

▲ سلام د راغی ته را نه غلي
په کار می نه دي بی دیدنه سلامونه

▲ کاغذه بخت کی تر ما ښه یي
زما سلام دی ته به وکړي دیدنونه

▲ خدایه دا پورې کلی وران کړي
د دوي مینو یي ناغي ترلي دینه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوي مینو باندې نه شته بندیزونه

همداسي د ساز او ټنگ ټکور په برخه کې مصري ځانگړی ځای او خوند لري. د پښتو ژبي ډېرو سندرغاړو په خپلو کبستونو او سي ډي گانو کې په بېلابېلو طرزونو او کمپوزونو کې ټپي ويلي دي، ځينې سندرغاړي مستي ټپي د مست ساز سره ځينې د اتنيز ساز او ځينې بيا غمگنې ټپي په داسې انداز سره ويلي چې نېغ په نېغه د

اوریدونکي په زړه اثر کوي، په سترگو کې د اوبنکو چینی ټاندي کوي او د گریوان دینتي خروبه وي.
لکه څنگه مو چې و ویل دېرو سندر غاړو ټپي ویلي دي خو د پښتو ژبي خوړ غړي سندرېول هارون باچا ټپو ته نوی رنگ او ښکلا ورکړه هغه دا

▲ اول به کله، کله غم وو
اوس می پټي شو کاروندې په کې کرمه

په ویلو سره په لنډیو کې نوي ساه را ژوندی کړه وروسته د ټولو د مینې وړ سندر غاړی رحیم شاه دا ساه پسي اوړده او ځانگي، ځانگي خوارې کړې او په همدې کمپوز یې په اردو کې چې:

(پهلې تو کبي، کبي غم تا *** ابي هر پل می تېرې یاد ستاتي هی)

د یو ښکلي موزیک سره ټپي و ویلي چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان، ایران او تاجکستان پورې وغړول، د هند نامتو سندرغاړي آلتاف راجا هم ټپي زمزمه کړي او نورو دري او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومره...

▲ چې پښتانه په کې اوسېږي
زړگی می غواړي چې پرې وشېندم گلونه

▲ دا اخيري مصری د دا وي
اخیر یې مه کړې د ځوانانو مجلسونه،،
(ولایت خان، ۲۰۰۸ زېږدی)

څېره ۲. خ ولایت خان خدران د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصریو، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۷ لېږدی، (گڼه یې په دانې)									
نښه	لنډی Lāndéy	ټپي Tapé	ټیکي ټیکي	مصری Mésréy	مشمویی Related	د لوستنې ځای Suffix Voice	کړنیزه Action	ځوابداري (Caution)	تفویذ (In control)
۱۶	۸	۱۲		۱۵	Related to men ▲	سرو ته مشمویی	۱۲۴	۲۰	ټول
	۵	۷		۱۳	Related to women ▲	ښځو ته مشمویی			
	۳	۵		۲	وله - uná (څرگند واو په غږ کلنې سره راشي) ونه				
	۵	۳		۳	بڼه - mā (څرگنده ی په غږ چلنې، غونډلې سره راشي) بڼه				
	۲	۶		۶	زورکي - cana (تون زور واري) نه				
					زورکي - mana (منه مېچوله هی * مه) مه				
	۱	۳		۶	زورکي * * (ترله، خوله، معوله، خپله) بېړی اړی شتون لري.				
					څرگنده * * * (کوښاوره، بخوره) بېړی اړی شتون لري.				

۱۵. ۱۴ لښتیلیک: څېره ۲. خ ولایت خان خدران د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو کچې، ۱۳۸۷ لېږدی، (گڼه یې په دانې)

۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان پرغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و.

و، په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ د لنډۍ چیني د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او باندو، باغونو او بڼو ټولو کې راوختکې دې او د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوړو لفظونو کې انځور کړل.

▲ په لویو غرو د خدای نظر وي
په سر یې واورې په لمن یې زېر گلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هیواد د ادبي او کلتوري ژوند څښته کېښوده. د لیک تر پیدایښت وړاندې یې زموږ د فکري یون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ویدي او اوستایي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستي.

د پښتو اولسي ادب په بشپړه ګلېن کې د لنډۍ په نامه یوه داسې ګلبوتې هم رازرغون شو چې هره پاڼه یې بېل رنگ او د هرې ځانګې خوځښت یې بېل آهنگ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې ويلي د ټولو مال شوي، د ټولو د حال او چاپېریال څرګندويي او ښکارندويي یې وکړه. لنډۍ د پښتنې ټولنې ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خورې او ترڅي ټولې پېښې او خاطري یې په خپله لمن کې راوغښتلې. لنډۍ یو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍ یو دوراګانو ملتیا وکړه او هم یې د دوی د جنازو او تابوتونو وپرونه وکړل.

د لنډۍ چیني د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او باندو، باغونو او بڼو ټولو کې راووتکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوړو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سیلابي او څپه ییز جوړښت لري، لکه له نامه څخه یې چې ښکاري یوه لنډ بیت دی چې دوي مسرۍ په کې دي، یوه لنډه ، ۹ ، سیلابي او بله اوږده دیارلس سیلابي، د دې ۲۲ سیلابونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ایجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتنې ژوند هره برخه د لنډۍ د ګلونو خوشبویه عطر جوړولی شي.

د مینې نغمې او د حالاتو تغمې دواړه د لنډۍ په پښتو اننگو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت یې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي یوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مین بېلتون ته هرکلی کوي او ډاډ ورکوي:

▲ بېلتونه راشه ستړی مه شي زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوينه

گودر د پښتني ټولنې يوه ټولنيزه مؤسسه ده، په هر کلي او ټپه کې يوه گودر موجود وي، د کلي پېغلې نجونې گودر ته راځي، اوبه هم ځنې وړي، مرکې او مجلسونه هم سره کوي او کله – کله د دوو مينو ديدن هم په گودر يا د گودر په لاره کې کېږي، نجونې گودر ته په ښو او نظر راښکونکو جامو کې ځي او د سرو سالوگانو سيالۍ کېږي، يوه لنډۍ دا منظر داسې انځوروي:

▲ په گودر سور سالو ښکاره شو ما ويل په تورو اوبو اور ولگېدنه

مينه او وفا د پښتني دنيا يوه زرين او متين اصل دی چې ژمنه يې و کړه بيا ماتېدی نه شي، چې قول يې وکړ بيا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخې مين مينې ته د مينې په دنيا کې د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښاني راکړه که په کيامت يې رانه غواړې درې کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولنې يوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مينه او گرانښت (صميميت)، لورينه او يوه پر بل پېرزوينه هم يوه زرين اصل دی، يوه پښتنه مېرمن له خپل مېر سره د مينې او لورينې ژوند لري. يوه ورځ داسې راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، څښتن مجبورېږي وړی له کوره راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، څښتن مجبورېږي وړی له کوره وزي او په خواړو مزدورۍ پسې ځي. کله چې مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کښېني نو وړی تللی څښتن يې وريادېږي، مړۍ يې په ستوني کې نښلي، د گرانښت (صميميت) او لورينې داسې ازموينه ترسره کوي:

▲ اشنا مې وړی رانه تللی چې دسترخوان لره ورځم ژړا راځينه

په پښتني ټولنه کې د مينې کولو لارې ډېرې اغزني دي او ډېرې له ستونزو ډکې، که د غلامينه رسوا شي نو بيا د مرگ استازی رارسېږي او د مينې انتقام اخلي. مين په همداسې اغزنو حالاتو کې مينې ته زړه ښه کوي او له مړينې وېره نه کوي خو له مينې نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

۱۹۳ چوږی

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

▲ سبا مي ستا په تومت وژني
ځای د راستۍ دی چې منکر نه شي مینه
یا هم

▲ سبا مي ستا په تومت وژني
غولی جارو کره چې په شرق مي ويني ځینه

پښتني دنيا د ښو او غوره اصولو ترڅنگ ځيني ناوړي او نارواوي هم لري له
دې څخه يوه هم د مېړونو له خوا د مېرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابلې نه شي کولی،
خو لنډۍ نه د يوه مليح او مظلومانه احتجاج په توگه کار اخلي او خپل څښتن د لنډۍ
په خوږه ژبه خپلي ناروا ته داسي متوجه کوي:

▲ برخان د گلو لښته ناخلي
پر ما دې تېر کړل د کوتکو گوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پيداکېدلو او د وگړو د ډېرېدلو له پاره
کېږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هيله لري چې ماشوم ولري او په کور کې
يې زانگو وزنگوي، يوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې
يې د ماشوم د ژړا غږ نه راپورته کېږي نو خپل خاوند ته د لنډۍ په خوږه او پسته
ژبه په طنزيه لهجه داسي وايي:

▲ جانانه ستا مزگۍ نه شته
زما همخولي زانگو گاني زنگوينه

لنډۍ يوه سرتړلی زنځير دی، يوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د
سوال او ځواب په بڼه يوه لنډۍ له بلې سره نښلي او د يوه ځواړه ډيالوگ په توگه
دوام کوي.

ننۍ ناسته په همداسې يوه ځواړه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مينې راز او
نياز په کې شوی او د ټولنې بنديزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

▲ په سپينه خوله مي دې پرار وکړ
زه به بخيلي مور ته څه ځواب کوومه

۱۹۴ چوږی

د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو انگر
خبرن چوږي (ریس—رچ پانې)

▲ مور ته دې داسې خواب وایه
زه له منگي سره گودر ته ولوېدمه

مینه خواب منطقي نه گني:

▲ مور به مي داسې راته وایي
منگی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

مین منطقي خواب جوړوي او وایي:

▲ بیا د مورکې خواب دې دا دی
منگی په خټه زه په گټه ولوېدمه

خواب چي منطقي کېږي دا ورته وایي:

▲ چي د مورکې خواب دې جوړ کړ
پر دې ملاله خوله مي کېښکاره غابڼونه،
(حبيب الله مرکه د آلمان ږغ راډيو سره، ۲۰۱۰ زېږدي).

خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟ ، حبيب الله رفيع د مرکي کښلی متن، ليکنه کي د لنډيو، مصری، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)									
ښه	راډيويي انځورنۍ نوم	لنډی	ټپي	ټیکي	مصري	متشوي	دريستي يي	کړه شوي	تېروني
	چاپ کلا / تا چاپ	چاپ کلا / تا چاپ	چاپ کلا / تا چاپ	چاپ کلا / تا چاپ	چاپ کلا / تا چاپ	Related to men	سور ته منسوبی	Related to men	سور ته منسوبی
	ټپي	ټپي	ټپي	ټپي	ټپي	Related to women	ښځو ته منسوبی	Related to women	ښځو ته منسوبی
	په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	وله - unā: (څرگند واو په غږ کلمې سره راشي) وله		وله - unā: (څرگند واو په غږ کلمې سره راشي) وله	
	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	پنه - mā: (څرگند ي په غږ کلمې سره راشي) پنه		پنه - mā: (څرگند ي په غږ کلمې سره راشي) پنه	
	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	زورکي - ana: (تون زور واري) نه		زورکي - ana: (تون زور واري) نه	
	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	زورکي - mana: (منه مجوله هي * مه) مه		زورکي - mana: (منه مجوله هي * مه) مه	
	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	زورکي - mā: (تره، خوله، مغوله، خپله) ډیرې لږې شتون لري.		زورکي - mā: (تره، خوله، مغوله، خپله) ډیرې لږې شتون لري.	
	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟	څرگنده - mā: (کوښتور، بختور) ډیرې لږې شتون لري.		څرگنده - mā: (کوښتور، بختور) ډیرې لږې شتون لري.	

۱۵. ۱۰ لښتليک: خبره ۲. د آلمان ږغ راډيو ۲۰ په پښتو کي لنډی څه ته وایي؟ ، حبيب الله رفيع د مرکي کښلی متن، ليکنه کي د لنډيو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يي په: دانې)

۱۵. ۱۴ د - ۱. حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکي د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍ يو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندي بڼه يې کښلي و.

، پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه يې په بله ژبه کې ساری نه دی لیدل شوی، پښتو لنډۍ یو ځانگړی جوړښت لري، چې لومړۍ بیت يې ۹ سېلابه او دوېم ۱۳ يې سېلابه دی، چې په ټوليز ډول ۲۲ سېلابه کېږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډۍ یو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له ښاغلي اوستاد حبيب الله رفيع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته يې د لوستلو له پاره وړاندي کوو.

حکيمي: که لومړۍ د لنډۍ یو د نامه په اړه راته و وایاست، په ځینو سیمو کې ورته لنډۍ وايي په ځینو کې مصری او په ځینو سیمو کې ټپي وايي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د یوه لوی ملت، گډه پانگه ده او دا ډېره ستره، کېمټي او ارزښتناکه پانگه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مې د لنډۍ جوړه نه ده پیداکړې.

له همدې امله پښتنو ته گراني دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پیداشي چې یا يې نه وي زده او یا يې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرایطو سره سم نومونه اېښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځینو خلکو تعبیرونه ترې کړي لکه یوه تعبیر يې دا دی چې لنډۍ یوه لنډ شعري ټولگې دی، یانې نهه سېلابه يې لومړۍ مصرۍ ده، دیارلس سېلابه يې دوېمه مصرۍ ده او دا ټول دوه وېشت سېلابه کېږي، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. بل تعبیر يې دا کړی چې لنډۍ د مار یوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی یانې ډېر اغېزمن دی او د چپچ زهر يې ډېر زړ اغېز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن يې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، وینوي او څپاند کوي يې، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. او بل په لره پښتونخوا کې ورته ټپه وايي، د ټپې هم ډېر تعبیرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري یانې داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصری هم ورته وايي ځکه دا دوي مصرۍ دي او سره راټولي شوي، دا يې یوه مانا ده او بل مصرۍ یوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصری توري واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصری نوم اخيستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سربېره ځينې نور ولسي نومونه هم لري د بېلگې په توگه، غريبی، غريبی په هغه وخت کې چې يوه څوک مسافر شي، يا کوم غم پرې راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لنډی وايي، دې ته غريبی وايي، غرنګې هم ورته وايي، ډېر نومونه يې نور هم شته چې ما اورېدلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثير څخه اخيستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ يوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو بڼکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره يوه ژوندی موضوع په دې دوي مصريو کې ځای کېږي، لکه يوه سر ترلی ځنځير دی چې موضوع بل ځای ته نه تړي ځي، په دوي مصريو کې يوه بڼکلی مضمون ځايېږي او انسان ته يوه بڼکلی مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زيات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زيات ارزښت ورکوي.

حکيمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژيدی ډک يوه ډول ژانر دی، ځکه چې له درېيو نومونو څخه مصری، چې له مصری توري اخيستل شوي،

▲ تاته به خاورې خولگې درکم

پر ډال دې نه شته د مصری توري واورونه

يا لنډۍ چې له ماره اخيستل شوې يا هم تپه چې دا هم له تپ څخه اخيستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ يوازي يوه تراژيدي ډول شعر دی؟

اوستاد: ناسي پوهېږئ چې تراژيدي يوازي دغه حالت ته نه وايي، کله، کله، سړی ډېر خوشاله شي و ژاري، يانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژيدي نه دي خو ډېر اغېزمن او بڼکلی تصوير لري:

▲ په گودر سور سالو بڼکاره شو

ما ويل په تورو اوبو اور ولگېدنه

څومره لوی اغېز په کې پروت دی.

▲ بېلتونه راشه ستړی مه شي
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوبنه
د پښتونولي ټوله فلسفه په دې يوه لنډۍ کې راځای شوې ده.

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وړان کلي کې باغ د کلو وینه

دا د غربت يوه لوی تصوير دی، د پښتنو د غربت خو په عين حال کې د ښکلي ذوق ښې ثلثي، يانې غريب هم کولی شي چې د ژوند په مسایلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ يوازې تراژيډي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولنې هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. يانې دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وايي، لنډۍ د پښتنو ټولې غوښتنې منعکسوي او په لنډۍ یو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکيمي: تاسې يوه وخت ويل چې په لنډۍ یو کې ډراماتيکي لنډۍ هم شته، چې په لنډۍ یو کې خبرې اتري شوي، د يوې ډرامې بېلگه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوسنډ: هو بالکل ولي نه، ډېرې دي.

▲ په سپينه خوله مې د پرار وکر
زه به بخيلې مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه
زه له منگي سره گودر ته ولوبدمه

که مور دا وايي چې دا بې منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وایي
منگۍ دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

دی بيا وايي

▲ د مورکی خواب دې ديه داسې
منگی په خټه زه په زغه ولگېدنه

او بيا چي خواب منطقي هم وي ورته وايي چي،

▲ د مورکی خواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مي کپکاره غاښونه

دا ډول دي لکه:

▲ زړه مي له سترگو گيله من شو
چي ديدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترگو له واره خواب ورکړ
چي مين ته يي اوبنکي بيا زه تويومه

دا ډول ډراماتيکي لنډۍ ډېرې زياتې دي، د ژوند ښکلي، ښکلي صحنې چې په ژوند کې پېښېږي، هغه په هر ډول په لنډۍ کې ځای شوې دي، د بېلگې په توګه ما مخکې و ويل چې لنډۍ سترګلې ځنځير دی، ليکن په پوښتنه او خواب کې بيا سوال په يوه لنډۍ کې او خواب په بله لنډۍ کې، بېرته يې هره يوه ځانګړی سترګلې ځنځير دی.

حکيمي: د کاکړۍ غاړو سره که چېرې سړی لنډۍ پرتله کړي، کوم ډول به يې لوستونکي ته آسانه وي، کاکړۍ غاړې او که لنډۍ؟ د تصوير او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوستاد: لنډۍ د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولګی دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پيدا نه کړي چې يا يې لنډۍ ويلې نه وي او يا يې لنډۍ زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړۍ يو يا د غاړو ساحه وره ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپرې نه دي، بل د کاکړۍ جوړښت ځانګړی دی، دا چې ته وايي چې لنډۍ دوي وېشت سېلابه ده او هغه يا څوارلس سېلابه دي يا شپاړس سېلابه دي هغه معمولاً څوارلس او شپاړس سېلابه دي، مسرې يې يا اووه اووه سېلابه دي يا اته، اته، هغه بېله موضوع ده په آسانۍ کې رول نه لري، هغه خپله هماغه يوه ټولګی دی، خپل

مطالب او خپلي غوښتنې لري، هغه هم تقریبا د لنډۍ یو په لار روان یوه ټولگی دی، د ژوند ټول مسایل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنیزې لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړې، په ځینو ځایونو کې له لنډۍ نه هم حساسي دي، په هغو کې د ژوند مسایل ډېر ژر، ژر منعکس کېږي، په لنډۍ کې مسایل ډېر ورو، ورو منعکس کېږي لکه:

▲ د بنو ټوپکو اوستادکاره

د بنو ځوانانو مرگ به ستا له لاسه وینه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لېکن اوس د توپ او مزایل لنډۍ ډېرې کمې پيدا کېږي، خو غاړې چې دي هغه بیا روانې دي د ژوند نوې پېښې ټولې په کې نغاړل کېږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارگل په سگرېټ ورکړو

دی وايي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارگل په سگرېټ ځي

نو په دې کې د سگرېټ، اورگادې او نوي مسایل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسایل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځای شوي دي، په لنډۍ یو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړې، لیکن په هر صورت، د لنډۍ یو کړۍ لویه ده، او د کاکړۍ یو وړه ده، نو په همدې اساس یې هېڅکله له لنډۍ یو سره په پرتله کې نه شو اېښودلی.

حکیمي: تاسې د نوو خبرو یادونه وکړه چې په کاکړۍ یو کې ځای شوي او په لنډۍ یو کې تر اوسه نه دي ځای شوي، په لنډۍ یو کې هم داسې بېلگې اوس شته، لکه یوه طنزیه لنډۍ وايي:

▲ کبر سوری کړه حال مې گوره

چې مېایل مې اوس آنتن نه ورکونه

یا بله یوه وايي:

▲ چې دې یاري په مسېجو شوه
له داسې مینې دې خپل ځان دېلېتومه

د دغه ډول کلمو یا هم د نورو کلمو راورل په لنډۍ یو کې څرنگه کار دی؟
اوسـتاد: لنډۍ د ولس مال دی، دا چې ځینې کسان لنډۍ جوړوي، هغه بېله خبر
ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډۍ یو په څنگ کې یې خپله لنډۍ جوړې کړې او
مجموعي یې جوړې کړي. لېکن هغه لنډۍ شوې نه دي، هغه وخت لنډۍ کېږي چې
د ولس سایکل یا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډۍ ترې
جوړېږي، لکه په لنډۍ یو کې زیاتې لنډۍ شته چې د طالبانو، یا د عالمانو لنډۍ دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

یا نور ژور، ژور منطقي مسایل دي چې په لنډۍ یو کې رانغښتل شوي دي، لیکن
هغه عامې شوي نه دي، لا د ولس نه دي شوي او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي
لنډۍ هغه لنډۍ دي چې شاعر یې په ولس کې و وایي او شاعر یې په ولس کې ورک
شي، لنډۍ په ولس کې خوره شي او بېرته یې موږ د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسې کېږي چې یوه لنډۍ یوه ځای یوه ډول ویل کېږي خو بل ځای په بل
ډول، لکه:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم
خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه
خو دا لنډۍ بل ځای داسې ویل کېږي چې:

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم
خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه

حکیمي: د دې بدلون لامل ستاسې په نظر په څه کې دی؟

اوسـتاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند وکړي، د هر څه
مبارزه روانه ده، لنډۍ شفاهي شی دی، له یوې خولې بلې خولې ته ځي، له یوې
سیمې بلې سیمې ته ځي، په دې لېږد کې داسې بدلونونه پیدا کوي چې غواړي په کې
د خپل پایښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډۍ چې یار مې د کوټ زه د

تیرا یم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تیرا وي پنځه ورځي وروسته یادېږي ځکه که له خپلې سیمې سره مینه لري، نو په همدې اساس دا منطقي نومونه بدلېږي، سیمه بیز اتلان په کې بدلېږي، په یوه لنډۍ کې په یوه ځای کې یوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره وکړي. حتا لنډۍ یوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدلیدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرگونو کلونو لنډۍ ده:

▲ سپورمیه سر وهه راخبره
یار مې د گلو لو کوي گوتي ربښه

دا (جون زانولسونیو) یوه پښتو پوه څېړونکی دی هغه وایي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آریایان به د شپې له خوا د سوما د بوتې د لو کولو له پاره غره ته تلل او بیا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمې سپورمۍ راوڅېږي، دوی د سوما بوتې لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شیرې یې خرابېدله، نو دوی به د سپورمۍ د شپې انتظار ویست او ټول به راټول وو. بیا به یې د دې بوتې لو کاوه او له هغه به یې شیرې ایستله، له هغه به یې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به یې استفاده کوله. دا لنډۍ یا له څوارلسم وړاندې ویل شوې، یا په داسې ځای کې ویل شوې چې غرونه لوړ دي او سپورمۍ ژر نه راڅېږي یا هر څه چې دي د مینې له خوا دا لنډۍ ورته ویل شوې ده چې

▲ سپورمیه سر وهه راخبره
یار مې د گلو لو کوي گوتي ربښه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه یې هم د وخت په تېرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه څوک نه پوهېدل نو هغه یې همداسې پرې اېښي دي.
یا دا چې:

▲ مازدیگری دی ښېږي مه کړه
ته به د ناز ښېږي کوي رښتیا به شینه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کېلېږي،

نو په همدې اساس گوري چې مینه (معشوقه) ښېرې کوي او هلته مازیگر دی نو وایي چې:

▲ مازدیگری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوي رښتیا به شینه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کلیمي یې نوې دي او ټولې بدلې شوي یوازې فکر یې را لېږدولی دی. ما و ویل، چې هغه یوه کس جوړوي، لیکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولنې ته ځي، ټولنه یې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شیان ترې توږي، خلک په کې ښکلي ښکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځایونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا گرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بدلېږي.

حکیمي: تاسې د څو لرغونو لنډۍ یو یادونه و کړه د تاریخ له نظره څېړونکو دا خبره تر کومه ځایه رسولې چې لنډۍ له کوم مهال راهیسې ویل کېږي؟

اوسـتـاـد: د لنډۍ یو لرغونتوب د آریاني سندرو له لرغونتوب سره سم دی، علامه کهزاد دې خدای ویني هغو د افغانستان په تاریخ کې یوه عجیب ابتکاري کار کړی هغه وایي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوي برخې لري، یوه تر تاریخ وړاندې دوره ده او یوه هم تاریخي دوره ده، لیکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، یوه تر تاریخ وړاندې دوره ده، یوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. یوه هم تاریخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندې رامنځته شوی، لېکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړۍ ویدي سندري دي، ویدي ورکې سندري دي، د آریانا وچه په خاوره کې کابو څلورنیم، پېنځه زره کاله پخوا ویل شوې دي، بل د ریگوېدا ده چې دا هغه مهال دی، چې کله له بلخ څخه لېږدېدنې پیل شوې او آریایان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، یوه برخه آریایان پاس ته ولاړل یوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ریگوېدا سرودونه ویل شوي چې په کې د پښتني سیمو د قبیلو، سیمو، سیندونو او ځایونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کلیمي هم لیدل کېږي. دا هغه وخت دی چې پښتو ژبې هم تشکل کړی، دغه ادبیات پښتو ژبې ته له آریاني ژبو څخه له ویدا او اوستا څخه را لېږدېدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنۍ سندري د ماشومانو او میندو سندري ورپسې لنډۍ دي، دا له همغو آریاني سندرو څخه ډایرېکټ یا نېغ په نېغه را لېږدېدلي دي، ځکه موږ د ماشومانو او میندو په سندرو کې داسې مصري لرو چې هغه سگنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې ښکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقیماً راغلي او په پښتو کې پاتې دي:

۲۰۳ چوپړی

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)اکو بکو سرسیندکو... هېڅ معنا نلري، یا هم **لولو**...

بل د ویدي سرودونو یوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ویشته سېلابه دي، شمېر یې نه او دیارلس نه دی خو ټولګه یې دوه ویشته سېلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زیات وزنونه په اوستا کې شته، اوستایي سندري دي چې د هغو زیاتره په اووه او اتو سېلابو کې ویل شوي دي، د ماشومانو او نورې ورته سندري شته چې وروستني وزنونه یې په هغو ژبو کې هم لیدل کېږي.

نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پیدایښت سره سم دی کله چې پښتو د آریاني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولي ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولي او ځینې شیان یې تیار له هغه ځایه را اخیستي او په خپله ژبه کې یې حل کړي دي. ساتلي یې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډۍ یو ژوند ډېرو لومړۍ یو کلونو **یاني** څلورو څلورنیمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکیمي: کله مو د لنډۍ یو په تاثر کې کوم شعر لیکلی دی او یا له لنډۍ یو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صیب چې په خپلو خاطرو کې یوه خاطره لیکلې،

▲ ،، تا چې پرمخ خپېره راکړه

د اوښکو ډکې سترګې چا ته واړومه ،، ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډۍ یو په غېږ کې لوی شوی یم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکوري او ولسي ادب په غېږ کې را لوی شوی یم، ما په هغو محفلونو کې چې بنځو به په کې راز، راز سندري ویلي یا به اتنونه وو، زموږ **کلی** درې برخې دی، په منځ کې یوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتن وو، دلته به یې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به یې اتنونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو څېرې به د لوړو، لوړو کلاګانو باندې لويې، لويې ښکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لويې، لويې څېرې به مې لیدلې چې تر اوسه یې زما هغه تصویر په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډۍ یو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډۍ، غاړې او نورې ولسي سندري هم لیکلې، یوه لنډۍ چې هغه وخت ما لیکلې وه او بیا یې د ځینو خلکو له خولې اورم.

▲ بېلتون ټوپک شو را ته ډک شو

ناڅاپه ټک شو په زرګي یې و ویشتمه

۱۵. ۱۶. لېنتيلېک: څېره ۲. د- ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمې د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، ټپو، ټيکي، پو او مصري پو کچې، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه پي په: دانۍ)

۱۵. ۱۵ ډي (ډ). محمود نظري په لنډۍ یو کې طنزي او خندونکي توکي داسي په ډاگه کړي.

و، لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر يې مالوم نه دی او د پښتني ژوند
ډېرې خواوې په کې په واقعي او طبيعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث
کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنۍ برخه لنډه او دوېمه برخه يې اوږده ده،
له دې کبله ورته لنډۍ وايي.

▲ ته د گودر غاړې ته راشه
ما په منگي کې پراتي راوړي دینه

لنډۍ هغه موزون، غیر متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غیر مصرع بيت دی
چې لومړۍ برخه يې نهه، ۹، څپي او دوېمه برخه يې ديارلس، ۱۳، څپي وي.

▲ په گودر څه ټکه لوېدلې
چې کشره خور يې بدرگه ورسره ځینه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کلیو او ښارو کې، په شنو درو او لویو دښتو
کې، د ابشار څنگ، د کېږدۍ اړخ ته، د چوپان په شپیلۍ او د بڼوال په دروو کې په
یوه شان خوند اخیستل کېږي. زاړه يې د ځوانۍ د خاطراتو په یاد وايي، ځلمیان او
پېغلې يې د خپل ځلمیتوب شور او مستي په کې لټوي، مینانو ته د راز او نیاز
رویباري کوي، توريالي ورسره د تورو په میدان کې گډېږي او مسافر يې په مسافري
کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې څومره ساده، سلیس او روان دی
هغومره د پردۍ یو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ گودر ته راغلې برابره
یا خولگۍ راکړه یا منگی درماتومه

لنډۍ ځانگړي ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتېږي. په ژوند کې مینه،
ښکلا، مېړانه او ننگ په ښکاره توگه بیانوي.

▲ چم ته انگرېز راغی عالمه
د پښتنو په ملک يې جال و غوړاونه

د لنډۍ یو یوه ځانگړتیا دا ده چې زیاتره یې د بنځو او پېغلو له خوا چې د ټولنې محرومه برخه ده ویل شوي دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولنې کرغېړنو دودونو ته گوته نېول شوې او هغه یې په طنزي توگه ویلي او غندلي دي.

▲ د شین کېدو امید مې نه شته
اشنا په دېننه د ملتان کرلي یمه

▲ پټی دې گرو کره ما واده کره
که مې تر کاله زوی رانه وور گرمه یمه

او د لنډۍ یو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوي ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لور ولور، د انجلۍ خوا راضی کول او د ژوند نورو ناخوالو نه گېله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کرل
د ماما گانو به دې زني و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کرم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا تپې هم لکه نور ټولنیز ادبیات د ټولنیزو ستونزو، فسادونو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منگي یې ټول په ډنډ غوپه کرل
د شیطانی منگی په لپو ډکوپنه

طنز چې د ټولنې او اخلاقي خواری یو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وایي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنز د زورکونکو او زورواکانو باندې ښکې دي چې هغوی په مسخرو له پېښو خبروي. لکه دا لنډۍ لنډۍ.

▲ ځوانانو ننگ راباندې و کړئ
پلار مې ظالم دی ما ښامار لره لېږینه

۲۰۷ چوپړی

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ ځوانانو ننگ راباندې و کړئ
په سور سالو کې مې بلا لره لېږينه

ښه طنز د یوې ټولنې د وگړو هنري تنده ښه خړوبولی شي او په رسا توگه
یې د ټولنې له سیاسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا
لنډۍ:

▲ پر دنیا تول د سرو نه شته
تول د پیسو دی مصلیان خانانویه

▲ ځوانانو زور په بزگرۍ کړئ
سپینې پایڅي د زرو ځلي وړانویه

▲ ځواني د زرو روپو آس دی
د بېلتانه پېټې چې وړي سوده به شینه

طنز پر ژوند عارفانه خدا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لځونه ده، چې
ټولنېزې موخي لري لکه دا لنډۍ:

▲ پرما دې زر شیندلي نه دي
چې د څراغ په رڼا غواړي دیدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ویل کېږي، یانې په خوشالۍ او ملنډو سره د هغه چا
په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

▲ څوک چې په سرو شونډو عادي شي
کند او شکري تویوي چې ترخه دینه

یوازې پوه او هوښیار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه
یې یوازې خنډني اړخ گوري خو د ټولنې ټول خلک پوهان نه دي.

▲ په بسم الله کټ ته ورڅېړه
د نجلۍ کټ د جنغوزي دی مات به شینه

طنز د هجو یوه ډول دی، خو د هجو توندي او تېزي نه لري. يانې هجو مخامخ د چا عیبونه ورته وايي يا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ویل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

▲ پر ځان د گلو لښته نه اخلي
پر ما دې تېر کړل د کوتکو گوزارونه

▲ جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه یاري کړې خورې کسمونه

▲ پرېږده چې لوی ښامار مې و خوري
په پاروگر اشنامي ډېره نازېدنه

هجو ویونکی د خلکو بې خبري، ولس غولونه، تعصب خدای نا ډاره **دو**نیا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

▲ چې اوږه نه خورې بوی ترې نه ځي
چې یاري نه کړې څوک پرې نه وئ تهمتونه

▲ تال ته ختم ښکړي مې مات شول
گناه دې یار ده چې کوي اشارتونه

هزل بیا هغه دی چې پر چا باندې بد وایي.

▲ چې پر زینه ختلی نه شي
نامردې ولې دې گيی پرتوک کلونه

هزل د وییپوهنې په اساس هغه شوخي ته وایي چې د جد، ښد، ضد وي.

▲ پیژوان مې ستا په برېت کې بند شو
تر دروازي پورې بندۍ درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې توندي لوڅې او بدې خبرې کول:

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ په مادي څه بلا ده کړي
په مخ مي غبرگي اوبنکي ځي خوله درکومه

▲ پر ما دي کلي گماني کړ
نامردي مه خوره تر منگي لاندې څرخونه

هزل په شعر او نثر کي هغو توکو ته هم وايي چي د هغه ويل د اخلاق او ادب
خلاف وي:

▲ په مناسب دي نه پوهېږم
وايه په کوم بارخو دي خوله و لگومه

▲ په خپله خوله چي سوال و نه کړي
په هغه دغه خولگي کله درکومه

▲ اول دي لويې راسره کړي
اوس د جستو پرڅوکو ځي چي پېغله يمه

▲ بيا به زه تورکميس و نه کړم
زما دسپيني سيني رنگ يي واراونه

▲ ټينگه مي مه نيسه په غېږ کي
تي مي واړه دي سړني بالغه يمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکړم
منگي مي ولي بنوروي لنده دي کړمه

▲ جانان مي خوله کي ژبه غواړي
په خوند يي نه دی خپل کلنگ جاري کوينه

▲ ځانگي رابنکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دي کړمه

۲۱۰ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

هزل د عامو او منځنیو خلکو له پاره هم ویل کېږي چې موخه یې یوازې خدا اوساتیري ده:

- ▲ حلوا د شونډو راته کېږده
- له پردېسې ځینې ستومان راغلی یمه
- ▲ څوک به دې مړ کړي بنکلیه یاره
- پردی برستنې جگړې شماری خالونه

یا هغه لنډی چې په کې توکې شوي، موخه یې د جانان خوشالول او د هغه خندول دي لکه:

- ▲ تا چې کوڅه کې توخی و کړ
- زه په توده برستن کې نېغه کېنستمه
- ▲ جانانه راشه چې خوله درکړم
- ماښام مې مړ په خوب لیدې و وېرېدمه
- ▲ څنگه دې خواره کړم خاونده
- چې همسایه مې د خولگی تمه لرینه
- ▲ حسن دې ورځ په ورځ زیاتېږي
- زکات یې باسه چې نظر نه شي مینه،
- (محمود نظري، ۲۰۱۰ زېږدی)

څېره ۲. د محمود نظري ،، په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصری، ټپو او ټیکو کچه، ۱۳۸۹ لېږدی، (گڼه یې په: داني)									
لنډی	ټپو	ټیکو	Tapé	Lāngdēy	مصري Mésréy	منسوبی Related	لړمستلې یې Action Req'ed	ګډ شوي (Caution)	ځنډونکی (In control)
۱۰	۱	۸	۲۲	۷	۹	▲ سړو ته منسوبی Related to men	۱۷	۱۶	۱۴
۷	۳	۷	۱۳	۳	۵	▲ ښځو ته منسوبی Related to women	۱۷	۱۶	۱۴
۳	۲	۳	۵	۴	۶	وله - څرګند او په غږ کلمې سره راښی) ونه. ښه - څرګند ی په غږ چلې، ټولنې سره راښی) ښه. روزکي - zana (نون زور واري) نه. روزکي - mana - (منه مجبوله یې * مه) مه. روزکي - ډ: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ټپي لري شتون لري. څرګند ډ: (کوټلور، بخټور) ټپي لري شتون لري.	۱۷	۱۶	۱۴
۴	۲	۲	۱۱	۴	۱۱	روزکي - ډ: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ټپي لري شتون لري. څرګند ډ: (کوټلور، بخټور) ټپي لري شتون لري.	۱۷	۱۶	۱۴

۱۵. ۱۷ لښتلیک: څېره ۲. د محمود نظري ،، په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکو یو او مصری یو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (گڼه یې په: داني)

۱۶.۱۵ ري (ر). سرباز خان ،، پښتو ادب کې د ټپي يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې داسې کښلي دي.

،، ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققين په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپي يا لنډۍ نه و شوه. ،، نا کره ده دا زما څېړنه داسې سپيني ته را اوباسي چې د پښتو شعر ابتدا يا پيل په نثر شوی دی. ،، (صفي الله)
د **ولسي** سندرو د ټولو نه **غوره ټولگي دی**، لنډۍ په يوه نيمه **بي مسره کې** مکملېږي. **ځکه** د دې اولنۍ **مسره** لنډه وي، ځکه **بي** نوم لنډی شو. په اوله **مسره کې** يې نهه سېلابونه او په دوېيمه **کې** ديارلس سېلابونه وي.
۱. لنډۍ ته ټپه هم وايي. ښاغلی قاضي اثر پښتو ادب **کې** ليکي ،، چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کېږي. ځکه چې د لنډۍ ويلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره **ويل کېږي**. نو ځه وخت چې **سړی** په اوچت اواز سره يوه څو لنډۍ و وايي نو اواز يې ټپ شي او بيا نور نه پورته کېږي. ،،

ښاغلی قلندر مومند **بي** پښتو لوک گيت اردو مضمون کې دا وجه ښه يې چې: **ژباړه:** ،، د دې د تسميې وجې اړوند دا قياس کېږي، چې ټپه پښتو ژبه **کې** و مهر، ټاپې، ته وايي او **ځکه چې** پښتانه په خبرو، خبرو، **کې د مثل په بڼه کاروي**، **ځکه دې** ته ټپه وايي او يا دا چې ټپه تاري وهلو ته هم وايي **ځکه** د ټپي د وېنا سره، سره، د دې په سر کې تاري هم وهل کېږي، ځکه د دې ټولگي نوم ټپه **اېښودل شوی**. ټپه ټپولو ته هم وايي، **ځکه چې** دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په بڼه وي، ځکه ورته ټپه وايي. ،،

۳. ټپي ته **مصره** هم وايي. ښاغلی قاضي اثر ليکي: ،، د پښتو ژبي مصريو يوه اولنۍ جز، لنډ (۹ سېلابونه) او بل اوږد (۱۳ سېلابونه) **دي** او ټوله مصره يا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د يوې مصري. نو په دې خاطر ورته **مصري** ويل کېږي. **ولسي** پښتانه يې دا **مانا** کوي، چې **مصره** ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصري توري په شان وي. دا هم کې دې شي چې مصريو په شان خوږه وي ځکه **مصره** ورته ويل کېږي.

د ټپي **تاريخ او غوره والی:** د ټپي د **پېڅليک** په **اړه** پرتو روښيله يوه اردو مضمون کې ليکي:

ژباړه ،، ټپي زرگونه کاله راهيسې سینه په سینه، د يوه نسل نه بل نسل ته رامنځته کېږي. دا **ولسي** شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاويې ژاړه کوي. ځکه د مودو تېرېدو **سربېره** هم دغو **کې** داسې تازگي ده لکه چې زموږ د دور تصنيف

وي. د ژوند کوم يوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دې د هغو ژباړه شتون و نه لري.
تاريخي رښتينولي، جغرافيايي ځانگړنې، د قومونو اندونه، سيمه ييز دودونه، د سرحدې بېلوالي بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنگونه په دې شاعرۍ کې تازه ښايسته ښکار پري،

د رانه پروفيسر نواز طاهر روحي ادب لومړي ټوک کې د ټپي په اړه ليکي:
،، ټپه د پښتو روح حکيکي انځور هنده ده، غريب او امير، رند او صوفي يا د کوز او پاس وړانديز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچې هوساينه ورکوي.،،

د ټپي د بېخليک په اړه خورشيد جهان تاريخ ليکونکي، شېر محمد خان گنډاپور ليکي چې سلطان محمود غزنوي ۴۰۰ هـ لښکر کې ملک خانو نومي يوه سردار و.
چې د گومل درې استوگن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د گومل درې نه تېرېدو نو په داسې ټاکلي وخت د ملک خانو چنگلي (ښځې، مېرمن) دا ټپه وکړه:

▲ چې د خانو لښکرې راشي
زه به گومل ته د خپل يار ديدن له ځمه

د رانه حبيبي ،، ټپه خزانه،، کتاب څېړنو په لړۍ کې، چې څه د سند په بڼه ويلي دي، هغه لږ تر لږه ټپه زرکاله پخوانۍ گنلي، ولي له دې نه هم زياته زړه ده. د بېلگې په بڼه د ټپو ځانگړی ځای:

۱. حمديه او نعتيه څو ټپي:

▲ مينه د خدای د رسول بڼه ده
دا نورې مينې لباسي خاورې به شينه
▲ که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنگه ادا کړمه

د لنډیو، ټپو، ټیګیو او مصریو انګر
څېړنـچوږي (ریسـرچ پانې)

▲ د گناه پیتی مې په سر دی
د مدینې سردار ته ځم چې کم یې کرینه

۲. سیاسي، حماسي او ملي ټپي:
ازادي:

▲ د ازادی ناوې جوړېږي
هر یوه ځلمی نارې وهي زما دې شینه
په وطن ننگ:

▲ که د وطن په ننگ شهید شوي
په تار د زلفو به کفن درله گنډمه
۳. لیکه یې ټپي:

▲ اباسین بیا په څپو راغی
په سر یې راوړل سپینې ځلي سره پېژوانونه
۴. معاشرتي ټپي:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاره شه
زما د زړه ستنې کړې درېسي ځینه
چيلم:

▲ چيلمه خدايږو چې دې مات کړم
مین په ما دی غم په تا غلټوینه
پښتانه:

د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ پښتانه واړه ستر ځمریان دي
چې وخت یې راشي په سیالی سر ورکوبه

پښتني:

▲ په سپین میدان به درسره یم
زه پښتنه له تورو نه تنبم مینه

واده:

▲ ځلمیه ننگ راباندې و کره
پلار مې ظالم دی ما په اور کې اچوبه

۵. تاریخي ټپي:

▲ که په میوند کې شهید نه شوي
خدای ږو لالیه بې ننگۍ ته دي ساتینه

▲ ما ورته وې شپېل ته مه ځه
میرزمان خانه فرانسو ته دي ترینه

۶. طنزیه ټپي:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال یاري ده اوس به خاورې ايرې شینه

۷. فخریه ټپي:

▲ توره به نه کرو نور به ځه کرو
چې مو شوده د پښتني رودلي دینه

۸. عشقیه ټپي:

د لنډۍ یو، تپو، ټیکی یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ دیدن د گلو غنچه نه ده
چې د ریبیار په لاس یې یار ته ولېږمه

▲ عاشق سړی نه غلتیږي
له رنگه زېړ وي سترگې تورې گرځوینه

۹. نړۍ واله تپي:

▲ په دنیا غم کله ښادي وي
په ما همېش د غم جندې ولاړې دینه

۱۰. دعا یه تپي:

▲ زما پېنځه وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مینه

۱۱. متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ مالبار یم
په خپلو سرو وینو به یې تل اوبه کومه
دیدن:

▲ دیدن د سر په بدله دی
چې سر ساتي خاوري به و کړي دیدنونه
فراق:

▲ عاشقي وی جدایي نه وی
خدایه په در کې به دې څه کم شوي و نه

غم:

▲ غم دي د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دي تل راسره وینه

قسمت:

▲ په مخ مي زېر زړوکی خور کړئ
زه د تقدير لېونو سپو خوړلي يمه

انتظار:

▲ که په شېبو باران ورپېري
زما په خپل لالي باور دی رابه شينه

ارمان:

▲ په تور لحد کي به نارې کړم
زه د دنيا نه ارمني راغلي يمه

بښېږي:

▲ مازیگری دی بښېږي مه کړه
ته به د ناز بښېږي کوي رښتیا به شينه

گیله:

▲ جانانه ستا نه گيله نه کړم
زه گيله من د خپل نصیب د لاسه يمه

یاد:

د لنډۍ یو، ټپو، ټیګۍ یو او مصرۍ یو انګړ
څېړنـچوپړي (ریسـرچ پانې)

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدایي شي زما ښه به یادونه

د جانان خدا:

▲ زما د یار داسې خدا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوینه

تعویذ:

▲ په تعویذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زیارتونو ګرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مې جامې رنگ شوې
زه به رنگ کړې جامې چرته ګرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مې یوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړینه

گل، گلشن او خزان:

▲ گلونه ډېر دي خدای دې ډېر کړي
زما د برخي گل خزان ورپژونه

توره:

▲ مبین پرې یم منکر ترې نه یم
که جلاتان مې سر د تورو سره وړینه

د لنډۍ یو، ټپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړن—چوپړي (ریس—رچ پانې)

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کره
رب دې سبب د خپل وطن و کره مینه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبری ته ملا ترمه

د بڼایست ستاینه:

▲ ستا د بڼایست گلونه ډېر دي
خولی مې تنگه زه به کوم، کوم ټولومه

مخ:

▲ مخ یې گلاب سترگي یې شمع
خدایه بورا شم که پټنگ ورباندې شمه

سترگي:

▲ سترگي کچکول کره دیدن واخه
ملنگه یاره په بانه راغلي یمه

لاسونه:

▲ سپین دې لاسونه سپینې لېچې
لکه چې توري په مېدان کې برېښ کوینه

غابښ:

▲ غابښ دې په خوله کې داسې زیب کا
لکه صدف چې په الوان ټومبلي وینه

بانه:

▲ دا مخامخ په کوڅه راغله
کجک بانه یې په سالو ختلي ونه

غاره:

▲ ستا د ایلۍ په شان غړۍ ده
زما شړۍ ده ستا به کله خوښه شینه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي اېښی
لکه سپوږمۍ چې نیماني اسمان ته شینه

زلفي:

▲ زلفي مې مه لنډه وه موري
مار چې لنډۍ شي دوي خلي خله لگوینه

پېزوان:

▲ پېزوان په لوړه پوزه خوند کړي
لکه په لوړ چنار کې واچوي ټالونه

ریبار:

▲ ریباره راشه چې دې بنکل کړم
تا به په دې سترگو جانان لیدلی وینه

غماز:

▲ د عاشقۍ علاج به و شي
خو د غماز علاج به څوک و کړي مینه

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مي دښمنۍ اخېستي دینه
باز:

▲ باز مي د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د ښکار شو نو د بل لاسو ته ځینه
مازيگر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازيگر دی تېر به شینه
شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته گورم شپه سبا راباندې شینه
سپوږمۍ:

▲ سپینې سپوږمۍ حال راته وایه
چې مي جانان مجلس د چا سره کوينه
سپرلی یا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړو په اوربل کې زېر گلونه
اباسين:

▲ که اباسين راغلی نه وی
په گنگو خړو کې به چا موندل ټيکونه

گودر:

▲ که دې زما دیدن یادېږي
د گودر غاړه اجاره واخله مینه
د بي غیږتي غندنه:

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بي ننګۍ اواز دې را مه شه مینه
وفا:

▲ خاورې ایرې به دې راټول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه گرځومه
اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترګې سره لاسونه
عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسی په مېړتون شپې تېرومه
فنا:

▲ د دنیا دوي ورځې ژوندون دی
پرون راغلي نن دلي سبا به ځونه
غرور:

▲ ما يې له کبره سلام نه اخېست
اوس يې ژړا په تش دیدن پسې کومه

اختتامي:

▲ بس دې په دغه فېصله ده
ډېرې مصري د سړي غم سيوا کوينه

سوال او ځواب ټپي:
سوال:

▲ ستا په ديدن مي مونځ قضا كړو
زه به محشر كې خدای ته څه ځواب كومه

ځواب:

▲ ستا په محشر كې ځواب دا دی
نوی عاشق وم په ديدن نه مړېدمه،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زېږدی)

څېره ۲. ر سرباز خان ،، پښتو ادب کښې د ټپي يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، تپو او ټیکيو کچه، ۱۳۸۹ لېږدی، (گڼه يې په: دانې)									
کڼه	۱۹	رغبتونکي / لیکونکي نوم	په یاد شوي مقام	پښتو کچې	لنډۍ	تپې	ټیکۍ	مصري	منسوبی
✓	●	■	Acrion Re	Suffix Voice	لنډۍ	تپې	ټیکۍ	مصري	منسوبی
					۳۴	۱۵		۱۸	Related to men
					۱۴	۸		۹	Related to men
					۲۰	۷		۹	Related to women
					۶	۳		۱	Related to women
					۱۸	۸		۱۲	Related to women
✓	●	■	Acrion Re	Suffix Voice	لنډۍ	تپې	ټیکۍ	مصري	منسوبی
					۱۰	۴		۵	Related to men
									Related to men
									Related to men
									Related to men
									Related to men

۱۸.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ر سرباز خان ،، پښتو ادب کې د ټپي يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې د لنډۍ یو، تپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (گڼه يې په: دانې)

۱۷.۱۵ ږي (ږ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم اېنجینېر عبدالکادر مسعود غوښتنه.

، زما گران دوست ډیپلوم اېنجینېر عبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ یې د انټرنېټ په یوه صفحه کې ډېر په زړه پورې انداز ځای په ځای کړي دي، زما په نظر یې یوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوي، ما ورته وویل چې دا ستا کار ځکه د ستایلو وړ دی چې ته یوه اېنجینېر یې او د ادبیاتو سره دې دومره مینه ده چې په دې صفحه دې ډیر زحمت ویستلی دی، زه مسعود صیب ته د اوږد عمر او روغتیا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم. د دغه گران دوست په غوښتنه په داسې یوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقیقي لیکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښو یسره کوم، هیله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښي.

کله چې د پښتو په ادبیاتو خبرې کوو نو مجبور یو چې د پښتو ژبې په باره کې یوه څه و وایو، همدارنګه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. یانې ادبیات حتمي د یوې ژبې پورې اړه لري، هره ژبه به غیر د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللی. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبیات د یوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصالت خبرې کو نو په عین زمان کې به د پښتو په ادبیاتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاریخ په مختلفو دورو کې محققینو څېړلې ده او هر چا د خپلې وسې پورې په کې څېړنې کړي دي. ځینو څېړونکو پښتو ژبه غیر اریاني سامي ژبه بللې ده، هغه مستشرقین چې دا نظر لري عبارت دي له هنري راورټي اېنگلېس، سرویل جونز اېنگلېس، الکزاندر رنزاېنگلېس، چارلیزمیسن، برنس، ډاکټر بیلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په څېړنه کې ډېر زحمت ویستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ریښې یې رد کړی دی.

هغه ډله څېړونکي چې د دې نظر په مقابل کې وایي چې د پښتو ژبه یوه سوچه اریاني ژبه ده چې د هند او اروپايي ژبو د ستري کورنۍ پورې اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کېږي. اوله ډله پښتو ژبه یوه اریاني ژبه بولي چې د اریاني ژبو په شرقی څانګه (سنسکریټ (پورې مربوطه ده. دویمه ډله پښتو ژبه یوه اریاني ژبه ګڼي چې د هندو ایراني یانې غربي) اوستایي (څانګه پورې اړه لري.

درېیمه ډله پښتو ژبه نه سانسیکریټ او نه اوستایي پورې مربوطه ګڼي، بلکې وایي چې پښتو ژبه یوه مستقله اریاني ژبه ده چې د سنسیکریټ او اوستایي سره

موازي لرغونې ژبه ده، یا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسیکریټ او اوستایي تر منځ د اتصال کړۍ ده. د اولې ډلې څېړونکي: کلډیټ پروډ، رابرت لیچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دوېمې ډلې څېړونکي: جیمز ډار مستر، ماکس میولر او جورج مارگنسټرن دي. د درېیمې ډلې څېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شېلي ډیور، پروفیسور اډلنگ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبیبی دي. پاسنی یو لیکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ څېړنې کړي دي، کتابونه یې لیکلي دي. چې مونږ د هر یوه کدر داني کوو، نومونه یې د ډېرو لویو لیکوالو او څېړونکو په حیث په تاریخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لری نه شو نو په دې لنډو څو کرښو می بسنه و کړه، د هر یوه کتابونه او نظریات او دلایل تشریح کول د ډېرې اوږدې مقالې ایجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصیل او په زړه پوري ولسي ادب یوه برخه ده، چې لمن یې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په یوه بیت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرایط په ډېره ښکلي بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړنیم بیت ۹ او دوېم نیم بیت ۱۳ سیلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر یوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړۍ په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زرونو کلونو راهیسي د ولسي شفاهي ادب په توگه خوله په خوله او سینه په سینه له یوه نسل نه بل نسل ته را رسېدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر ژور تاثیر کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې لیدلې شو، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه لیدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانگه ده چې پښتانه پرې ویاړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره ډکيکه شوي ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انگرېرونو ښکلي ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې لیدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر یې نه دی معلوم، شمېر یې نه دی معلوم، زمان یې نه دی معلوم، مکان یې نه دی معلوم، یانې هر چا ویلي، په هره موضوع ویل شوي، بې اندازې زیات ویل شوي دي. په هر وخت کې ویل شوي او د پښتني ټولنې په هر ځای کې ویل شوي دي، نو ځکه لنډۍ دا امتیاز لري چې ټول پښتانه یې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې یوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې یې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پوري طریقه په ځان کې ساتلي دي. په لنډۍ یو کې د پښتو ادبیاتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طریقه پیدا کولی شو. په لنډۍ یو کې تشبیهات او استعارات ډېر ښکلي تطبیق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا یوه لنډۍ را اخلم.

▲ ځان یې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د گلو وینه

گران لوستونکي به دا تشه په خپله و گوري، چې په څومره قوت څومره ساده او بڼکلي بڼه په دې لنډۍ کې ځای شوي ده. لکه (بحر په کوزه کې پیدا کولی شو) لنډۍ په پښتني مختلفو سیمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصری، ټیکۍ، دا نومونه فقط د محیط په تغیر سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې یې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنيزي دي، که تاریخي دي، ډېرې خوري دي، ماته گرانې او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډۍ یو کې ډېرو د قدر وړ لیکوالو لیکلي دي، چا را ټولې کړي دي، ځینو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاریخي لنډۍ یې پخپل نوم ثبت کړي دي، په هر صورت تر اوسه په لنډۍ یو یوه ژور اکادمیک کار نه دی شوی. هیله ده چې دا نیم گړتیا ډکه شي.

▲ دا اخري لنډۍ دي دا وي
اخر یې مه کړې د یارانو مجلسونه،
(سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زېږدي).

څېره ۲. ر پوهنمل سرفراز مومند څخه ، د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه ، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکيو کچه، ۱۳۹۱ لېږدي، (گڼه یی په: دانې)									
گڼه	لنډۍ / ټپه	ټیکۍ / ټپه	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري	مصري
۱۷	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول
	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول
	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول
	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول
	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول
	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول
	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول
	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول
	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول
	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول	ټول

۱۹. ۱۵ لښتیلیک: څېره ۲. ر پوهنمل سرفراز مومند څخه ، د ډیپلوم انجنیر عبدالکادر مسعود غوښتنه ، په دې لیکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچه، ۱۳۹۱ لېږدي، (گڼه یی په: دانې)

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبيتي پرتله!
کړي، ما ځنې لنډۍ او د پر تېرېستۍ راخېستۍ، دوبيتي او
تله يې پاتې.

،، لنډۍ د انساني ژوند او ځواک يوه هنري تفسير دی چې په عاطفي، تغزلي،
مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني ټولنې احساسات، توره، ننگ، مسافري،
غوښتنې هيلې او کره وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنۍ ژوند، پښتنې
دودونه او ځانگړي مراسم راخلي.

▲ ريباره ورشه ورته وايه
که دېدۍ يو زور لرې درسره ځمه

▲ جانانه وينس يې که ويده يې
ستا تر کوتې مې لاس تړلې تېروينه

▲ په وينو رنگ توره دې راوړه
راشه په سرو شونډو يې زه درپاکومه

▲ که تور وربل مې ميراثېږي
په پښتو ننگ دی جانان نه منع کومه

په لنډۍ يو کي د ښځې دريځ او محروميت يوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا
چې لنډۍ خوږه لگي يوه لامل يې هم دا دی چې د ټولنې د يوې محرومې طبقې د
زړه غږ را اخلي، د پښتني تور سړي او پېغلې د هيلو ترجماني کوي:

▲ د رنجو گوډۍ مې ساتلی
د موزيگي په مرگ به سترگې توروومه

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنيو ياري کره مرگ ته ورتمله

▲ خاونده پلار مې لېونی کړي
د اشنا غېر پسي رنده شبکوره شومه

▲ زما ادې دادا ته وایه
خوشاله نه یمه له ناکامه کور کومه

په لنډۍ یو کې رېښتینې وینا، لوڅه او برېنده ژبه او مسایل انځور شوي دي.
دغه مسالې هم د محرومیت زېږنده دي.

▲ جانانه ستا مزگی نه شته
زما همزولي زانگو گاني زنگوینه

▲ کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوگ د کوناتو په سر ترنه

▲ په سپینه خوله یې غلی پرېوزه
لکه بورا چې په گل مراوي کړي وزرونه

▲ ټینگه مې مه نیسه په غېر کې
تي مې له خامو شیدو پک دي وبه چوینه

▲ جانانه بد مې اموخته کړي
چې خوله درنه کړم مرور گرځي مینه

په لنډۍ یو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافرۍ بېلابېل انځورونه وړاندې
شوي دي، مسافري د پښتو لنډۍ یو یوه خاص باب دی.

▲ مسافري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روضي به خدای رارسوینه

▲ ته مسافر شوي خواره زه شوم
خواره دې مور شه چې له غېرې دې شړینه

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصری یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ مسافری خورلي ياره
قربان، قربان دې له خيرنو جامو شمه

▲ چې علم وي عمل يې نه وي
لکه په خره باندې چې بار کړي کتابونه

▲ زما دې علم په کار نه دی
د اباسين څپې دې يوسه کتابونه

▲ طالبه خدايرو به ملا شي
په کتاب پروت يې يادوي شينکي خالونه

▲ چې خدای قاضي رسول شفي شي
هلته به پېش کړم د عاشقو درخواستونه

▲ په عاشق بد مه وايي خلکو
عاشق خو خدای و محمد يې پيدا کړه

▲ الف الله ج جبرائيل دی
م محمد دی د الله سلام ته ځمه

▲ زلفي مي مه لنډه موري
مار چې لنډی شي دوي سره خوله لگوينه

دا يوه لنډۍ ده، په دې لنډۍ کې د زلفو ارزښت او ښکلا څرگنده شوې، نو لنډۍ
هم په همدغه لنډ بحر کې يوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډۍ نوم په خپله په لنډۍ يو کې هم راغلی دی:

▲ لنډۍ کوه او بيا يې ليکه
چې په ټولي کې شرمېنده نه شي مينه

مصره: دا هم د لنډۍ یوه نوم دی، یوه روایت دا دی چې دا د یوې تورې له صفت څخه اخیستل شوی نوم دی، مصری توره یوه نوم دی، هغې تورې ته ویل کېږي چې تېره او برېښنده وي.

بل روایت دا دی چې **مصره** له مصرع څخه اخیستل شوی، همدارنگه دغه مصرع په مصري اوښتي ده، مصره خواږه یا چيني ته وايي نو په لنډۍ کې خواږه زیات وي.
مصره د مصري یا لنډۍ په ژبه:

▲ **مصري** په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا خو ورک له ملکه شینه

▲ **مصري** په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا یې پیغله ناسته وینه

▲ **مصري** دي ډېرې څو به یې وایم
ترڅو یې وایم د زړه درد مې زیاتوینه

ټیکۍ: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټیکۍ له ټیک اخیستل شوی دی، ټیک هغه گانه ده چې پرتندي را څرېږي. ښکلا یې د ټولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټیک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زیات پام ځانته را اړوي او ښکلي ده.
ټیکۍ د ټیکۍ یا لنډۍ په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ **ټیکۍ** مې ډېرې درته و کړي
په لا اله الا الله یې ختمومه

ټپه: ټپه د ټپي په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ **د ټپي** وار راسره کې ده
ماته بي واره ټپي خوند نه راکوینه

▲ دا نیمه شپه ده ټپې خوند کړي
څوک به مین وي څوک به ورک له ملکه وینه

▲ دا نیمه شپه ده ټپې وایه
څوک به مین وي څوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپې وار درباندي راغی
شفتل خورکې رنگ دې زېر وتبستېدنه

ټپه له ټپ څخه اڅېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لگېدو رامنځته کېږي، هم ټپ د یوه سخت گوزا له امله رامنځته کېږي او هغه ځای شین اوري. ټپ د هېرېدو نه وي، د پېغور ټپ خو بیا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اڅېستل کېږي، دا هم د دوه لاسو له اوازو را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو یوه اهنګین غبرګون دی.

بل روایت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ویلو پر مهال د زیات اغېز له امله یوه غور په یوه لاس ټپوي او له یه کرېانه! وروسته ټپي ته ځان جوړوي. دا هغه څرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روایتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روایتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسېقيت یا ریتم لري، د پښتو څپیز خجیز وزن پالي، لومړۍ مسره یې نه څپي او دوېیمه یې دیارلس څپي ده. تونیک جوړښت یې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې څلورمه او اتهمه مسره یې خجنه ده او په دوېیمه مسره کې یې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې توري
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

تو - تان - پا - خه - م - ما - نې - تو - ري
زه - د - مو - زي - د - ډو - ډۍ - څه - پر - و - ل - ر - مه

دوېیمه مسره یې په (ونه، یینه، ئنه، نه، مه، ه) وروستارو پای ته رسي، همدغو وروستارو د دغې شاعرانه وینا موسېقيت او ښکلا زیاته کړې ده.
ونه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی

په سر یې واورې وروي، چاپېر گلونه

ینه:

▲ مازیگری دی بنېرې مه کره

ته به د ناز بنېرې کوي، امین به شینه

نه:

▲ زما په رنځ جانان خبر دی

دارو خو نه کړي، تش مې نه کوي پوښتنه

مه:

▲ د یار مې پیغله خور په کور ده

نیستی د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډۍ دوېیمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکي مسره ده. که دا مسره ونه ویل شي نو لومړۍ مسره یوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

دا مسره په یوازې ځان انځور یا مفهوم نه بشپړوي خو چې دوېیمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوبینه

لنډۍ په خپلې تنګې ۲۲ څپیزې غبرګې لکه سین په کوزه کې ځایوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زیاتونې یا کمونې نه مني، که پر لنډۍ یو څوک څه ورزیاتوي، هغه د دې مانا لري، لکه په یوه پاخه دېوال پورې چې څوک خټې ټپي. لنډۍ زیاتره مهال د بنځینه وو له خوا ویل کېږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې بنځه تر نارینه له محرومیت سره زیاته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ویناوالي زیاتره بنځې دي او بنځینه احساس هم په کې زیات انځور شوی دی. لامل یې دا دی چې په پښتني ټولنه کې بنځې د نارینه وو په پرتله له محرومیت سره زیاتې مخامخې وي، بنځې له نارینه وو سره په غربت او خوارۍ کې شریکې وي. درد یې دواړه ګالي خو د یوازیتوب

او محرومیت څېړې تر نارینه وو بنځې زیاتې پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کې دعاشق او معشوقې د دیدنونو له پاره ځایونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلي گودر د لارې سر دلته جنی د خیر په غونده نه کېنې او نه د مړې خېټې پارسي غږوي، بلکې زیاتره دردونه جنی گالي. جنی د خپل لالي په مسافری ژاري او باران ته دسوال ځولی نیسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پې ورېږه
په مسافر اشنا مې نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري
واوري دې نه اوري چې لارې بندوینه

▲ باران د ځمکې ابادي ده
شیرینه یاره زه په تا اباده یمه

هلک یا عاشق بیا باران ته په دې دعا یا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را ورېږه
لیلا سالو لرې کوي لمد به شینه

بل نارینه په غریبې او خوارۍ پسې ورک وي، جنی د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسې پیسو پیدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هېندستان په میرو ورکه
تر گل نازکه یاره خدای به دې ساتینه

▲ د هېندستان په میرو ورکه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ څو چې دا شنه غنم لو کېږي
ما به لالی په ژړا ستړې، ستړې کینه

▲ یوه کال به نوره درته کېږم
زیارت خو نه یې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت یاسین را باندې وایه
په ما خولې د ځنګدن راغلي دینه

▲ خط مې لیکلو ته رایاد شوي
کلم مې مات شو کاغذ اوښکې تویینه

▲ جدایي مه راولي خدایه
مرګ مې قبول دی جدایي نه کېلومه

▲ بېلتون په لوړه غونډه ناست دی
کلم په لاس دی دوه یاران جدا کویڼه

لنډۍ: همدا احساس بیا په لنډۍ کې هم دښځینه له خولې را څرګندېږي چې له
خپل معشوق سره د مینې څرګندونه کوي:

▲ په عسکري دې خپه نه یم
خپه په دې یمه چې گوشتي ته دې لېږینه

لنډۍ: د سپینو او تورو جامو ذکر بیا په لنډۍ یو کې په دې احساس شوی دی:

▲ څنګه په سپینو جامو ګرځي
رب دې عاشق که چې خیرن دې و وینمه

په لنډۍ یو کې څوځنده یا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه څرګندوي
ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کاناو،
بوټو، ګودر، منګي او په ټوله کې له ناشعوره څېزونو سره خبرې کېږي.

▲ د مازیګر زېږیه لمره!
په روغو وایه د رنځورو سلامونه

د لنډۍ یو، تپو، ټيکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ ځمکې د خدای روی مې دروړی
چې خاورې نه کړې نازولي صورتونه

▲ د دامان باده یار ته وایه
د ځنکدن سلگۍ وهم تا یادومه
▲ سپینې سپوږمۍ حال راته وایه
چې مې جانان مجلس له چا سره کوبه

▲ سپوږمیه سر وهه راخبره
یار مې د گلو لو کوي گوتې رېبینه

د هنري ارزښت له مخې مور دوی ډوله لېنډۍ لرو:

۱: هغه لنډۍ چې په مصنوعي توگه رامنځته شوي یا بدیعي ښېگنې یا ادبي
صنعتونه یې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورگل چې د سبا شمال وهینه

▲ کد دې شمشاد زلفې دې پانې
دا نرۍ وروځې دې کوکنار کرلې دینه

▲ خبرې لنډې، لنډې و که
د لارې سر دی څوک به ځي څوک به راځینه

اسطوره هم په ولسي ادب کې یوه ځانگړی ځای لري، اسطوريي کیسې زیاتره
ولسي رنگ لري.

په لنډۍ یو کې (د پیري، ښامار، دبې، سیمرخ او...) اسطوري ډېرې تکرار شوې
دي، اسطوره هم د ولس د ذهنیت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس
له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي یا فولکلوري د
ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان راښيي:

همخولو ننگ راباندی و کری

د تا په سترگو کی پیریان دي

چی په تا راشی جوئی ماته راکوینه

د بنایيرو په کلی راشه

چی په سورکو شونډو دي تنده ماته کړمه

▲ بدری جمالی باکمالی

د ناز دلالي په خدا دي ستي کړمه

▲ بیلٹون ہنامار یہ لار کی یروت دی

د یاروگر اشنا می هېر شول منترونه

دې ته ورته په يوه شمېر نورو لنډيو کې هم دغه اسطوري په لنډيو کې انځور شوي دي. ،، (لال باجا، ۲۰۱۵ زېږدي).

خبره ۲. ز پوهنځی لال پاچا ازموڼ د د لنډی او دویمې پرته]]، کړی. ما مخنی لنډی او د پر تربیښی خنی اخیښتی، دویمتی او تله یی پاتی په دی لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټکیو کچه، ۱۳۹۴ لیږدی، (گڼه یی په: دانۍ)

نوم	راندونځی / لیکنه / ټپه	چاپ کال / ټاپه	ننګون د لاس، ټپه، ټکی او مصرو	لنډی لنډی	ټپه ټپه	ټکی ټکی	Mésréy مصری	منسوبی Related	تړلې-صوت Suffia Voice	کړه-صوت Action Req	خبره-صوت (Caution)	کنټرول (In control)
۲۰	د لاسی او دویمې پرته]]	لیږدی ۱۳۹۲	۹	۷	۷	۱۰	۵	منسوبی Related	تړلې-صوت Suffia Voice	کړه-صوت Action Req	خبره-صوت (Caution)	کنټرول (In control)
۱۶	لا پاجا / لایون		۹	۷	۷	۱۰	۵	منسوبی Related	تړلې-صوت Suffia Voice	کړه-صوت Action Req	خبره-صوت (Caution)	کنټرول (In control)
۱۵	تول		۹	۷	۷	۱۰	۵	منسوبی Related	تړلې-صوت Suffia Voice	کړه-صوت Action Req	خبره-صوت (Caution)	کنټرول (In control)

۱۵. ۲۰ لښتيليك: څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا از مون و، د لنډۍ او دوبيټي پرته!، ګرې. ما ځنې لنډۍ او د پر ترېشتي ځنې راڅېستې، دوبيټي او تله يې پاتې په دې ليکنه کې د لنډۍ يو، ټېو، ټيکۍ يو او مصرو کچي، ۱۳۹۴ لېږدي، (ګڼه يې په: دانۍ)

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډۍ يو په باره کي تر سرليک لاندې په مقاله کي په لاندې بڼه کښلي دي.

،، ما کال يوه نيم مخکې ،، د پښتو نظم ځينې توکي او اړخونه ،، تر عنوان لاندې يوه مضمون ليکلی و. په هغه کې مې د لنډۍ يو په باره کې هم څه ليکلي وو. زه خوشاله يم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدينو ترڅنگ، لږ تر لږه، د يوه تکړه ليکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واړوله. ښاغلی بهاند زما د ليکنې له دې اړخ سره چې لنډۍ مې، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتني مېرمنې د سواد له نعمت څخه بې برخې وې، د اکثريت او حتا (حتي) ټولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثريت لنډۍ د ښځو مال بولي، د نارينه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وايي زه د جهاني له دې نظر سره چې پښتني مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډۍ جوړولو وړ نه بولي مخالف يم او دا د يوې پښتني له استعداد منکرېدل گڼم او د ټولنې د يوه قشر پر استعداد باندې يې خاورې اړول گڼم. د لنډۍ يو په باب له پيل نه تر نن پورې ډېره سلنه فولکلوريستان په دې عقیده دي چې د لنډۍ يو ډېرې سلنې تخليقونکي، پښتني پېغلې او مېرمنې دي چې د بند ټولنيز چاپيريال او په دې چاپيريال کې پر دوی باندې د شويو ظلمونو انعکاس او د خپل دردېدلي زړه غږ يې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځينو ليکوالانو لکه حبيب الله رفيع، سليمان لايق او محمد اعظم سيستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې يوازې د ليکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقيدې د ردولو له پاره کفايت نه کوي بلکه بايد لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پېغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه گړۍ، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه يوازې په شعر او نثر کې له نارينه وو سره سيالي کولی شي بلکه د ډېرو نارينه ليکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه په رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوي سوه يا درې څلور سوه کاله مخکي زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلي.

نه یوازې یې سواد نه درلود بلکه د ټولنې ظالمانه حاکمو قوانینو د یوه پردې ځلمي سره د مینې د څرگندولو په بدل کې د هغوی سروونه غوځول. لږې به نه ځو، د یوه وېشتمې پېړۍ په شرایطو کې چې د لویو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځوانې نجلۍ ته د خپلې خوبې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او یا له ځلمي سره یوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بیا ډېر گران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سلیمان لایق خبرې را اخلې چې د لنډۍ یو په باب یوه لیکلې اثر په مقدمه کې یې د لنډۍ یو ډېره زیاته برخه د ښځو مال بللی دی، وایي چې ښځو د لنډۍ یو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې ږغ او چټ کړی دی او د عدالت غوښتنه یې کړې ده. ښاغلی سلیمان لایق یوه څو لنډۍ د مثال په توګه راوړي.

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژبو یاري کړه مرګ ته ورتلمه

▲ پلاره کوډله دې ایره شه
سورکۍ مڼه دې په کارغانو و خورمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته لیکي چې اوسنډ اعظم سیستانی هم د لایق د نظر په څېر همداسې گڼي چې د لنډۍ یو پراخه برخه د ښځینه له خوا تخلیق شوي دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهیر شینواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقیده دی چې د لنډۍ یو ډېره زیاته فیصدي د ښځو له خوا لیکل شوي دي.

لومړی خو زه د ټولو منقذینو، په تېره بیا د پښتو لنډۍ یو د څېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثریت لنډۍ ښځو او نجونو ویلي دي.

په دې لنډۍ یو کې یې د سوځنده مینې اظهار کړی دی، کله یې خپل ځلمي مینان د جنگ میدانونو، تورې وهلو، مرانې ته تشویق کړي دي او کله یې د اجتماعي بې عدالتۍ یو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شویو لنډۍ یو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډۍ رښتیا هم د ښځو ویولو) اوس هم د نارینه وو ونډه زیاته ده.

د پېښور د پښتو اکاډیمۍ مخکنۍ رییسې ډاکټرې سلما شاهین د پښتو لنډۍ یو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روڼې سندرې په نوم کتاب کې یې څه د پاسه پښخه لس زره لنډۍ راغونډې کړي دي. د کتاب په هر مخ کې درېوېشت لنډۍ راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوې، دوې مخه را وړول. نتیجه د هغو څېړونکو مخالفه ده چې گومان کوي د لنډۍ یو له سلو ډېره زیاته د ښځو له خوا ویل شوې دي.

۳۴۰-۳۴۱ مخونو په شپږ څلوېښتو لنډۍ یو کې یوولس ښځو ته منسوبې دي. د ۴۶۲-۴۶۳ مخونو کې د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه یوازې څلور لنډۍ ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲-۱۴۳ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه شپاړس لنډۍ، د ۲۰۸-۲۰۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه ۱۴ لنډۍ، د ۲۶۰-۲۶۱ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه ديارلس لنډۍ، د ۴۷۸-۴۷۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه شپاړس لنډۍ او د ۹۸-۹۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډۍ یو څخه یوازې شپږ لنډۍ ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو لیکوالانو، په تېره بیا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب څېړونکو او لیکوالانو نظریاتو ته احترام لرم خو صرف دوی نه پوښتنه ورڅخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د یوه لوی خان یا غریب پښتانه په کور کې یوه ښایسته نجلی پر کوم ځوان باندې مینه وي، د مینې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبو کې وکړي. د هغې پیغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که
پر سپین بارځو مې خولې دم ولاړې دینه

▲ دا پیغلتوب مې په غم زور که
خیالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر وکړئ؛ یوه پیغله په خپل کلي یا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مینې په سیالي کې د رقیبو ځلمیو ترمنځ په جنگونو کې څو ځوانان وژل کېږي، دا پیغله لا بیا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محیط کې یې ښايي پلار او کاکا په جگ سر گرځي. هېڅ نه ورته وایي!! او یا په وازه خوله نارې وې، خپل یار د خپل سپین بارځو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او څوک څه ورته ویلی نه شي یا نه ورته وایي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه
ما په همزولو کې ویل چې یار لرمه

نجلۍ د کلي په همزولو کې د یار نوم اخلي، د هغه په یاري ویاړي او لا پر اوږو باندې سر ورته پاته دی!

▲ سپوږمۍ د خدای روی مې دروړی
جانان مې مه رسوا کوه ماله راختنه

▲ سپینې سپوږمۍ ته مې خوله واخله
د کلا سیوري ته مې مه بیا په ډارنه

پېغله نجلی ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوايي له وېرې ترورمۍ ته ترجېح ورکوي، سپوږمۍ ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مینه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې یې کلي ته ورغلی دی. دا د خولې د اخېستلو له پاره د کلا سیوري ته گوښه کوي، د ډارن او بې غیرته خطاب کوي. آیا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته یوازې یوه دلیل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډۍ یو ویونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ویلي دي. بیا به نو سزا چا کومې پېغلې ته ورکوله. آیا دا خبره موږ منلې شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ویلي، هغه به یې خپرولي او د دوی راز به پټ ساتل کې دی؟ په تېره بیا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سونو کلونو زمانې ته ورسېږي.

د طالب جان او گل بشرې په فوکلوري داستان کې، د باچا لور پر طالب باندې مینه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح وکړي او یا یې پلار په خبر شي، میاشتي او حتا کلونه له هغه سره پټه مینه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتبه که را پور ته
ستا د کتاب تر حاشیو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتبه که را پور ته
په سترگو ږوند شي پر کتاب در وخته

له بده مرغه زموږ ځینو لویو محققینو دغه خیالي او د ناممکناتو مجموعي فوکلوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د رښتونو کیسو په سترګه کتلي او طالب جان او گل بشره او نور فوکلوري قهرمانان یې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فوکلوري نکلونو لنډ تحلیل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتاً مفصله اشاره کړې ده. دلته به ټولې خبرې د یوه لنډ مضمون تر حوصلې وټلې کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډۍ یو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او لیکي چې جهاني لکه څرنگه چې د پښتنو مېرمنو له لوري د لنډۍ یو د تخلیق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې یې د لنډۍ یو تاریخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم یوازې د څو تنو پوهانو او شاعرانو په ویناوو او لیکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر یوازې د نظریاتو راورل، په هغوی استناد کول د یوې عقیدې د ردولو او خپلې عقیدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډۍ یو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د یوه پښتانه شاعر په حیث د پښتنو د دې ښکلي فوکلور په افتخار کې ځان شریک ګڼم. خو زه وایم د لنډۍ یو د څلورنیم یا پېنځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره یوازې د یوې لنډۍ مثال راورل کافي نه دي.

زه وایم پښتنو د څلورو پېنځو زرو کلونو په جریان کې، د سیمې د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه یوازې د اوسېدلو سیمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبدیل کړي دي نو باید چې په خپلو لنډۍ یو کې یې د ویدي سرودونو، مهابهارت، راماین او... نورو شهکارونو په څېر د سیمو، خدایانو، تاریخي پېښو او قهرمانانو یادونه کړې وی. او که یې یادونه نه وي کړې نو بیا موږ په څښي استناد کوو.

یوازې احساساتي کلمات کفایت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وایي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به یې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له یاده وټلې او ثبت سوي نه وي. ویدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاریخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ایجاد کړي نه دي او یوازې مهابهارت د ایلیاد او اودیسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۸، ۱ میلیونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ ولیکل شي څو سوه کلونه سینه پر سینه انتقال او په دې جریان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که یوازې د سواد نه شته والی د لنډۍ یو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندې سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلې دي.

که موږ د درېو څلورو سوو کلونو د لنډۍ یو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه یقین لرم چې د څلور زره کاله مخکې لنډۍ یو څخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بیا هم د لنډۍ یو له لرغونتوب او قدامت څخه انکار نه دی بلکه وایم چې د یوه تحقیقاتي مضمون یا کتاب د لیکلو له پاره یوه څه دقیق او مستند دلایل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته باید په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاریخي، علمي، ادبي تحلیلونو او متونو کې له اټکل او قیاس څخه کار اخېستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحلیل مو پر روایاتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې یوه لیکوال د یوې لنډۍ د تاریخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی یوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکري راغلي
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

،، پورتنۍ لنډۍ ناکره ده، کره بڼه یې چې په تاریخ مرصع کې راغلي په لاندې بڼه ده:

▲ که د خانو لښکري راغلي
زه به ګوملي ته د یار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدي، ۱۲۱ چوپړی) او (شهبوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰ چوپړی)،،

لیکوال ادعا کوي چې خانو (کره: ملک خانو، ناکره: ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هېند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه یوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ویل شوې ده. البته هېڅ تاریخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال یا پښتانه قوماندان یادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کېسه کړي وي نو هغه یوازې فوکلوري ارزښت لري او د تاریخي پېښې په حیث استناد نه شو په کولی. موږ باید د خپلو ځوانو څېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بېځایه لیکنو مغشوش نه کړو.

پوهندوی آصف بهاند، چې زه یې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پېرزو دی، د لنډۍ یو د لرغونتوب په برخه کې، بیا هم د ځینو لیکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د گران اسدالله غضنفر یوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پیرمحمد کاروان او شپون نظریات یې را اخیستي دي. غضنفر صیب وایي، ما له ښاغلي کاروان او اوستاد شپون سره د لنډۍ یو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې ښاغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواگانو همزولي وبللې چې ډېر خوند یې را کړ. اوستاد شپون هم د لنډۍ یو په باب د لنډۍ یو غوندې خورې خبرې وکړې.

د ښاغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خوري خو شپون یوه څه په تفصیل ږغېدلی دی او باید چې همداسې ږغېدلی وي. شپون وایي زه له مارگن شترن سره تگاب ته تللی وم. د ده، اووه څلوېښت ژبې زده وې. یوازې یې د پښتو ژبې اووه لهجې یادې وې. دی هغه وخت اتیا کلن وو. غره ته یې وکتل وېي ویل:

▲ په لویو غرو د خدای نظر وي
په سر یې واورې اوروي چاپېر گلونه

او بیا یې موږ ته و ویل ،، که افغانستان تکه، تکه شي. که یې غرونه ونړېږي او سیندونه یې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډۍ یو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړی خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه څلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړ خبره ده. که سړی هر څو نایغه شي نو د یوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توگه چې یوازې د پښتو اووه لهجې یې زده وي، لږ تر لږه دوی کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب باید ښاغلي مورگنسترن د خپل ژوند څلورنیوې کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقیقاتو ته به یې، چې له ده څخه یې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چندانې وخت نه وای پیدا کړی.

خو مورگنسترن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې یانې شپږ اتیا کاله ژوند کړی دی. قسمت د اووه څلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پېرزو کړی. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مارگنسترن ډېرې ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنۍ کې سانسیکریټ ژبه زده کړې وه. لاتیني ژبه یې لا مخکې زده کړې وه او وروسته یې انگریزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړې. په ټولو ژبو یې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

البته موږ به د شپون صاحب په احترام پېنځه لس ژبې هم ورسره ومنو.

خو زه گومان نه کوم چې د مارگنسټرن په سطح يوه لوی عالم او مستشرق به د لنډۍ یو په باره کې، چې ساده او ښکلې فولکلوري ژانر دی، دونه بېځايه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نرېږي، نه سیندونه و چېري او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، رښتیا شي نو بیا په تشو لنډۍ یو کې د دونه لویو حوادثو د مخنیوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېر یوه درانه لیکوال ته، چې زه یې مضامین معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېځايه کلماتو، چې د نیمې خولې خندا ارزښت هم نه لري، په یوه ثانیه چورت وهلو نه ارزي، څرنگه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې یې ځای ورکړی دی. گودر:

یوه موضوع چې په پښتني لنډۍ یو کې ډېره زیاته راغلي ده هغه گودر دی. د گودر څخه پېغلې منگي ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر یوه د خپلې خوښې کړي ښکلې پېغلې سره پټه پارانه کوي. ډېرو خارجیانو به چې افغانستان یې یا نه دی لیدلی او یا یې پوره نه دی لیدلی. د دې لنډۍ یو څخه داسې اخیسته کړې وي چې گودر د پښتنو ځلمیانو او نجونو د دین او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فولکلوري ادب او رښتونو کیسو او پېښو په توپیر نه پوهېږي هم په دې عقیده وي چې گودر به یوه وخت د ځلمیانو او ښایستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د گودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د گودر په دوي کیلوميټري کې د نارینه سیوری هم څوک نه شي لیدلی او چې اوزگری هغه لوري ته ورشي سر یې غوڅېږي.

د گودر په باره کې ویل شوي لنډۍ د ځلمیانو تش خیال پلو او د زړه آرزو wishful thinking ده. د گودر په باره کې ویل شوي لنډۍ خپل فولکلوريک ادبي ارزښت لري. ځینې یې ډېرې ښایستي دي. یوه وخت به گودر نه وي خو دا لنډۍ به سوونه کلونه ژوندۍ پاته وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

▲ که دین کړې گودر ته راشه

زه به منگۍ په لپو ورو، ورو ډکومه

▲ گودر ته خُم را پسې راشه
زه به له نورو نجونو وروسته پاتې شمه

▲ گودر ته خُم را پسې راشه
ما په منگي کې پراتې راوړي دینه

▲ گودر ته خُم راپسې راشه
منگي مې دوی دي نړۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې ټول گودر په ښایسته کپړي
هغې نجلۍ ته مور منگۍ نه ورکوینه

د گودر او د گودر سره نږدې، د ځوانو مینانو ترمنځ د پټو ملاقاتونو په باب
ډېرې زیاتې لنډۍ ویلې شوي دي او د آدم خان او درخانی چې د نکلونو ډولونه یې
ډېر زیات دي، په یوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ لیږنه د گودر سره نږدې شوې
ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ یا نولس کلنۍ، څخه د گودر سره نږدې د
یوه ځلمي او بېغلې ترمنځ د اوږدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه
په یاد ده. زه گومان کوم چې دا مکالمه به د لنډۍ یو په کتابونو کې نه وي راغلې او
دلته یې راوړل بې گټې نه بولم.

▲ پر گودر راغلي برابره
یا خولگی راکه یا منگۍ درماتومه

▲ زه چې و تاته خولگی درکم
زه به د بوري مورکۍ څه خواب کومه

▲ مور ته دې داسې خواب ورکه
چې له منگي سره پر مخکه و لوېدمه

▲ مور به مې داسې راته وايي
منگۍ دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

▲ مور ته دې داسې خواب ورکه
منگۍ پر خټو زه پر کانو پرېوتمه

▲ زما د مورکې خواب دې و کړ
اوس مې پر سپېنه خولگۍ کښېکاره غاښونه

▲ خولگۍ دې داسې مزه راکړه
چې سپين نبات يې پر دوکان و شرماونه

له دې وروسته دوي لنډۍ په داسې لوڅو کليماتو ويل شوي دي چې زما له پاره يې دلته ليکل گران دي. د پښتو لنډۍ يو تر نيمايي زياته برخه، په ساده او ښکلې کليواله ژبه، د لوڅې او پټې مينې سندرې دي. نور نو تقريباً په هر باب يوه څه په کې موندل کېږي. سړی ویلی شي چې د کليوالو او مالدارو پښتنو د معاشري او اجتماعي ماحول تقريباً بشپړ تصوير دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځي دښمنۍ يو او ترېور گلوی يو په باره کې يا هېڅ لنډۍ نه شته او يا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثریت لنډۍ د سوځنده او ځلمۍ مينې خوږې سندرې دي. ماته د لنډۍ يو دغه مينه ناک او سوله ايز اړخ تر هر څه زيات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته يوې بلي مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وايي، د لنډۍ يو په باب د جهاني په نظرياتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وايي هر څوک کولای شي لنډۍ و وايي، په خپل نامه يې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډۍ يو ويلو او ليکلو يوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانۍ يو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ يې په خپل نامه نه شوای ثبتولی او لنډۍ به سینه په سینه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وايي چې هغه کسان چې وايي لنډۍ دي د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا يوه نا پوهېدنه يا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به يې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په يوه ځای کې داسې ليکلي دي:،

ځينې څېړونکي بيا په دې عقیده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړي کړي او ويي ليکي، خو په دې شرط چې لنډۍ به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقيدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې گواکې د لنډۍ يو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ويونکي يې څرگند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرگونو لنډۍ يو ويونکي څرگند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په ليکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزې.

دا چې زړې لنډۍ مور ته سینه پر سینه را رسېدلې دي علت یې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ یې لیکلې نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډۍ یو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه لیکل شوي وې او نه یې شاعران څرگند وه.

خو که چېرې یوه شاعر د سل گونو او زرگونو ښو لنډۍ یو د لیکلو استعداد ولري، مور څرنگه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محرومولی شو؟ پخوا چې لنډۍ لیکل شوې نه وې خو چا لیکلې نه شوی؛ اوس چې یې لیکلې شي، پرېږدئ چې په خپلو نومونو یې ثبت کړي او د رقابت په میدان کې ښي، ښکلې او غښتلې لنډۍ ایجاد شي. یانې د لنډۍ یو د اخیستلو والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې لیکل شوي نه دي او اولسونو سینه پر سینه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډۍ یو په ښایسته، موضوع، متانت او تاثیر کې ده.

که یوه لنډۍ ښایسته، سوچه او متینه وي؛ که یې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به یې حتماً خوښوي، سینو ته به یې سپاري، له یوې حوزې څخه به یې بلې ته نکلوي او خپل گډ مال به یې بولي. د شاعر له مړینې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسېږي.

بھاند وروسته لیکي چې ،، که د لنډۍ یو ثبتولو د بېلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځینو فولکلورپوهانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک یوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښايي پخوا به په عین تورو او عین مضمون لیکل شوې او ثبت شوې وي. هغه بیا څنگه کېږي، دا مسله به څنگه کېږي چې فولکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فولکلور یوه برخه ده. څنگه کې دی شي چې د خلکو مال دي د یوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بھاند صاحب! په عین تورو او عین مضمون که یوه بیت یا یوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک یې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کوم ډېوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره یوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وايي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشري او اجتماعي شرایطو را پېژندونکې فولکلوري ژانر بولو، که دا د مینانو او ځوانو عاشقانو د سوي مینې غلبې، د بېلتانه په اور کبابېدل، له ځینو ناورو کورنۍ یو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتۍ یو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلمیانو بغاوت بولو نو دا ټول شیان خو اوس هم موجود دي.

موږ څرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډۍ یو په فورم کې د مینې له اظهارولو او یا د اجتماعي بې عدالتۍ یو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ موږ به هغوی ته څرنګه و وایو چې تاسې د لنډۍ یو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړولو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوریدلي چې وایي د رباعي یا دوه ایزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ایزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره وروڼه هره ورځ په لس هاوو دوه ایزې، چې د هغوی د فولکلور یوه غني او ښایسته برخه او فورم دی نه تولیدوي؟ نو تاسې باید شاعرانو، په تېره بیا ځلمو شاعرانو ته دا وښایست چې تر کوم کال یا کلونو او یا زمانې پورې د لنډۍ یو جوړول او ویل اړین عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډۍ یو جوړول ناروا او د لایق صاحب په قول د فولکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لایق صاحب دا کار په ډېره رڼا ورځ غلا کول او د تاریخ مسخ کول بولي.

موږ د لنډۍ یو په فورم کې د ورته مضامینو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډۍ یو ویونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډۍ یو د ویلو تاریخ یې هم څرګند نه دی. ویونکي یې ښايي مړه وي او که ژوندي وي موږ یې نه پېژنو.

موږ به څوک د لنډۍ یو په غلا نیسو او څرنګه به یې اولسي، ملي او یا د ضرورت او امکان په صورت کې بین المللي محکمې ته سپارو. د مثال په ډول:

▲ په طبيبانو نه رغېږم
د یار په تش دیدن به روغ شم نه راځینه

▲ په طبيبانو نه رغېږم
زه ستا د حُسن تمانچو ویشلی یمه

د لنډۍ یو، ټپو، ټيکۍ یو او مصرۍ یو انگر
څېړنـچوپړي (ريسـرچ پانې)

▲ په طبيبانو نه رغېرم
زه سترگو تورو د ليلا وهلی یمه

▲ په طبيبانو نه رغېرم
ماله په کار دې د اشنا تش دیدنونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلو تومبلي دې په زلفو کې گلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلي ښکاره شوي لکه لمر په دیوالونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جینکو راورل په اوربل کې زېر گلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
ځلمي په سر د پولو ږدي لنډ کډمونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
د خاورو گاري نه شنرا د گنگرو ځینه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
په غم لړلي یارانې ستړی دي کړمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم
غم کې به مړ غم کې به تورې خاورې شمه

▲ په غم پیدا په غم کې لوی شوم وړکوټی مړ وی چې می نه لیدی غمونه

دا مثالونه په سل گونو دي او موږ د خپلو لوستونکو وخت نه سو ورباندې ضایع کولی. اوس خبره دا ده چې موږ به په دې لنډۍ کې کومه یوه اسیله بولو او څوک به را نیسو چې هلکو!!!؟ دا د اولس مال مو ولي غلا کړی او تاریخ او فوکلور مو څرنگه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر گران دی چې د لنډۍ یو، فرضي، غلا کوونکي مړه وي او موږ د چا د گریوان نیولو او د ډېر قهر (ځاڅ) په صورت کې د څېړلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس څوک او شاعر څوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ یې لیکلي او په اولس کې یې خپرولي، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر یا شاعران را ولاړېږي د خلکیانو او پرچمیانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترڅي شپې ورځې او غیر انساني شکنجې د لنډۍ یو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظیمونو تر منځ د جنگونو له امله د ښارونو د تباhe کېدلو په باب ټپي له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او لیکي. که اوس شاعر یا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرینو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرینو د بدو ورځو په باب لنډۍ لیکي د دې کار عیب (ویار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاریخ یوه فصل وي. شاعران به یې مړه وي او لنډۍ به یې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډۍ یو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه یې کالب کوم مقدس حیثیت لري. که موږ په دوولس سېلابي بحر کې د زرگونو غزلونو د لیکلو حک لرو.

د لنډۍ یو په خواړه کالب کې هم د زرهاوو لنډۍ یو جوړلو مستحق یو او حتا زه خو خپل ځوانان دي ته را بولم چې د دې خواړه کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامین ور واچوي او یوازي د بېلتون او غماز څخه په شکایت کولو بسیا نه شي.

البته ځوانان باید کوښښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولگو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شویو یا را ټولو کړو لنډۍ یو په کتابونو کې یې وانه چوي. په دې توگه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد څرگند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډۍ یو امانت، چې له بده

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلي وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بيا به له يوې خوا د اصیلو پخوانیو لنډۍ یو پر حريم باندې تېری هم نه وي شوی او په همدغه خواره قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پیغامونو د رسولو کار جاري ساتلی وي.

په لنډۍ یو کې د کیفیت او کمیت مسأله:

تر اوسه پورې چې څېړونکو د لنډۍ یو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خوارۍ او زحمتونه یې د ستاینې وړ دي، البته د هغوی په کارونو کې یوه لوی عیب دا دی چې د لنډۍ یو په نوم او شکل یې هر څه لاسته ورغلي دي هغه یې را غونډي کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو یې زیات کړی او د زیاتو او لا زیاتو لنډۍ یو د راغونډولو په مسابقه کې یوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د ښایستو او اصیلو لنډۍ یو رنگ یې بد کړی او خوند یې خراب کړی دی. د لنډۍ یو د راټولولو کار باید دوام وکړي. ښایي اوس هم داسې لنډۍ وي، زه یقین لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډۍ یو په کتابونو کې نه وي راغلي؛ خو تر وسته، وسته باید کیفیت ته پر کمیت باندې ترجیح ورکړه شي.

موږ داسې ډېرې لنډۍ لرو چې د شکل له مخې هېڅ نیمګړتیا نه لري. کټ مټ لنډۍ ده، خو د متن له مخې هېڅ خوند نه لري او له ورايه ښکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوې. د لنډۍ یو شمېر ورباندې زیات شوی دی.

دا لنډۍ ښايي د ډېرو زرو پاڼو څخه را نکل شوي وي؛ مګر د لنډۍ یو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توګه:

▲ په تېښته نه خلاصېږي ياره

مهر محکم دي د ياری ولگونه

▲ په توره ځان خاشي، خاشي کړه

زه به مرهم د سپيني خولي درباندي ږدمه

▲ په ځکندن کې راله راشه

په خمارو سترگو مي ته کېږده لاسونه

▲ په ځکندن مې ځان حضور کړه
کېنل مې لېان کړه چې بيا نه کړې ارمانونه

▲ خاونده ته مې مدد گار شي
نفس او شيطان مې اباسين ته غورځوینه

▲ د زني خال دې پېرنگی دی
ځکه دې پلار د انگریزي سلام کوینه

▲ د زړه مکان مې جانان لوټ کړو
د خوشالی سامان یې تول و چلاونه

▲ دلاله سړې پنرې په پښو کا
د فلانکي خان له پاره و غواره ملکونه

▲ دلاله شني لېنتي به و خوري
که په ورتلو دې جانان ونه ژړونه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شری سره یوه ځای نه کړې مینه

د دغه راز لنډۍ یو شمېر سل گونو او بڼایي زرگونو ته ورسېږي، خو هېڅ
وخت به د کتابونو له پانو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به یې اولسونه خپلو سڼو
ته ونه سپاري.

یوازې هغه لنډۍ د اولسونو په سڼو کې ځای نیسي او یوازې هغه لنډۍ زموږ د
غني فولکلوري میراث برخه کېدلې شي چې له خولو را و وزي او پر زړونو کېښي.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندې پنځوس کاله مخکې د لومړي ځل له پاره
اورېدلې او بیا مې تر نن ورځې پورې له یاده نه دي وتلې. په دې لنډۍ یو کې بڼایي
د ساده او معصومي پښتني مینې هغه رنگ پروت وي، هغه شرنګ و لري چې له
یوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بیا د وتلو لاره نه لري.

مسافری دی روزی مه شه

▲ زیارت کوم نه را رسپړي

▲ تر دی بوری توپک دی خار شم

سیورمی یر منخ د اسمان راغله

زه خواره ناسته مرور یخلا کومه

د پښتو فولکلور زیاته توجه غواړي. ویلیم جونز، جیمز دار میسنټر، تور برن او نورو د پښتنو د فولکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډیو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد گل نوري، پروفیسر سیال کاکړ، ډاکټري سلما شاهین او نورو خواخوږو زیار او زحمت جلا، جلا د ستاینې وړ دی او د پښتو ژبه به یې پوروړې پاته وي. خو د پښتو ژبې د فولکلور ډېرې برخې، په زیاته د فولکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زیاتې تاریخي پېښې په کې نغښتې دي، ډېر زیات کار نه اړتیا لري او زه یقین لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندري به د تل له پاره ضایع شوي وي چې زموږ د تاریخ ناسپړلي رازونه به یې ویلۍ.،، (عبدالباري، ۲۰۱۶، زیرېدی)

خبره ۲. ز عبدالباري جهاني ،، يوه ځل بيا د لنډيو په باره کې، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، تېو او تېکيو کچه، ۱۳۹۵ لېږدي، (کڼه يې په: دانې)

۱۵. ۲۱ لېنډيلیک: څېره ۲. ژ عبدالباري جهاني, يوه ځل بيا د لنډيو په باره کې, په دې ليکنه کې د لنډيو, ټپو, ټيکي پو او مصرو کچې, ۱۳۹۵ لېږدي, (گڼه بې په: دانې)

۱۶. د انځورونو، څېرو او لېښتليکو لړليک:

لومړي ټوک د انځورونو لړليک:.

- ۱:- د لټکې يا دوی سره مار (# ۱ انځور)..... ۱۸
- ۲:- دوی سره مار (# ۲ انځور)..... ۱۸
- ۳:- د لټکې يا دوی سره مار (# ۳ انځور)..... ۱۸
- ۴:- د لټکې يا لنډۍ (# ۴ انځور)..... ۱۸
- ۵:- د تور دوی سره مار يا چورنيا د نړۍ والي گنې گنه ۶۱۰۷۶ يا توره لټکه،
يا توره لنډۍ (# ۵ انځور)..... ۱۹
- ۶:- لنډۍ (# ۶ انځور)..... ۱۹
- ۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور)..... ۱۹
- ۸:- د دوی سره مار، لټکه يا لنډۍ (# ۸ انځور)..... ۱۹
- ۹:- لنډۍ (# ۹ انځور)..... ۲۰
- ۱۰:- لنډۍ خپل خواړه خوري (# ۱۰ انځور)..... ۲۰
- ۱۱:- د لنډۍ ايکسري (# ۱۱ انځور)..... ۲۰
- ۱۲:- لنډۍ په ډډمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور)..... ۲۰
- ۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سپڅه شي، زموږ
لر غونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه پېيلې يا شعر سره تشع کړی دی.
- ۱۳# (انځور)..... ۲۱
- ۱۴:- بڼکلي او خوړه لټکه، لنډۍ يا دوی سره مار، لنډۍ چمتو ده، څارني کوي.
رون بورم چې داسې مې و کينل د لنډۍ يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي
اړخ ونډی دی، زموږ لر غونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه شعر سره تشع
کړی دی. چې ورته لنډۍ وايي او ټولي ځنگېرني يې سره ورته دي..... ۲۱
- ۱۵:- وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور)..... ۳۰
- ۱۶:- ۶۸۸۲۹ وونډس، ټپ، (WOUNDS ۶۸۸۲۹) . (# ۱۶ انځور)..... ۳۰
- ۱۷:- درنځور يار ټپ (# ۱۷ انځور)..... ۳۰
- ۱۸:- د نورستاني مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټيکۍ چارپېريال انځور وي.
رون بورم چې داسې مې و کينل د ټپکۍ يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي
اړخ ونډی دی، زموږ لر غونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بڼه پېيلې شعر
سره تشع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، او ټولي ځنگېرني يې سره ورته
دي. (# ۱۸ انځور)..... ۳۷

- ۱۹:- ډاگیر - سره زرو - له یو آر څخه - ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله وړاندې ده. (# ۱۹ انځور)..... ۴۶
- ۲۰:- لوریستان - اوسپنزه - ژړو - ډاگیر - ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله وړاندې ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدي دی. (# ۲۰ انځور)..... ۴۶
- ۲۱:- ویسیکس - رافیار - تیستود - همفیشیري مصری. (# ۲۱ انځور)..... ۴۶
- ۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصری ۱ ایل جي. په ډانگ پيلي روڼ بورم چي داسې مې و کښل د مصری یو له پاره، کت مت يې همدا فلسفي اړخ ونډی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصری له یوه بڼه پېيلي (پېران، اشلوک، شېر یا شعر) سره تشبې کړی دی. چي ورته مصری وايي، او ټولي ځنګېرنې يې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)..... ۴۷
- ۲۳:- خوندي شوی انځور د مصری ځاګري له مصری توري سره. چي د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه يې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور)..... ۴۷
- ۲۴:- خوندي شوی انځور د مصری ځاګري له مصری توري سره. چي د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه يې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور)..... ۴۷
- ۲۵:- مصری سکیمیتارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور)..... ۴۷
- ۲۶:- یو آر - سیمېتار - د- ډېلیو اي بي. مصری (# ۲۶ انځور)..... ۴۸
- ۲۷:- ډاګیر - د هډوکي لاستي والا مصری (سپین موتي مصری) (# ۲۷ انځور)..... ۴۸
- ۲۸:- مملوک - نېکمر غه - مصری - د محمد رسول الله مصری (# ۲۸ انځور)..... ۴۸
- ۲۹:- توره - املاش - دودیزه - زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور)..... ۴۸
- ۳۰:- می سینین - ډاګېر - د ځمريانو د ښکار مصری (# ۳۰ انځور)..... ۴۸
- ۳۱:- د محمد رسول الله مصری (# ۳۱ انځور)..... ۴۸
- ۳۲:- د لیکاني یا کلم په بڼه څو خوري مصری. (# ۳۲ انځور)..... ۴۸
- ۳۳:- د لنډۍ یو، تپو، تیکۍ یو او مصری یو، د رنگونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنگونو د ټاکلو کړنلاري انځور. * زه څو سکړینو څخه په یوه محال ګټي اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور)..... ۶۷
- ۳۴:- ګل باچا الفت د پښتو سندري کتاب چي ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور. * ما يې انځور باستلی دی، د پڅښتې يې سور څکی نت سور رنگ لري. (# ۳۴ انځور)..... ۱۰۵

- ۳۵: ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)،
۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې
ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصری، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې
شوي دي. * مایې انځور باسټلی دی، له A۴ یې د چوپړو (مخونو) جوسه
لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور) ۱۰۶
- ۳۶: - محمد دین ژواک د پښتني سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لېږدي ج چوپړي
انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او
سريل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې
په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصری، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوي
دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصری، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزي کې صدیق
الله رښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * مایې انځور باسټلی دی، له A۴
یې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۶ انځور) ۱۲۰

لومړي ټوک د څېړو لړلیک:.

۵. ۱ څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو ۱۰۰۰۰ لیکل شوي شعرونو)،
۱۴ ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال
۵. ۲ څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو ۱۰۰۰۰ وېل شوي شعرونو)،
۱۴ ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال
۱۰. ۳ روښنایی یا رڼا د لنډۍ څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنگوالی
۵۷
۱۰. ۴ څېره ۱. ۲. ۱ پېنځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو
نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو
کود)، ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال ۶۶
۱۴. ۵ څېره ۱. ۳ الف زما د کتاب څلېر کې د دود څخه زما د لنډۍ یو، ټپو،
ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (ګڼه یې په:
دانې) ۹۵
۱۴. ۶ څېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍ یو او زما په ایزو کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو
او مصری یو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱ - ۱۶ (ګڼه یې په: دانې) ۹۵
۱۴. ۷ څېره ۱. ۳ ب له دې ټولو ۱۱ راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او
مصری د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپړپړي. ۱۰۴

لومړي ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

۱. ۱۴. ۱ لښتیلیک څېره ۱. ۳ پ. و، څلېر کې د دوو دود، زما په لیکي کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې ۲۰۰۶ - ۱۷ (گڼه یې په: داني)..... ۹۶
۱. ۱۴. ۲ لښتیلیک: څېره ۱. ۳ ت. زما اېزو کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (گڼه یې په: داني)..... ۹۶
۱. ۱۵. ۳ لښتیلیک: څېره ۲. الف گل پاچا الفت و، پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، (گڼه یې په: داني)..... ۱۱۹
۱. ۱۵. ۴ لښتیلیک: څېره ۲. ب محمد دین ژواک و، پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکي، په نننيزې د ج چوپړي کې د صديق الله رښتين د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۳۴ لېږدي، (گڼه یې په: داني)..... ۱۲۳
۱. ۱۵. ۵ لښتیلیک: څېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه و، پښتو څېړنې ،، د پوهاند صديق الله رښتين په اوومه گڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صديق الله رښتين د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه یې په: داني)..... ۱۲۴
۱. ۱۵. ۶ لښتیلیک: څېره ۲. پ پښتو ټولنه و، پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتني مېرمنې يوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۵۴ لېږدي، (گڼه یې په: داني)..... ۱۲۸
۱. ۱۵. ۷ لښتیلیک: څېره ۲. ت پښتو ټولنه و، پښتو څېړنې ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډۍ یو کې د تغير او بدلون پروسه، څلورم او پېنځه دېرشم چوپړي کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچې، ۱۳۶۱ لېږدي، (گڼه یې په: داني)..... ۱۴۵
۱. ۱۵. ۸ لښتیلیک: څېره ۲. ت - ۱ قلم ټولنه و، چي لايق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د باز محمد عابد ثبت او

- کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کي د
لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي،
۱۳۶۱ لېږدی، (گڼه يي په: داني) ۱۵۸
- ۹.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ب، د پښتو شعر ځمکچپوهنې (هندسي) جوړښت
،، محمد محمد اسمعيل يون، ۷ او ۱۳۸
چوپړي، کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او
مصری یو کچي، ۱۳۷۷ لېږدی، (گڼه يي په:
داني) ۱۶۱
- ۱۰.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. ج، د پښتو دولسي ادب لاري،، څېړنوال دوست
محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کي د
لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي،
۱۳۸۵ لېږدی، (گڼه يي په: داني) ۱۶۵
- ۱۱.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. چ جانان، د پښتو لنډۍ یو کي محروميت،، په دي
ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو
کچي، ۱۳۸۵ لېږدی، (گڼه يي په: داني) ۱۷۰
- ۱۲.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. خ، د پښتو اولسي شاعري کي د ټپي اهميت،،
فياض علي شاه اخونزاده، ليکنه کي د لنډۍ یو،
ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۶ لېږدی،
(گڼه يي په: داني) ۱۷۵
- ۱۳.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. څ محمد حامد حلیمي، د لنډۍ د گلونو په سمندر
کي،، په دي ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او
مصری یو کچي، ۱۳۸۶ لېږدی، (گڼه يي په:
داني) ۱۸۴
- ۱۴.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. خ ولايت خان خدران، د پښتو لنډۍ یو په اړه يوه
څو خبري،، په دي ليکنه کي د لنډۍ یو، ټپو،
ټیکۍ یو او مصری یو کچي، ۱۳۸۷ لېږدی،
(گڼه يي په: داني) ۱۹۰
- ۱۵.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو، د پښتو کي لنډۍ څه ته وايي؟
،، حبيب الله رفيع د مرکي کښلی متن، ليکنه کي
د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي،
۱۳۸۹ لېږدی، (گڼه يي په: داني) ۱۹۴
- ۱۶.۱۵ لښتيلیک: څېره ۲. د ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکي
د پوښتنو ځوابونو کي، د پښتو لنډۍ ژوند
څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي،، په دي ليکنه

- کي د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو کچي،
۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په: دانې) ۲۰۴
- ۱۷.۱۵ لېنتيلیک: څېره ۲. د محمود نظري، په لنډيو کې طنزي او خندونکي
توکي، په دې ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو
او مصری یو کچي، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په:
دانې) ۲۱۰
- ۱۸.۱۵ لېنتيلیک: څېره ۲. ر سرباز خان، پښتو ادب کې د ټپي يالندۍ مقام
، په دې ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او
مصری یو کچي، ۱۳۸۹ لېږدي، (گڼه يې په:
دانې) ۲۲۲
- ۱۹.۱۵ لېنتيلیک: څېره ۲. د پوهنمل سرفراز مومند څخه، د ډيپلوم
اېنجينېر عبدالکادر مسعود غوښتنه، په دې
ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری یو
کچي، ۱۳۹۱ لېږدي، (گڼه يې په: دانې) ۲۲۵
- ۲۰.۱۵ لېنتيلیک: څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون، د لنډۍ او دوبيتي
پرتله!، کړې. ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتۍ
ځنې راخېستې، دوبيتي او تله يې پاتې په دې
ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصری
کچي، ۱۳۹۴ لېږدي، (گڼه يې په: دانې) ۲۳۵
- ۲۱.۱۵ لېنتيلیک: څېره ۲. ژ عبدالباري جهاني، د يوه ځل بيا د لنډۍ یو په
باره کې، په دې ليکنه کې د لنډۍ یو، ټپو،
ټیکۍ یو او مصری کچي، ۱۳۹۵ لېږدي، (گڼه
يې په: دانې) ۲۵۲

۱۷. د کره لیکنی پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅي په سټه په لاندې لښتیلیک کی کښل شوي:

بېلگې:-

وی د ابېڅي په سټه مانا، د چوپړي گڼه له ټکی لرونکي کامې او ټکي نه
ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.

۱. اي (ا، الف)

ابا:

پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور
میره، والد.؛ ۷۳ چوپړي کې (پاڼه کې، مخ کې، صفحه
کې، مخگڼه کې) شتون لري.

ابېڅه:

یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لږ نوم دی یا مفرده ښځېنه
وی ده. لکه: ا (اي)، ب (بي)، ت (تي).؛ ۷۶

ابېڅي:

ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وی ده، ټول توري، ټوله
الفبا، الفابيټ له اي څخه تر يي پورې.

لکه: زمور د پښتو ژبي ۷۶ ابېڅي:

الف، ا، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ،
ز، ژ، بر، س، ش، ښ، غ، ک، گ، ل، م، ن، ڼ، و
(اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله
هي (ه يا ه)، زورکی هي (ه يا ه)، ي، ي، ی، ی، ی، ی
ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق

دودیز: ا؛ غږېز (فونوميک): a؛ نوم: اي (اه، زور)؛
بېلگه: اره، ار؛ غږېزلیک: ar, ar.

؛ ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹،

۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کې شتون لري (او ۲۸ واري نور

په بېلا بېلو چوپړو کې راغلی دی).

ابېڅي:

یوه توری، یوه حروف، نر لږ نوم دی یا مفرده نر ویکی
دی. ا (اي)، ب (بي)، ت (تي).؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳

او ۲۷۸ چوپړو کې راغلی دی.

ابېڅي

ډېر نوم د تورو دی نر وی ده، ټول توري، ټوله الفبا،
الفابيټ له اي څخه تر يي پورې.

لکه: زمور د پښتو ژبي ۴۹ ابېڅي:

الف، ا، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ،
ز، ژ، بر، س، ش، ښ، غ، ک، گ، ل، م، ن، ڼ، و
(اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله
هي (ه يا ه)، زورکی هي (ه يا ه)، ي، ي، ی، ی، ی، ی

- ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ۲۷۳؛
 مشغول. ۱۲۵ او ۲۵۳
 راگ دی: سا دې دې گي دې ما نا دې په دې گي ما پانې
 سا. ۲۶۰؛
 ملگری، دوست، انډیوال. ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (ټول)
 ټال ۴۶ واري نور)
 انگر: اکر، حالت او وضع (بد انگر) ۲۶۰؛
 اوب: اوبدل يا (بافت) ۷۶؛
 اوږد پړاوی. ۶؛
 اوږد عمری. ۶؛
 یوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو
 راولي، د طبیعت ژبه ده چې زې روح شیان په خبرو
 راولي، بردابنت، طاقت، ظرفیت، څرگند والي او ځانگړنې
 یې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وايي
 چې د یو شي په باره کې په ذهن کې پلان جوړوي او بیا
 یې د خطونو په واسطې سره ترسیم او تیاره وي. ۲، ۳،
 ۱۰ او ۲۸۷، ټول ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

- آر: اصل. ۶؛
 آروټی: شرطی. ۶؛
 آند: فکر، نظر، اند. ۶؛

۳. بي (ب)

- بور: راتول. ۲۶۰؛
 بورولي: راتول کړي، راتولولي. ۲۶۰؛
 بورم: راتولوم. ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷۶، ۲۵۳ او ۲۵۴
 بوروم: راتولوم. ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵
 بولن: معقول، بولني (معقولي). ۲۶۰؛
 بیدیا: ټټنگ، بیابان، دښته، صحراء. ۲۶۹؛
 بېلگه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ۴، ۱۲، ۱۳، ... او ۱۷۹ (۱۴)
 واري نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی

۴. پي (پ)

ساعت، وار. ۴. ۲۶۱	پار:
چپه، نسکور، ژيرمخۍ، زيرمخۍ، ملامت. ۴. ۲۶۱	پړ:
نسل. ۴. ۴۶	پښت:
قافيه. ۴. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴	پښېله:
اړخه. ۴. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ دانې نور شتون لري.	پلوه:
منزل. ۴. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳	پور:
زوکړه. ۴. ۳۸ او ۲۷۰	پيدايښت:
کائينات. ۴. ۲۶۱	پينۍ:
اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۴. ۲۵ او ۳۱	پېيله:
پېيله، اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۴. ۲۵ او ۳۱	پيړن:
	۵. ټي (ت)

مواد. ۴. ۹، ۲۲، ... (ټول ټال ۱۸ واري نور)
په پرتيا تورن، ملامتيا. ۴. ۲۶۱

۶. ټي (ټ)

ټپه: د وۍ يا ويکي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوي سري
پېيلې (پيړن، اشلوک، شېر يا شعر) ته وايي چې د ټپ
سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې، څرنگوالی او
څرگندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی،
هېښونکی، سندريز، خوږ، گڼلی، منلی، له اند، پند،
احساس او تخيل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو
نيکونو او نياگانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، بن، ډ، ر، ن، ی
او ... څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له
زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت
يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بني) يې پرته له
ادبي بيرغي کولو (فلگياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په
خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپي د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له
دفتنگونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنگونه د ټپي توکي دي
لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شيرينه، گرانه، يا
الله، يه، و!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله
وۍ!!، وای!، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه
کربانه، کنه او داسې نور... .)،

د پېښلې یا قافېي کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید ده (زموږ خپله ده، هـ یا هـي، ، چې ورته وره ده، روغه ده، کوشنۍ ده، لنډه ده، دوی سترګې ه ده، دوی سترګې والا ده، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غرن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو ټپو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته، او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دویمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ۴. ۷، ۲۶، ... ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ واري نور)

ټپه یې یوون نوم دی، یا مفرده وی یې ټپه ده او ټپه ډېرونم ټپو (نارینه وی) او ټپې (ښځینه وی) کېږي. ۸، ۷، ۱۰، ... ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ واري نور)

د وی یا ویکيې له پامه ټپه ایزه هغې درې سرې پېيلې ته وایي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو وو، ښ، ډ، ږ، ن، ی او ... ، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له

ټپې:

ټپه ايزي (ټپيزي):

ادبي بیرغی کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کنبلی شي.

د کوشنۍ تپه ایزی د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارنویکیو پرته دی. (دفتنگونه، الیده، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلي یا کلمې دي چې سندرې، اهنګ، ترنگتوک، یې لا خوړوي، په بله مانا دفتنگونه، غبرګېرونه یا واکه مرکب، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یوستووی اواز یوه وار پتلیز له خولي راوزي د یوه غبرګېر لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه وي، او زورکی واله یې یا درنه یې وي، او داسې نور. دفتنگونه، غبرګېرونه، ناتروویکي، تروویکي، ستربل، اوستربل، پارنویکي، بلنویکي، اندېښنې، هیجانې چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، ځانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، وای!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای، وای وای. نو، الله، او، گرانه!، یه کرانه!، یه پښتیا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس ځانه!، لغمانیه!، یه که څاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره!، وی اه!، دغه راز هو، نه، بڼه، څنګه، ولي...، نومري ټول د تپه ایزی (ټپیزی) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او دیرای وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښلې کلمې یا غونډلي لري لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنگتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره لنډۍ ایزه باید ده (زموږ خپله، وه، هیا هی، چې ورته وره، ه، روغه، کوشنۍ، لنډه، دوی سترګې، وه، دوی سترګې والا، یا عینکو والا، عصري او ځانبودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غرن اواز پایته رسېدلي وي، تپه ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې تپه ایزی، د لومړۍ او دوېمې مسرې څلورمه او اتمه

څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خور غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېر شتمې څپې خور غږې د تپه ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د تپیزې یوه بل رنډه توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه یې یوه څپه کېږي او له موسقي پلوه خور غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني توکونه په یوه پېر کې له دغو درېو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېر شتمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره تپه ایزې ته یوه خور غږې وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپه هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، تپې، تېګۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پېيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دېفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلي، لوبۍ، سندري، چاربيتۍ، سپینۍ (ازادې پېيلې)، کېسه ګۍ، د اتن غبرګۍ، درې څپیزۍ، څلور څپیزۍ، پېنځه څپیزۍ، شپږ څپیزۍ، اووه څپیزۍ، اته څپیزۍ، نهه څپیزۍ، لس څپیزۍ، هایکوبۍ، موندۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کینتوزۍ (سانتي)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپېيليزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ دي ټولو پېيلو سره د سګالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالۍ ولري، د دي له پاره چې دا ټول په ډېرې ښه له درې مسرو څخه رغښت

موندلی دی او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رت بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېيله د څو سره ټپه ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېيله له درو سره ټپ یا درو سره زخم یا درې زخمه یا درې ټپه، درو سره ټپه ایزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ایزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ایزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ایزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ایزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ایزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ایزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ایزې سره... ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لري. ۴. ۲۶۲، ۶۶۶ ټول ټال ۱۴ نور.

واړه، درست. ۴. ۱۷

سويي لوري، کوزې، لاندې. ۴. ۲۶۵

د وی له پامه ټیکۍ هغه دوي سرې پېيلې ته وايي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

ټول:

ټپه:

ټیکۍ:

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د اېڅو، ډ، ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ...، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکرې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (رائلونکي ښي) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنگونو او پارنوییکو پرته. (دفتنگونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا

الله، یه، وای، وای، وای، وه، وه الله، الله وی، ای، وه الله وی، وای، وای، وای، وروره، یه پښتونه، یه کربانه، کنه ...)، د پښېلي (قافيي) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید ده (زموږ خپله وه، ه یا هی،، چې ورته وره وه، روغه وه، کوشنۍ وه، لنډه وه، دوي سترګې وه، دوي سترګې والا وه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غرن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېپله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکۍ یو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنگونو پرته، او دویمه ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ۳۸ چوپړی او ۲۳۲ واري نور راغلی دی

ټیکۍ یې یکره وی (یوون ویکۍ یا مفرد لغات) دی یا د ټیکۍ ډېر نوم دی. ۴. ۲، ۶، ۲۶۶... (۷۳ واري نور راغلی دی)

ټیکۍ یو:

د وی یا ویکي له پامه ټیکۍ ایزه هغې درې سرې پېپلې ته وایي چې د څو سره ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېپله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو وو، ښ، ډ، ږ، ن، ی او ... ه، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

ټیکۍ ایزې
(ټیکیزې):

زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټیکۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارنوییکو پرته دی. (دفتنگونه، الیده، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره، اهنګ، ترنگتوک، یې لا خوړوي، په بله مانا دیفتنگونه، غبرګغږونه یا واکه مرکب، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یوستوی اواز یوه وار پتلیز له خولي راوزي د یوه غبرګغږ لومړۍ توک یوه خپلواک او دوېم توک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه، وی، او زرکی واله یې یا درنه یې، وی، او داسې نور. دیفتنگونه، غبرګغږونه، ناټروییکی، تروییکی، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیجاني چغې، لکه: الله وی، وی، او، نو وی،!!، جان، ځانه،!، خانه،!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، په، وای،!، وه،!، وه الله، ای،!، وه الله وی،!!، وای، وای وای، نو، الله، او، گرانه،!، په کرېانه،!، په پښتیا،!، په ځلمیه،!، هه بچیه،!، فردوس خانه،!، لغمانیه،!، په که څاره،!، ای الکه! وروره،!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولی...)، نومړي ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېرې وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښلې کلمې یا غونډلې لري لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېمې درېیمې، څلورمې او پېنځمې مسرې په پای کې ترنگتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره ټیکۍ ایزه باید ده (زموږ خپله، وه، ه، یا هی، چې ورته وره، روغه، کوشنۍ، لنډه، دوی سترګې، وه، دوی سترګې والا، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په اول یا غږن اواز پایته رسېدلی وي، لنډی

ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او د لومړۍ ټیکۍ ایزې څلورمه او د دویمې ټیکۍ ایزې پېنځمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنگونو پرته.

د هرې ټیکۍ ایزې، د لومړۍ او دویمې (د پورتنۍ څلور سرې مسرې درېیمه، او د پېنځه سرې مسرې څلورمه) مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې (پاینۍ مسرې)، څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا ټیکۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خور غږې یا ترنمې څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه (د پېنځه سره ټیکۍ ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېښتمې او نهه څلوېښتمې) څپې خور غږې د ټیکۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د ټیکیزې یوه بل رنګه ټوک گڼل کېږي او نه شتون یې رغبت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خور غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې او څلوېښتمه

(د پېنځه سره ټیکۍ ایزې یې نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېښتمې او نهه څلوېښتمې) زورنې څپې له یوه څه اغېز سره ټیکۍ ایزې ته یوه خور غږې وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپه هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمې ټوک کېدای شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغبت پنځ کوي، د ایزې غوره ټوک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پشیلې، ځانگړې ځانگړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنکینه پاینۍ څپې ولري، د دیفتنگونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انگۍ، لنډکۍ، بگتۍ، کپسۍ (شپې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیټۍ، سپینۍ (ازادې پیلې)، کپسه گۍ، د اتن غبرگۍ، درې څپیزۍ، څلور څپیزۍ، پېنځه څپیزۍ، شپږ څپیزۍ، اووه څپیزۍ، اته څپیزۍ، نهه څپیزۍ، لس څپیزۍ، هایکویۍ، موندۍ (سر پرېکړۍ)، انځورگۍ، کپنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپېښلېزۍ، ناپېلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره.

نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رت بېلوالی یا گردنۍ فرق یې وکولې شي، ورته گڼلې وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټیکۍ ایزې د څپې شمېر بېلگه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ څپیزې وي، څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ څپیزې وي، پېنځه سره ټیکۍ ایزې ۴۹ څپیزې وي، شپږ سره ټیکۍ ایزې ۵۸ څپیزې وي، اووه سرې ټیکۍ ایزې ۶۷ څپیزې، اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ څپیزې وي، او نهه سرې ټیکۍ ایزې یې ۸۵ څپیزې وي او لس سره ټیکۍ ایزې ۹۴ څپیزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ څپیزې رانېلولې لری لري او څلور دانې وویل شي. خوند رنگ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په سټه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ څپیزې وي چې دوی دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې ټیکۍ ایزې دي اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره ټیکۍ ایزې یا پېنځیزونې ټیکۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره ټیکۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپينې ته را اوباسې چې
زه خپل د ژبې يوه څو سره پېيله د څو سره ټيکۍ ايزې نوم
باندې نوموم، چې دې پښتو څلور او پېنځه سره پېيله له
څلور سره او پېنځه سره ايز ټيک، پېنځه سره رې رمټ
ايز يا پېنځه سره سم برابر ايز او ايزې سره تشع کوم،
چې ورته ټيکۍ ايزه وايي، په دغه ډول څېړې لري، درې
سره ټيکۍ ايزې، څلور سره ټيکۍ ايزې، پېنځه سره ټيکۍ
ايزې، شپږ سره ټيکۍ ايزې، اووه سره ټيکۍ ايزې، اته
سره ټيکۍ ايزې، نهه سره ټيکۍ ايزې او لس سره ټيکۍ
ايزې... په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناوېتوب
درناوې ته چې په همغه شېبو او چارپېريال کې ويل کېږي
نوموم يې. ټولې ځنگېرنې يې د ښادۍ د دې شېبو سره
ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، يوازې د
ناوې ستاينه په کې کوي همدغه چارپېريال سره ډېرې
ورته ځانگړې ځانگېرنې لري. ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. جې (ج)

جانان: زما ريضائي نوم دی، زما ريضايي مور را باندې جانان
نوم ايښی و، په دغه نوم به يې نومولم، ۲: (لالی،
معشوق، حبيب، محبوب. ۹، ۲۵۷ او ۵۴ واري نور.
جرگه: د پښتنو دود مجلس چې هلته فيصله کېږي. ۱۰۳،
۱۵۲ او ۲۸۳
جغات: کوشش، رېر، زيار، زحمت. ۱۲ او ۲۷۸
جگړې: جمع وی ده جنگونه، مفرده وييکي يې جگړه. ۱۵،
۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱
جنبان: لمرزنده، لمرزیدونکی. ۲۷۰

۸. چي (چ)

چوپړي: چوپړی یا مخ، پاڼه، ورقه، صفحه يې يکر وی ده، لکه د
کتاب او داسې نورو چوپړی. ۲، ۹، ... ۲۸۸ او ۳۸
واري نور ټول ټال کښل شوی.

۹. ځي (خ)

خاڅ: غصه، قهر. ۴. ۲۴۹
 ځانگړي: خاصه. ۴. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ واري نور.
 ځانمني: کړجنی، مغرور. ۴. ۲۷۱
 ځغ: غويانو په اوږو يې ږدي، سپاره تر، موټي، پال، تير،
 رسی، جُوندي او غويه کنترول وي. ۴. ۲۷۱

۱۰. څي (څ)

څارل: تعقيبول. ۴. ۱۱
 څپيزو: څپه پيزو. ۴. ۲۷۱
 څڅېکۍ: گرندۍ، چټک، تيز، ژر، رټ، بيره. جمع وی يې څڅېکي
 ۴. ۲۷۱

څلېر: د بېديا تالاو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا
 حوض، د صحرا ډنډ، د ټينگ حوض، د بنټي ډنډ، په
 دشته کی ډنډ په ټينگ کی ډنډ په بېديا کی تالاو، جوړ،
 ترېلی، اود. ۴. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او
 ۲۸۸

څورلېڅ: څورلېڅی، چورلېڅ، لټ، محور. ۴. ۲۷۱

۱۱. ځي (خ)

خولگی: وره خوله، کوچنی خوله، مچو، مچي، مچکه، چپو،
 خولگوټۍ. ۴. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... او نور ۱۷ ټول ټال
 راغلی

۱۲. دي (د)

دا په دا: په دي سبب، په دي وجه، په دي خاطر. ۴. ۲۷۱
 داني: گڼه. ۴. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور).
 دد: ځناور، څيرونکی څاروی، څيرونکی ژوی، وحشي
 حيوان. ۴. ۷۶

ددو: د دد جمع ده، ځناورو، څيرونکي څاروي، څيرونکي
 ژوي، وحشي حيوانات. ۴. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او
 ۲۸۸

درناوې: د درناوی يې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځيگی،
 ځيگتوب. ۴. ۲۷۰.

دود: دستور، د ژوند تگلاره، رواج . ۴۴، ۴۹ او ۴۹ واري
په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.
دوې هومره، دوې چنده. ۴. ۲۷۱

دوې گرایه:
۱۳. دې (د)

مطمعین، باوري . ۴. ۱۹۱، ۱۹۲

۱۴. ري (ر)

رپ: ثانيې ۱۰۰ برخه. ۴. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱
رت: تیز، گرندی، څڅبکی . زور، په زړه ببر، تکره سر
تېره: بې بلکه: څرگند، بر جسته، وتلی. ۴. ۵۱، ۲۶۵،
۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱
رتی: تیزپیغله، گرندی پیغله، څڅبکی پیغله. ۴. ۲۷۲
رغاوه: صنعت. ۴. ۲۷۲

۱۵. ري (ر)

۱۶. زي (ز)

زده کړه: تحصیل. ۴. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲
زرغون: شین، سمسور، زراع، شنه. ۴. ۱۷۶
زوکړه: پیدایښت. ۴. ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴،
۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

۱۷. ژي (ژ)

ژبپانگه: وېبپانگه، وېبزرمه، ویکلري، ډیکشنري، (ذخیره زبان)
. ۴. ۲۷۲

ژاپان: ۴. ۲۷۲

ژمنه: وعده. ۴. ۱۹۲

ژی: غاړه، کناره، جی، پیڅه، څنډه، ۲) ژي: د اوبو
مشک، ۳) ژي: د پښتو الفباء لیکل شوی او کاپي شوی
۲۰ حروف، ۲۰ حوف. ۴. ۴۲

۱۸. ږي (ږ)

پر غرل: د زړه په غورو او ریدل، د زړه له کومي اوریدنه . ۴.
۲۷۲

۱۹. سي (س)

ستو: کوشنی قطره. ۴. ۲۷۳
ساز: برابر، ورته، مساوي، هم شکله، یوه بڼه. ۴. ۹۰، ۱۵۳،
۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسئله. ۴. ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲،
۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول: عقل. ۴. ۵۹

۲۰. شي (ش)

شتۍ: تیر، سوفار، خدنگ. ۴. ۲۷۳

۲۱. بني (بن)

بنکالو: د پخینو غږ. ۴. ۲۷۳
بنکالوه: سرخج، بحث، مباحثي. ۴. ۲۷۳

۲۲. غي (غ)

غږیالي: ږوب، عضلاتي، تنومند. ۴. ۲۷۳
غورځاون: د یوې ډلې غړی. ۴. ۲۷۳
غوندې: ورته. ۴. ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او
۲۴۲

۲۳. كي (ک)

کت مټ: یوه شان، ورته، هم شکل. ۴. ۱۱، ۱۸۴ (تول ټال ۱۸
واري نور)
کړۍ: حلقه، دایره . ۴. ۳۵، ۷۲
کلام: ویناوې، خبرې . ۴. ۱۶۶
کلام: خبره، وینا. ۴. ۲۴۶

کم اصل: بي نښه، سوی اصل، ډم، ناین، جولا، نداف، قوال،
بازینګر، نخۍ. ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹
کوکی: ډولیزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره
خور ۲۷۳.

۲۴. ګي (ګ)

ګر: ظلم، ستم. ۱۷۲
ګس: کین، چپ. ۳۷
ګوتپېر: ګوتلید، زاویه دید. ۲۷۴

۲۵. لي (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خور
مشر. ۷۶ او ۱۰۱
لالیه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وي نو په لالیه یې
رابولي. شرین، خور، شات. ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او
۲۷۴

لرلید: دوربین. ۲۸۲
لرلید: ورستی ګنه، راتلونکي ښه. ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۱،
۲۶۵، ۲۶۶ او ۲۷۵ ۲۷۸

لرې ویشتونکی: لېږندوک، سنیپر، لږویشتونکی توپک، لېږندوک باندې
تارول (یوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وېشل، خپل ښکار
په پټ او لرې ځایه وېشل، له لرې او پټ ځایه وېشل،
یوړ یو وېشل. ۲۷۴

لر: لږ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غوندې، وییکی
(ویوکی یا وی) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر یا مقفي
شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه ښه او یوه
مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

تر ټولو ډېرې پېيلې (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشوک)
د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافیه) او لږ
(ردیف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وییکی له بېل
بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅې په کې لږ (ردیف) راځي.
لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، ښه په دغو وییې پښېلي کې
د ، ه ، ابېڅې لږ ده. یا قافيي دې چې د ه ردیف لري. ۷۳،
۲۷۴ ... (ټول ټال ۴۰ واري په بېلابېلو چوپړو کې
راغلي)

لړۍ:
لغمانۍ:

پروسه . ۴. ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱
هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه
تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نوموړې سیمې
ژوند گر. ۴. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸

لمپاکا:
لنډون:

د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ۴. ۸۳
مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅی
یا د پیل پېژند ابېڅي راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)،
ا. غ. و. و. غ. ، (اقتصادي غونډله یا وتیزه غونډله)، اېنج
(اېنجنیر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح
(حساب)، ا. ا. ج (افغانستان اسلامي جمهوریت) .. ۴.
۱۵۰ او ۲۸۴

لنډۍ:

په لغات کې لنډۍ هغه دوی سرې شعر ته وایي چې د لټکې
سره ډېرې ورته ځانگړې ځانگېرنې، څرنگوالی او
څرگندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی،
هېښونکی، سندريز، خوږ، گنلی، منلی، له اند، پند،
احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو
نیکونو او نیاگانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، بن، ډ، ږ، ن، ی
او ... ټ، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له
زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت
یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له
ادبي بیرغې کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په
خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له
دفتنگونو او پارنوییکو پرته. (دفتنگونه د لنډۍ توکي دي
لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شېرینه، گرانه، یا
الله، یه، وا!!، وای!!، وه!!، وه الله، الله وی!!، ای!!، وه الله
وی!!، وا وی، وای وای، گرانه، وروره، یه کربانه! کنه
او داسې نور) د قافيي کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دویمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې
دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید ده (زموږ خپله
وه، هیا هی، ، چې ورته وره ه، روه ه، کوشنۍ ه، لنډه
ه، دوی سترګې ه، هه، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا،
عصري او ځانېنودې، وه، وایو) چې د پښتو ژبې

نهوېستم، گڼه ابېڅي ده. په واول يا غرن اواز پای ته رسېدلي وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ یو، باندې يوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، يانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتګونو پرته او دوېمه ۱۳ څپې وي له دفتګونو پرته.

د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دويمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غبرو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ۴. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۱۱۲۲ واري په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ یو

لنډۍ يې يوون (يکر يا مفرده) وی ده، د لنډۍ ډېرنو يا جمع وی يا لغات لنډۍ یو کېږي. ۴. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۴۲۷ واري په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ايزی:

د وی يا ويکي له پامه لنډۍ ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنگوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، گڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، ښ، ډ، ږ، ن، ی او ... له څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداېښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) يې پرته له ادبي بيرغې کولو (پلجياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ لنډۍ ايزی د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتګونو او پارنويکيو پرته دی. (دفتګونه ، الیده ، اضافۀ، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دي چې سندره ، اهنګ؛ ترنگتوک؛ يې لا خور وي، په بله مانا ديفتګونه ، غبرګېرونه يا واکه

مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یو ستوی اواز یوه وار پتلیز له خولي راوزي د یوه غبرګون لومړۍ توک یوه خپلواک او دوېم توک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ،وی، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ،وی، او داسې نور. د بېفتګونه ،غبرګونه، ناټروییګي، تروییګي، ستربل، اوستربل، پارنویيګي، بلنویيګي، اندېښنې، هیبجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، په، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای وای وای. نو، الله، او، گرانه!، په کربانه!، په پښتیا!، په ځلمیه!، هه بچیه!، په کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...، نومړي ټول د لنډۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډیرې وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښېلي کلمې یا غونډلې لري لري. خوډېری وخت د لومړۍ، دوېمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړ وي. هره لنډۍ ایزه باید ده (زموږ خپله ،ه، هـ یا هی ، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوی سترګې ه، هـ، دوی سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ه، وایو) چې د پښتو ژبې، نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غرن اواز پایته رسېدلي وي، لنډۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتګونو پرته.

د هرې لنډۍ ایزې، د لومړۍ او دوېمې مسرې څلورمه او اتمه څپه او د درېیمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غرو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمې څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه

دېر شتمې څپې خوږ غږې د لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې ترڅنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رڼده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېپلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقې پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکون په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېر شتمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خوږ غږې وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنگتوک یا ترنمي ټوک کېدای شي. غوره سټه د ترنگتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره ټوک او منځي راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لرونه، پېښلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دېفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګې، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلي، لوبې، سندري، چاربيتۍ، سپینۍ (ازادي پېيلې)، کېسه گۍ، د اتن غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پېنځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هايکوبۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولونجۍ، ناپېنېلېزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ دي ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې بر لاسي وي، رټ بېلوالۍ يا ګړندۍ فرق يې وکولۍ شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولۍ وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې
زه خپل د ژبې یوه څو سره پېيله د څو سره لنډۍ ایزې نوم
باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېيله له درې سرې
لټکې یا درې سرې لنډۍ ایزې، څلور سره لټکې له څلور
سره لنډۍ ایزې سره، پېنځه سرې لټکې له پېنځه سرې
لنډۍ ایزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ایزې
سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ایزې سره، اته
سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ایزې سره، نهه سرې لټکې
له نهه سرې لنډۍ ایزې سره او لس سره لټکې له لس سره
لنډۍ ایزې سره... دېرې ورته ځانگړي ځانگېرنې لري.
۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغاله یې مفرده وی ده، ستیديوم، د لوبې میدان . ۴. ۲۸۴
سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لوری یې مفرده وی ده. ۴.
۲۱، ۳۷، ۶۷ او ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ واري نور راغلي
دی)

هڅولي، جغات وړکولي، تشویق کولي. ۴. ۱۲۷

لوبغالي:
لوري:

لبيلي:
۲۶. می (م)

معنایي، معنوي. ۴. ۱۵۹
د پېيلي نیمه کړۍ، نیم بند یا نیم بیت ته مسره وایي چې یوه
لنډۍ، تپه، ټيکۍ او مصری دوی مسري لري. ۴. (ټول
ټال ۷۲ واري په بېلابېلو چوپړو کې راغلي)
مسره یې یوون نوم دی یا د مسره دېر نوم دی؛ د پېيلي یوې
کړۍ یا کړۍ، بند یا بیت ته مسري وایي چې یوه لنډۍ،
تپه، ټيکۍ او مصری یوه مسري وي. ۴. (ټول ټال
۷۲ واري په بېلابېلو چوپړو کې راغلي)
د لونځ ځای، چې یوازي الله تعالی ته په کې عبادت کېږي.
۴. ۴۶

مانيز:
مسره:

مسري

مسجد:

مصري:

د وی یا وییکی له پامه مصری هغه دوی سرې پېيلي ته
وايي چې د لرغون مصری تورې، مصری سره دېرې
ورته ځانگړي ځانگېرنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړي، غښتلي،
هېښونکي، سندريزه، خوږه، گڼلي، منلي، له اند، پند،
احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو
نیکونو او نیاگانو د پښتو ژبې د ابېڅو و، بن، ډ، ږ، ن، ی

او ... ، د مصری لرغون اهرمو غوندي چي ترننه يي نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يي جوت کړي دي. پښت يي هم کولی شي چي لرليد (راتلونکي ښي) يي پرته له ادبي بيرغي کولو (فلگياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصری د مسرو شمېر يي ۲، د څپو شمېر يي ۲۲ له دفتنگونو او پارنوبيکيو پرته. (دفتنگونه د مصری توکي دي لکه: وى، او، نو وى!!، جان، اشنا، شيرينه، گرانه، يا الله، يه، واى، واى!!، وه، وه الله، الله وى!!، اى!!، وه الله وى!!، وا وى، واى وى، نو، يه کربانه!!، وروره!!، کنه، ولي اواسي نور ...)، د پښېلي (قافيي) غونډلي (کلمي) نه لري. خو د دوېمي مسري په پای کې اهنکينه کلمه لري، چي دوى ټول اهنک بشپړوي. هره مصری بايد د ه (زموږ خپله ،وه، هـ يا هي ،، چي ورته وره ه، روجه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوى سترگي ه ،هـ، دوى سترگي والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانينودې، وه، واو) چي د پښتو ژبې ،نهويشتم، گڼه ابېڅي ده.

په واول يا غرن اواز پای ته رسېدلي وي، مصری د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غريز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيلې (البته په همدې وزن او اهنک) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصری په ژباړه کې د دې اهنک ساتل شوی دی. پرتولو مصری يو، باندې يوه ربنت (دودى يا قانون) د پلي (تطبيق) وړ دی، يانې دا چي د هرې مصری لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنگونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپي وي له دفتنگونو پرته.

د هرې مصری، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېمي مسري څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرى وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په

نیمه سیمه کې توپیر لري. ۴، ۶، ۴۹، ۵۰، ۲۸۸. (ټول
ټال ۳۷۵ واري نور)

مصری یو: مصری یې پکړه وی ده، یا د مصری ډېرگنی نوم دی. ۴،
۱، ۲، ۳، ۴، ... ۲۸۰. (ټول ټال ۸۰ واري نور)

مصری ايزي
(مصريزي)

د وی یا ویکي له پامه مصری ایزه هغې درې سرې
پېیلی ته وایي چې د څو سره مصری سره ډېرې ورته
ځانگړې ځانگړنې، څرنگوالی او څرگندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وگړنۍ، پیاوړې، غښتلې،
هېښونکي، سندريزه، خوږه، گڼلې، منلې، له اند، پند،
احساس او تخیل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو
نيکونو او نیاگانو د پښتو ژبې د ابېڅو، و، ښ، ډ، ږ، ن، ی
او ...، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له
زوکړې له پېداېښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت
یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له
ادبي بیرغي کولو (فلگیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په
خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ مصری ايزي د مسرو شمېر یې ۳، د څپو
شمېر یې ۳۱ له دفتنگونو او پارنوییکو پرته دی.
(دفتنگونه، الیده، اضافه، سرباري او اوسترباري،
غوندلې یا کلمې دي چې سندره، اهنګ، ترنگتوک، یې
لا خوږوي، په بله مانا دیفتنگونه، غبرگغږونه یا واکه
مرکب، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په
ملگرتیا منځ ته رازي او لکه پوستووی اواز یوه وار پتلیز
له خولې راوزي د یوه غبرگغږ لومړی ټوک یوه خپلواک
او دوېم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله
یې یا نرمه وي، او زرکی واله یې یا درنه یې وي، او
داسې نور. دیفتنگونه، غبرگغږونه، ناټروییکی، تروییکی،
سټرېل، اوسټرېل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې،
هېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان،
ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، گرانه، یا الله، یه، وای!،
وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وای، وای وای. نو،
الله، او، گرانه!، یه کرېانه!، یه پښتیا!، یه ځلمیه!، هه
بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که څاره!، ای الکه!

وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنگه، ولې...،) نومړي ټول د مصری ایزی توکي دي، چي کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلې لري لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دویمې درېیمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنگتوکه غونډله لري، چي دوی ټول ترنگتوک بشپړوي. هره مصری ایزه باید ده (زموږ خپله و، ه، هیا هی،، چي ورته وره، ه، روغه، ه، کوشنۍ، ه، لنډه، ه، دوی سترگي، ه، ه، دوی سترگي والا، ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ه، وایو) چي د پښتو ژبي، نهویشتم، گڼه ابېڅي ده. په واول یا غرن اواز پایته رسېدلي وي، مصری ایزه د پښتو ژبي د فونولوژیکي (غریز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړۍ مصری ایزی پېنځمه او د دویمې مصری ایزی شپږمه مسره یې ۱۳ څپي وي له دفتنگونو پرته.

د هرې مصری ایزی، د لومړۍ او دویمې (د پورتنۍ پېنځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پېنځمه او شپږمې مسرې (پایني مسرې)، څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورونه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورونه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غرو سره هم څپه په خپل څه رنگوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا مصری ایزی مېچي د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږي یا ترنمي څپه پای ته رسي. د هې ابېڅې دی چي غږ یې نس څخه هوا په حنجري کشوي، چي خولې مخکې مو ورغوی او نیسۍ او ه یا هه ووايي نو هوا وچي او د نس ډکېدل او تشیدلو باندې پوهېږي چي همدې ته ترنگتوک وایي، مانا دا چي د پیلنۍ مصری ایزو نهښي، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پېنځه سره مصری ایزی یې ایزو نهښي، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه

څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) څپې خوږ غږي د مصری ايزي مېچي د څپيزه او خجيزه ټولوالي ترڅنګه د مصری يوه بل رنډه توک گڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېپلي په توګه يې يوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاينې توکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېښتمې او نهه څلوېښتمې (د شپږ سره مصری ايزي نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېښتمې، پېنځه څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې څپې له يوه څه اغېز سره مصری ايزي ته يوه خوږ غږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه ورپته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول يې ترنگتوک يا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنگتوک په پاينۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ايزي رغښت پنځ کوي، د ايزي غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ايزي هغه دي چې د لنډۍ، تپي، ټېکۍ او مصری، له هرې يوې مسرې سره ورته لرونه، پېښلي، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ څپې ولري، د ديښتګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شپې)، پارکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلي، لوبې، سندرې، چاربيتې، سپينۍ (ازادې پېپلي)، کېسه گۍ، د اتن غبرگۍ، درې څپيزۍ، څلور څپيزۍ، پېنځه څپيزۍ، شپږ څپيزۍ، اووه څپيزۍ، اته څپيزۍ، نهه څپيزۍ، لس څپيزۍ، هايکويۍ، پټی (تي خورو اړوندې پېپلي)، موندۍ (سر پرېکړۍ)، انځورگۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې ټولۍ، ټولنوجۍ، ناپېښليزۍ، ناپېپلي او سلسلۍ، دې ټولو پېپلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکره شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رت بېلوالی يا ګړندۍ فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهني پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د مصری ایزی د څپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ څپېزي وي، څلور سره مصری ایزی ۴۰ څپېزي وي، پېنځه سره مصری ایزی ۴۹ څپېزي وي، شپږ سره مصری ایزی ۵۸ څپېزي وي، اووه سرې مصری ایزی ۶۷ څپېزي، اته سره مصری ایزی ۷۶ څپېزي وي، او نهه سرې مصری ایزی یې ۸۵ څپېزي وي او لس سره مصری ایزی ۹۴ څپېزي وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصری ایزی ۴۰ څپېزي رانېولولې لري او څلور دانې وویل شي. خوندور رنگ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په سټه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصری ایزی ۷۶ څپېزي وي چې دوی دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصری ایزی دې اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره مصری ایزی یا پېنځیزونې مصری ایزی دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصری ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېيله د څو سره یا څو مخه مصری ایزی نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېيله له پېنځه سره او شپږ سره مصری ایزی، مصری توري او مصری ایزی سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګړنې لري، چې ورته مصری ایزه وايي، په دغه ډول څېرې لري، درې سره مصری ایزی، څلور سره مصری ایزی، پېنځه سره مصری ایزی، شپږ سره مصری ایزی، اووه سره مصری ایزی، اته سره مصری ایزی، نهه سره مصری ایزی او لس سره مصری ایزی... په ښه منډل کېږي. او مصری ایزی ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې داسې دي. ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

- مل: بده، ملګری، انډېوال، دوست، اشنا، یار. ۱۶، ۲۸۷
(ټول ټال ۲۰۶ واري نور)
منځه: منځی، هسته. ۱۷، ۲۹، ... او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ واري نور)
میر: مشر، سالار، ښاغلی. ۲۱۴

۲۷. نې (ن)

ناوی:	ناوي، ناوکی. ۴. ۳۸، او ۴۰
نغوته:	عشاره، تلمیح، کنایه. ۴. ۲۸۴
نگېرنې:	حس، مونث جمع وویکی یې نگېرنې ده. ۴. ۲۸۴
نداره:	لیدنه، کتنه، ۲: (نداري یې جمع ده یا سینما. ۳: (ندارتون : نمایشگاه. ۴. ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه:	انکار، نه منل. ۴. ۲۸۴
نټیالي:	منکر. ۴. ۲۸۴
نوری:	جنس (نر او ښځه). ۴. ۱۵۵
نوموړی:	مېړنۍ، سرغندوي، سرلوري، سرفرازه. ۴. ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نۍ:	هفته. ۴. ۲۶
نیاو:	عدل، داد. ۴. ۲۸۴
نیاوټون:	ستره محکمه. ۴. ۲۸۴
نیاو وزارت:	عدلي وزارت. ۴. ۲۸۴

۲۸. نې (ن)

ننکی:	زنکی، جمعه یې زنکیان، هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زیات گران وي، د ناصرو قوم ځینې خلک رنکي ته ننکی وایي. ۴. ۲۸۵
-------	--

۲۹. وي (و)

واړه:	ټول، درست، گرسره. ۴. ۳۵، ۹۵. (ټول تال ۲۷ واري)
واند:	تخیل، شېري خیال، د شعر پېیلی انځور. ۴. ۲۲
وخت:	پېر، زمان، سهولتونه، گرځېدنه، څرخا، تاوېدنه، چورلیدنه داعصابو پاریدنه، گېنې اخیستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدلیدنه: کړ لیچ: پېښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، روڼ: سینگار: څیره، جوله، ښه: طرز، چم: میلان. گرځول، چورلول: ښه ورکول: رایه زړه کول: تاوول: اړول: ستلول: په بل مخ اړول: بې ځایه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: گرځیدل، تاویدل، څرخیدل، چورلیدل، ستنیدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالي ته په یوه

نی ، منځنۍ (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکۍ باندې،
لرلید داره بادي ټوپک مې و، په نښه ویشو کې گسمتي
یمه ځکه کېن لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي
کې مو ځای نه و، په بیرنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو
وو؛ په خپل منځو کې به مو ښې لوبوې کولې، لکه ډېاډب،
کیکیشن کای کراتي، کرکت، خوسی.؛ ۶، ۱۱،
(ټول ټال ۱۱۳ واري نو)

وجیز، ښې خبرې.؛ ۱۵۷

کسبي.؛ ۲۸۵

قوم، د سیمې وګړي، د سیمې ژوندګر، جرګه، د مشرانو
ناسته (اجلاس).؛ ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ واري نور

احساس، عاطفه.؛ ۲۲

عاطفي، احساساتي.؛ ۲۵

خلکو، ولس.؛ ۴۱

عوض، تعویض، میز.؛ ۲۸۵

تصمیم، عزم، اراده.؛ ۲۸۵

عیب، کمی.؛ ۲۴۹

لغات، وییکی، ویکي، ويی.؛ ۷۳

لغات، وییکی.؛ ۷۳، ...، ۱۸۳. (۱۲۹ واري نور)

د حیرانتیا اوز، بې برکته نارې یا غږ، پارانویکی دی.؛

۲۲، ...، ۲۸۱. (۱۰ واري نور)

لغاتپېژندنه.؛ ۲۸۶

وراشه:

ورهنيزي:

ولس:

ولوله:

ولوليز:

وګړيو:

ونج:

وبلاړ:

ویار:

ویوکی:

وی:

وی:

ویپوهه:

۳۰. هي (ه يا هـ)

له یاده وتلی، په پام کې نه.؛ ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

هېر:

۳۱. يي (ي)

خرس.؛ ۲۸۶

د کښتنې لاستی.؛ ۲۸۶

پېر:

پېر:

۳۲. ي

بیسکل.؛ ۲۸۵

یک شنبه.؛ ۲۸۵

بارور، حاصلخېزه.؛ ۲۸۶

ابره، اېبره، حاصل، ثمره.؛ ۶

یکۍ:

یوه نۍ:

بېرور:

بېره:

۳۳. ی

یون: یکر، واحد، یونټ. ۴. ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ی

دا لاندې نې په هغه ویکو کی ترې گټنه اخستل کېږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا توري نه کارول کېږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.
۳۶. ټي (ټ)

۳۷. حي (ح)

۳۸. ذي (ذ)

۳۹. صي (ص)

صفي الله: زما نوم دی يا د ليکوال نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د
الله رښتیني ملگری، د الله صادق دوست، ۲: د حضرت
آدم ع تخلص دی. ۴. ۱۶ او ۱۲۸

۴۰. ضي (ض)

۴۱. طي (ط)

۴۲. ظي (ظ)

۴۳. عي (ع)

۴۴. في (ف)

۴۵. ق

لنډون

په دې ټولگه کې مخففات د اصلي کلمو پر ځای یوازې دغه لاندې راغلی دی.
اېنج. ص. ف: اېنجېنېر صفي الله و، فردوس،، ۴. ۲۸۷ چوپړی

١٨. بيبلو گراپي Bibliography د هغو ليکونو لېست چې په يوه سکالو يا بوړونکي او کبنونکي پورې اړه ولري.

١. **Admin**, Posted on (٣٠ November ٢٠١٠), Views: ٩٥٦ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. [Two headed Snakes-Twice as dangerous.](#)
٢. **Aszafe**, (September ٥ ٢٠١٤), important measurements of a newborn. <https://www.slideshear.net>
٣. **Edged weapons**, *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword* ٢٠٠٩.
٤. **Elgood**. 1979, p.203.
٥. **Lionel. Menasche**. (September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).
٦. **Hillary Mayell**, (March ٢٢, ٢٠٠٢), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes*.
٧. **Jimmy Wales and Larry Snager**. Nonprofit Wikimedia Foundation, (January ١٥, ٢٠٠١), *Wikipedia, the Free encyclopedia* Laghman province. (January ٣١, ٢٠١١, ١٢:٠٠am)

۸. **John Benjamins**, (۲۰۰۶), *Philadelphia*,
(*m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or*
_Shifting_Viewpoints) p. 133
۹. **Lizette Borrelli**, (September ۰ ۲۰۱۴), *Healthy Living Male*
Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size-
medical daily. www.medicaldaily.com>male anatomy
۱۰. **Britanica Junior** (**World Almance** (published annually by
the new yark world- telegram and sun). *Encyclopaedia*
Britannica, Inc., ۱۹۸۷,.
۱۱. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the**
Prophet Mohammed
۱۲. **Namit Bhatia**, (۱۹۹۲), *The Oxford Companion to the*
English Language, ed. Page 1.
۱۳. **Omani.** *example is included in this sale as lot 151*
Mohamed 2007, p.79, cat.43
۱۴. **Petrie. W.M.Flinders.** *Karnak Stela of Amenhotep II A*
History of Egypt, Part Two, p.155.
۱۵. **Piero Morandi**, (1968), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan*,
Luca Villa, Page # 141
[\[https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸۴/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf\]](https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸۴/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf)

۱۶. Zahra Barnes, (Decembers ۱۶ ۲۰۱۴), *The size of your Vagina:is it Normal? – Womwn's Health.*
www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحده تر مطبع هذا المصحف الشريف فی مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف بالمدينة المنورة باشراف وزارة الحج والاقواف المملكة العربية السعودية عام ۱۴۰۶ ق ، مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف المراقبة البائية رقم ۱۰۹۰۱، ج - ۰۱۷-۳۰۰۴)، (قران کریم، ۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ ایت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دين (الدين) صديقي. مولانا.** (۲۰۰۶ ميلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخيره ، د مولانا غفران رشیدی کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرنډويي ټولنې تخنیکي څانگه پېښور. ۴۷ چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لېږدی)، د پښتو څېړنو د نړوال مرکز د نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړنې ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې گڼه ۱۴ ده ، پښتو څېړنې، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰. **پیرو مرندي.** (۱۹۶۸ زېږدی)، گرځندوی په کافرستان کې ایټالیایوۍ دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول، ۱۴۱ چوپړی.

۲۱. **پښه محمد. زهير.** (۱۳۱۰ لېږدی یا ۱۹۳۲ زېږدي)، غورځکه د لنډيو، خطي نسخه ملي ارشيف، استقلال لېسه کې کښلې، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې ملي ارشيف کې د موندنې گڼه ۴/۵۲ پر له پسې گڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبيب الله رفيع.** (۱۳۴۹ لېږدی)، د خلکو سندري، افغانستان اکاډمي، د تاريخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبيب الله رفيع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکيمي مرکه. [۲۸، ۲۰۱۰ PM Sunday November ۱۴:۰۳ ۱۶:۰۳ د شپې.

۲۴. **حبيب الله رفيع.** (۲۰۱۰ زېږدي کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟، د آلمان رغ راډيو سره د اوستاد حبيب الله رفيع دمرکي متن. په دې برېښليک يې وگورئ:
[http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱۴-۰۸-۲۰-۱۵-۵۲]،
[۲۰۰۸-۳-۲۴]، [۲۰۱۰، ۲۸، Sunday November ۱۲ PM ۹:۱۴] ۱۹:۴۳ د شپې.

۲۵. **جانان.** (۲۰۰۶ زېږدي کال)، په پښتو لنډيو کې ښځينه محروميټونه، له اېنټرنېټ څخه يې ليکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلې شئ. برېښليک يې وگورئ:
[http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/۷۱۵]، [۱۵، ۱۰، ۲۰۰۶]، [۰۷:۲۹ د سهار.

۲۶. **جانباز سرفراز. مولوي. پوهندوی.** (۲۰۱۳ ميلادي کال)، الرحيق المختوم، سيرت النبي ژباړن، صفی الرحمن. مبارکپوری. پوهاند. د کتاب ليکوال. دوهم کتونکی رفع الله. عطاء. دکتور. ۳۱۶ چوپړي.

۲۷. **(د ليکوال پېژند څرگند نه دی).** (۱۳۱۲ لېږدي يا ۱۹۳۴ زېږدي)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمې کښلې يا په قلم ليکلې) ملي ارشيف، په ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوي وه. اوس يې ملي ارشيف کې د موندنې گڼه ۴/۸۲ پر له پسې گڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۸. **دوست محمد دوست شينواری. څېړنوال.** (۲۰۰۶ ميلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرليک، د دانش خپرندويي ټولنې تخنیکي څانگه پېښور.

۲۹. **سرباز خان.** (۲۰۱۰ زېږدي کال)، پښتو ادب کښې د ټپي يا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لېکنه، په دې برېښليک يې وگورئ:
http://www.pashtunforums.com/literature-/۹۰۵-۱۶۶۲-۱۶۹۰-۱۵۷۸-۱۶۰۸-۱۵۷۵-
۱۵۸۳-۱۵۷۶-۱۷۰۵-۱۶۹۰-۱۷۴۴-۱۵۸۳-۱۶۶۰-۱۶۶۲-۱۷۴۴-۱۶۱۰-۱۵۷۵-۱۶۰۴-۱۶۰۶-
a.html-۱۶۰۵-۱۵۷۵-۱۶۰۲-۱۶۰۵-۱۶۰۴-۱۶۷۳]، [۲۰۱۰-۰۴-۲۷]، [۰۵:۴۶ د سهار.

۳۰. **سرفراز مومند. پوهنمل.** (۲۰۱۲ زېږدي کال)، څخه دډيپلوم انجنير عبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. **سلطان عزيز. عزيز ابوحنيفه. مولوي.** (۱۳۹۱ لمريز لېږدي، ۱۴۳۳ سپوږميز لېږدي، ۲۰۱۳ زېږدي)، د عزيز التفاسير ليکونکي، د قران کريم پښتو ترجمه او تفسير، خپرندوی دارالکنوز العلمیة تخنیکي څانگه پېښور، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۴۱۲ چوپړي.

۳۲. سلیمان لایق. څېړونکۍ. (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سلیمان لایق په لنډیو غږیږي، د اګست په ۲۱ نیټه قلم نړیوالې ټولنې د لنډیو په هکله سلیمان لایق غږولی و او باز محمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ یې ستاسې په وړاندې څېروم.

۳۳. سلیمان لایق او مجاور احمد زیار مومند. (۱۳۶۱ لېږدیز لمریز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شاهي ادب او فولکلور د ډیفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي کډه علمي پروژې، د لنډیو په باب تحلیلي څېړنه، د سلیمان لایق او د مجاور احمد مومند په زیار، د پښتو ټولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل، ۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۳۴. سلما شاهین. ډاکټره. (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډیمۍ مخکنۍ رئیسې، پېښور پوهنتون، ۳۸۰ چوپړی.

۳۵. سید بهاء الدین مجروح. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو څېړنې، د پښتو ټولنې ادبیاتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړیوال سیمینار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولنې له لوري. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. سید عبدالسلام رستمی ابو زکریا. علامه الشیخ. (۱۳۹۲ لمریز لېږدی، ۱۴۳۵ سپوږمیز لېږدی، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام لیکونکۍ، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، څېړندوی جامعہ عربیة لاشاعة التوحید و السنة بده بېره پېښور، ۵ ټوک، ۱۳ سېاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. سید محی الدین هاشمي. محقق. (۱۳۸۶ لېږدیز لمریز کال)، ادب پوهنه، ادبیات او ادابي څېړنې، ۴۶ چوپړي.

۳۸. شهسوار سنگروال. پوهاند. تاریخ پروفیسور. (۱۳۹۱ لېږدی- ۲۰۱۲ زېږدی)، تاریخ مرصع تاریخي څېړنه، افغان ادبي جرګه - لندن څېړندوی، ۱۰ چوپړی.

۳۹. صفی الله فردوس. ډیپلوم. انجنیر. (۱۳۸۸ لېږديز لمريز کال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.

[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [January ۳۱ ۲۰۱۶]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۰. صفی الله فردوس. ماسټر. انجینېر. (د کب ۱۲، ۱۳۰۰ لېږديز لمريز کال)، د ټاټوبي ټنگټکور او پېيلې، وړيا پوهنغونډ ويکيپېډيا له پاره ليکنه، ۱۱ چوپړی. [د ټاټوبي ټنگټکور او پېيلې] [https://ps.wikipedia.org/wiki/]، [November ۱۱ ۲۰۲۲]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

۴۱. عبدالباري جهاني. (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶ زېږدي کال)، يو ځل بيا د لنډيو په باره کې ، تاند خپرنډوی، تر اوسه ۳ درې وار ليدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپريدو له وخته. برېښليک يې وګورئ: [http://www.taand.com/archives/۶۲۶۷۶]، [Written by: Tand, ۳ Replies]، [January ۳۱ ۲۰۱۶]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۲. عبدالروف. بېنوا (۱۳۳۷ لېږدي)، لنډۍ چان کونکۍ او فارسي مترجم، انگرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړي، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷ لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

۴۳. عبدالروف. بېنوا. (۱۳۸۷ لېږدي)، پښتولنډۍ، دوېم چاپ، تاج الدين ايجاز زاوه وال اوردو ژباړه، په کندوز کې د رېډي گل مشاعرې په وياړ، دانش خپرنډويه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

۴۴. فرهاد. محمد غالب ترين. خویشګی. (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شريف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بيان او د شعر بيان، ۴۵۸۰ ګڼه حديث، ۱۴ چوپړی.

۴۵. فياض علی شاه. اخونزاده. (۲۰۰۷ زېږدي کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهميت، له برېښنايي پاڼې څخه.

۴۶. گل باچا الفت. د ادب ستوری. (۱۳۲۵ لېږدي يا ۱۹۴۶ زېږدي)، پښتو سندري، گل باچا الفت د پښتو ټولني مبصر او د صحافت او تاليف د څانګو امير، د پښتو ټولنې د

نشراتو نمبر ٩٥، عمومي مطبعه کابل، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې گڼه ١٢ ده، ١١٢ - ١١٩ چوپړي.

٤٧. لال باچا ازموڼ. پوهندوی. (٢٣، اگست، ٢٠١٥ زېږدي کال)، د لنډۍ او دوبيتي پرته! - ، ٠٠٤ گڼه او تر اوسه ١ یو وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپریدو له وخته. انعکاس راډیو، (<http://www.enikaasradio.com>)

٤٨. محمد آقا شېرزاد او جمشېد رشیدي. پوهنمل. (١٣٨٥ لېږديز لمريز کال)، پښتو ژبه او ادبيات، کابل، بېلا بېل چوپړي. ٩ چوپړی

٤٩. محمد اسمعيل يون. پوهيالي. (١٣٧٧ لېږديز لمريز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ٤ چوپړی.

٥٠. محمد حامد حليمي. . (٢٠٠٧ زېږدي کال)، لنډۍ د گلونو په سمندر کې. په دې برېښليک بې وگورئ:
[http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=١١٩٩٥] ، [٢٠٠٧-٠٥-٠١] ، ١٨:٤٠ د شپې.

٥١. محمد داود وفا. (١٣٩٢ لېږدي)، د فلکلور پېژندنې لارښود، ختيځ اکاډمي ننگرهار، ٤٣ چوپړی.

٥٢. محمد دين. ژواک. (١٣٣٤ لېږديز لمريز کال)، پښتني سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانگې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ١١٥، افغانستان د علومو اکاډمي مرکزي علمي کتابتون گڼي کوډ ١٢٥٩٤، عمومي مطبعه کابل، ٢٥٠٠ چاپ گڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې گڼه ٤ ده، د او ه چوپړی.

٥٣. محمد رحمت الله تنها. پوهنيار. (٢٥ د ليندۍ، ١٣٩١ لېږدي، ١٥ ډېسمبر ٢٠١٢ زيږدي)، مور په بې رنگه نړۍ کې ژوند کوو. په پورتنۍ نېټه د بي بي سي له پاڼې د گريډنوېچ په وخت: ٢١:٢١ - يونۍ خپور کړی، ١ چوپړی.

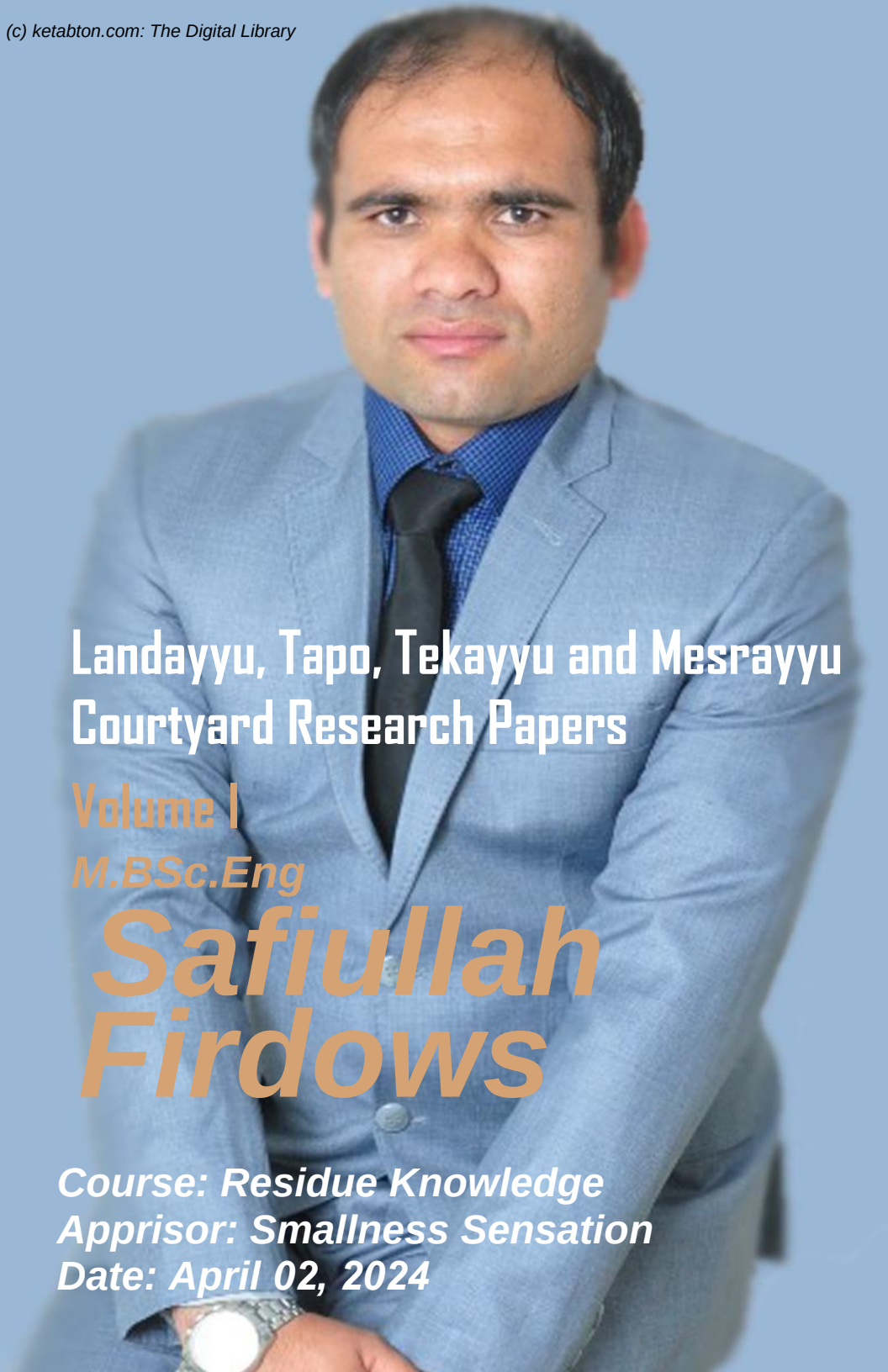
۵۴. محمد رحیم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لېږدي)، لنډۍ ها، د اړیک سیار کتابتون اداره او مسلسل ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف: ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

۵۵. محمد عمر. (۱۳۱۸ لېږدي یا ۱۹۴۰ زېږدي)، متلونه او لنډۍ (ذخیره الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشیف، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

۵۶. محمود نظري. (۲۰۱۰ زېږدي کال)، په لنډیو کې طنزي او خندونکي ټوکی. په دې برېښلیک یې وګورئ: <http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۰۰> [۲۰۱۴-۰۸-۰۲-۱۰-۱۳-۳۱]، [۲۰۱۴-۰۸-۰۲-۱۰-۱۳-۳۱ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] [۹:۱۴:۱۲] ۱۹:۴۳ د شپې. ۱۸:۴۰ د شپې.

۵۷. مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۵ لېږدي، ۲۰۰۶ زېږدي)، لیکلار بنور، یوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهنې په رڼا کې، ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز، ۵۱ چوپړی.

۵۸. ولایت خان خدران. (۲۰۰۸ زېږدي کال)، د پښتو لنډیو په اړه یو څو خبرې، سویډن، له انټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلې شې. په دې برېښلیک یې وګورئ: [\[http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷۶\]](http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷۶)، [شنبه، ۱۵ چنگاښ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.

Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng

Safiullah Firdows

Course: Residue Knowledge

Apprisor: Smallness Sensation

Date: April 02, 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library